Clasicii Literaturii Universale
Coperta colecţiei: *Vasile Socoliuc*
Eça de Queiroz A CIDADE E AS SERRAS Edição „Livros de Brasil14 Lisboa, Portugal
Toate drepturile asupra acestei versiuni sunt rezervate Editurii UNIVERS
Eça de Queiroz
ORAŞUL ŞI MUNTELE
Traducere, prefaţă şi note de MIOARA CARAGEA
Bucureşti, 1987 Editura Univers

ULTIMUL EGA

În 1901, la un an după moartea lui Eça de Queiroz[1], apare, la I Porto, *A Cidade e as Serras* (*Oraşul şi Muntele*), roman semipostum, din care cea mai mare parte a fost revăzută şi corectată în şpalt de autor, cu excepţia ultimelor pagini, revizuite şi comparate cu manuscrisul de către Ramalho Ortigão, prietenul şi colaboratorul scriitorului, el însuşi marcantă personalitate a literelor lusitane.

Într-o scrisoare din 18 noiembrie 1893 f adresată editorului său, Eça descrie proiectul iniţial al romanului pe care îl prezintă ca pe *„une nouvelle fantaisiste"*. Primul capitol este expediat la 14 februarie 1894, cu promisiunea că opera va avea numai patru capitole şi nu va depăşi 130 de pagini.[2]

În forma sa iniţială, *Oraşul şi Muntele* fusese conceput ca o parte a unei serii de mici lucrări, în care scriitorul îşi propunea să facă o analiză a vieţii reale, în acord cu estetica realistă, aşa cum o definise Eça, încă din 1871, în conferinţa intitulată programatic *Noua literatură, realismul ca nouă expresie a artei*. Arta este esenţialmente

1 Pentru detalii bio-bibliografice vezi Prefaţă şi Tabel cronologic de Micaela Ghiţescu la volumul Eça de Queiroz, Vărul Bazilio, B.P.T., Editura Miner va, 1983. (Traducerea şi notele aparţin Micaelei Ghiţescu.)

2 Helena Cidade Moura în Nota final la volumul Eça de Queiroz, A Citade e as Serras, ed. Edigâo „Livros do Brasil**, Lis- boa, f.a.

analiză, al cărei scop suprem este adevărul absolut.

De la proiectul iniţial al unei nuvele sau al unui „episod cartea ia amploare, ajungând, în final, la un roman-diptic format din două părţi contrastante – prima înfăţişând viaţa oraşului, a doua, viaţa de la ţară. Superioritatea existenţei rustice, în mijlocul naturii muntoase a nordului Portugaliei, asupra vieţii citadine pariziene este demonstrată de evoluţia lui Jacinto, personajul central al cărţii, al cărui martor şi „scriitor" este prifetenul său Zé Fernandes (José Fernandes Lorena de Noronha e Sande), exponent al burgheziei rurale portugheze de la sfârşitul secolului al XIX-lea.

Nepotul unul emigrant politic care, din fidelitate faţă de regele Dom Miguel, s-a exilat la Paris, don Jacinto este un portughez născut la Paris, proprietarul unor vaste domenii în diverse provincii ale Portugaliei şi al faimosului conac de la Tormes (transpoziţie mimetică a fermei scriitorului din Vila Nova de Santa Cruz, în Douro, vizitată de acesta în 1882 (1898 şi 1899, cu un an înaintea morţii). În palatul său de pe Champs-Élysées, 202 (număr inexistent pe celebra arteră pariziană!), Jacinto se înconjoară – nabab şi monden – de o mulţime de facilităţi produse de ştiinţa şi cultura veacului. Un arsenal enorm de mecanisme şi aparate îi înlesnesc viaţa de zi cu zi, îi rezolvă necesităţile elementare, stăpânul putând să-şi îmbogăţească mintea şi să-şi delecteze spiritul recurgând la uimitoarea sumă enciclopedică reprezentată de cele 30.000 de volume ale bibliotecii sale. „Prinţul Norocului", cum îl numesc cu veneraţie prietenii săi, Jacinto este Omul Victorios care a domesticit forţele dezlănţuite ale materiei şi de care, subjugându-le, se poate sluji pentru obţinerea, în maximă proporţie, a fericirii.

Într-o primă etapă, cea a euforiei pozitiviste, Jacinto inventează aşa-zisa „ecuaţie metafizică": suprema ştiinţă X suprema putere = suprema fericire, care, eliminând natura din idealul fericirii, ajunge să fetişizeze existenţa urbană în care omul îşi găseşte fericirea, cu condiţia să fie *superiormente civilizaţio* şi să aibă o poziţie socială

privilegiată. Pentru supercivilizatul Jacinto, care locuieşte într-o supercivilizată capitală, Oraşul nu este o Utopie, ci o Eutopie, adică un loc fericit care există. Tot ceea ce nu înseamnă Oraşul – natura, spaţiile rurale – formează Distopii (locuri dezagreabile) în care locuitorul Eu topi ei simte disconfortul, slăbirea vitalităţii fizice şi spirituale.[3]

Într-o fază ulterioară, după şapte ani (timp în care martorul Zé Fernandes a stat la Gulâes, în Portugalia), Jacinto nu mai este decât un credincios al unei religii moarte, entuziasmul care îl însufleţea s-a stins („Ce mizerie! repetă el obsesiv), şi, cuprins de oţiu, suferă de plictis şi prea-plin. Caută zadarnic soluţii pentru greaţa sa existenţială în diverse experienţe, care se dovedesc tot atâtea eşecuri, de a-şi revitaliza existenţa. Consecvent cu filosofia sa, Jacinto rămâne circumscris iluziilor Oraşului, fără a putea înţelege că neurastenia lui este rezultatul unei atare limitări. Critica lui Eça vizează civilizaţia care păcătuieşte prin exces, momentul de hybris când aceasta a devenit manieristă şi funcţionează în gol. Acumularea infinită de cunoştinţe se dovedeşte, prin acest proces aditiv şi repetitiv, canceroasă. Numeroasele – teme, modele filosofice traversate de Jacinto, sunt vane încercări de a depăşi, printr-un salt de spiritualitate, criza cunoaşterii pozitiviste care, deşi se pretinde exhaustivă, nu poate rezolva „maladiile" omului.

Cartea este de fapt marea iluzie a oraşului. Nu este vorba aici, cum judicios remarca João Medina [4]*t* de ideea mac-luhaniană a dezintegrării „galaxiei Gutemberg", ci mai curând de ecoul unei opere pe care Eça o cunoştea foarte bine: *Bouvard* şi *Pâcuchet* (1881) de Flaubert. Spre deosebire însă de viciul livresc al eroilor flaubertieni, Jacinto devine mai curând un spectator al propriei acumulări de cunoştinţe, o fiinţă pasivă în faţa metrilor de filosofie, economie politică, istorie, ştiinţe ale naturii

3 Distincţiile au fost preluate după Alexandre Pinhero Torres, Os falsos câdigos edenicos de „A Cidade e as Ser ras " în Coloquio Letras nr. 31, mai 1976.

4 João Medina, Eça Politico, Seara Nova, Lisboa, 1974, p. 120.

ş.a.m.d. Prin aglomerarea nemiloasă a cărţilor, acestea devin pure obiecte ale unei cunoaşteri mereu amânate. Uriaşa Bibliotecă, tinzând spre a fi completă, încetează a mai fi un spaţiu uman, alcătuit în funcţie de traiectoriile elective al cunoaşterii individuale. Când Jacinto nu mai este cititor, ci un gardian al cărţilor care exclamă neputincios „E de citit, e de citit”, spiritul său este neutralizat de o adevărată paralizie intelectuală, generată de neputinţa de a alege. Paradoxal, într-o atare situaţie, omul se lasă ales de lecturi întâmplătoare: un ziar la îndemână, o carte la modă, răsfoită etc. Informaţia este selectată în funcţie de capacitatea acesteia de a produce şi susţine contacte sociale, şi nu pentru o valoare formativă. Imaginile Bibliotecii, Oraşul-Bibliotecă şi chiar Universul-Bibliotecă, aşa cum apare în coşmarul lui *Zé* Fernandes, cu Dumnezeu tronând într-un cer invadat de tomuri şi amuzându-se cu lectura lui Voltaire – considerat, în mod tradiţional, negatorul divinităţii –, sunt pagini de o uimitoare modernitate.

Un alt element nociv al civilizaţiei este idolatria tehnicistă, mirajul faustic al dobândirli fericirii prin acumularea de aparate.

şi mitul substituirii funcţiilor umane prin maşini isteţe şi docile

— Ceea ce Ortega *y* Gasset numea *el terrorismo laboratorial* al secolului trecut *K*

Este inutil să mai subliniem faptul că Eça nu este un spirit antiştiinţific. El a denunţat doar ştiinţa în folosirea ei proastă, dacă ne este permis să preluăm acest concept al lui Constantin Noica. Prefigurând psihoza antirobotică a anilor f50, scriitorul portughez descoperă maliţia obiectelor mecanice, presimte trădarea tehnicii instrumentale care se poate ridica împotriva omului, subjugându-l. Eça preia cu discreţie o veche temă a imaginarului, mitul homunculului, a obiectului artificial care poate dobândi viaţă proprie, întorcându-se împotriva creatorului său. Oamenii viitorului, scrie Eşa, vor vizita într-o zi „muzeul de antichităţi” al veacului al XIX-lea şi,

„cu o înţelegere mai pură şi mai exacta a Vieţii şi a Fericirii (...), vor ridica din umeri cu dispreţân faţa „gunoiului istoric* în care volumele iluziei enciclopedice v. or zăcea aruncate în praful inutilităţii, alături de teatrofon sau de grafofon...

Această teroare a fost interpretată de promotorii progresului, într-o lectură mioapă şi tezistă, ca o formă de paseism bucolizant şi retrograd. *Oraşul Muntele* a fost privită ca palinodia unui om bolnav (Guerra Junqueiro, 1919) sau a unui om decepţionat de oraş, care îşi caută refugiul într-un fals paradis rural (Miguel de Unamuno, 1909)

De fapt, în această carte, care nu este altceva decât o înşiruire de întrebări, o punere de probleme, tezismul nu trebuie să ne orbească. Eça pledează pentru un just echilibru între om, ucenicul vrăjitor, şi creaţia acestuia – cultura spirituală şi civilizaţia materială. Omul nu trebuie să uite niciodată că este stăpânul propriei cunoaşteri şi că aceasta nu este un scop în sine, ci are o valoare instrumentală. El nu poate supravieţui creaţiilor sale mentale decât printr-o permanentă luptă de recucerire a unui echilibru veşnic instabil.

Între Jacinto şi Oraş există aşadar o profundă incompatibilitate care ţine, la un prim nivel, de antinomia între umanitatea lui şi excesul de livresc şi mecanic, iar la un nivel mai profund, de condiţia particulară a insului transplantat într-o ţară străină. Ambele contradicţii sunt resimţite de Jacinto ca o neplăcere a actului de a trăi, dusă până la o metafizică a disperării. A doua antinomie, Franţa/Portugalia, are rădăcini în însăşi biografia scriitorului care, „strămutat la Paris" în ultimii ani ai vieţii, tânjeşte cu ardoare după solul patriei, devenind francofob, după ce petrecuse o tinereţe cosmopolită, în acelaşi oraş, fascinat de valorile civilizaţiei franceze. Întoarcerea lui Eça în Portugalia se săvârşeşte simbolic, prin Jacinto, scriitorul stingându-se din viaţă la Paris, în 1900, fără să se fi putut instala, aşa cum visase, în Tormesul lui din Douro.

Astfel, partea a doua. a dipticului, Muntele, suferă de

certe carenţe ideologice dacă o privim sociologic. S-a spus că Eça nu oferă o soluţie viabilă, că paradisul său este plin de fisuri, pe care, de altfel, nici autorul nu le poate trece cu vederea: mizeria locuitorilor de la munte, lipsa de substanţă a filantropiei lui Jacinto, stupiditatea şi autosuficienţa oamenilor înstăriţi, a latifundiarilor, relevată de petrecerea de la Guiães etc. Eroarea unor asemenea interpretări provine din presupunerea că în timp ce Eça ar fi net împotriva Oraşului, Muntele ar fi fost, în consecinţă, adoptat fără rezerve.

O lectură mai atentă dovedeşte că nici în spaţiul Muntelui autorul nu şi-a pierdut simţul critic. Este suficient să comparăm cele două scene – petrecerea de la Guiães şi cea dată, la Paris, în cinstea marelui duce Casimir – pentru a ne da seama că ele funcţionează numai în pairale! şi că ironia este subiacentă în ambele cazuri. „Realitatea „raportată de Z Fernandes este filtrată prin propria-i personalitate „muntenească", iar obiectivitatea lui Eça constă în a vedea sau a simţi lucrurile prin intermediul personajelor interpuse, adică, prin intermediul diferitelor subiectivităţi, cum observă Antonio José Saraiva. În felul acesta, *Oraşul* şi *Muntele* are o puternică unitate de construcţie romanescă, întărită de structurile simetrice şi de dihotomiile puse sistematic în valoare. Cartea nu poate fi receptată însă în totalitate, dacă nu admitem această dualitate creatoare la nivelul structurii profunde.

Astfel, „panoul" Oraşului ni se pare a-l exprima pe scriitor în intenţiile sale generalizatoare, porta-voce aproape impersonal al unei analize socio-filosofice a crizei sfârşitului de veac, în timp ce „panoul" Muntelui reprezintă o elegie a „persoanei" Eça, care, departe de a vrea să propună o soluţie infailibila (imposibilă, de altfel!), inventează un spaţiu de uz personal, un eden care nu este perfect, ci perfectibil, un locus amoenus în care individul se complace în reverie. Poate cineva să-i conteste lui Eşa acest drept în *ultima* sa operă? Torroesul nu este paradisul, ci doar o stare sufletească, o utopie care nu-şi

află valoarea decât în eterna sa amânare.

Din această perspectivă, Jacinto este un Ulise care nu şi-a cunoscut niciodată Itaca (cum scrie acelaşi João Medina), dar pe care o recunoaşte însă graţie, să-i spunem, moştenirii sale ereditare – lungul şir de străluciţi Jacinto care „au servit" Portugalia Este semnificativ faptul că „întoarcerea[5]* sa este motivată de o datorie pioasă. Prin prăbuşirea bisericii în care fuseseră înmormântaţi strămoşii, în urma unei alunecări de teren (prăbuşirea are însă un sens simbolic), şi pe care, dintr-o nelămurită, la început, datorie, Jacinto vrea să o reconstruiască, rasa însăşi este ameninţată cu stingerea din pricina rătăcirii ultimului Jacinto – „Jacinto punct la Eça, în care putem recunoaşte ecouri ale unei teme ca /inis *Portugaliae*, caracteristică ultimului sfert de veac, elementul funebru, atât de puternic în *Crima părintelui Amaro* sau în *Familia Maia*, dispare, pentru a lăsa locul unui deznodământ care vesteşte o formă de resurecţie prezentă, de altfel, în mitul sebastianist. În finalul simbolic şi alegoric al cărţii, „Prinţul Norocului acest prinţ risipitor, dezrădăcinat şi fără principat, îşi va găsi, în sfârşit, castelul vieţii armonioase.

„Ultimul Eça" este nu numai romanul unui fin ironist, de talia lui Flaubert, ci şi mărturia unei sfâşietoare nostalgii după patria pierdută.

MIOARA CARAGEA

P

netenul meu Jacinto s-a născut într-un palat, cu un venit de o sută nouă mii de franci pe an în ogoare, podgorii, plută şi măslini.

În Alentejo, prin toată Estremadura, de-a curmezişul celor două Beira, împrejmuiri compacte, unduind peste văi şi dealuri, ziduri înalte de piatră solidă, râuri, drumuri delimitau terenurile acestei vechi familii, care, încă de pe vremea regelui Dom Dinis *, strângea grâne în hambare şi planta butuci de vie. Domeniul cu casa seniorială din Tormes, în Douro, acoperea un lanţ întreg de munţi. Între

5 Antonio Josă Saraiva, Iniciagão na Literatura Portuguesa, Publicagoes Europa-America, Lisboa, 1984, p. 131.

Tua şi Tinhela, pe o întindere de peste cinci leghe, tot ţinutul îi plătea arendă. Păduri dese de pini, care îi aparţineau, umbreau pământul de la Arga până la golful încorda. Palatul unde se născuse Jacinto şi unde trăise întotdeauna se afla însă la Paris, pe Champs-Élysées, la numărul 202.

Coborând într-o seară pe Travessa da Trabuqueta, pe lângă zidul unei grădini, acoperit de viţă de vie, bunicul lui, Jacinto, acel grăsan înstărit, poreclit în Lisabona „Don Galion", a alunecat pe o coajă de portocală şi s-a prăvălit pe caldarâm. Pe poarta grădinii, ieşea în acel moment un bărbat oacheş, cu faţa rasă, cu o haină groasă de postav verde şi cizme înalte de picador, care, izbucnind în râs, îl ridică cu uşurinţă de la pământ pe uriaşul Jacinto şi se aplecă chiar să culeagă de jos bastonul cu măciulie de aur care se rostogolise în noroi. Apoi spuse, măsurându-l cu ochii negri, umbriţi de gene dese:

— Oh, Jacinto „Galior T, ce-ţi veni la ceasul acesta, să te dai de-a dura pe pietre?

Jacinto, buimăcit şi tulburat. Îl recunoscu pe seniorul infante Dom Miguel[6]!

Din seara aceea, îl iubi pe preabunul infante cum nu-şi iubise niciodată pântecele (deşi era atât de pofticios) şi îl adoră cum nu-l adorase nicicând pe Dumnezeu (deşi era atât de cucernic). În salonul nobil din conacul său din Pampulha agăţă, pe o draperie de damasc, portretul „salvatorului" său, împodobit cu crenguţe înflorite de palmieri, ca un retablu, iar dedesubt atârnă baistonul pe care mărinimoasele mâini regale îl ridicaseră din noroi, în timp de adoratul, mult doritul infante suferea în surghiun la Viena, seniorul cel burtos alerga, zgâlţâit în cabrioleta lui galbenă, de la cafeneaua, lui Zé Maria, din Belem, la spiţeria lui Plăcido, din Algibebes, suspinând de dorul

---

6* Dom Miguel, rege al Portugaliei (1828 - 1833). Fiul lui Dom João al Vl-lea recunoaşte, în 1826, Carta constituţională, iar în 1828 asumă regenţa. In acelaşi an se proclamă rege absolut şi iniţiază persecuţia liberalilor. După războiul civil din 1833 - 1834, este exilat definitiv în Germania.

îngeraşului şi urzind comploturi pentru întoarcerea *îngeraşului*, în ziua, binecuvântată între toate celelalte zile, când *Perola* s-a ivit în radă, cu Mesia pe punte, a împodobit Pampulha cu ghirlande şi a înălţat în Carneiro un monument din pânză şi carton în care Dom Miguel, transformat în Sfântul Mihail, înveşmântat în alb, cu aureolă şi aripi de arhanghel, străpungea, de pe crupa bidiviului său de Alter, Dragonul Liberalismului care se contorsiona vomitând Carta[7]. În timpul războiului cu „celălalt, francmasonul", „Dori Galion" trimitea mesageri la Santo Tirso. la S. Gens, să ducă regelui jamboane, cartoane. cu prăjituri, sticle cu vinul său de Tarrafal şi pungi de mătase doldora de galbeni, pe care îi freca cu săpun ca să învioreze strălucirea aurului. Iar când fu înştiinţat că seniorul Dom Miguel, cu două cufere vechi, legate pe spinarea unui catâr, o luase pe drumul către Sines, alungat pentru totdeauna, Jacinto „Galion" alergă ca un bezmetic în casă, ferecă toate ferestrele ca şi cum ar fi intrat îi doliu, răcnind plin de furie:

— N-o să mai stau nici eu aici! N-o să mai stu nici eu aici!

Nu, nu mai voia să stea în ţara perfidă de urde era nevoit să plece, prădat şi batjocorit, un rege al Pirtugaliei care ridica din noroi pe cei asemeni lui Jacinti)! S-a îmbarcat pentru Franţa cu soţia, doña Angelina Fafes (din faimoasa casă Fafe-da Avelă), cu băiatul, Chtinho, un copil gălbejit, molâu, plin de coşuri şi de bube, cu camerista şi cu scutierul negru. Lângă coastele Canăbriei, pachebotul a întâlnit o mare atât de zbuciumată, înct doña Angelina, cu părul vâlvoi, îngenunchind pe rogojiia din cabină, a făgăduit Mântuitorului din Alcántara o coroană de spini de aur, cu stropi de sânge din rubine din Pegu. La Bayonne, unde au debarcat, Cintinho a făcut gălbinare. Pe drumul spre Orléans, într-o noapte vijelioasă, s-a rupt osia berlinei

7 Referire la Carta constituţională a monarhiei portugheze, cod politic liberal, promulgată de Dom Pedro al IV-lea la 29 aprilie 1826 şi bazată pe Carta constituţională franceză din 1814.

/

în care călătoreau, iar rotofeul senior, delicata doamnă din casa Avelă şi băiatul aţi mărşăluit trei ore prin ploaia şi noroaiele exilului până într-un sat, unde, după ce au bătut ca cerşetorir la porţi mute, au adormit pe băncile unei taverne. La Cotelul Sfinţilor Părinţi din Paris, au îndurat groaza unui incendiu care izbucnise în grajd, sub odaia lui „Don Galionvtar preacinstitul gentilom, năpustindu-se, în cămaşă, pe scări, până în curte, a călcat pe un ciob de sticlă. Atunci, cu adâncă amărăciune, şi-a ridicat spre cer pumnul păros şi a răcnit:

— Pe toţi dracii, asta-i prea de tot!

În aceeaşi săptămână, Jacinto „Galion" a cumpărat, fără să stea prea mult pe gânduri, palatul de pe Champs-Elisees, numărul 202, de la un prinţ polonez care se călugărise după luarea Varşoviei. Îşi găsi, în sfârşit, odihna după toate frământările dinainte, sub aurăriile grele ale stucaturilor, între mătăsurile foşnitoare, închizându-se, ca într-o scoică, într-o viaţă trândavă şi îmbelşugată, alături de câţiva tovarăşi de emigraţie (consilierul de la Tribunalul Suprem, Nuno Velho, contele de Rabacena, alţii mai mărunţi), până când muri de indigestie, din pricina unui ţipar marinat pe care i-l trimisese administratorul său din Montemor. Prietenii credeau că doña Angelina Fafes se va întoarce în patrie. Buna doamnă însă se temea de călătorie, de mare, de caleştile care se sfărâmau în drum. Nu voia să se despartă de confesor şi de medic, care îi înţelegeau atât de bine scrupulele şi astma.

— Din partea mea, rămân aici, la 202, declarase ea, cu toate că tânjesc după apa bună de la Alcolena... Cintinho va hotărî singur, atunci când se va face mare.

Cintinho s-a făcut mare. Era un tânăr mai sfrijit şi mai galben ca o luminare, avea părul lung, lins, un nas mare, umbla tăcut, vârât în haine largi care îi atârnau pe trup; nu dormea noaptea din pricina tusei şi a acceselor de sufocare, bântuia numai în cămaşă, cu o candelă în mână, prin 202, iar, în oficiu, servitorii îi ziceau întotdeauna, între ei, „Umbra". După ce se sfârşi doliul pentru papă, răsări în această umbră mută şi indecisă pasiunea foarte intensă de

a strunji lemne la strung; apoi, ceva mai târziu, odată cu floarea prizărită a celor douăzeci de ani, înflori în el un alt sentiment, de dorinţă şi uluire, faţă de fiica judecătorului Velho, o fetişcană dolofană ca o turturică, educată într-o mănăstire din Paris, şi atât de iscusită încât emaila, aurea, repara ceasuri şi fabrica pălării de fetru. În toamna lui 1851, când începuseră să se scuture castanii pe Champs-Élysées, Cintinho scuipă sânge. Medicul, mângâindu-şi bărbia şi cu o cută de seriozitate pe fruntea uriaşă, recomandă ca tânărul să fie trimis pentru o vreme la golful Juan sau pe nisipurile calde din Arcachon.

Cintinho însă se crampona ca o umbră şi nu voia să se dea dus de lângă Teresinha Velho pe care o urma prin tot Parisul, că o umbră mută şi greoaie. Precum o umbră se căsători, mai învârti de câteva ori manivela strungului, scuipă o rămăşiţă de sânge şi plecă precum o umbră dintre cei vii.

Trei luni şi trei zile după înmormântarea lui, se născu Jacinto.

Încă din leagănul peste care bunica presăra mărar şi ambră ca să izgonească „piaza rea”, Jacinto a început să crească cu siguranţa, tăria şi vlaga unui pin de pe dune.

Nu a avut pojar şi nu a avut limbrici. Literele, tabla înmulţirii, latina au intrat în capul lui la fel de uşor ca razele de soare printr-un geam. Între camarazi, în curţile colegiilor, înălţându-şi spada de tinichea şi scoţând un strigăt de comandă, a fost de la început învingătorul, regele adulat căruia i se cedează fructele de la gustare. La vârsta la care se citesc Balzac şi Musset, nu a cunoscut câtuşi de puţin frământările sensibilităţii şi nu a fost reţinut de amurguri calde în singurătatea vreunei ferestre, chinuit de o dorinţă fără formă şi fără nume. Toţi prietenii lui (eram trei, socotindu-l şi pe bătrânul lui scutier Grilo) i-am păstrat întotdeauna o prietenie curată şi constantă care nu a fost niciodată sporită de spectacolul luxului său sau descurajată de dovezile lui de egoism. Fără o inimă suficient de puternică pentru a concepe o dragoste puternică, chiar mulţumit de această incapacitate care îl

elibera, gustă din dragoste doar mierea – acea miere pe care amorul o păstrează pentru cei care îl culeg zumzăind, cu mobilitate şi uşurinţă ca albinele. Viguros, bogat, indiferent faţă *de* Starea şi de Guvernământul Oamenilor, nu i-am cunoscut niciodată altă ambiţie în afara celei de a înţelege cum trebuie Ideile Generale; inteligenţa lui, în anii fericiţi ai şcolii şi controverselor, se mişca prin filosofiile cele mai complicate, precum ţiparul lunecos în apa curată a unui eleşteu. Valoareli lui, genuină, de cea mai fină calitate, nu a fost niciodată trecută cu vederea, nici dispreţuită; şi orice părere, chiar o simplă glumă pe care o lansa, stârnea imediat o boare de simpatie şi încuviinţare care o înălţa, o legăna strălucitoare pe culmi. Era slujit de obiecte cu docilitate şi duioşie; şi nu-mi amintesc să-i fi sărit vreodată un nasture de la cămaşă, sau vreo hârtie să se ascundă maliţioasă de el, sau vreun sertar să înţepenească în faţa vioiciunii şi grabei lui. Când, într-o zi, râzând neîncrezător de Noroc şi de Roata lui, a cumpărat de la un paracliser spaniol un bilet de loterie, pe dată Norocul cocoţat uşor şi zâmbitor pe Roata sa, alergă fulgerător, aducându-i patru sute de mii de pesete. Iar pe cer, norii încărcaţi şi greoi, dacă-l zăreau pe Jacinto fără umbrelă, îşi reţineau cu respect puhoaiele până când trecea… Ah, ambra şi mărarul doñei Angelina triumfaseră izgonind pe veci „piaza rea” din destinul lui. Blajina bunică (pe care eu am cunoscut-o obeză, cu barbă) obişnuia să citeze un sonet aniversar al consilierului Nuno Velho, conţinând un vers pilduitor: „Află. doamnă, că Viaţa e-un râu”…

Căci un râu văratic, blând, translucid, curgând armonios peste nisipul moale şi alb, printre crânguri înmiresmate şi cătune fermecătoare, nu ar fi putut oferi celui care l-ar fi străbătut într-o barcă de cedru, acoperită şi vătuită, plină de fructe şi şampanie la gheaţă, cu un înger la cârmă şi alţi îngeri trăgând la edec, mai multă siguranţă şi blândeţe, decât îi oferea Viaţa prietenului meu Jacinto.

Iată de ce îl numeam „Prinţul Norocului”!

Jacinto şi cu mine. José Fernandes, ne-am întâlnit şi am deveni camarazi la Paris, în şcolile din Cartierul Latin, unde fusesem trimis de bunul meu unchi Alfonso Fernandes Lorena de Noronha e Sande, când afurisiţii aceia m-au dat afară din Universitate fiindcă, într-o după-amiază de procesiune, am zdrobit mutra sordidă a doctorului Pais Pita.

Pe vremea aceea Jacinto concepuse o Idee... Acest Prinţ concepuse ideea că, formul are o fericire superioară numai când are o civilizaţie superioară Prin om civilizat, camaradul meu înţelegea omul care, întărindu-şi forţa gândirii cu toate noţiunile dobândite de la Aristotel încoace şi multiplicând puterea corporală a organelor sale cu toate mecanismele inventate începând cu Teramene, creatorul roţii, devine un magnific Adam, aproape omnipotent, aproape omniscient, în stare aşadar să găsească într-o anumită societate şi în limitele Progresului (aşa cum se comporta acesta la 1875) toate plăcerile şi toate avantajele ce rezultă din a şti şi a Putea... Aşa cel puţin îşi formula Jacinto ideea, când stăteam de vorbă pe îndelete despre treburile şi destinele omeneşti, sorbind câte un *bock* prăfuit, sub umbrarele berăriilor filosofice, pe Boulevard Saint-Michel.

Această concepţie a lui Jacinto îi impresionase pe camarazii noştri de cenaclu care, trezindu-se la viaţa în telectuală între 1866 şi 1875, între bătălia de la Sadova şi bătălia de la Sedan, şi auzind mereu de la specialişti şi filosofi că Puşca cu baionetă fusese cea care a învins la Sadova, iar învăţătorul la Sedan, erau absolut convinşi că fericirea indivizilor, ca şi cea a naţiunilor, se realizează prin dezvoltarea nelimitată a Mecanicii şi a Erudiţiei. Unul dintre aceşti tineri, inventivul Georges Carlande redusese chiar teoria lui Jacinto, ca să-i faciliteze circulaţia şi să-i condenseze strălucirea, la o formulă algebrică.

Suprema ştiinţă I

X \ = *Suprema fericire*

Suprema putere [

Vreme de câteva zile, de la Odeon la Sorbona, a fost

foarte lăudată de tinerimea pozitivă Educaţia Metafizică a lui Jacinto.

Pentru Jacinto însă, conceptul nu era în exclusivitate metafizic şi nu-l enunţase numai dintr-o plăcere elegantă de a-şi exercita raţiunea speculativă, ci constituia o regulă, foarte reală şi utilă, determinându-i comportamentul, modelându-i viaţa. Chiar în acea epocă, în concordanţă cu învăţătura pe care o propovăduia, îşi cumpărase *Mica enciclopedie a cunoştinţelor universale*, în şaptezeci şi cinci de volume, şi instalase un telescop pe acoperişul de la 202, într-un foişor de sticlă. Cu ajutorul acestui telescop. Îmi înfăţişă în mod palpabil ideea sa, într-o noapte de august, fierbinte şi amorţită. În cerurile îndepărtate scăpărau fulgere palide. Pe Chimps-Élysées, trăsurile se îndreptau agale către răcoarea din Bois de Boulogne, ostenite, înţesate de rochii deschise la culoare.

— Iată, Zé Fernandes, începu Jacinto, rezemat de fereastra foişorului, îţi voi demonstra teoria după care mă guvernez. Cu ochii pe care i-am primit de la Maica Natură, pătrunzători şi sănătoşr putem să distingem pe partea cealaltă a bulevardului, în magazinul de colo, doar o vitrină luminată. Nimic mai mult! Dacă însă voi aşeza în faţa ochilor cele două geamuri simple ale unui binoclu de curse, voi zări, în vitrină, jamboane, caşcavaluri, borcane cu gem şi cutii de prune uscate. Deduc prin urmare că este vorba de o băcănie. Am dobândit o noţiune şi am asupra ta, care vezi cu ochiul liber numai vitrina luminata, un avantaj pozitiv. Dacă acum, în locul acestor sticle simple, voi folosi lentilele telescopului, alcătuite mai ştiinţific, voi putea să zăresc la mare depărtare, pe planeta Maite, mări, zăpezi, canale, conturul golfurilor, întreaga geografie a unui astru care se mişcă la mii de leghe de Champs-Élysées. Este o nouă noţiune, cutremurătoare de astă dată! Iată dar cum ochiul primitiv, dat de Natură, este înălţat de civilizaţie la puterea lui maximă de percepţie. Deci, de acum înainte, eu, civilizatul, sunt mai fericit decât necivilizatul în ceea ce priveşte vederea fiindcă eu descopăr realităţi ale Universului pe care el nu le

bănuieşte şi de care este privat. Dacă vei aplica apoi aceeaşi probă tuturor organelor, vei înţelege pe deplin principiul. Cât despre inteligenţă, şi fericirea care se dobândeşte prin neobosita acumulare a noţiunilor, te rog numai să-l compari pe Renan cu Grilo… E limpede aşadar că trebuie să ne înconjurăm de Civilizaţie în maximă proporţie ca să ne bucurăm în maxima proporţie de avantajul de a trăi. Acum eşti de acord, Zé Fernandes?

Nu mi se părea un lucru foarte sigur că Renan ar fi mai fericit decât Grilo; nici nu prea înţelegeam ce avantaj spiritual sau temporal obţii dacă poţi desluşi, prin spaţiu, nişte pete pe un astru, sau nişte jamboane într-o vitrină pe Champs-Élysées. M-am arătat însă de acord, fiindcă sunt bun, şi nu încerc niciodată să clatin un spirit din concepţiile în care el îşi găseşte siguranţa, disciplina şi izvorul de energie. M-am descheiat la vestă şi, arătând cafeneaua scăldată în lumină, l-am îndemnat:

— Atunci, hai să mergem să bem în maximă proporţie *brandy and soda*, cu gheaţă!

— Printr-o concluzie firească, pentru Jacinto, ideea de Civilizaţie era inseparabilă de imaginea Oraşului, a unui Oraş enorm, cu toate vastele sale organe furatţionând cu putere. Acestui supercivilizat prieten al meu nici nu-i dădea prin minte că – departe de magazinele slujite de trei mii de vânzători, de pieţele unde se revarsă livezile şi luncile a treizeci de provincii, de băncile în care zornăie aurul universal, de fabricile fumegând febril, inventând febril, de bibliotecile ticsite –, năpădite de hârţoagele veacurilor, de nesfârşitele mile de străzi, traversate, pe dedesubt şi pe deasupra, de fire de telegraf, de fire de telefon, de conducte de gaze, de canale de excremente, de şirul asurzitor de omnibuze, tramvaie, trăsuri, velocipede, rădvane, atelaje de lux, şi de cele două milioane de indivizi ai unei omeniri confuze, forfotind cu sufletul la gură, urmând legea publică, în lupta necruţătoare pentru pâine sau îmboldită de iluzia plăcerii – omul secolului al XIX-lea ar putea să savureze din plin deliciul ele a trăi!

În timp ce îmi înşira aceste imagini, în odaia de la

202, cu veranda deschisă spre tufele de liliac, Jacinto părea că se înalţă, iluminat. Ce augustă creaţie este Oraşul! Doar prin el, Zé Fernandes, omul îşi poate afirma cu adevărat sufletul!

— Bine, Jacinto, dar religia? Religia nu dovedeşte sufletul?

Ridică din umeri. Religia! Religia este dezvoltarea somptuoasă a unui instinct rudimentar, comun tuturor făpturilor primitive, teroarea. Câinele care linge mâna stăpânului de la care primeşte osul sau biciul reprezintă deja un credincios, acel credincios conştient, prostrat în rugăciune în faţa unui Dumnezeu care împarte Cerurile sau Infernul L. Dar telefonul! Fonograful!

— Să luăm bunăoară fonograful L. Doar fonograful, Zé Fernandes, mă face să-mi simt cu adevărat superioritatea de fiinţă gânditoare şi mă separă de animal. Crede-mă, Zé Fernandes, nimic nu se poate compara cu Oraşul, nimic!

Pe urmă (adăugă el) numai Oraşul îi dădea senzaţia solidarităţii umane, la fel de necesară vieţii precum căldura. Când se gândea, la 202, că, în puzderia de case din Paris, două milioane de fiinţe trudeau ca să clădească Civilizaţia (pentru a menţine dominaţia celor ca Jacinto asupra Naturii!), avea o senzaţie de linişte, de protecţie, comparabilă doar cu sentimentul pelerinului care, traversând deşertul, se înalţă în şa pe dromaderul său şi zăreşte în depărtare lunga procesiune a caravanei, înaintând cu torţe şi zăngănit de arme…

Eu bâiguiam impresionat:

— Pe toţi dracii!

Dimpotrivă, la ţară, în Natura inconştientă şi impasibilă, el tremura înspăimântat de fragilitatea şi singurătatea fiinţei sale. Acolo se simţea pierdut într-o lume vrăjmaşă. Niciun mărăciniş nu-şi va ascunde ţepii când îl va atinge, dacă va geme de foame, niciun pom, oricât de încărcat de rod, nu-i va întinde milos un fruct pe vârful unei crengi. Asista, în mijlocul Naturii, la anihilarea subită şi umilitoare a tuturor facultăţilor sale superioare.

Ce folos dacă eşti printre plante şi gâze, un Geniu sau un Sfânt? Ogoarele nu înţeleg *Georgicele*, şi a fost nevoie de ajutorul prompt al lui Dumnezeu *şi* de răsturnarea tuturor legilor naturale printr-un miracol violent, pentru ca lupul din Agubio să nu-l devore pe Sf. Francisc din Assisi care îi surâdea şi îi întindea braţele, numindu-l „fratele meu lupul”! La ţară, orice intelect devine sterp, în om rămâne numai bestialitatea. În domeniile inferioare ale Vegetalului şi Animalului se păstrează vii numai două funcţii, cea nutritivă şi cea procreatoare. Izolat, fără ocupaţie, între boturi şi rădăcini care nu se opresc din supt şi păscut, sărmanul lui suflet se chircea, reducându-se la o fărâmă de suflet, o flăcăruie spirituală abia pâlpâind, pe jumătate moartă, pe o bucată de materie; din această materie răsăreau, imperioase şi sfâşietoare, două instincte, cel de a devora şi cel de a zămisli. După o săptămână rurală nu ar mai rămâne din făptura lui nobilă decât un stomac şi un falus! Sufletul? înecat în bestie. Ar fi trebuit atunci să fugă, să intre din nou în Oraş şi să se cufunde în undele lui purificatoare ca să lepede crusta vegetativă, ieşind reumanizat, iarăşi spiritual şi jacintic!

Rafinatele metafore ale prietenului meu exprimau sentimente reale, al căror martor am fost şi care m-au amuzat nespus de mult, în unica plimbare la ţară pe care am întreprins-o, în pădurea atât de plăcută şi de sociabilă din Montmorency. O, ce spectacol nostim să-l vezi pe Jacinto în sânul Naturii! De îndată ce paşii săi trebuiau să se îndepărteze de trotuarul de lemn sau de macadam, orice sol pe care îl călca îl umplea de neîncredere şi teroare. Orice gazon, oricât de uscat ar fi fost, i se părea îmbibat de o umezeală mortală. De sub fiecare bulgăre de pământ, din umbra fiecărei pietre se temea că va fi atacat de scorpioni, de vipere, de forme târâtoare şi vâscoase. În tăcerea pădurii simţea lugubra depopulare a Universului. Nu tolera familiaritatea crenguţelor care îi atingeau mâneca sau obrazul. Dacă trebuia să sară peste un hăţiş, i se părea că face un gest înjositor, care U retrograda până la maimuţa primară. Florile, pe care nu le întâlnise până

atunci în vreo grădină, domesticite de lungr veacuri de servitute ornamentală, îl umpleau de îngrijorare ca şi. cum ar fi fost veninoase. Anumite moduri şi forme ale Firii inanimate i se păreau pline de o melancolie funambulescă: graba ageră şi zadarnică a pâraielor, pleşuvia stâncilor, contorsiunile arborilor, bolboroseala lor solemnă şi neroadă...

După un ceas petrecut în această preacinstită pădure, bietul meu prieten se sufoca, gâtuit de spaimă, presimţind deja împuţinarea şi scurgerea lentă a sufletului, care îl făcea să fie gânganie între gângănii. S-a înseninat numai când am păşit pe caldarâmul Parisului, printre felinarele de gaz. Echipajul nostru s-a ciocnit de un omnibuz gălăgios, ticsit de cetăţeni. A poruncit vizitiului să o luăm pe Bulevarde pentru a alunga, în sociabilitatea lor groasă, acea senzaţie de materialitate care-l făcea să-şi simtă capul îngreunat şi confuz ca al unei vite. M-a rugat insistent să-l însoţesc la Teatrul de Varietăţi ca să ne eliberăm, ascultând refrenele din *Femme a Papa*, de rumoarea inoportună care îi rămăsese în auz de la mierlele cântând în plopii înalţi.

Simpaticul meu Jacinto împlinea pe atunci douăzeci şi trei de ani şi era un tânăr superb în care reînviase forţa bătrânilor „Jacinto" rurali. Doar nasul, subţire, cu nări aproape transparente, de o mobilitate neliniştită, adulmecând parcă mereu parfumuri, îl făcea să aparţină delicatului veac al XIX-lea. Părul îi rămăsese cârlionţat şi aproape lânos, ca în epocile barbare, iar mustaţa, precum cea a unui celt, îi cădea în fire mătăsoase, pe care, tot-timpul, trebuia să le potrivească şi să le frizeze. Toate hainele, cravatele groase din şaten întunecat, prinse cu o perlă, mănuşile de tapir alb, cizmele lăcuite, îi soseau de la Londra în lăzi de cedru, Purta întotdeauna la butonieră o floare care nu era naturală, ci era alcătuită cu iscusinţă de florftreasă din petale de flori diferite: garoafe, azalee, orhidee sau lalele, prinse pe acelaşi peţiol, între câteva frunzuliţe delicate de ferigă.

În 1380. Într-o dimineaţă de februarie, ploioasă,

plumburie şi rece, am primit o scrisoare de la bunul meu unchi, Alfonso Fernandes, în care, după ce se plângea de cei şaptezeci de ani ai săi. de necazurile cu hemoroizii şi de complicata administrare a bunurilor sale „care aveau nevoie de un bărbat mai tânăr, cu picioare mai zdravene”, îmi poruncea să mă întorc acasă la Guiães, în Douro! Rezemat de marmura crăpată a căminului, pe care Nini uitase în ajun un corset împachetat în *Journal des Debats*, l-am criticat sever în gând pe unchiul care reteza astfel bobocul încă neînflorit al studiilor mele juridice. Într-un post-scriptum, unchiul adăugam „La noi e vreme frumoasă, totul a înflorit. Mătuşa ta, care te îmbrăţişează, trebăluieşte prin bucătărie, căci împlinim astăzi treizeci şi şase de ani de căsnicie şi i-am chemat la masă pe abate şi pe Quintais, iar ea vrea să pregătească o supă aurie de găină”.

Aruncând o aşchie pe foc. m-am gândit cât de gustoasă trebuia să fie supa aurie a mătuşii Vicencia. De câţi ani nu gustasem asemenea supă, sau purcel fript, sau ore? la cuptor, pregătit ca la noi acasă! Pe o vreme atât de frumoasă, probabil că mimozele din curte se înclinau deja sub povara ciorchinilor mari şi galbeni. Un ciob de cer albastru ca la Guiães, căci nu e altul mai lustruit şi mai catifelat, pătrunse în odaie şi lumină tristeţea roasă a covorului, izvodind ierburi, pâraie, flori de nu-mă-uita şi de trifoi care mă făcură să lăcrimez de emoţie.

Fluierând uşor un *fado* molatic, am scos de sub pat vechea mea valiză şi am pus grijuliu, între pantaloni şi şosete, un tratat de drept civil, ca să învăţ, în sfârşit, în răgazurile vieţii de la ţară, tolănit sub fag, legile care îi conduc pe oameni. Apoi în aceeaşi seară, l-am anunţat pe Jacinto că plecam la Guiães. Amicul meu făcu un pas înapoi, cu un suspin înăbuşit de mirare şi milă:

— La Guiães!… Vai, Zé Fernandes, ce oroare!

Toată săptămâna dinaintea plecării, mi-a amintit grijuliu tot felul de conforturi pe care ar fi trebuit să le iau cu mine ca să mai pot păstra în pustietăţile silvestre, atât de departe de Oraş, un strop de suflet în trupul împuţinat.

„Ia un fotoliu! Ia *Enciclopedia generală*! Ia cutii de sparanghel!…”

Cum aveam să fiu smuls cu brutalitate din sânul Oraşului, devenisem pentru Jacinto arbustul dezrădăcinat care nu va putea supravieţui. Durerea cu care m-a însoţit la tren ar fi fost foarte nimerită pentru funeraliile (mele. Iar când a închis după mine uşa vagonului, cu gravitate, cu solemnitate, ca şi cum ar fi ferecat un mormânt, aproape că am început să oftez – de dorul meu.

Am sosit la Guiães. În curte mai erau încă câteva flori de mimoză. Am sorbit cu desfătare supa aurie a mătuşii Vicencia; am asistat, cu saboţii în picioare, la seceratul porumbului. Şi astfel, de la un cules la arăturile următoare., bătut de soarele de pe arie, am vânat potârnichi în hăţişurile acoperite de brumă, am spintecat pepenii fragezi la iarmaroace, m-am îmbulzit la castane calde, am jucat la horă, am făcut focuri de Sfântul Ioan. am împodobit ieslea de Crăciun, petrecând în tihnă şapte ani, atât de plini încât nu am reuşit nicicând să deschid tratatul de drept civil, şi atât de simpli, încât nu-mi amintesc decât că, odată, în ajunul Sfântului Nicolae, abatele a căzut de pe cal în faţa porţii lui Bras das Cortés. Arareori primeam de la Jacinto câteva rânduri, mâzgălite în fugă când găsea câte un moment de răgaz în tumultul Civilizaţiei. Apoi, într-o zi caldă de septembrie, la culesul viei, bunul meu unchi Alfonso Fernandes a murit liniştit şi senin, lăudat fie Domnul pentru mila Sa, aşa cum tace o pasăre la sfârşitul zilei în care a cântat şi a zburat după placul inimii. Pe urmă s-a sfârşit perioada de doliu şi am pus în dulap veşmintele negre. Fina mea, Joaninha s-a măritat la tăiatul porcului. Am făcut reparaţii la acoperişul casei noastre. M-am întors la Paris.

Era tot în februarie, o seară friguroasă şi mohorâtă* când am coborât pe Champs-Élysées în căutarea numărului 202. Înaintea mea mergea, uşor adus de spate, un bărbat care, de la cizmele lucioase şi până la borurile îndoite ale pălăriei de sub care ieşeau inelele părului ondulat, era însăşi întruchiparea eleganţei şi a

familiarităţii cu lucrurile rafinate. În mâinile încrucişate la spate, cu mănuşi albe de tapir, ţinea un baston gros, cu măciulie de cristal. Doar când s-a oprit în faţa porţii de la 202, i-am recunoscut nasul subţire, mustăţile lungi şi mătăsoase:

— Oh, Jacinto!

— Oh, Zé Fernandes!

Îmbrăţişarea noastră a fost atât de mişcătoare încât pălăria mi s-a rostogolit în noroi. Amândoi murmuram tulburaţi, trecând de poarta cu grilaj:

— Au trecut şapte ani!…

— Au trecut şapte ani L.

Şi totuşi. În aceşti şapte ani nimic nu se schimbase în grădina de la 202! între cele două alei acoperite cu nisip fin se întindea un gazon rotunjit, neted şi bine periat ca un covor de lână. În mijloc, vasul corintic aştepta luna aprilie ca să se umple de splendoarea lalelelor şi apoi iunie ca să reverse împrejur jerbe de margarete. La intrare, de o parte şi de alta a scărilor acoperite de o marchiză, cele două delicate zeiţe de piatră, de pe vremea lui „Don Galion”, susţineau globurile mate ale vechilor lămpi în care acum şuiera gazul.

Înăuntru însă, în peristil, privirea mi-a fost de îndată atrasă de un ascensor pe care îl instalase Jacinto, cu toate că numărul 202 avea numai două etaje, legate printr-o scară atât de comodă încât nu pusese niciodată la încercare astma doñei Angelina. Pentru acea călătorie de şapte secunde, ascensorul spaţios, cu covoare pe jos, oferea numeroase comodităţi: un divan, o blană de urs, un ghid al străzilor Parisului, rafturi zăbrelite, pline de trabucuri şi cărţi. În anticamera unde am debarcat am simţit căldura blândă a unei după-amiezi de – mai la Guiães. Un servitor, mai atent la termometru decât pilotul la busola sa, răsucea cu iscusinţă capacul aurit al caloriferului, între palmieri, ca pe o terasă sfântă din Benares, vase cu parfum răspândeau vapori, înmiresmând şi umezind salutar aerul delicat şi diafan.

Am murmurat uluit din adâncul fiinţei mele:

— Iată Civilizaţia!

Jacinto a împins o uşă şi am intrat într-un naos plin de maiestate şi umbră în care, împiedicându-mă de un maldăr monstruos de cărţi noi. am recunoscut Biblioteca. Prietenul meu atinse uşor cu degetele unul dintre pereţi şi o cunună de lumini electrice, scânteind printre ornamentele tavanului, se revărsă peste rafturile monumentale, din abanos. Pe ele se odihneau peste treizeci de mii de volume, legate în alb, în stacojiu, în negru, cu încrustaţii de aur, încremenite în pompa şi autoritatea lor precum feţele bisericeşti la sinod.

Nu mi-am putut stăpâni admiraţia:

— Oh, Jacinto! Ce depozit!

El murmură cu un surâs palid:

— E de citit, e de citit…

Am băgat atunci de seamă că prietenul meu slăbise, nasul i se subţiase şi mai mult între două cute adânci ca ale unui comedian obosit. Inelele părului moale începuseră să se rărească pe fruntea ce-şi pierduse vechea seninătate de marmură bine şlefuită.

— Nu-şi mai friza mustaţa, acum ofilită, lăsată să atârnă în şuviţe gânditoare. Am observat de asemenea că se gârbovise.

El ridică o tapiserie şi am intrat în cabinetul lui de lucru care îmi dădu un sentiment de teamă nelămurită. Pe covoarele groase şi întunecate, paşii noştri nu se mai auzeau, îşi pierdeau parcă realitatea. Damascul pereţilor, divanele, lemnăria erau de un verde închis ca frunza de dafin. Mătăsuri verzi învăluiau luminile electrice, dispersate în lustre atât de joase încât păreau stele căzute pe mese, care muriseră şi începuseră să se răcească: doar una strălucea, puternică şi clară, pe o bibliotecă pătrată, înaltă şi solâtară ca un turn în mijlocul câmpiei; lumina ei părea un far melancolic. Un paravan lăcuit în vefde

— Verde de iarbă fragedă – proteja şemineul de marmură verde – verde de mare întunecată –, în care se stingeau tăciunii unui lemn aromat. Între toate aceste nuanţe de verde strălucea, pe piedestale şi pe socluri, o

întreagă Mecanică somptuoasă: aparate, lamele, rotiţe, tuburi, angrenaje, tije, metale reci şi rigide…

Jacinto se afundase între pernele unui divan, cu un aer obosit pe care nu i-l cunoscusem, şi mă chema, bătând cu palma locul de lângă el:

— Hai încoace, Zé Fernandes, vino aici! Să reînnodăm firele vieţilor noastre, atât de îndepărtate de şapte ani încoace!… Şapte ani la Guiães! Ce-ai făcut în tot acest timp?

— Dar tu, Jacinto, tu ce-ai făcut?

Prietenul meu strânse nepăsător din umeri. Trăise – împlinise cu seninătate toate funcţiile ce-i reveneau, cele care aparţin materiei şi cele care aparţin spiritului…

— Şi ai acumulat civilizaţie, Jacinto! Doamne sfinte… Este nemaipomenit două sute doiul!

El se uită împrejur cu o privire în care nu mai scăpăra vioiciunea de odinioară:

— Da, am confort… Mai lipsesc însă multe. Omenirea este încă slab echipată, Zé Fernandes… Viaţa mai opune încă rezistenţe.

Pe neaşteptate, într-un colţ, zbârnîi soneria telefonului. În timp ce prietenul meu, aplecat deasupra aparatului, mormăia nerăbdător „Alo? Alo?”, am examinat curios, pe imensa masă de lucru, o ciudată legiune de instrumente mărunte, de nichel, de oţel, de aramă, de fier, cu tăişuri, cu inele, cu cleşti, cu cârlige, cu dinţi, care mai de care mai sugestive, servind unor scopuri misterioase. Am luat în palmă unul, încercând să îl mânuiesc, dar pe dată un cioc răutăcios mă înţepă la un deget. În aceeaşi clipă, în alt colţ al încăperii izbucni un tic-tic-tic zorit, aproape alarmat. Jacinto spuse iute, cu obi azul lipit de receptor:

— Uită-te la telegraf!… Lângă divan o bandă de hârtie care trebuie să cadă pe jos.

Într-adevăr, dintr-un clopot de sticlă, aşezat pe o coloană şi acoperind o maşinărie isteaţă şi harnică, aluneca pe covor, ca o tenie, o fâşie lungă de hârtie, cu caractere imprimate, pe care eu, om de la munte, am

ridicat-o, minunându-mă. Literele albastre îl vesteau pe prietenul meu Jacinto că fregata rusă *Azofţ* intrase în Marsilia cu avarii!

Între timp el părăsise telefonul. Am vrut să aflu îngrijorat dacă avariile navei *Azoff* îi vătămau în vreun fel interesele.

— *Azoff* Avariile? Mie?... Nu! E o ştire.

Apoi aruncând o privire ceasului monumental care, la capătul Bibliotecii, arăta ora tuturor capitalelor şi cursul tuturor planetelor, spuse:

— Trebuie să scriu o scrisoare, şase rânduri... Poţi să aştepţi, nu-i aşa, Zé Fernandes? Uite acolo sunt ziarele pariziene de seară şi cele londoneze de azi dimineaţă. Alături ai ilustraţii, în mapa de piele cu încuietori de metal.

Am preferat însă să trec în revistă cabinetul care îmi dădea mie, munteanului profan, toate plăcerile unei iniţieri. În jurul jilţului lui Jacinto atârnau tot felul de tuburi acusticie groase, prin care el, desigur, îşi transmitea ordinele prin 202. De lângă picioarele mesei cordoane umflate şi moi, şerpuind pe covor, se prelingeau către colţurile umbrite ca nişte cobre speriate. Pe o măsuţă, oglindindu-se în lacul ei ca în apa unei fântâni, stătea o Maşină de Scris, iar lângă ea se afla o uriaşă Maşină de Calculat, cu şiruri de găuri din care pândeau, aşteptând răbdătoare, cifre rigide, de fier. M-am oprit apoi în faţa bibliotecii care îmi atrăsese atenţia la început, solitară ca un turn pe câmpie, cu farul ei melancolic. Un şir de rafturi era ocupat de Dicţionare, altul de Manuale, altul de Atlasuri, ultimul de Ghiduri; între acestea, deschizând un *in-folio*, am găsit *Ghidul străzilor din Samarkand*. Ce masiv turn de informaţie! Pe rafturi am mai admirat aparate al căror rost nu îl înţelegeam: unul era compus din lamele de gelatină, în care se pierdeau, pe jumătate şterse, rândurile unei scrisori, poate de amor; altul ridica un cuţit funest deasupra unei biete cărţi broşate, ca pentru a o sfâşia; dintr-altul avansa gura unei tube, deschisă larg vocilor invizibilului. Agăţate de canaturi, prinse de cornişe, străfulgerau tot felul de sârme, care străpungeau tavanul,

fugind spre spaţiul din afară. Se cufundau toate în forţele universale, toate propagau forţele universale. Natura se reunea disciplinată ca să-mi slujească prietenul, se domesticea, devenind familiară…

Jacinto scoase o exclamaţie nerăbdătoare:

— Oh, aceste tocuri electrice! Ce porcărie!

Mototolise furios scrisoarea începută, iar eu m-am refugiat, răsuflând uşurat, în Bibliotecă. Ce tezaur impunător al produselor Gândirii şi Imaginaţiei! Zăceau aici peste treizeci de mii de volume, toate, desigur, esenţiale pentru cultura unui om. De cum am intrat, mi-au căzut ochii pe numele lui Adam Smith, scris cu litere de aur pe un cotor verde. Era, aşadar, teritoriul Economiştilor. Am avansat şi am măsurat, uimit, opt metri de Economie Politică. I-am zărit apoi pe Filosofi şi pe comentatorii lor care acopereau un perete întreg, de la şcolile presocratice până la cele neo-pesimiste. Pe rafturi se îmbulzeau peste două mii de sisteme şi toate se contraziceau. Deduceai pe dată doctrinele după copertă: Hobbes, jos. era greoi, legat în piele neagră; sus, Platon ieşea în evidenţă într-o splendidă învelitoare de piele subţire, de un alb imaculat. În continuare, începea Istoria Universală. Aici însă un morman uriaş de cărţi broşate, mirosind a cerneală proaspătă şi a documente noi, se înălţa în faţa rafturilor ca o clină de aluviuni recente astupând un mal secular. Am ocolit dâmbul şi am pătruns în regiunea Ştiinţelor Naturale, peregrinând, cu tot med multă mirare, de la Orografie la Paleontologie şi de la Morfologie la Cristalografie. Această secţie se termina lângă o fereastră, dând către Champs-Élysées. Am dat la o parte draperiile de catifea şi am descoperit, în spatele lor, un alt morman impozant de volume, urcând ca un munte până la ultimele ochiuri de geam şi nelăsând, nici în cele mai limpezi dimineţi, să pătrundă înăuntru vreun strop din aerul şi lumina Domnului.

Veneau apoi la rând, strălucind în marochfne pastelate, încântătoarele rafturi ale Poeţilor. Ca un repaus pentru spiritul ostenit de ştiinţa pozitivă, Jacinto

înjghebase aici un colţişor retras, cu un divan şi o măsuţă din lemn de lămâi, mai netedă decât cel mai fin email, plină de trabucuri, de ţigări de foi, de tabachere din secolul al XVIII-lea. Pe un cufăr de lemn lustruit, zăcea încă, uitată, o farfurie cu caise japoneze uscate. M-am lăsat ispitit de seducţia pernelor, am muşcat dintr-o caisă, am deschis un volum şi am auzit, în apropiere, un zumzet bizar, ca cel al unei insecte cu aripi armonioase. Am râs, gândindu-mă că ar fi putut fi un roi de albine, făurindu-şi mierea în boschetul de versuri în floare. Am priceput apoi că susurul îndepărtat şi somnoros venea de la cufărul de acaju, cu înfăţişare atât de discretă. Am dat la o parte o *Gazetă a Franţei* şi am descoperit un cordon răsărind dintr-un orificiu deschis în cufăr şi terminându-se printr-o pâlnie de fildeş. Am apropiat, curios, pâlnia de urechea mea mult prea încrezătoare, obişnuită doar cu zvonurile muntelui. Pe dată un glas, foarte blând, dar foarte hotărât, slujindu-se de curiozitatea mea ca să mă cotropească şi să pună stăpânire pe înţelegerea mea, susură îmbietor: „Astfel, prin dispunerea cuburilor diabolice, pot să măsor spaţiile hipermagice!…”

Am sărit ca ars, urlând:

— Jacinto, e cineva aici! Vorbeşte cineva într-o ladă!

Prietenul meu, obişnuit cu minunile, nu-şi pierdu cumpătul:

— E Conferinţofonul… Exact la fel ca teatrofonul, doar că e conectat la şcoli şi conferinţe. Ce zice, Zé Fernandes?

Eu măsurăm cufărul cu privirea, încă uluit.

— Naiba ştie! Cuburi diabolice, spaţii magice, tot felul de orori…

Am simţit surâsul superior al lui Jacinto:

— Aha, e colonelul Dorchas… Lecţii de Metafizică pozitivă asupra celei de-a patra dimensiuni… Supoziţii, o plictiseală! Iei azi masa cu mine şi cu nişte prieteni, Zé Fernandes?

— Nu, Jacinto… Sunt încă împopoţonat de croitorul meu de la munte!

M-am întors în cabinet să-i arăt prietenului meu haina de flanelă groasă şi cravata cu picăţele stacojii, cu care, duminica, îi făceam vizite lui Dumnezeu în sălaşul său din Guiães. Jacinto afirmă însă că simplitatea mea munteană îi va interesa pe invitaţii săi, doi artişti… Cine? Autorul *Inimii triple*, un psiholog feminist, înzestrat cu o neobişnuită putere de pătrundere, maestrul cel mai experimentat şi mai consultat în Ştiinţele Sentimentale şi Vorcan, un pictor mitic, care, în urmă cu un an, interpelase eteric simbologia rapsodică a asediului Troiei, într-o vastă compoziţie, *Devastatoarea Elena*…

Mă scărpinam în barbă:

— Nu, Jacinto, nu… Vin din Guiães, de la munte, trebuie să pătrund în toată această civilizaţie încetul cu încetul, cu grijă, dacă nu, plesnesc. Într-o singură seară şi electricitatea, şi conferinţoofonul şi spaţiile hipermagice, şi feministul, şi eterul, şi simbolistica devastatoare, e prea de tot! Am să mă întorc mâine.

Jacinto împăturea tacticos scrisoarea în care pusese, fără să se ferească, aşa cum şedea bine frăţiei dintre noi, două violete albe smulse din bucheţelul care îi împodobea pieptul:

— Zé Fernandes, mâine, înainte de prânz, îţi pui bagajele în trăsură şi vii să te instalezi la 202, în camera ta. La hotel sunt întotdeauna neplăceri, privaţiuni de tot felul. Aici ai telefon, teatrofon, cărţi…

Am acceptat numaidecât, cu naturaleţe. Atunci, apropiindu-şi buzele de un tub acustic, Jacinto murmură:

— Grilo!

Pe neaşteptate, peretele acoperit cu damasc se întredeschise fără zgomot şi îşi făcu apariţia bătrân Ul scutier al lui Jacinto (negrul care venise cu „Don Galion”). M-am bucurat să-l regăsesc la fel de zdravăn ca odinioară, mai negru parcă, radios şi venerabil, cu cravata bine scrobită pe jiletca albă cu nasturi de aur. Şi el se bucură să-l vadă din nou pe „dom Fernandes”. Iar când află că aveam să stau în camera bunicului Jacinto, chipul lui negru fu luminat de un zâmbet larg, mulţumit să simtă că, în

sfârşit, stăpânul său avea o familie.

— Grilo, spuse Jacinto, ia scrisoarea asta pentru Madame d'Oriol… Fii atent! Telefonează acasă la Trèves şi spune-le că spiritiştii sunt liberi numai duminică… Fii atent! O să fac un duş călduţ, înainte de cină; temperatura la şaptesprezece. Frecţie cu esenţă de nalbă şi trandafiri.

Apoi, lăsându-se să cadă greoi pe divan, cu un căscat lung şi vag:

— Aşadar, dragă Zé Fernandes, iată-ne din nou împreună, ca acum şapte ani, în bătrânul nostru Paris…

Eu însă nu mă dădeam dus de lângă masă, dornic să-mi completez iniţierea:

— La ce folosesc toate instrumentele astea, Jacinto? Mai devreme, unul neruşinat m-a înţepat. Par perverse… Sunt utile?

Jacinto schiţă fără vlagă un gest ca pentru a le înălţa în slăvi: „Providenţiale, dragul meu, absolut providenţiale, simplifică munca. Uite…" întinse degetul, arătându-mi-le. „Acesta smulge peniţele vechi; celălalt numără cu repeziciune paginile unui manuscris, cel de colo şterge greşelile… „Mai erau şi altele care lipeau timbre, imprimau date, topeau ceară, puneau banderole pe documente…

— Însă de fapt e o mizerie, adăugă el. Resorturile, vârfurile lor uneori taie; rănesc… Mi s-a întâmplat să arunc la coş scrisori fiindcă le murdărisem cu pete de sânge. Ce plictiseală!

Cum prietenul meu aruncase din nou o privire ceasului monumental, n-am vrut să mai amine din pricina mea duşul consolator cu esenţă de nalbă şi trandafir.

— Bine, Jacinto, te-am revăzut, sunt mulţumit. Şi acum, pe mâine, cu bagajele…

— Ce naiba, Zé Fernandes, aşteaptă o clipă… Să trecem prin sufragerie. Poate te ispiteşte ceva!

Am pătruns, trecând – prin Bibliotecă, în sufrageria care m-a încântat prin luxul ei senin şi proaspăt. Un lemn alb, lăcuit, lucios şi mătăsos ca şatenul, îmbrăca pereţii, înconjurând medalioane de damasc de culoarea căpşunii –

căpşună coaptă şi strivită; bufetele, cu încrustaţii discrete de flori de mărgean, străluceau sub acelaşi lac de zăpadă şi tot în damascuri căpşunii erau tapisate jilţurile albe, încăpătoare, gândite special pentru lentoarea unor apetituri delicate, a unor apetituri intelectuale.

— Să-mi trăieşti, Prinţule! Da, domnule… Iată o sufragerie uşor de înţeles şi foarte odihnitoare, Jacinto!

— Atunci stai să iei masa, omule!

Eu însă începusem deja să intru în panică, observând că în dreptul fiecărei farfurii erau puse şase furculiţe, toate cu forme perfide. Am devenit şi mai îngrijorat când Jacinto mi-a dezvăluit că una era pentru stridii, alta pentru peşte, alta pentru carne, alta pentru legume, alta pentru fructe, ultima pentru brânză! Cu toate acestea, cu o sobrietate demnă de laudele lui Solomon, pe masă se aflau numai câte două pahare, pentru două feluri de vin: un Bordeaux roz turnat în carafe de cristal şi şampanie pusă la răcit în frapiere de argint. Un bufet întreg se încovoia însă sub luxul redundant, aproape înfricoşător, a tot soiul de ape – sifon, ape carbonate, ape fosfatate, ape sterilizate, ape cu săruri minerale, şi multe altele, în sticle pântecoase, cu tratate terapeutice imprimate pe etichete.

— Doamne Dumnezeule! Jacinto, eşti acelaşi băutor înverşunat de apă, hm?… *Un acvatic*! cum spunea poetul nostru chilian care traducea din Klopstock.

El se uită cu amărăciune la toată îmbulzeala de sticle cu coifuri de metal.

— Nu… Însă apele Oraşului sunt contaminate, îmbâcsite de microbi… Dar tot nu am găsit o apă care să-mi fie pe plac, să mă satisfacă… Sufăr de sete.

Am vrut atunci să aflu meniul cinei psihologului şi simbolistului, scris cu cerneală roşie pe lamele de fildea aşezate lângă tacâmuri. Începea onorabil cu clasicile stridii de Marenne. Urmau apoi o cremă de sparanghel şi icre de crap…

— E bun?

Jacinto strânse din umeri, cu indiferenţă:

— Da… Nu mai am deloc poftă de mâncare, de multă

vreme… De ani de zile…

Din denumirea altui fel de mâncare am înţeles numai că cuprindea pui trufe. Apoi, domnii aveau să savureze un fileu de căprioară, macerat în Xerez, cu jeleu de nuci. Ca desert aveau doar portocale îngheţate în eter.

— În eter, Jacinto?

Prietenul meu ezită, schiţă cu degetele unduirea unei arome care se risipeşte.

— E o noutate… Se pare că eterul sporeşte şi scoate la iveală sufletul fructelor…

Mi-am înclinat capul neştiutor, am murmurat din adâncul fiinţei mele r

— Iată Civilizaţia!

Coborând mai târziu pe Champs-Élysées, zgribulit în palton, mă gândeam la acest desert simbolic, cugetând la înapoierea şi ignoranţa celor din Guiães al meu, unde, de veacuri, sufletul portocalelor rămâne neştiut şi nefolosit în fructele suculente, în livezile care umbresc şi parfumează întreaga vale, de la Roqueirinha la Sandof im! Acum însă, slavă Domnului, voi pricepe şi eu, în intimitatea unui iniţiat atât de profund ca Jacinto, toate subtilităţile şi toată puterea Civilizaţiei.

Şi (lucru şi mai îmbietor pentru afecţiunea mea!) voi putea contempla calităţile rare ale unui om care, concepând o anumită idee despre viaţă, o înfăptuieşte, şi prin ea, dobândeşte fericirea desăvârşită.

Pe bună dreptate fusese numit Jacinto „Prinţul Norocului”!

La 202, în fiecare dimineaţă, la ora nouă, încă în papuci, intram în camera lui Jacinto. Îmi găseam prietenul îmbăiat, fricţionat, înfăşurat într-un halat alb din păr de capră de Tibet, aşezat în faţa măsuţei de toaletă, în întregime de cristal (din pricina microbilor) şi ticsită cu acele ustensile de baga, fildeş, argint, oţel şi sidef de care are nevoie omul secolului al XIX-lea ca să nu deformeze ansamblul somptuos al Civilizaţiei şi să-şi poată menţine Tipul. Periile, mai ales, îmi dădeau în fiecare zi plăceri şi uimiri noi, căci erau ample ca roţile masive ale carelor

sabine, înguste şi încovoiate mai ceva decât hangerele maure, concave precum ţiglele de ţară, ascuţite ca frunzele de iederă, ţepoase ca perii mistreţului, moi ca puful de turturică! De toate se slujea Jacinto al meu, cu fidelitate, ca un stăpân ce nu-şi dispreţuieşte niciuna dintre sclave. Stătea timp de paisprezece minute în faţa oglinzii cu rama împodobită cu frunze de argint, trecându-şi periile prin păr.

Între timp, în spatele paravanelor de Kyōto, din mătăsuri brodate, Grilo împreună cu un alt servitor manevrau cu iscusinţă şi vigoare aparatele spălătorului care erau numai un rezumat al monumentalelor maşinării din Sala de Baie, cea mai rafinată minune de la 202. Pe marmura simplificată se aflau numai două robinete de apă, gradate de la *zero* la o sută; cele două duşuri, subţire şi gros, pentru cap; ţâşnitoarea sterilizată pentru dinţi; jetul clocotitor pentru barbă şi alte butoane discrete care, de cum le atingeai, dezlănţuiau şuvoaie, cataracte tumultuoase ori o uşoară rouă estivală. Din acest lăcaş primejdios, unde ţevi subţirele ţineau la respect, supunându-le unei discipline severe, atâtea ape fierbinţi, atâtea ape nărăvaşe, ieşea, în sfârşit, Jacinto al meu, ştergându-se pe mâini cu un prosop pufos, apoi cu un prosop de in cu unul aspru ca să-şi pună sângele în mişcare, cu altul de mătase moale ca să dea luciu pielii. Întinzându-se pe un divan după acest ultim ritual care îi smulgea când un suspin, când un căscat, Jacinto se apuca să frunzărească o agendă, unde, însemnate de mâna lui sau de a lui Grilo, erau înşirate activităţile zilei, atât de numeroase uneori încât acopereau două file.

Toate erau legate de sociabilitatea, de civilizaţia sa foarte complexă, sau de interese pe care Prinţul meu şi le crease în aceşti şapte ani pentru a trăi într-o comuniune mai conştientă cu toate funcţiile Oraşului. (Căci, într-adevăr, Jacinto era preşedinte al clubului „Spada şi Ţinta”, comanditar al ziarului *Boulevard*, director al Companiei de Telefoane din Constantinopol, asociat al Bazarelor Reunite ale Artei Spirituale, membru al Comitetului de Iniţiere a

Religiilor Esoterice etc.) Niciuna dintre aceste ocupaţii nu părea totuşi să fie pe placul prietenului meu, căci, în ciuda blândeţii şi a armoniei felului său de a fi, îl vedeam adeseori aruncând pe ovor, cu o revoltă de om liber, agenda care-l înrobea. Într-una din aceste dimineţi (cu viscol şi zăpadă), culegând de pe jos cartea opresivă, îmbrăcată în piele, de o culoare dulce de trandafir ofilit, am descoperit că după-amiază Jacinto trebuia să se ducă pe Strada Universităţii, apoi în Parcul Monceau, apoi în crângul din îndepărtatul Muette; trebuia de asemenea să asiste din fidelitate la o votare la Club, să o însoţească pe Madame d'Oriol la o expoziţie de evantaie, să aleagă un cadou de nuntă pentru verişoara familiei Trâves, să ia parte la funeraliile bătrânului conte de Malville, să prezideze un tribunal de onoare, o dispută între cavaleri, la ecarte… Se mai aglomerau şi alte însemnări, mâzgălite de Jacinto cu creionul. „Vizitiul.

— *Five o'clock* la Efraim.

— Mititica de la Varietăţi.

— De dus notiţa la ziar…" Am aruncat o privire Prinţului meu. Lungit pe divan, amărât, cu ochii închişi, căsca – un căscat imens şi mut.

Treburile lui Jacinto începeau chiar la 202, devreme, imediat după baie. Încă de la ora opt, soneria telefonur lui ţârâia cu nerăbdare, furioasă, chemându-l ca pe un sclav indolent. Şi nici nu apuca bine să se şteargă că şi trebuia să iasă pe coridor». În halatul din păr de capră de Tibet sau în pijamaua groasă de pluş de culoarea aurujui vechi, ca să şuşotească cu nişte indivizi atât de zoriţi încât nu lăsau nicio clipă din mână umbrela din care picura apă pe covor. Unul dintre aceştia, veşnic prezent (şi care aparţinea cu siguranţă Telefoanelor din Constantinopol) mă băga în sperieţi: costeliv, ars de soare, cu dinţii stricaţi, ţinea sub braţ o enormă servietă soioasă, săgetându-mă ca dintr-o vizuină, de după gulerul înalt de piele roasă, cu ochii lui mici şi tulburi de animal de pradă. Inexorabil, un servitor se apropia tot timpul, cu bilete pe o tavă… îşi făceau apoi apariţia furnizorii de Industrie şi de Artă,

negustorii de cai, cu faţă roşie şi haină albă, inventatorii cu suluri groase de hârtie, anticarii aducând în buzunare câte o ediţie „unică”, aproape neverosimilă, din Ulrich Zell sau din *Lapidanus*. Jacinto bântuia năuc prin casă, mâzgălind câte o notiţă în carnet, ridicând receptorul telefonului, desfăcând nervos pachete, izbindu-se în trecere de câte un individ care, ivindu-se pe neaşteptate din umbra anticamerei, îşi întindea memoriul sau catalogul ca pe o catapultă!

La prânz răsuna un tambur cu sunet argintiu şi melancolic, chemându-ne la masă. Cu *Figaro* sau *Nouveaittes* deschise peste farfurie, aşteptam întotdeauna câte o jumătate de oră. Prinţul meu intra ca o vijelie, consultându-şi ceasul, îngăimând, cu chipul desfigurat, eterna sa plângere:

— Ce mizerie! Ce noapte abominabilă „plină de coşmaruri... Am luat sulforal, l-am pus pe Grilo să-mi facă o frecţie cu terebentină. Ce plictiseală!

Se uita la masă cu o privire deja sătulă. Niciun fel de mâncare, oricât ar fi fost de ingenios preparat, nu reuşea să-l seducă, şi cum, în tot cursul tumultuoasei dimineţi, fumase nenumărate *cigarettes* care îi uscau gâtlejul, bea pentru început un pahar uriaş de sifon sau de apş gazoasă, amestecată cu un coniac rar, foarte scump, oribil de dulceag, făcut din tămâios de Siracuza. Apoi, în grabă, fără nicio plăcere, culegea ici-colo, cu furculiţa şovăitoare, câte o feliuţă de şuncă sau o bucată de langustă şi cerea nerăbdător cafeaua – o cafea Moka –, trimisă în fiecare lună de un negustor din Dedjah, preparată după moda turcească, foarte groasă, pe care o amesteca cu un beţişor de scorţişoară.

— Spune-mi, Zé Fernandes, ce ai de gând să faci?

— Eu?

Rezemat cu desfătare de spătarul scaunului, vârându-mi degetele în buzunarele de la vestă, am spus:

— Am să hoinăresc după placul inimii, ca un câine fără stăpân!

În timp ce învârtea în cafea cu beţişorul de

scorţişoară, devotatul meu prieten căuta, printre variatele forme ale Civilizaţiei Oraşului, o ocupaţie care să mă încânte. De cum propunea însă o expoziţie, o conferinţă, o vizită la vreun monument sau vreo plimbare, spunea strângând dezamăgit din umeri:

— De fapt nu merită osteneala, e o mizerie!

Îşi aprindea din nou câte o ţigaretă rusească pe care strălucea propriul lui nume, imprimat cu aur pe hârtie. Înainte să plece, răsucindu-şi cu o grabă nervoasă firele mustăţii, mai zăbovea câteva clipe în uşa Bibliotecii ascultându-l pe administratorul său Laporte, un bărbat maiestuos, cu chipul lucind de grăsime. În sfârşit, urmat de un servitor care ducea sub braţ un pachet înspăimântător de ziare, ca să aibă ce citi în cupeu, Prinţul Norocului se arunca în viitoarea Oraşului.

Când ziua socială a lui Jacinto era mai puţin încărcată, iar cerul de martie începuse să ne ofere milostiv puţin albastru spălăcit, ieşeam după-amiaza să facem o plimbare plos prin Paris. Aceste plimbări tihnite, la voia întâmplării, fuseseră odinioară, pe când eram studenţi, o plăcere foarte dragă lui Jacinto fiindcă în timpul lor ne puteam bucura de Oraş cu mai multă intensitate şi minuţie. Acum însă, în ciuda companiei mele, îl umpleau de nerăbdare şi de o oboseală ce distona dezolant cu fostul său extaz iluminat. Cu mirare (chiar cu durere, fiindcă sunt bun şi mă întristează întotdeauna prăbuşirea unei credinţe) mi-am dat seama, în prima după-%amiază când ne-am îndreptat spre Bulevarde, că densul furnicar omenesc de pe trotuare şi torentul sumbru al caleştilor pe macadam îl indispuneau pe prietenul meu cu egoismul, stridenţa şi graba lor brutală. Sprijinit de braţul meu şi parcă refugiat lângă mine, acest nou Jacinto începu să se plângă că, în Civilizaţia noastră, străzile nu sunt pavate cu gutapercă! Pentru prietenul meu, gutaperca reprezenta în mod evident substanţa discretă care amortizează şocul şi duritatea lucrurilor. O, ce minune! Jacinto, tocmai el, să dorească un strat de cauciuc izolator între sensibilitatea sa şi funcţiile Oraşului I şi nu voia să mă lase să casc gura în

faţa magazinelor cu vitrine aurii, lucioase ca oglinda, pe care, altă dată, le considera „preţioasele muzee ale secolului al XIX-lea”…

— Nu merită osteneala, Zé Fernandes! Mereu aceeaşi sărăcie şi uscăciune a imaginaţiei. Peste tot aceleaşi fleuroane Ludovic al XVI-lea, peste tot aceleaşi pluşuri… Nu merită!

Mă uitam uluit la acest Jacinto atât de transformat. Mă impresiona mai ales oroarea lui faţă de Mulţime, faţă de anumite efecte ale Mulţimii, sensibile numai pentru el, şi pe care le numea „urme”.

— Tu nu le poţi simţi, Zé Fernandes, Tu vii de la munte… Ei bine, aceste urme constituie marele inconvenient al Oraşelor! Un parfum foarte pătrunzător şi îndrăzneţ pe care îl lasă în urmă o femeie când trece, şi îţi intră în nas, şi îţi strică pentru toată ziua aerul respirabil. Un cuvânt surprins într-un grup, care dezvăluie o lume de ticăloşie sau de pedantism, sau de prostie şi care rămâne lipit de suflet ca un strop de noroi, amintindu-ne imensitatea mocirlei pe car. e o avem de străbătut. Un chip insuportabil prin pretenţiile lui, ori prin prost gust, impertinenţă, josnicie, duritate şi a cărui amintire respingătoare n-o poţi alunga. Cumplit lucru urmele acestea, Zé Fernandes! Dar, pe naiba, sunt doar nişte mizerii mărunte ale unei Civilizaţii delicioase!

Toate acestea erau specioase, poate chiar puerile, însă îmi dezvăluiau în credinciosul înflăcărat al Oraşului o răcire a credinţei. Chiar în seara aceea, dacă îmi amintesc bine, am ajuns în centrul Parisului, scăldat de o lumină blândă şi uşoară, pe lungile străzi mărginite de kilometri de case cenuşii, presărate cu hornuri de tablă neagră, cu ferestrele veşnic închise, cu perdelele veşnic trase, înăbuşind, ascunzând viaţa. Numai cărămidă, numai fier, numai moloz, numai stuc; linii drepte, unghiuriascuţite. Totul părea lipsit de viaţă, încremenit. Pe toată suprafaţa faţadelor, astupând verandele, de sus până jos, anunţuri şi iar anunţuri, devorând pereţii…

— Oh, Jacinto, Parisul ăsta, Parisul ăsta al tău! Ce

uriaş, ce grosolan bazar!

Şi, mai mult pentru a-l iscodi pe Jacinto decât pentru a-l convinge, am stăruit în continuare asupra urâţeniei şi tristeţii acestor clădiri, depozite necruţătoare, ale căror etaje sunt tot atâtea rafturi pe care se îmbulzeşte Omenirea! O omenire catalogată şi orânduită fără pic de milă! Cei arătoşi şi bogaţi pe rafturile bine lăcuite de jos. Cei josnici şi truditori sus, în pod, prin cotloane, pe scânduri negeluite, în praf şi molii…

Jacinto îngăimă, cu chipul îngrozit:

— E urât, tare urât!

Îşi reveni însă pe dată, agitând în aer mănuşa de tapir:

— Dar ce organism minunat, Zé Fernandes! Ce soliditate! Ce producţie!

Cel mai schimbat însă mi se părea Jacinto în vechea lui afecţiune, aproape religioasă, acum uitată, pentru Bois de Boulogne. În legătură cu acesta construise în tinereţe o mulţime de teorii complicate şi cuprinzătoare. Susţinea pe atunci, cu ochi arzători de fanatic că, în fiecare seară, în Bois de Boulogne, Oraşul îşi reface providenţial forţele căpătând, prin prezenţa Duceselor, Curtezanelor, Politicienilor, Financiarilor, Generalilor, Academicienilor, Artiştilor, Clubmen-ilor, Evreilor, certitudinea consolatoare că tot norodul său îşi păstrează numărul, vitalitatea, funcţiile, şi că niciun element al măreţiei sale nu s-a secătuit, nici nu a dispărut. Pentru Prinţul meu, a merge în Bois constituia un act de conştiinţă. Se întorcea întotdeauna de acolo confirmând cu orgoliu că toţi aştrii se aflau la locul lor, garantând eternitatea lumii Oraşului!

Acum însă consimţea în silă, fără fervoarea de altă dată, să meargă cu mine în Bois de Boulogne, unde eu, profitând de blândeţea lunii aprilie, încercam să-mi înşel dorul de copaci. În timp ce străbăteam, purtaţi într-un trap nobil de iepele lucioase, bulevardul Champs-Élysées şi cel care ducea în Bois, Jacinto sufla alene fumul ţigării prin fereastra deschisă a cupeului, părând acelaşi bun camarad de odinioară, cu fire amabilă, cu care era atât de agreabil

să filosofezi hoinărind prin Paris. Îndată însă ce ajungeam dincolo de grilajul aurit, pe Aleea Salcâmilor, intrând în şirul lent al birjelor şi caleştilor de lux, în liniştea solemna, întreruptă numai de clinchetul harnaşamentelor şi de sunetul roţilor domoale strivind nisipul, Prinţul meu amuţea, încremenit şi stors de vlagă între pernele de care îşi dezlipea obrazul doar ca să caşte de plictiseală. Din respect pentru vechiul lui obicei de a se asigura de prezenţa „norodului, a aştrilor”, îmi mai arăta încă, uneori, câte un cupeu sau un landou, urnindu-se greoi pe lângă noi, scârţâind din încheieturi, în alt şir nesfârşit. şi murmura câte un nume. Am învăţat astfel să recunosc barba ebraică a bancherului Efraim, nasul lung, patrician al Doamnei de Trèves deasupra unui surâs peren, obrajii căzuţi ai poetului neoplatonic Dornan, veşnic tolănit în fundul fiacrului, părul lung şi negru, strâns pe tâmple, al doamnei Verghane, monoclul afumat al directorului de la *Boulevard*, mustăţile triumfătoare ale ducelui de Marizac, dominând pe toată lumea din înaltul lui faeton războinic, şi alte zâmbete imobile, şi bărbi tăiate scurt ca în timpul Renaşterii, şi pleoape amorţite şi ochi scormonitori şi chipuri acoperite de pudră, care, toate, aveau nume ilustre şi erau intime cu Prinţul meu. Dar, de pe culme, ne întorceam pe Aleea Salcâmilor, coborând la pas, strivind încet nisipul, în şirul lent care urca, rădvan după landou, cupeu după fiacru, şi întâlneam din nou inevitabil, monoclul sumbru al omului de la *Boulevard*, şi părul de un negru violent al doamnei Verghane, şi pântecul revărsat al neoplatonicului, şi barba talmudică, şi toate figurile de o imobilitate de ceară, atât de bine cunoscute prietenului meu, văzute şi revăzute în fiecare seară, an după an, cu aceleaşi veşnice surâsuri, sub aceeaşi pudră, cu aceeaşi imobilitate de ceară. Atunci Jacinto nu se mai putea stăpâni şi-i striga vizitiului:

— Acasă! Repede!

Iepele se avântau în galop pe Champs-Élysées, exasperate să-şi tot roadă frâul de nerăbdare, în şirul lent al trăsurilor trase de alte iepe prea binecunoscute lor.

Ca să-l iscodesc pe Jacinto. Începeam să ponegresc Bois de Boulogne:

— Nu mai e aşa de amuzant ca altă dată, şi-a pierdut strălucirea!…

El replica timid:

— Nu, e agreabil, nu e nimic mai agreabil, însă…

Dădea vina pe răceala verii sau pe mulţimea de treburi care îl tiranizau. Ne întorceam atunci la 202, unde, înfăşurat din nou în halatul alb, în faţa mesei de cristal, cu legiunea ei de perii, scăldat în strălucirea tuturor luminilor electrice, Prinţul meu începea să se gătească pentru serviciul social al nopţii.

Chiar în încăperea cea mai civilizată şi mai bine protejată de la 202, am trecut amândoi, într-o sâmbătă seara; printr-o spaimă vecină cu moartea, cum numai ferocitatea Elementelor o poate provoca. Era târziu şi ne grăbeam (urma să cinăm cu Marizac la Club, ca să mergem apoi împreună la *Lohengrin*, la Operă); Jacinto tocmai îşi strângea nodul cravatei când, fie că se rupsese ţeava sau se spărsese un robinet, un jet de apă fiartă ţâşni cu furie din sala de baie, fumegând şi şuierând. Un nor des de aburi fierbinţi înăbuşea luminile şi, pierduţi în ceaţă, auzeam, acoperind ţipetele valetului şi ale lui Grilo, torentul devastator biciuind pereţii, împroşcând în jur o ploaie clocotită. Sub picioarele noastre, covorul devenise o baltă de noroi arzător. Ca şi cum toate forţele Naturii, înrobite de Jacinto, s-ar fi răsculat, stârnite de rebeliunea apelor, auzeam vuiete surde înăuntrul pereţilor, iar pe firele electrice jucau scântei ameninţătoare! Eu mă refugiasem pe coridor, dar şi acolo ceaţa groasă dădea năvală. În faţa porţii staţiona poliţia şi o mulţime de oameni atraşi de fumăraia care ieşea pe ferestre. Coborând scara, m-am ciocnit de un reporter, cu pălăria pe ceafă, cu carnetul deschis în mână, întrebând avid „dacă erau morţi? a

După ce apa a fost îmblânzită şi ceaţa s-a risipit, l-am găsit pe Jacinto în mijlocul camerei, în izmene, cu chipul livid:

— Of, Zé Fernandes, industria asta a noastră!… Câtă neputinţă, câtă neputinţă! A doua oară, un asemenea dezastru! Aveam acum aparate perfecte, era un procedeu nou…

— M-a murat procedeul ăsta nou! Şi n-am alt frac!

În jurul nostru fumegau nobilele mătăsuri brodate şi brocarturile Ludovic al XIII-lea, pline de pete negre. Prinţul meu ştergea o fotografie a doamnei d'Oriol, cu umerii descoperiţi, pe care răbufnirea haină o maculase. Eu mă gândeam cu necaz că la noi, în Guiães, apa era încălzită în oale demne de încredere şi îmi era adusă de braţele puternice ale Caterinei, în căni şi ele demne de încredere. Nu am mai luat cina cu duceje de Marizac la Club. Iar la Operă nu m-au cucerit nici Lohengrin, nici dalbul lui suflet, nici dalba lui lebădă, nici dalbele lui arme, aşa încorsetat cum eram în fracul împrumutat de la Jacinto, care mă strângea la subţiori, răspândind un miros pătrunzător de flori de Nessari.

Duminică, dis-de-dimineaţă, Grilo, care îşi opărise mâinile în ajun şi acum le ţinea bandajate în mătase, intră în camera mea, trase perdelele şi, aşezat pe marginea patului, spuse, cu un zâmbet luminos pe chipul lui negru:

— Scrie în *Figaro*!

Deschise triumfător ziarul. La „Ecouri", apăruseră douăsprezece rânduri în care apele noastre mugeau şi năvăleau cu atâta splendoare şi publicitate, încât am zâmbit şi eu, încântat.

— Toată dimineaţa a sunat telefonul, dom Fernandes! exclamă Grilo, cu dinţii albi strălucind pe chipul de abanos. Voiau să ştie, voiau să ştie… „Alo! V-aţi opărit?" Parisul e cutremurat, dom Fernandes!

Într-adevăr, telefonul suna fără încetare, insaţiabil. Când am coborât în sufragerie, faţa de masă nu se mai zărea sub mormanul de telegrame, pe care Prinţul meu le desfăcea cu cuţitul, posomorât, bombănind „ce plictiseală! K Se mai însenină puţin doar când citi o hârtie albastră pe care mi-o aruncă în farfurie, cu acelaşi zâmbet de satisfacţie pe care, dimineaţă, îl avusesem şi eu şi Grilo:

— E de la marele duce Casimir… Mare hâtru! Drăguţ din partea lui! Săracul!

M-am delectat la ouă cu telegrama Alteţei sale. „Poftim! Jacinto inundat! Foarte şic, pe Champs-Élysées! Nu mai vin la 202 fără colac de salvare! Te îmbrăţişez compătimitor! Casimir…” Am murmurat şi eu, cu deferenţă: „Foarte drăguţ! Săracul!” Apoi, împingând uşor maldărul de telegrame care ameninţa să-mi răstoarne paharul, am spus:

— Auzi, Jacinto? Ciife este această Diană care, fără odihnă, îţi scrie, îţi telefonează, îţi telegrafiază…?

— Diana?… Diana de Lorge. E o *cocotte*, o mare cocotte!

— A ta?

— A mea, a mea… Nu! Doar în parte…

Şi cum eu deplângeam faptul că Prinţul meu, un senior atât de bogat şi cu un orgoliu atât de rafinat făcea economie de o troacă proprie ca să-şi vâre râtul într-una publică, Jacinto ridică din umeri, cu o crevetă înfiptă în furculiţă:

— Tu vii de la munte… Un oraş ca Parisul, Zé Fernandes, are nevoie de curtezane de mare lux şi pompă. Or, ca să instalezi în Paris, în toată această cumplită scumpete a Parisului, o cocotă cu rochiile, diamantele, caii, lacheii, lojile, petrecerile, palatul, publicitatea, insolenţa ei, trebuie să se adune mai multe averi, să se formeze un sindicat! Suntem vreo şapte în Club. Eu plătesc o parte… Dar o fac numai din civism, ca să înzestrez oraşul cu o cocotă monumentală. Şi de altfel, nu-mi vâr râtul. Biata Diana!… De la umeri în jos nici nu ştiu dacă are pielea ca zăpada sau galbenă ca lămâia.

Am făcut ochii mari, amuzat:

— De la umeri în jos? Dar în sus?

— Oh! În sus are pudră!… Dar ce bătaie de cap! Tot timpul bileţele, telefoane, telegrame. Plus trei mii de franci pe lună, pe lângă flori… O mizerie!

Cele două cute ale Prinţului meu, de o parte şi de alta a nasului subţire, aplecat deasupra salatei, păreau

două văioage mohorâte, la căderea serii.

Spre sfârşitul mesei, un valet se apropie şi o anunţă cu un murmur discret pe Madame d'Oriol. Jacinto îşi puse calm havana pe masă, eu, în schimb, aproape m-am înecat de tulburare cu o înghiţitură de cafea. Dintre draperiile de damasc căpşuniu, ea îşi făcu apariţia îmbrăcată în hegru din cap până în picioare, într-un negru lucios şi auster, aşa cum se cuvenea în săptămâna Patimilor, şi ne făcu, elegant, un semn cu nuna ca să nu ne sculăm în picioare. Începu imediat să ciripească, cu o dulce volubilitate:

— Doar un moment, nu *e* ridicaţi! Sunt în trecere, mă duc la Madeleine, nu m-am putut abţine, vreau să văd stricăciunile… O inundaţie în Paris, pe Champs-Élysées! Numai dumitale ţi se putea întâmpla aşa ceva, Jacinto! Şi scrie în *Figaro*! Ce îngrozită eram când am dat telefon! închipuiţi-vă! Apă fierbând ca în Vezuviu… E atât de neobişnuit! S-au stricat, desigur, covoarele, tapiţeria… mor să admir ruinele!

Jacinto care nu părea deloc recunoscător sau mişcat de un asemenea interes, îşi reluase havana cu un surâs:

— S-a uscat totul, dragă doamnă, s-a uscat totul! Frumuseţea a fost ieri când apele fumegau şi vuiau! Oh, ce păcat că nu s-a prăbuşit măcar un perete!

Ea stăruia totuşi. Nu aveai, în fiecare zi, plăcerea să vezi în Paris prăpădul făcut de o inundaţie… Ce aventură delicioasă, o casă opărită pe Champs-Élysées!

De la penele care îi unduiau la pălărie până la vârfurile lucioase ale cizmuliţelor de lac, întreaga ei persoană se agita, vibra ca o ramură tânără pe care s-a aşezat, ciripind, o pasăre. Doar zâmbetul, sub vălul des, îşi păstra strălucirea imobilă. În aer se răspândise o aromă dulce, emanată de întreaga ei făptură plină de mobilitate şi de graţie.

Jacinto totuşi cedă până la urmă, cu bunăvoinţă. Pe culoar Madame d'Oriol mai lăuda încă amabilitatea ziarului *Figaro*. şi mărturisea cât de tare tremurase… M-am întors la cafeaua mea, felicitându-l în gând pe Prinţul Norocului pentru această desăvârşită floare a Civilizaţiei

care îi înmiresma existenţa. M-am gândit atunci la rafinata armonie în care îşi ducea ea viaţa. Am alergat iute în anticameră să-mi verific în faţa oglinzii pieptănătura şi cravata. M-am întors apoi în sufragerie şi m-am aşezat lângă fereastră, unde, răsfoind cu gesturi neglijente *Revista Secolului al XIX-lea*, am luat o atitudine elegantă, de mare rafinament. Ei au reapărut aproape imediat. Madame iTOriol care, zâmbind în continuare, se declara spoliatăcăci nu găsise nimic care să-i amintească furia apelor, atinse în treacăt masa, pe care Jacinto căuta – pentru a i le oferi – mandarine de Malta, castane îngheţate sad biscuiţi înmuiaţi în vin de Tokai.

Ea refuza, cu mâinile vârâte în manşon. Nu era înaltă, nici voinică, însă fiecare cută a rochiei sau curbură a capei cădeau armonios, cu o unduire desăvârşită, peste formele ei perfecte. Sub vălul des, îi zăream numai albul chipului acoperit de pudră şi întunericul ochilor mari. Învăluită în mătăsuri şi catifele negre, cu părul auriu, de un auriu cald, strâns deasupra blănurilor negre care îi înconjurau gâtul, întreaga ei făptură răspândea în jur o impresie de moliciune şi de fineţe. Vedeam în ea, cu încăpăţânare, o floare a Civilizaţiei, şi mă gândeam la truda seculară şi la cultura superioară de care avusese nevoie solul unde ea înmugurise atât de gingaşă, înmiresmată, mai graţioasă decât altele, tocmai pentru că era o floare de seră, rod al efortului, cu petalele uşoar decolorate, atinse deja de presimţirea veştejirii.

Între timp, cu volubilitatea ei de pasăre, ciripind către mine, ciripind către Jacinto, dădea glas mirării ei adorabile văzând mormanul de telegrame de pe faţa de masă.

— Toate au venit în dimineaţa asta, din pricina inundaţiei?… Ah, Jacinto, ai ajuns astăzi cel mai mare om, singurul om din Paris! Multe femei prin telegramele astea?

Moleşit, cu havana fumegând, Prinţul meu împinse către prietena sa telegrama marelui duce. Atunci Madame d’Oriol rosti un „ah!” foarte grav şi simţit. Reciti cu o atenţie încordată misiva Alteţei sale pe care degetele ei o

mângâiau cu o reverenţă lacomă. Şi tot aşa de gravă, de serioasă, spuse:

— E sclipitor!

Oh, bineînţeles, accidentul nostru se petrecuse cu multă strălucire, pe un ton foarte parizian. Delicioasa creatură nu mai putea însă întârzia, îşi rezervase un loc în biserica Madeleine, la predică!

Jacinto exclamă cu inocenţă:

— Predică… E sezonul predicilor?

Madame d'Oriol avu un gest duios, de scandalizare îndurerata. Cum, nici măcar în austera casă Trèves nu băgase de seamă că am intrat în postul mare? De altfel, nu avea de ce să se mire, Jacinto era un turc! Se apucă pe dată să-l ridice în slăvi pe părintele Granon, un călugăr dominican, predicatorul! O, câtă efocinţă J Câtă violenţă! Ultima oară vorbise despre iubire, despre fragilitatea iubirilor lumeşti! Rostise lucruri atât de inspirate, atât de brutale! Şi ce gest cumplit, ce gest zdrobitor, în care îi alunecase mâneca dezvelindu-i braţul gol, un braţ superb, neînchipuit de alb, nespus de puternic!

Zâmbâtul ei rămânea luminos în ciuda privirii mohorâte de sub vălul negru. Jacinto spuse râzând:

— Un braţ zdravăn de călăuză spirituală, hm? Bun să îngenuncheze, să pălmuiască sufletele…

Ea replică:

— Nu! Din păcate părintele Granon nu spovedeşte!

Îşi schimbă brusc părerea, acceptă un biscuit, un pahar de Tokai. Avea nevoie de un tonic ca să înfrunte emoţiile părintelui Granon! Amândoi ne-am repezit, unul înşfăcând sticla, celălalt întinzând farfuria cu bomboane. Şi cum Jacinto, dând cu ochii din întâmplare de pălăria de pe capul doamnei, se aplecase curios şi impresionat s-o vadă mai bine, Madame d'Oriol încetă să zâmbească, căpătând o expresie serioasă aşa cum se cuvenea în faţa unui lucru serios:

— Elegantă, nu-i aşa?… E ultima creaţie a doamnei Vial. Foarte decentă şi foarte sugestivă, acum în postul mare.

Privirea ei mă învălui, invitându-mă şi pe mine s-o admir. Mi-am apropiat nasul meu de muntean ca să contemplu suprema creaţie a luxului din postul mare. Era o minunăţie! Pe catifea, la umbra penelor unduioase, prinsă între dantele, fixată cu un ac, era aşezată delicat o coroană de spini din jais!

Ne-am extaziat amândoi. Cu un gest şi un zâmbet care împrăştie în jur şi mai mult parfum şi lumină, Madame d'Oriol plecă spre Madeleine.

Gânditor, Prinţul meu făcu pe covor câţiva paşi lipsiţi de vlagă. Dintr-odată spuse, înălţând din umeri cu multă hotărâre ca şi cum ar fi strămutat o lume din loc:

— Oh, Zé Fernandes, hai să ne petrecem duminica într-un fel simplu şi natural…

— Cum?

Jacinto privi în jur cu ochii măriţi ca şi cum, printre formele Vieţii Universale, ar fi căutat nerăbdător ceva natural şi simplu. Apoi, fixându-mă cu aceiaşi ochi larg deschişi, care păreau că revin de la mare depărtare, osteniţi şi fără speranţă, spuse:

— Să mergem la Jardin des Plantes, să vedem girafa!

Într-o seară, pe când ne întorceam împreună de la

I Operă, Jacinto mă anunţă, – căscând, că va avea loc o petrecere la 202.

— O petrecere?…

— Pentru marele duce, săracul de el, îmi trimite un peşte delicios, extrem de rar, care se pescuieşte numai în Dalmaţia. Eu aş fi vrut un prânz scurt. Marele duce a pretins un dineu. E un barbar, îmbibat cu literatura secolului al XVIII-lea. Mai crede încă în dineuri, la Paris! O să poftesc, duminică, trei sau patru femei şi vreo zece bărbaţi foarte tipici ca să îl distrez. Vei profita şi tu. Răsfoieşti un rezumat al Parisului… „Dar ce plictiseală nesuferită!”

Lipsit de interes faţă de propria sa petrecere, Jacinto nu şi-a dat osteneala s-o organizeze cu originalitate sau strălucire. A chemat numai un taraf de ţigani (ţiganii, cu laibărele lor stacojii şi melancolia aspră a ceardaşurilor,

emoţionau Parisul încă de pe vremea aceea) şi a poruncit să se lege în Bibliotecă Teatrofonul cu Opera, cu Comedia Franceză, cu Alcazarul şi cu Opera Bufă, prevăzând toate gusturile de la tragic până la picaresc. Apoi, duminică, la căderea serii, am inspectat amândoi masa pregătită pentru cină, care arăta splendid, plină de vesela veche a lui „Don Galion”. Nenumărate jerbe de orhidee magnifice acopereau faţa de masă brodată cu mătase, se încolăceau în jurul fructierelor de Saxa, se revărsau din cristale filigranate cu aur, răspândind o senzaţie atât de rafinată de lux şi de bun gust, încât am murmurat: „Drace, binecuvântat fie banul!” Am admirat, de asemenea, pentru prima dată, oficiul cu instalaţiile lui variate şi minuţioase, mai ales cele două ascensoare care urcau din hăul bucătăriei, unul pentru peşte şi carne, încălzit de ţevi cu apă clocotită, celălalt pentru salată şi îngheţate, căptuşit cu plăci frigorifice. O, acest 202!

Când însă am coborât, la ora nouă, în cabinetul lui Jacinto ca să-i scriu mătuşii Vicencia, în timp ce el rămăsese la măsuţa de toaletă cu manichiuristul care îi lustruia unghiile, am trecut din nou printr-o spaimă cum nu se poate mai prozaică în minunatul palat, plin de flori şi împodobit de gală. Toate luminile electrice, în toată casa, s-au stins dintr-odată. În uriaşa mea neîncredere faţă de forţele universale, m-am năpustit la uşă, poticnindu-mă în beznă, zbierând un „ajutor!” care cam mirosea a Guiães. Deasupra, Jacinto răcnea cu manichiuristul agăţat de pijama. Din nou, ca o slujnică îmbufnată care se întoarce târşâindu-şi papucii, lumina reapăru cu încetineală. Prinţul meu, care coborâse înspăimântat, trimise totuşi după un inginer de la Compania Centrală de Electricitate Casnică. Din prudenţă, un alt servitor dădu fuga la băcănie să cumpere câteva pachete de luminări. Grilo scotocea prin bufete în căutarea candelabrelor abandonate, a grelelor sfeşnice arhaice din vremurile neştiinţifice ale lui „Don Galion”; era o rezervă de veterani voinici pentru teribila eventualitate că, mai târziu, la cină, forţele proaspăt recrutate ale Civilizaţiei ar putea să lipsească perfid la

apel. Electricianul care venise în fugă, cu răsuflarea tăiată, ne asigură însă că Electricitatea ne va rămâne credincioasă, fără alte mofturi. Am dosit cu grijă în buzunar două mucuri de stearină.

Electricitatea rămase credincioasă, fără alte mofturi. Când am coborât din camera mea, târziu (îmi rătăcisem vesta de bal pe care am găsit-o numai după o căutare furioasă, plină de sudălmi, în dosul patului), totul strălucea în palatul de la 202. În anticameră, ţiganii, scuturându-şi coamele de păr, cântau la vioară un vals atât de săltăreţ încât, pe pereţi, gânganticele personaje ale tapiţeriilor, Priam, Nestor, şiretul Ulise îşi săltau gâfâind tălpile venerate!

Timid, fără zgomot, trăgându-mi manşetele, am intrat în cabinetul lui Jacinto. M-a întâmpinat zâmbetul contesei de Trèves care, însoţită de ilustrul istoric Danjon (de la Academia Franceză), trecea în revistă, fermecată, Aparatele, Instrumentele, întreaga Mecanică somptuoasă a supercivilizatului meu Prinţ. Niciodată nu mi se păruse atât de maiestuoasă ca în aceste mătăsuri de culoarea şofranului, cu dantele încrucişate pe piept ca Maria Antoaneta, cu părul roşcat şi cârlionţat, ridicat într-un rulou amplu pe fruntea dominatoare, şi nasul patrician uşor coroiat, adăpostind zâmbetul veşnic strălucitor, veşnic prezent, aşa cum o arcadă adăposteşte prezenţa şi strălucirea unui pârâu. Cu spinarea dreaptă, ca şi cum ar fi stat pe un jilţ papal, cu lornionul ei de baga apropiat de ochii mici, de un albastru tulbure, ea asculta în faţa Grafofonului, apoi în faţa Microfonului, ca şi cum ar fi fost o muzică. cerească, comentariile pe care le bâiguia Jacinto, cu o bunăvoinţă anevoioasă. Se minuna în faţa fiecărei roţi, a fiecărui resort, lăudându-l atât de meşteşugit pe Jacinto încât părea că-i atribuie chiar lui, cu o candoare şireată, toate acele invenţii ale Ştiinţei! Ustensilele misterioase, îngrămădite pe masa de abanos însemnau pentru ea o încântătoare iniţiere. O, „numărătorul – de pagini!”, o, „lipitorul de timbre!” Mângâierea prelungă a degetelor ei uscăţive încălzea metalele. Îl implora să-i dea şi ei adresele

fabricanţilor ca să se aprovizioneze cu toate aceste lucruri „atât de utile şi de adorabile”. Cât de comodă şi de uşoară devenea viaţa, utilată astfel! Era însă nevoie de talentul şi de gustul unui om ca Jacinto pentru a alege, pentru „a crea”! Prietenul meu (care asculta resemnat) nu era singurul care se bucura de mierea fină a cuvintelor doamnei. Atingând uşor Telegraful cu lornionul, ea găsi prilejul să pomenească elocinţa istoricului. Chiar şi pentru mine (cu toate că îmi ignora numele), improviză, lângă Fonograf, făcând aluzie la „glasurile prietenilor pe care e atât de minunat să le colecţionezi un elogiu umflat şi strălucitor pe care l-am savurat ca pe o bomboană cerească. La fiecare pas, ea hrănea vanitatea unuia sau altuia, ca o bună gospodină care aruncă, maternă, grăunţe puilor hămesiţi. Jinduind după altă bomboană, m-am ţinut după trena ei foşnitoare de culoarea şofranului. Ea se opri în faţa Maşinii de Calculat despre acare

Jacinto îi dăduse deja, răbdător, o explicaţie savantă. Atinse iarăşi în treacăt orificiile de unde pândeau cifrele negre, şi murmură, cu un zâmbet încântat: „Nemaipomenită presa asta electrică!”…

Jacinto interveni:

— Nu! Nu! Aceasta este…

Ea însă zâmbea, trecea mai departe… Madame de Trèves nu pricepuse niciunul din aparatele Prinţului meu! Madame de Trèves nu fusese atentă la niciuna din dizertaţiile Prinţului meu! în cabinetul somptuos al Mecanicii, n-o interesase decât să-şi exercite, cu folos şi cu desăvârşită iscusinţă, Arta de a Plăcea. Toată făptura ei era de

O sublimă falsitate. Nu i-am ascuns lui Danjon admiraţia care mă cuprinsese.

Elocventul academician îşi roti ochii bulbucaţi:

— O! Şi ce gust, ce inteligenţă, ce putere de seducţie L. Şi cât de bine se mănâncă în casa ei! Ce cafea!… O femeie superioară, dragul meu domn, cu adevărat superioară!

M-am strecurat în Bibliotecă. M-am oprit chiar la

intrarea în eruditul naos, în apropierea Părinţilor Bisericii, lângă care stăteau de vorbă câţiva cavaleri, şi i-am salutat pe directorul de la *Bouleverd* şi pe psihologul feminist, autorul *Inimii triple*, cu care mă familiarizasem în ajun, la prânz, la 202. Acesta din urmă mă întâmpină părinteşte, şi, ca şi cum ar fi avut nevoie de prezenţa mea, reţinu în palma lui ilustră, scânteind de inele, cu aviditate şi forţă, mâna mea butucănoasă de om de la munte. Toţi domnii prezenţi ridicau în slăvi ultimul său roman, *Cuirasa*, lansat cu o săptămână în urmă, între ţipete uşoare de plăcere şi un foşnet cald de veşminte feminine. Unul, mai ales, cu un cap enorm, pieptănat ca personajele lui Van Dyck, şi care părea postiş, proclama, înălţat pe vârful picioarelor, că bisturiul Psihologiei Experimentale nu pătrunsese nicicând atât de adânc în bătrânul suflet omenesc. Toţi încuviinţau, se înghesuiau în jurul psihologului.

I se adresau cu „maestre4. Cum el îşi întorsese către mine ochii milogi, hămesiţi deşi mai multe laude mieroase, am exclamat şi eu, şoptind: „Ce deliciu!”, cu toate că nici măcar nu zărisem copertă galbenă a *Cuirasei*.

Iar psihologul, radios, cu buzele umede de plăcere, gâtuit de un guler înalt în jurul-căruia se încolăcea o cravată stil 1830, mărturisea modest că studiase sufletele din *Cuirasa* examinând tot felul de documente, disecând vieţi încă fierbinţi, încă sângerânde... Atunci Marizac, ducele de Marizac, spuse cu un zâmbet mai ascuţit ca străfulgerarea unui pumnal, fără să-şi scoată mâinile din buzunare:

— Şi totuşi, dragul meu, în cartea dumitale, rod al unui studiu aşa de profund, există o greşeală extrem de ciudată, foarte neobişnuită.

Psihologul îşi ridică brusc capul:

— O greşeală?

Oh, da, o greşeală! Foarte surprinzătoare la un maestru cu atâta experienţă!... îi atribuise splendidei îndrăgostite din *Cuirasa*, *o* ducesă cu gusturi dintre cele mai fine, *un corset de şaten negru*! Acest corset negru, de şaten, apărea în frumoasa pagină de analiză şi pasiune în

care ea se dezbrăca în camera lui Ruy d'Alize. Marizac, cu mâinile vârâte în continuare în buzunar, făcea apel, cu un glas încă şi mai grav, la cei prezenţi. Era oare verosimil ca o femeie ca ducesa, estetică, prerafaelită, care se îmbrăca la Doucet, la Paquin, la croitorii intelectuali, să poarte un corset de şaten negru?

Psihologul amuţise, năucit, zdrobit! Marizac era autoritatea supremă în ceea ce priveşte lenjeria intimă a duceselor care uneori, seara, din impulsuri idealiste şi nelinişti ale sufletului, se dezbracă în corset şi jupon alb în odaia câte unui tânăr!... De altfel, directorul de la Boulevard condamnase imediat, fără milă, cu o ştiinţă sigură, acest corset, imaginabil doar la vreo nevastă de Băcan, rămasă în urmă cu moda, care mai caută încă efecte de cărnuri durdulii pe şaten negru. M-am băgat şi eu în vorbă ca să nu par străin de lux şi de-adulterele ducale şi am spus, trecându-mi degetele prin păr:

— Într-adevăr, un corset negru, doar dacă ţinea doliu greu după tată!

Sărmanul maestru al *Cuirasei* se pierduse de tot cu firea. Gloria lui de Doctor în Eleganţa Feminină fusese făcută praf şi Parisul îţi va închipui că el nu văzuse niciodată o ducesa descheindu-şi corsetul în alcovul lui de psiholog! Atunci, trecându-şi batista peste buzele uscate de spaimă, îşi recunoscu greşeala şi o atribui mâhnit unei improvizaţii prea tumultuoase:

— Este un ton fals, un ton cum nu se poate mai fals! Mi-a scăpat L. Într-adevăr, ce absurd, un corset negru!... Chiar şi numai pentru armonia cu starea sufletească a ducesei, ar fi trebuit să fie liliachiu, poate de culoarea unei rezede foarte palide, cu un tiv de dantelă veche de Malines... Nemaipomenit cum a putut să-mi scape! Eu care am un caiet cu toate întrevederile notate, bine documentate!...

În amărăciunea lui, termină implorându-l pe Marizac să răspândească pretutindeni, la Club, prin saloane, această mărturisire. Fusese o eroare de artist care lucrează febril, scormonind inimile, pierdut în profunzimile

tenebroase ale sufletelor! Nu dăduse atenţia cuvenită corsetului, confundase culorile… Strigă, cu braţele întinse către directorul de la *Boulevard*:

— Sunt gata să fac o rectificare, dragă maestre, într-un „interview”! Trimite-mi pe unul dintre redactorii dumitale! Facem un „interview**, stabilim culoarea. Bineînţeles că este liliachiu… Trimite-mi pe unul din oamenii dumitale, dragă maestre! Va fi şi un bun prilej să recunosc public serviciile pe care le-a făcut *Boulevard* ştiinţelor psihologice şi feministe!

Astfel se ruga el, cu spatele lipit de bibliotecă, de cotoarele Sfinţilor Părinţi. Eu am luat-o din loc, zărindu-l, la capătul Bibliotecii, pe Jacinto, care se zbătea încercând să se descotorosească de doi bărbaţi care îl prinseseră la mijloc.

Erau cei doi bărbaţi ai doamnei de Trèves, soţul, contele de Trèves, descendent al regilor Candiei, şi amantul, teribilul bancher evreu, David Efraim. Îmi asaltau Prinţul cu atâta înverşunare încât nu m-au recunoscut şi mi-au strâns molatec mâna, adresându-mi-se cu „dragă conte!” Am înţeles imediat, în timp ce căutam trabucuri pe masa de lămâi, că se punea la cale Compania Smaraldelor din Birmania, o formidabilă întreprindere în care străfulgerau milioane, şi pentru care cei doi confederaţi, de pungă şi alcov, pretindeau, încă de la începutul anului, numele, influenţa, banii lui Jacinto. El rezista, sătul de afaceri, neîncrezător în smaraldele îngropate într-o vale din Asia, Acum, contele de Trèves, un bărbat costeliv, cu faţa suptă, cu o barbă rasă şi ţepoasă, sub fruntea bombată şi galbenă ca un dovleac, îl asigura pe bietul meu Prinţ că în prospectul, deja pregătit, care demonstra măreţia afacerii, scânteia splendoarea comorilor din *o mie şi una de nopţi*. Iar căutarea smaraldelor, mai ales, putea ispiti orice spirit cult, prin acţiunea sa civilizatoare. Un curent de idei occidentale avea să invadeze, să educe Birmania. El acceptase funcţia de director din patriotism…

— Şi apoi este o afacere cu bijuterii, cu artă, cu progres, care trebuie încheiată între prieteni, într-o lume

superioară…

În partea cealaltă, teribilul Efraim, trecându-şi mâna scurtă şi grasă peste frumoasa-i barbă, mai creaţă şi mai neagră ca a unui rege asirian, îl încredinţa pe Jacinto de triumful afacerii, datorită marilor forţe care participau, Nagaier, Bolsan, Saccart…

Jacinto strâmba din nas, enervat:

— Dar, cel puţin, s-au făcut cercetări? S-a dovedit că există smaralde?

Efraim fu exasperat de atâta ingenuitate:

— Smaralde? Bineînţeles că există smaralde!… Există întotdeauna smaralde când există acţionari!

Tocmai admiram măreţia acestei maxime, când apăru gâfâind, fluturându-şi batista parfumată, unul din obişnuiţii de la 202, Todelle (Antoine de Todelle), un tânăr deja chel, plin de talente, care conducea cotilioane, imita cântăreţi de café-concért, dregea salate rare şi era la curent cu toate intrigile Parisului.

— A venit?… E aici marele duce?

Nu, Alteţa sa încă nu sosise. Dar Madame de Todelle?

— Nu a putut verti… Pe sofa… S-a julit la un picior.

— Oh!

— O nimica toată… A căzut de pe velociped!

Jacinto se arătă îndată interesat:

— Ah, Madame de Todelle umblă cu velocipedul?

— Învaţă… Nu are încă velociped!… Acum, în postul mare, s-a apucat să înveţe mai serios, pe velocipedul părintelui Ernest, parohul de la Sfântul Iosif! Însă ieri, în Bois, buf pe jos L. Piciorul julit. Aici.

Desenă repede cu unghia zgârietura pe propria lui pulpă. Efraim, brutal şi serios, murmură: „Drace! în locul cel mai potrivit!” Todelle însă nu îl auzise, se repezise către pântecosul director de la *Boulevard* care se apropia agale, cu monoclul său aidoma unei prişniţe. Se lipiră amândoi de o etajeră, şuşotind misterios.

Jacinto şi cu mine am trecut atunci îţi sala de biliard, tapetată cu piei vechi de Córdoba, unde se putea fuma. În colţul unui divan, tolănit între perne, cu unul dintre

picioare vârât sub coapsa groasă ca un zeu indian, cu doi nasturi de la vestă descheiaţi şi guşa revărsată peste larga deschizătură de la gât, marele Dornan, poetul neoplatonic şi mistic, Maestrul subtil al tuturor ritmurilor, trăgea maiestuos dintr-un trabuc uriaş. Aşezat lângă el, un bătrân pe care nu-l mai văzusem niciodată la 202, zvelt, cu inelele părului alb date după urechi, cu chipul acoperit de pudră şi mustaţa neagră ca smoala, cu vârfurile răsucite în sus, terminase probabil tocmai atunci vreo istorie pipărată, fiindcă în faţa divanului, în picioare, Joban, supremul critic de teatru, râdea în hohote, cu chelia stacojie de satisfacţie, în timp ce, alături, un tânăr cu părul roşu ca focul (descendent al lui Coligny), cu profil de papagal, îşi flutura braţele scurte ca o pereche de aripi, chelălăind: „Delicios! Divin!” Doar poetul idealist rămase impasibil, în maiestatea sa obeză. Când ne-am apropiat însă, acest Maestru al ritmului perfect, după ce suflase un nor gros de fum salutându-mă cu o greoaie bătaie a pleoapelor, începu, cu un glas metalic, bogat şi sonor:

— Ştiu altele şi mai bune, infinit mai bune… Toţi o cunoaşteţi pe Madame Noredal. Ei bine, Madame Noredal are nişte fese enorme…

Din nefericire, spre dezamăgirea mea, Todelle năvăli în sala de biliard, chemându-l gălăgios pe Jacinto. Doamnele voiau să audă la Fonograf o arie a lui Patti! Prietenul meu scutură nerăbdător din umeri, cu o iritare surdă:

— O arie a lui Patti… Ştiu şi eu. Toate rolele sunt în dezordine. Şi pe urmă, Fonograful funcţionează prost. Nici nu mai funcţionează! Am trei. Niciunul nu funcţionează!

— Bine! exclamă vesel Todelle. O % să cânt eu *La Pauvre* /iile… „*Oh*! *la pauvjmiv9*, pauuv „a

Mă prinse de braţ şi mă târî, cu toată sfiala mea muntenească, în salonul roz-veşted, unde, precum zeiţele dintr-un cerc select al Olimpului, străluceau Madame d’Oriol, Madame Verghane, prinţesa de Carman şi o altă doamnă, blondă, cu briliante mari, şuviţe lungi de păr rar, şi cu umeri atât de goi, cu braţe atât de goale, cu pieptul

atât de gol încât rochia albă, cu broderii de aur palid, părea o cămaşă de noapte gata să-i alunece de pe trup. Impresionat, am vrut să-l opresc pe Todelle, am mormăit în şoaptă: „Cine e? M însă festivul ins se repezise deja spre Madame d'Oriol, împreună cu care râdeau, cu o familiaritate superioară şi facilă, Marizac (ducele de Marizac) şi un tânăr cu bărbuţa de culoarea porumbului, mai uşoară ca puful de pasăre, care se balansa gracil pe picioare, ca, un spic bătut de vânt. Eu îmi frecam încet mâinile, eşuat lângă pian, încercând să-mi ascund ştânjeneala, când Madame Verghane se ridică de pe sofaua unde conversa cu un bătrân (care avea Marea Cruce a Sfântului Andrei) şi făcu câţiva paşi, alunecând uşor pe covor, mică şi dolofană, cu trena ei bogată, de catifea verde-neagră. Atât de subţire îi era talia între şoldurile fecunde şi vastitatea pieptului sidefiu, dezgolit aproape în întregime, încât m-am temut o clipă că se va frânge la mijloc, în lenta ei unduire. Faimosul ei păr negru ca smoala îi acoperea în întregime urechile, iar pe coroniţa care îl încingea, scânteia o stea de briliante, ca pe fruntea îngerilor lui Boticelli. Cunoscând, fără îndoială, autoritatea de care mă bucuram la 202, îşi revărsă asupra mea, în trecere, ca un mănunchi de raze benefice, surâsul care-i limpezea şi mai mult ochii lichizi:

— Marele. duce vine sigur?

— O, bineînţeles, doamnă, pentru peşte!

— Pentru peşte?…

Tocmai atunci izbucni în anticameră, cu răpăit de tobe şi arcuşuri triumfale, marşul lui Rakoczy. Era el! în Bibliotecă, majordomul anunţă cu voce bubuitoare:

— Alteţa sa, marele duce Casimir!

Madame Verghane, cu un suspin uşor de emoţie, îşi bombă pieptul, ca pentru a-i scoate mai bine în evidentă magnificenţa de fildeş. Iar omul de la *Boulevard*, bătrânul cu Marea Cruce, Efraim m-au îmbrâncit, dând năvală spre uşă, în dorinţa lor aprigă de a da ochii, în sfârşit, cu Persoana Regală.

Marele duce îşi făcu apariţia, precedat de Jacinto.

Era un bărbat impunător, cu un barbişon care începuse să încărunţească, cu un început de chelie. Ezită un moment, legănându-se încet pe picioarele scurte, încălţate cu pantofi fără toc, dispărând aproape sub pantalonii foarte largi. Se apropie apoi, greoi şi zâmbitor, să strângă mâna doamnelor care se cufundau în catifele şi mătăsuri, făcând plecăciuni ca la Curte. Se întoarse imediat spre Jacinto şi îl bătu pe umăr, cu t) jovialitate afectuoasă.

— Şi peştele?... Pregătit după reţeta pe care am trimis-o, hm?

Un murmur al lui Jacinto îl linişti.

— Foarte bine, foarte bine! exclamă, cu un glas tunător, de comandă. Fiindcă nu am reuşit să mănânc absolut nimic! Se mănâncă deplorabil la Joseph! Dar de ce se mai mănâncă la Joseph? De câte ori vin la Paris, întreb: „Unde se mai mănâncă acum?” La Joseph L. Poftim? Ce să mănânci? Astăzi, de exemplu, a avut becaţe... Ce duhoare... Pur şi simplu nu are habar de becaţe!

Ochii lui albăstrii, de un albastru murdar, scânteiau, holbaţi de indignare:

— Parisul a început să-şi piardă toate superioritătile. Nu se mai poate cina ca lumea, la Paris!

În jurul lui, toţi domnii încuviinţară dezolaţi. Contele de Trèves lua apărarea restaurantului „Bignon”, unde se mai păstrau încă tradiţiile nobile. Iar directorul de la *Boulevard*, care se înghesuia să fie cât mai aproape de Alteţa sa, atribuia decadenţa bucătăriei. În Franţa Republicii, gustului democratic şi vulgar pentru ieftinătate.

— La Paiuard totuşi... începu Efraim.

— La Paillard, îl întrerupse răcnind marele duce. Vinurile de Bourgogne sunt aşa de proaste! Aşa de proaste!...

Strânse din umeri, lăsându-şi braţele să atârne pe lângă corp/ descurajat. Apoi, legănându-se încet ca un bătrân marinar şi aranjându-şi reverele fracului, se duse să o salute pe Madame d’Oriol care se lumină toată. Zâmbetul, ochii, bijuteriile, fiecare cută a mătăsurilor de culoarea somonului, totul părea că scapără scântei. Dar

abia începuse să ciripească blânda şi gingaşa creatură, agitându-şi evantaiul ca pe o aripă veselă, că Alteţei sale îi căzură ochii pe aparatul Teatrofonului, aşezat pe o masă, între flori, şi îl chemă pe Jacinto:

— E în comunicaţie cu Alcazarul Teatrofonul?

— Desigur, domnul meu.

Excelent! Foarte şic! Ce necăjit fusese că nu putea s-o audă pe Gilberte în noua ei canţonetă *Les Casquettes* [1] Unsprezece şi jumătate! Cânta chiar acum, în ultimul act din *Revista Electrică*... îşi lipi de urechi cele două receptoare ale Teatrofonului şi rămase ca vrăjit, cu o cută serioasă pe fruntea dură. Deodată, se auzi comanda lui tunătoare:

— Ea e! Ssst! Veniţi să ascultaţi!... Ea e! Veniţi cu toţii! Prinţesa de Carman, aici! Cu toţii! E ea! Ssst!

Atunci, cum Jacinto instalase cu generozitate două Teatrofoane, înzestrat fiecare cu douăsprezece fire, doamnele, toţi cavalerii prezenţi se grăbiră să ducă la ureche câte un receptor şi rămaseră nemişcaţi ca să savureze *Les Casquettes*. În salonul roz-veşted, în naosul Bibliotecii, unde se pogorâse o linişte augustă, numai eu am rămas neconectat la Teatrofon, cu mâinile în buzunare, şi trândav.

Pe cadranul ceasului monumental care indica ora tuturor capitalelor şi mişcarea tuturor planetelor, limba zimţată adormi. Peste muţenia şi imobilitatea gânditoare a spinărilor şi a decolteurilor, Electricitatea sclipea cu o tristeţe de soare îngheţat. De fiecare ureche atentă, rezemată în palmă, atârna câte un fir ca un maţ negru. Dornan, prăbuşit peste masă, îşi închisese pleoapele, într-a meditaţie de călugăr obez. Istoricul ducilor de Anjou, cu receptorul între vârfurile delicate ale degetelor, înălţându-şi nasul ascuţit şi trist, părea că îndeplineşte cu gravitate o datorie de palat. Madame d'Oriol zâmbea languros, ca şi cum firul i-ar fi şoptit declaraţii sentimentale. Ca să mă dezmorţesc un pic, am riscat un pas timid. Îndată însă s-a prăvălit peste mine un „sst" sever al marelui duce. M-am retras între draperiile ferestrei, ca să-mi ascund,

trândăvia. La o oarecare distanţă de masă, cu lungul fir întins până la refuz, psihologul *Cuirasei* îşi muşca buzele în efortul de a înţelege. Beatitudinea Alteţei sale, cufundată într-un vast fotoliu, era desăvârşită. Alături, pieptul doamnei Verghane zvâcnea ca laptele în clocot. Iar sărmanul meu Jacinto se apleca conştiincios deasupra Teatrofonului la fel de mâhnit ca deasupra unui mormânt.

Atunci, uitându-mă la aceste fiinţe de o aleasă civilizaţie, care sorbeau, într-o tăcere bigotă, obscenităţile zbierate de Gilberte prin subsolul Parisului, de-a lungul unor fire scufundate în canale, prinse de ţevile de excremente, mi-a venit în minte satul meu adormit. Cornul lunii care, urmat de o steluţă, alerga printre nori, peste acoperişurile şi coşurile negre de pe Champs-Élysées, aluneca şi pe cerul de acolo, boltindu-se mai strălucitor şi mai galeş, peste pădurile de pin. Broaştele orăcăiau în depărtare în vârtejul de la Dona. Schitul Sfântului Ioachim se lumina pe o stâncă, simplu şi imaculat…

Una din doamne şopti:

— Dar nu e Gilberte!…

Iar unul dintre bărbaţi:

— Pare un cornet…

— Aplauze…

— Nu, e Paulin!

Marele duce lansă un „sst” feroce. În curtea casei noastre lătrau câinii. De dincolo de pârâu le răspundeau câinii lui João Saranda. Nu ştiu cum se făcea, dar mă aflam parcă pe o potecă, coborând pe sub rămurişuri, cu ciomagul pe umăr. Între mătăsurile draperiei, în aerul delicat şi molatic, simţeam mirosul conurilor plesnind în foc, căldura staulelor dincolo de gardurile înalte şi susurul adormit al apei în iazul de la moară…

M-a trezit un răcnet care nu venea nici din ogradă, nici din umbrele nopţii. Era marele duce care se ridicase în picioare, strângând furios din umeri.

— Nu se aude nimic!… Doar ţiuituri! Şi un zumzet! ce porcărie L. Canţoneta e o minunăţie:

Oh les casquettes.

Oh les casque-e-e-ttes /…

Lăsară cu toţii firele* din mână, Gilberte era, într-adevăr, delicioasă. Atunci, deschizând larg cele două canaturi ale uşii, binecuvântatul nostru majordom anunţă:

— *Monseigneur est servi*!

La masa, care pentru splendoarea orhideelor, obţinu laudele gălăgioase ale Alteţei sale, am fost aşezat între etericul poet Dornan şi tânărul cu puf blond, care se legăna ca spicul în vânt. După ce şi-a despăturit şervetul.

— Aşternându-şi-l cu încântare pe genunchi, Dornan desprinse de la lanţul ceasului un uriaş lornion ca să parcurgă meniul pe care îl aprobă. Şi, aplecându-şi spre mine faţa de apostol obez, spuse:

— Acest Porto din 1834, aici la Jacinto, trebuie să fie veritabil, hm?

L-am asigurat pe Maestrul Ritmurilor că vinul de Porto îmbătrânise în pivniţele clasice ale bunicului „Galion”. El îşi răsfiră lungile, desele fire ale mustăţii care îi acopereau gura cu buze groase. Valeţii serviră un *consommé* rece cu trufe. Iar tânărul de culoarea porumbului îşi aruncă peste masă privirea azurie şi blândă, mormăind cu un zâmbet de amărăciune:

— Ce păcat!… Mai lipsesc doar un general şi un episcop!

Într-adevăr! Toate Clasele Dominante se înfruptau în clipele acelea din trufele lui Jacinto. În faţa mea, Madame d’Oriol râdea mai melodios decât un viers de pasăre. În hăţişul de orhidee care îi împodobeau farfuria, marele duce remarcase una, oribilă şi sumbră, aidoma unui scorpion verzui, cu aripi lucitoare, gras şi mustind de venin. Cu un gest curtenitor oferi floarea monstruoasă doamnei d’Oriol care, râzând în triluri, o puse solemn în sân. Lipit de carnea catifelată, albă ca smântâna, scorpionul se umflase, înverzindu-se şi mai tare, cu un freamăt de aripi. Toţi o priveau cu ochii aprinşi, pironiţi asupra pieptului ei frumos, căruia floarea diformă şi veninoasă îi dădea o savoare şi mai aţâţătoare. Ea strălucea triumfătoare. Ca să aşeze mai bine orhideea, îşi

lărgi cu degetele decolteul, scoţându-i mai bine în evidenţă frumuseţile spre care se îndreptau, dezbrăcând-o, curiozităţile arzătoare. Chipul încruntat al lui Jacinto era aplecat deasupra farfuriei goale. Trecându-şi mâna prin barbă, liricul avântat al *Amurgului mistic* bombăni cu dispreţ:

— Frumoasă femeie… Dar cu şolduri înguste, şi pun rămăşag că n-are fese!

Între timp, tânărul cu puf blond recăzuse în bizara lui mâhnire. Să nu avem la masă un general cu spadă şi un episcop cu cârjă!…

— Dar în ce scop, domnule dragă?

El făcu un gest suav, făcând să scânteieze toate inelele de pe degete:

— Pentru o bombă cu dinamită… Avem aici un superb buchet cu flori ale Civilizaţiei, cu un mare duce în mijloc. Închipuiţi-vă o bombă cu dinamită, aruncată din pragul uşii!… Ce frumos sfârşit de supeu, într-un sfârşit de veac!

Cum îl măsurăm nedumerit, el declară, printre înghiţituri de Chiteau-Yquem, că unica emoţie, cu adevărat rafinată, ar fi astăzi distrugerea Civilizaţiei. Nici ştiinţa, nici artele, nici banii, nici dragostea nu mai puteau oferi vreo satisfacţie intensă şi reală sufletelor noastre sătule. Orice plăcere care se datorase pe vremuri actului de *a crea*, era acum secătuită. Rămăsese acum numai divina plăcere de *a distruge*!

Mai înşiră şi alte enormităţi cu un zâmbet luminos în ochii lui limpezi. Eu însă nu mai dădeam atenţie gentilomului pedant, observasem îngrijorat că, în jur, tot serviciul se oprise pe neaşteptate, încremenit ca în basmul cu Palatul împietrit. Felul care trebuia să urmeze era faimosul peşte din Dalmaţia, peştele Alteţei sale, peştele care inspirase petrecerea! Nervos, Jacinto strivea între degete o floare. Toţi valeţii se făcuseră nevăzuţi!

Din fericire, marele duce povestea despre o vânătoare, în Rezervaţia lui de la Sarvan, în timpul căreia o doamnă, nevasta unui bancher, sărise brusc de pe cal, pe o pârloagă fără arbori. El împreună cu toţi vânătorii se

opresc, iar galanta doamnă, cu fusta de amazoană suflecată, aleargă în dosul unei stânci. N-am aflat însă niciodată cu ce se ocupa banchera pe pârloagă, ghemuită după pietroaie, fiindcă tocmai atunci se ivi majordomul, lac de sudoare, bolborosindu-i ceva confidenţial lui Jacinto care îşi muşcă buzele, înmărmurit. Marele duce amuţise. Toţi se uitau unii la alţii, cuprinşi de o îngrijorare veselă. Atunci Prinţul meu rosti, cu răbdare, cu eroism, străduindu-se să schiţeze un zâmbet:

— Prieteni, s-a întâmplat o nenorocire…

Dornan sări de pe scaun:

— Foc?

Nu, nu era foc. Însă ascensorul pentru farfurii se avariase pe neaşteptate, tocmai pe când urca peştele Alteţei sale, şi nu se mai urnea din loc, înţepenit!

Marele duce zvârli cât colo şervetul. Toată politeţea lui plesni ca un smalţ lipit cu stângăcie:

— Asta-i bună L. Cum, un peşte care mi-a dat atâta bătaie de cap! Ce mai căutăm aici? Ce prostie! Şi de ce nu l-au adus cu mâna, simplu? înţepenit… Vreau să văd! Unde e oficiul?

Năvăli furios în oficiu, condus de majordomul care se poticnea copleşit în faţa acestei zdrobitoare mânii de principe. Jacinto îl urmă ca o umbră, târât ca de o vijelie de furia Alteţei sale. Nici eu nu m-am putut stăpâni, m-am repezit şi eu în oficiu să contemplu dezastrul, în vreme ce Dornan, lovindu-se peste coapsă, striga să cinăm fără peşte!

Marele duce ajunsese la locul faptei şi se aplecase deasupra puţului întunecat al ascensorului, unde cufundase o luminare care-i împurpura şi mai mult chipul în flăcări. Am aruncat şi eu o privire peste umărul lui regal.

Jos, în beznă, pe o scândură lată, preţiosul peşte licărea fumegând încă, întins pe platou, între felii de lămâie. Jacinto, alb ca plastronul, tortura disperat resortul complicat al liftului. Apoi urmă la rând marele duce care, cu pumnii lui păroşi, zgâlţâi cu violenţă cablurile pe care

cobora ascensorul. Zadarnic! Maşinăria paralizase într-o inerţie de bronz etern.

Se auziră foşnind mătăsuri la intrarea în oficiu. Era Madame d'Oriol, urmată de Madame Verghane, cu ochii aprinşi de curiozitate, aţâţate de întâmplarea care dezlănţuise o asemenea pasiune în sufletul principelui. Marizac, intimul nostru, apăru şi el, zâmbitor, propunând să coborâm în puţ cu scara. Veni şi psihologul care se apropie „psihologiză, atribuind intenţii viclene peştelui care astfel se refuza. Şi fiecăruia, marele duce, stacojiu la faţă, îi arăta, cu un deget tragic, în fundul gropii, peştele său! Toţi îşi băgau capul în deschizătură, murmurând: „Iată-l!" Din prea mare grabă, Todelle fu cât pe-aci să se prăvălească în puţ. Papagalul, descinzând din Coligny, bătea din aripi, ţipând. Ce miros are, ce deliciu! În oficiul ticsit, decolteurile doamnelor se atingeau de uniformele lacheilor. Bătrânul văruit cu pudră îşi vârî piciorul într-o găleată cu gheaţă, mugind fioros. Istoricul ducilor de Anjou îşi rotea peste capetele celorlalţi nasul ascuţit şi trist.

Deodată, lui Todelle îi veni o idee:

— E foarte simplu… a pescuim peştele!

Marele duce îşi dădu triumfător o palmă peste coapsă. Asta e! Să pescuim peştele! Şi, încântat de o asemenea năzdrăvănie, atât de neobişnuită şi de nouă, toată furia lui dispăru fără urme, redeveni principele curtenitor, de o magnifică politeţe, invitându-le pe doamne să ia loc ca să asiste la pescuitul miraculos! El însuşi va fi pescarul! Pentru nostima poznă, nu avea nevoie decât de un baston, – de o sfoară şi de un cârlig. Pe dată, Madame d'Oriol, entuziasmată, oferi un cercel. Înghesuiţi în jurul ei, simţindu-i parfumul, căldura pielii, am proslăvit în cor delicatul ei devotament. Psihologul proclamă că nu se pescuise nicicând cu o moirfeală atât de divină. Când doi valeţi năuciţi s-au întors cu un baston şi o sfoară, marele duce, strălucind de încântare, îndoise cercelul în formă de cârlig. Cu o răbdare lividă, Jacinto ridică în mână o lampă, deasupra puţului adânc, cufundat în întuneric. Domnii mai

grâvi, istoricul, directorul de la *Boulevard*, contele de Trèves, omul cu capul à la Van Dyck, îngrămădiţi la uşă, zâmbeau cu un interes reverenţios faţă de fanteziile Alteţei sale. Madame de Trèves, în schimb, examina senin, cu nobilul ei lornion, aranjamentul oficiului. Singur, Dornan nu se mişcase de pe scaun, cu pumnii încleştaţi pe faţa de masă, cu gâtul butucânos îngropat în guler, cu dezgustul sumbru al fiarei căreia 1 s-a smuls halca de carne.

În vremea aceasta, Alteţa sa pescuia cu fervoare! în zadar însă! Cercelul, nu prea ascuţit, lipsit de greutate, se legăna la extremitatea sforii subţiri, fără să nimerească prada…

— Ridică lumina, Jacinto! strigă el enervat şi asudat. Mai mult!… Acum! Acum! A intrat în branhie! Doar de branhie se poate prinde cârligul. Acum… Ce! La naiba! Nu merge.

Îşi scoase capul din puţ, trăgându-şi sufletul, plin de ciudă. Nu se poate! Doar un tâmplar, cu o pârghie!… Atunci, nervoşi, am strigat cu toţii într-un glas să lăsăm baltă peştele!

Principele, scuturându-şi zâmbitor mâinile, căzu de acord că, până la urmă, „fusese mai amuzant să-l pescuiască, decât să-l mănânce!” Iar-plegantul nostru cârd se întoarse nerăbdător la masă, pe muzica unui vals de Strauss, pe care ţiganii îl dezlănţuiră cu arcuşurile vibrând de o ardoare languroasă. Doar Madame de Trèves rămase puţin în urmă, reţinându-l pe bietul meu Jacinto ca să-l asigure de admiraţia ei pentru aranjamentul oficiului… O, era perfect! Ce înţelegere a vieţii, ce rafinată inteligenţă a confortului!

Alteţa sa, liniştit după efort, bău pe nerăsuflate două pahare de Chiteau-Lagrange. Toţi îl aclamau ca pe un pescar genial. Apoi valeţii au servit „Baronul de Pauillac”, miel de pe luncile marine care, pregătit după un ritual aproape sacru, capătă acest nobil nume şi intră în Catalogul nobiliar al Franţei.

Am mâncat cu apetitul unui erou homeric. În paharul meu şi în cel al lui Dornan şampania s-a revărsat şi a

scânteiat fără întrerupere, ca un izvor iernatic. Când s-au servit „ortolans” la gheaţă care se topeau în gură, divinul poet murmură, spre marea mea satisfacţie, sublimul său sonet dedicat Sfintei Clara. Şi cum în partea cealaltă, tânărul cu puf blond insista că lumea veche trebuie distrusă, mi-am dat şi eu consimţământul şi, sorbind din şampania închegată ca un şerbet, am blestemat Secolul, Civilizaţia, toate orgoliile Ştiinţei. Cu toate acestea, pândeam, printre flori şi lumini, zvâcnirile unduitoare ale vastului piept al doamnei Verghane care hohotea ca o bacantă. Nu simţeam nicio milă pentru Jacinto, care, cu blândeţea Sfântului Jacinto pus la cazne, aştepta resemnat sfârşitul martiriului şi al petrecerii sale.

Într-un târziu, s-a sfârşit. Mi-l amintesc încă pe marele duce, în anticameră, cu faţa împurpurată, nesigur pe picioarele-i scurte, care, fără să reuşească să-şi vâre braţele în mânecile hainei de blană pe care Jacinto şi cu mine îl ajutam să o îmbrace, îl invita pe prietenul meu, într-o efuziune afectuoasă, să vină la o vânătoare pe domeniile lui din Dalmaţia…

— Dragă Jacinto, îţi sunt dator un pescuit straşnic, vreau să-mi datorezi şi dumneata o vânătoare pe cinste!

În timp ce îl însoţeam, printre două şiruri de valeţi, pe scara monumentală, conduşi de majordomul care ridica în aer un sfeşnic cu trei luminări, Alteţa sa repeta îmbietor:

— O vânătoare straşnică… Să vină şi Fernandes! Bunul Fernandes, Zé Fernandes! Aleasă cină, Jacinto! „Baronul de Pauillac”, divin!… Cred că ar trebui să-l numim duce… Domnul duce de Pauillac! încă o bucată din pulpa ducelui de Pauillac! Ha! Ha!… Nu ieşiţi afară! Să nu răciţi!

Din fundul cupeului care se pusese în mişcare, i se mai auzi o dată glasul tunător:

— Peştele, Jacinto, scoate peştele! Excelent, la prânz, rece, cu sos alb!

Urcând obosit treptele, moleşit de şampanie, cu ochii lipiţi de somn, am îngăimat:

— A fost nostim, Jacinto! Somptuoasă femeie, Madame Verghane! Mare păcat cu ascensorul…

— Iar Jacinto, cu un mormăit răguşit, ceva între căscat şi muget:

— O mizerie! Şi totul se strică!

Trei zile după această petrecere, Prinţul meu primi, pe neaşteptate, din Portugalia, o veste de mare importanţă. Peste ferma şi conacul de la Tormes, peste tot ţinutul, se abătuse o furtună devastatoare, cu vijelie, grindină şi torente de apă. Din pricina ploilor sau „din alte motive pe care le vor spune cei care se pricep” (cum exclama administratorul Silverio în scrisoarea lui înspăimântată), o parte din muntele care cobora în terase deasupra văii Carriga se prăbuşise, târând la vale vechea biserică, o bisericuţă rustică din secolul al XVI-lea, unde erau înmormântaţi bunicii lui Jacinto încă de pe vremea regelui Dom Manuel Oasele venerabile ale acestor Jacinto zăceau acum îngropate sub un morman inform de pământ şi de piatră. Împreună cu argaţii de pe moşie, Silverio începuse deja să dezgroape „preţioasele resturi”. Aştepta însă cu nerăbdare poruncile Excelenţei sale…

Jacinto pălise impresionat. Vechile pământuri muntoase, sigure şi solide din vremea goţilor, se prăbuşeau acum pe neaşteptate! Lăcaşul păcii pioase, prăvălindu-se năprasnic, în furtună şi beznă, în hăul negru al prăpastiei! Toate osemintele, care fiecare păstra un nume, o dată, o istorie, pierdute în gunoiul ruinei!

— Ciudat lucru, ciudat lucru!…

Toată noaptea mi-a pus întrebări despre munte şi Tormes, loc pe care îl cunoşteam din copilărie, fiindcă vechiul conac, cu aleea nobilă de fagi seculari, se înalţă la numai două leghe de casa noastră, pe drumul care duce de la Guiães la gară şi la râu. Arendaşul din Tormes, blajinul Melchior, era cumnat cu administratorul nostru din Roqueirinha şi, de multe ori, după ce mă împrietenisem cu Jacinto, am intrat în solida clădire de granit, am preţuit grânele depozitate prin sălile sonore şi am gustat din vinul nou în pivniţele uriaşe…

1 *Dom Manuel*, rege al Portugaliei (1495 – 1521). Sub domnia lui, Portugalia joacă un rol decişiv în istoria marilor descoperiri geografice.

— Dar biserica, Zé Fernandes?… Ai intrat vreodată în biserică?”

— Niciodată… Era însă plină de pitoresc, cu o turlă pătrată, neagră, în care trăia de ani de zile o familie de berze… Ce nenorocire pentru bietele berze!

— Ciudat lucru! şopti iar Prinţul meu, cuprins de negre presimţiri.

Îi telegrafie lui Silverio să cureţe valea, să adune osemintele, să reconstruiască biserica şi, pentru această operă de evlavie şi respect, să nu se uite la cheltuieli, lăsând banii să curgă ca apele unui râu îmbelşugat.

Î

n acelaşi timp, disperat de atâtea dezastre umilitoare

— Robinetele care se stricau, ascensoarele care se blocau, aburii care se închegau, Electricitatea care dădea bir cu fugiţii –, Jacinto se hotărî cu bărbăţie să înfrângă rezistenţele finale ale Materiei şi ale Forţelor printr-o nouă şi mai viguroasă acumulare de Mecanisme. În săptămânile acelea de aprilie, în vreme ce înfloreau trandafirii în jurul caselor liniştite de pe Champs-Élysées, lenevind în soare, casa noastră s-a aflat într-o necontenită fierbere, înecată în vârtejuri de praf, cutremurându-se fără încetare de bubuitul pietrei sparte cu violenţă, de duduitul răsunător al fierului izbit de ciocane. Pe coridoarele liniştite, unde îmi plăcea altă dată să fumez gânditor câte o ţigară înainte de prânz, mişunaţi acum, de la revărsatul zorilor, cete de muncitori îi; salopete albe, fluierând *Le Petit Bleu*, intimidându-mi paşii când mă îndreptam, încă în halat şi papuci, spre baie sau spre alte locuri retrase. Abia reuşeam să depăşesc cu îndemânare câte o schelă care bara uşile, că, pe dată, mă poticneam de un morman de scânduri, de vreun coş de unelte sau de o căldare uriaşă, plină de mortar. Iar bucăţile smulse de parchet scoteau trist la iveală, ca la un cadavru măcelărit, toate măruntaiele numărului 202, osatura, sensibilii lui nervi de

sârmă, intestinele negre de fontă.

În fiecare zi, se oprea în faţa porţii câte un vehicul greoi, de unde servitorii, numai în cămaşă, descărcau lăzi de lemn, baloturi învelite în prelată, care erau descleiate sau descusute într-o încăpere asfaltată, din fundul grădinii, după tufele de liliac. La chemarea Prinţului meu. coboram să admir o nouă maşinărie care avea să ne facă viaţa mai uşoară, statornicind cu mai multă fermitate dominaţia noastră asupra Substanţei. Ca să răcim apele minerale, *Soda-Water* şi lejerul Medoc, în zilele de caniculă care devenise insuportabilă după înălţare, am probat, însufleţiţi de speranţă, trei răcitoare care se îngrămădiră în oficiu, discreditate, unul după altul. Odată cu căpşunile îşi făcu apariţia un instrument mititel şi viclean care le smulgea codiţele. Pe urmă, am primit un altul, nemaipomenit, de argint şi cristal, pentru a învârti frenetic salatele; când l-am încercat pentru prima oară, am împroşcat tot oţetul în ochii lui Jacinto care o luă la goană, răcnind! El însă nu se lăsa… Prinţul meu se slujea de Dinamică în actele sale cele mai elementare ca să uşureze sau să iuţească efortul. Se închidea acum la pantaloni tot cu ajutorul unei maşinării.

În acelaşi timp, fie urmărindu-şi cu credinţă ideea, sau guvernat poate de despotismul obiceiurilor, nu înceta să acumuleze Erudiţie, alături de Mecanică! O, ce invazie de cărţi la 202! Solitare, în perechi, în pachete, vârâte în cutii, subţiri sau groase şi grele de autoritate, învelite în galbena copertă plebee sau îmbrăcate în marochin şi aur, ele năpădeau, tot timpul, torenţial, Biblioteca. Se lungeau pe covor, se tolăneau pe fotoliile moi, se întronau pe mesele robuste, şi, mai ales, se căţărau în faţa ferestrelor, în vrafuri nesăţioase, ca şi cum, sufocate de propria lor aglomerare, ar fi căutat neliniştite spaţiu şi aer! În eruditul naos, unde doar câteva ferestre mai înalte rămăseseră libere, fără ziduri de cărţi, plutea în permanenţă un crepuscul gânditor de toamnă, în vreme ce afară strălucea soarele de iunie. Biblioteca se revărsase prin toată casa! Nu mai puteai deschide un dulap fără ca dinăuntru să nu se prăbuşească, nemaiavând de ce să se sprijine, câte un

teanc de cărţi! Nu mai puteai să tragi o perdea fără ca, în spatele ei, să nu se ivească, băţos, un vraf de tomuri! Indignarea mea a ajuns la culme într-o dimineaţă, când alergând zorit, cu mâinile pe bretele, am găsit uşa de la *Water-Closet* astupată de o înfiorătoare colecţie de studii sociale.

Îmi amintesc însă, cu o neplăcere şi mai mare, de memorabila noapte când, în odaia mea, frânt de oboseală şi moleşit după o plimbare la Versailles, cu pleoapele amorţite şi grele de praf. a trebuit să alung din culcuşul meu, ocărind, un înspăimântător Dicţionar de Industrie în treizeci şi şapte de volume! Am simţit atunci o supremă lehamite de cărţi. Potrivind cu ghionturi pernele, am blestemat Tipografia, limbuţia omenească... Şi de-abia mă întinsesem şi începusem să aţipesc când m-am ciocnit, spărgându-mi aproape preţioasa rotulă a genunchiului, de cotorul unui tom care se cuibărise perfid între saltea şi perete. Cu un muget de furie, am înşfăcat şi am azvârlit tomul obraznic, care răsturnă în cădere cana cu apă, inundând preţiosul covor din Daghestan. Nu mai ştiu dacă am adormit după aceea; paşii mei, pe care nu-i auzeam, de parcă aş fi fost purtat de o boare, continuară să se împiedice de cărţi pe coridorul cufundat în întuneric, apoi pe bulevardul Champs-Élysées, aglomerat şi gălăgios ca la o sărbătoare civică. Şi, o, minune! pe ambele laturi, toate casele erau clădite din cărţi. Pe crengile castanilor, foşneau file de cărţi. Iar bărbaţii, doamnele rafinate, în veşminte de hârtie tipărită, cu titluri pe spinare, aveau în loc de chipuri, câte o carte deschisă căreia zefirul uşor îi întorcea delicat paginile. În depărtare, în Piaţa Concorde, am zărit un munte abrupt de cărţi, pe care am încercat să-l escaladez, gâfâind, când îngropându-mi piciorul în straturi moi de versuri, când izbindu-mă de cotoarele, tari ca cremenea, ale tomurilor de Exegeză şi de Critică. Am urcat la o înălţime atât de ameţitoare, deasupra pământului, dincolo de nori, încât m-am pomenit vrăjit, între stele. Ele circulau senine, uriaşe şi mute, înfăşurate în cruste groase de cărţi, din care se ivea, ici-colo, strecurându-se prin vreo

crăpătură sau printre două volume prost sprijinite, câte o rază firavă de lumină, sufocată şi neliniştită. Am ajuns astfel în Paradis. Era precis Paradisul, căci, cu ochii mei de ţărână muritoare l-am zărit pe Unchiaşul Veşniciei, cel care nu cunoaşte nici Dimineaţă, nici seară. Scăldat în lumina care izvora din el însuşi, mai limpede ca orice lumină, între rafturi adânci de aur gemând de codice, aşezat pe nişte *in-folio* vetuste, cu nesfârşita lui barbă revărsându-se peste vrafuri de foiletoane, broşuri, gazete şi cataloage, Prea înaltul citea. Divina frunte care concepuse Lumea se odihnea pe atotputernica mână care crease Lumea: Creatorul citea şi zâmbea. Am cutezat, înfiorat de o sacră oroare, să arunc o privire peste umărul Lui strălucitor. Cartea era broşată, de trei franci… Eternul citea Voltaire, într-o ediţie ieftină, şi zâmbea.

O uşă scăpară şi scârţâi, ca şi cum ar mai fi intrat cineva în Paradis. Mi-am zis că un nou sfânt sosise de pe pământ. Era Jacinto, cu havana aprinsă şi un bucheţel de garoafe la butonieră, ţinând sub braţ trei cărţi galbene pe care i le împrumutase prinţesa de Carman ca să aibă ce citi!

Într-una din aceste săptămâni pline de activitate, atenţia mea se abătu subit de la interesantul meu Jacinto. Ca oaspete la 202, îmi ţineam încă aici cauza şi rufăria, şi, sub stindardul Prinţului meu, mă mai înfruptam încă. din când în când, din blidul lui somptuos. Sufletul meu abrutizat şi trupul meu la fel de abrutizat, locuiau însă pe strada Helder nr. 16, etajul 4, uşa de pe stânga.

Într-o după-amiază, coboram pe bulevardul Madeleine, cu sufletul inundat de o pace voioasă a ideilor şi senzaţiilor, când am zărit pe neaşteptate, în faţa staţiei de omnibuze, plimbându-se pe asfalt, cu un pas încet şi felin, o creatură uscăţivă, negricioasă, aproape oacheşă, cu doi ochi adânci, taciturni şi trişti, şi o coamă de păr, bătând în galben, creţ şi rebel, sub pălăria veche, cu pene negre. M-am oprit brusc, ca şi cum m-ar fi apucat o crampă la stomac. Creatura se îndepărtă, după ce mai dăduse puţin târcoale, fără folos, precum o pisică neagră, pe streaşină,

sub luna de ianuarie. Două fântâni adânci n-ar fi putut licări mai misterios şi mai taciturn ca ochii ei taciturni şi negri. Nu-mi aduc aminte (slavă Domnului!) cum i-am atins rochia de mătase, lustruită şi pătată de grăsime pe falduri; nici cum am mormăit o rugăminte fierbinte printre dinţii care-mi clănţăneau în gură; nici cum ne-am dus amândoi, greoi şi tăcuţi ca doi condamnaţi, într-o rezerva de la Cafe Durând, discretă şi caldă. În faţa oglinzii, cu lentoarea unui ritual mohorât, creatura şi-a scos pălăria şi pelerina presărată cu mărgele de sticlă. Mătasea roasa a corsajului se destrăma în dreptul coatelor ascuţite. Iar părul ei bogat era aspru şi des ca o coamă de animal sălbatic în două nuanţe de galben, una mai aurie, alta bătând în arămiu, precum coaja unei tarte scoasă fierbinte din cuptor.

Cu un râs tremurător, i-am înhăţat degetele lungi şi îngheţate:

— Şi numele?

Ea a răspuns serios, cu un fel de gravitate:

— Madame Colombe, strada Helder nr. 16, etajul 4, uşa de pe stânga.

Iar eu (mizerabilul Zé Fernandes) am devenit, la rândul meu, foarte serios, zguduit de o emoţie gravă „ca şi cum am fi luat parte, în alcovul de cafenea, la o ceremonie maiestuoasă. Împingând încet uşa, chelnerul îşi băgă înăuntru faţa dolofană! Am cerut langustă, raţă cu gogoşari şi Bourgogne. Doar când am terminat raţa, m-am încumetat să mă ridic, mototolind convulsiv şervetul, şi să o sărut pe gură; tremurând ca varga „i-am dat un sărut profund şi teribil, în care mi-am lăsat sufletul, împreună cu saliva şi gustul de gogoşar! Apoi, într-o birjă deschisă, am luat-o pe Champs-Élysées, sub răbufnirea caldă a vântului de est, prevestitoare de furtună. În faţa grilajului de la 202, am îngăimat, ca să o uluiesc cu luxul meu: „Aici locuiesc, tot anul!…” Aplecându-se să privească palatul, îmi atinse uşor barba cu coama ei roşcată de păr aspru; atunci, am răcnit disperat vizitiului să galopeze către strada Helder nr. 16, etajul 4, uşa de pe stânga.

Am iubit-o pe creatura aceea. Am iubit-o cu Amor. cu

toate Amorurile care se află în Amorul Divin; Amorul Omenesc, Amorul Bestial, aşa cum Sfântul Anton o iubea pe Fecioară, aşa cum Romeo o iubea pe Julieta, aşa cum un ţap iubeşte o capră. Era stupidă, era tristă. Îmi stingeam cu desfătare bucuria în cenuşa tristeţii ei, cu o inefabilă plăcere îmi înecam raţiunea în densitatea prostiei ei. Vreme de şapte săptămâni frenetice, am pierdut conştiinţa personalităţii mele de Zé Fernandes – Fernandes de Noronha e Sande, din Guiães! Mi se părea că eram o bucată de ceară, topindu-se, cu o hidoasă satisfacţie, într-un cuptor încins; sau că eram un rug nesăţios pe care ardea în flăcări, plesnea şi se mistuia un mănunchi de surcele. Din zilele acelea de sublimă murdărie, păstrez în amintire numai un alcov tapetat cu creton murdar, un capot de lână, cu găitane negre, nişte nedesluşite sticle de bere pe placade marmură a unui lavoar şi un trup ţigănos care trosnea din încheieturi şi avea păr pe piept. Mi-a mai rămas şi senzaţia că necontenit mă lăsam jefuit, cu o satisfacţie scârbită, azvârlind, într-o poală care se adâncea între un pântece supt şi doi genunchi ascuţiţi, ceasul, brelocurile, inelele, butonii de safir şi cele o sută nouăzeci şi şapte de lire pe care le adusesem de la Guiães, într-un chimir de antilopă. Zé Fernandes cel voinic, chipeş şi bine hrănit devenise o arătare, rătăcind ca într-un vis, lipsit de vlagă, cu picioarele moi, Apoi, într-o seară, urcând cuavântul obişnuit scara de pe strada Helder, am găsit uşa încuiată; de pe tocul ei fusese smuls cartonaşul cu *Madame* Colombe, pe care îl citeam întotdeauna cu devoţiune, şi care îi servea drept firmă. În fiinţa mea se zdruncină totul, ca şi cum s-ar fi cutremurat chiar pământul Parisului! în faţa mea se închisese uşa înspre Lume! Dincolo se aflau noroadele, oraşele, viaţa, Dumnezeu şi Ea. Rămăsesem singur pe acest palier al nefiinţei, dincoace de uşa închisă, unica fiinţă rămasă în afara Lumii! M-am năpustit pe trepte, rostogolindu-mă cu bubuitul şi incoerenţa unui pietroi, până în cămăruţa unde portăreasa şi bărbatul ei jucau cărţi într-o tihnită trândăvie, ca şi cum n-ar fi ştiut că o îngrozitoare zguduire

a dărâmat Universul!

— Madame Colombe?

Cumătră bărboasă îşi adună tacticos cărţile:

— Nu mai stă aici... S-a cărat azi-dimineaţă, în altă parte, cu altă târfă!

În altă parte cu altă târfă!...

Mohorât şi pustiit de orice gând, de orice simţire, de orice vrere, m-am lăsat purtat, ca un butoi gol, de curentul zorit al bulevardului, până când m-am trezit pe o bancă din Piaţa Madeleine. Acolo, mi-am acoperit ochii plini de lacrimi pe care nu le simţeam, cu palmele de a căror fierbinţeală nu-mi dădeam seama! Târziu, foarte târziu, când începuseră să se închidă cu zgomot obloanele de fier ale magazinelor, răsări, din ruinele confuze ale fiinţei mele, eterna supravieţuitoare a tuturor dezastrelor – foamea. Am intrat la Durand, cu paşii şovăielnici ai unui înviat din morţi. Dând ascultare amintirii care îmi frigea sufletul, am comandat langusta, raţa, vinul de Bourgogne! în timp ce mă descheiam la guler, moleşit de arşiţa serii de iulie, înăbuşit de parfumul din Madeleine, îmi spuneam cu amărăciune: „Doamne sfinte! Ce sete cumplită mi-a provocat nenorocirea!...” Am făcut un semn discret chelnerului: „Înainte de Bourgogne, o sticlă de şampanie, cu multă gheaţă, şi un pahar mare!...” Am credinţa că şampania aceea fusese îmbuteliată chiar în ceruri, unde curge veşnic izvorul răcoros al Consolării şi sunt sigur că în sticla mea pătrunsese, înainte să i se pună dopul, un şuvoi îmbelşugat din inefabilul izvor. Iisuse! Ce desfătare mi-a putut da paharul acela aburit, nins, plin de spumă, pişcându-mă pe limbă, strălucitor ca aurul! Apoi, sticla de Bourgogne! Apoi, sticla de coniac! Apoi, clondirul de *peppermint*, brumat de cristale de gheaţă! La urmă, dorinţa năprasnică de a părui, cu bastonul meu zdravăn de gutui de la Guiães, târfa care fugise cu altă târfă! În birja închisă, care m-a transportat în galop la 202, nu mi-am mai înfrânat sfântul impuls, şi, cu pumnii mei straşnici de muntean, am dat lovituri răsunătoare în pernele unde *vedeam* furios hăţişul îmbelşugat de păr gălbui în care

sufletul mi se rătăcise într-o seară, zbătându-se prins în el vreme de două luni, întinat pentru totdeauna! Când trăsura s-a oprit la 202, eu cotonogeam încă cu atâta disperare bestia ingrată, încât la ţipetele vizitiului, dădură fuga doi servitori şi mă înşfăcară în braţe, primind pe umeri, pe cefele servile, urmele obosite ale mâniei mele.

Ajuns în camera mea, am refuzat solicitudinea lui Grilo care încerca să-mi impună mie, Zé Fernandes din Guiães, groaznica umilinţă a unui ceai de muşeţel! Răsturnat pe patul lui „Don Galion”, cu ghetele pe pernă, cu jobenul tras peste ochi, am râs, cu un hohot dureros, de această Lume burlescă şi sordidă a celor ca Jacinto şi ca Madame Colombe! Brusc, am simţit o înfiorătoare angoasă. Era Ea! Ea, Madame Colombe ţâşnise din flacăra lumânării şi sărise în pat; acum mă descheia la vestă, îmi spărgea coşul pieptului şi se arunca, în fusta ei murdară, între coastele mele, muşcându-mă de inimă, sorbindu-mi cu înghiţituri mari, ca pe strada Helder, tot sângele. Atunci, încredinţat că-mi sosise moartea, chiţăind după mătuşa Vicencia, m-am aplecat peste marginea patului ca să cobor în mormântul, pe care îl distingeam, prin negura sfârşitului, jos pe covor – era rotund, sticlos, de porţelan şi cu toartă. Şi, în mormântul meu, care în mod atât de necuviincios semăna cu oala de noapte, am vomitat vinul de Bourgogne, am vomitat raţa, am vomitat langusta. Pe urmă, cu un efort supraomenesc, urlând, simţind că nu numai măruntaiele, ci şi sufletul mi se golea, am vomitat-o pe Madame Colombe! M-am prăvălit din nou pe patul lui „Don Galion”... Mi-am îndesat pălăria peste ochi ca să nu simt razele de soare. Un soare nou, un soare spiritual se înălţa deasupra vieţii mele. Am adormit ca un copilaş legănat cu blândeţe, în coşul de răchită, de către îngerul său Păzitor.

Dimineaţa, mi-am primenit trupul cu o baie temeinică, înmiresmată cu toate aromele de la 202, de la frunzuliţele e de lămâi indian până la esenţa de iasomie franţuzească, şi mi-am clătit sufletul cu o încântătoare scrisoare de la mătuşa Vicencia, cu scris rotund, care

vorbea de casa noastră şi de promiţătoarea recoltă de struguri, de dulceaţa de vişine care nu ieşise niciodată atât de bună, de veselul foc, aprins în curte în noaptea Sfântului Ion, şi de fetiţa dolofană care îi sosise din ceruri finei mele Joaninha. M-am aşezat apoi la fereastră, curat la suflet şi la trup, într-o vestă de măts-e albă, am băut ceai de Naipo, trăgând în piept parfumul trandafirilor din grădină, înviorați de ploaia din zori, şi m-am gândit, cu o uimire amuzată, că timp de şapte săptămâni, mă tăvălisem în noroi, pe strada Helder, cu o arătare slăbănoagă şi ţigănoasă! Am ajuns la concluzia că suferisem de o febră îndelungată, febră a cărnii, febră a imaginaţiei, contractată într-o mocirlă a Parisului – una din acele mocirle ce se formează prin Oraş, din apele moarte, mâlurile, gunoaiele, ciupercile şi viermii unei Civilizaţii care putrezeşte.

Vindecat în sfârşit, spiritul meu, precum acul ce arată nordul, se răsuci îndată spre Prinţul meu, pe care, în ultimele săptămâni ale infecţiei mele sentimentale, îl zărisem mereu prăvălit pe câte o sofa, sau bântuind prin Bibliotecă, printre cele treizeci de mii de volume, cu un căscat prelung de inerţie şi zădărnicie. În graba mea nedemnă, îi aruncam doar câte un distrat „ce e cu tine?”. Morocănos şi descurajat, el murmura doar câte un sec „mi-e cald!”

În ziua eliberării mele, am intrat înaintea amiezii în odaia Prinţului meu şi l-am găsit, prăbuşit pe sofa, cu

Figa. *ro*-ul deschis peste pântece, agenda aruncată pe covor, cu chipul învăluit în umbră şi picioarele abandonate, cu o tristeţe suverană, pedichiuristului care îi lustruia unghiile. Bineînţeles că privirea mea luminoasă şi purificată, albul flanelelor mele reflectând liniştirea simţurilor şi armonia sigură în care, în mod vizibil, se mişca întreaga mea fiinţă, l-au impresionat pe Jacinto, căruia melancolia nu-i tocise fineţea observaţiei. Ridică fără vlagă un braţ moleşit:

— Aşadar, capriciul acela?

Am revărsat asupra lui strălucirea unui surâs victorios:

— Mort! Şi, ca seniorul de Marlborough, „mort şi îngropat”. Zace! Sau, mai bine zis, se rostogoleşte! într-adevăr, acum trebuie să se rostogolească printr-un canal de scurgere!

Jacinto căscă, murmurând:

— O, acest Zé Fernandes de Noronha e Sande!…

Şi, în numele meu, în onorabilul meu nume, rostit astfel, printre căscături, cu o ironie nepăsătoare, fu rezumat tot interesul Prinţului meu pentru spurcata vijelie în care mi se zvârcolise inima! Nu m-am simţit însă jignit de acest rafinat egoism… îmi dădeam bine seama că Jacinto traversa o pâclă densă de plictiseală, atât de densă, şi el într-atât de înecat în densitatea ei moale, încât gloria sau suferinţa unui camarad nu îl puteau tulbura, ca şi cum s-ar fi aflat la o mare depărtare, intangibile, separate de sensibilitatea lui prin straturi groase de vată. Bietul meu Prinţ al Norocului, prăbuşit inert pe sofa, cu picioarele în poala pedichiuristului! Ce scârbos dezgust îl putuse apuca după ce renovase-cu atâta cutezanţă întregul mobilier mecanic şi „erudit” de la 202, în lupta lui cu Forţa şi cu Materia! Nu-şi mai ascunse dezgustul, mărturisindu-l bătrânului său Zé Fernandes, căci ne-am reluat comuniunea de viaţă şi suflet din care eu mă smulsesem atât de ruşinos într-o seară, lângă staţia de omnibuze, în mocirla de la Madeleine.

Nu era vorba, bineînţeles, de confesiuni directe. Elegantul, rezervatul Jacinto nu-şi frângea mâinile, gemând: „Oh, ce viaţă nenorocită!; Pe chip îi apăreau însă expresii elocvente de saţietate; făcea câte un gest care părea că respinge cu ciudă lucrurile inoportune; uneori refuza cu hotărâre să se mişte din loc, rămânând imobil, culcat pe un divan de unde nu se mai ridica decât pentru odihna pe care ar fi dorit-o parcă eternă; apoi era căscatul plictisit cu care îşi sublinia fiecare gest, continuându-l doar din slăbiciune sau dintr-o datorie de neocolit; şi era, mai ales, şoapta aceea care la el devenise ceva permanefit şi firesc: „La ce bun? Nu merită! Ce mizerie!”…

Într-o seară, la mine în cameră, l-am consultat pe

Grilo în timp ce-mi trăgea cizmele:

— Jacinto e atât de ofilit, atât de gârbov… Ce-o fi cu el, Grilo?

Venerabilul negru declară cu o desăvârşită siguranţă:

— Excelenţa sa suferă de prea-plin!

Asta era! Prinţul meu se simţea sufocat de prea-plinul Parisului şi el, om al secolului al XIX-lea, care, în afara vieţii culte şi viguroase a Oraşului, nu ar fi putut nicăieri savura „deliciul de a trăi”, nu mai întâlnea acum, în simbolicul său Oraş, niciun mod de viaţă, spirituală sau socială, care să-i trezească interesul şi să merite efortul unei deplasări scurte într-o birjă ieftină. Sărmanul Jacinto! Un ziar vechi, citit şi răscitit de şaptezeci de ori de la Cronică până la Anunţuri, cu marginile roase, nu l-ar fi putut plictisi mai mult pe un Solitar – care n-ar fi avut, în Solitudinea sa, alt aliment intelectual – decât îl plictisea Parizianismul pe dragul meu prieten! În vara aceea, când îl târam câteodată, şiret, la vreun café-concért, sau la sărbătorescul Pavilion d’Armenonville, bunul meu Jacinto, rezemat greoi de spătarul scaunului, cu un minunat buţehet de orhidee la butonieră, cu mâinile abandonate pe măciulia bastonului, păstra întreaga seară un aer de gravitate atât de deprimată, încât eu, compătimitor, mă sculam în picioare şi îl eliberam, desfătându-mă cu graba lui de a o lua din loc, de fuga lui de pasăre scăpată din colivie… Arareori se mai ducea (şi atunci cu un efort violent, ca şi cum ar fi sărit peste o groapă) la vreunul din cluburile sale de la capătul bulevardului Champs-Élysées. Nu se mai ocupase nici de Societăţi şi de Companii, nici de Telefoanele din Constantinopol, nici de Religiile Esoterice, nici de Bazarul Spiritualist; scrisori nedesfăcute se acumulau pe masa de abanos, de unde Grilo le mătura trist ca pe gunoiul unei vieţi sfârşite. De asemenea, renunţă încetul cu încetul la „toate relaţiile şi cunoştinţele. Paginile agendei roz-veşted erau acum albe. Accepta rar şi în silă câte o plimbare în *mail-coach* sau o invitaţie la castelul vreunui prieten din împrejurimile Parisului; îşi punea pardesiul uşor cu un efort atât de scârbit, încât îmi

amintea întotdeauna de un om ghiftuit, după o masă îmbelşugată de provincie, care, din politeţe sau supunându-se vreunei dogme, trebuia să mai mănânce şi o duzină de ouă prăjite.

Singura lui mângâiere ar fi fost să zacă tot timpul în casă, în dosul uşilor bine închise şi apărate de orice intruziune a lumii, dacă propriul său palat de la 202, cu umplutura lui de Civilizaţie, nu i-ar fi dat o senzaţie dureroasă de sufocare, de aglomerare! Luna iulie era dogoritoare; brocarturile, mochetele, atâtea mobile rotunde şi pufoase, toate metalele şi toate cărţile, îl oprimau atât de puternic, – încât deschidea tot timpul ferestrele pentru a spori spaţiul, lumina, răcoarea. Atunci însă îl înfuria praful murdar şi acru care năvălea înăuntru în vălătuci fierbinţi:

— Oh, praful ăsta al Oraşului!

— Jacinto, dar de ce nu mergem la Fontainebleau, sau la Montmorency, sau…

— Cum, la ţară? Poftim? La ţară?

Când striga astfel, pe chipul încruntat, ochii îi fulgerau întotdeauna cu atâta indignare încât strângeam din umeri, umil, căindu-mă de a-mi fi ultragiat atât de tare Prinţul pe care îl iubeam aşa de mult. Nenorocos Prinţ! Rătăcea atunci prin saloane cu ţigara aurită de Yaka fume gând, încet şi fără vlagă, precum cel ce rătăceşte pe meleaguri străine, fără ocupaţie şi fără legături sentimentale. Paşii indiferenţi şi trândavi îl purtau inevitabil către centrul vieţii sale, cabinetul verde, Biblioteca de abanos, unde acumulase Civilizaţie în maximă proporţie ca să profite în maximă proporţie de plăcerea de a trăi. Aruncă în jur o privire de lehamite. Nicio curiozitate şi niciun interes nu-i solicitau mâinile înfundate în buzunarele pantalonilor de mătase, inerte şi înfrânte. Anihilat parcă, el căsca cu o indolenţă descurajată. Nimic nu pytea fi mai pilduitor şi mai dureros ca acest om perfect al secolului al XIX-lea, căscând nehotărât, cu mâinile învinse în fundul buzunarelor, oprindu-se brusc în mijlocul tuturor aparatelor care îi

sporeau puterea organelor, a. tuturor firelor care disciplinau în serviciul său Forţele Universale, a celor treizeci de mii de volume pline de înţelepciunea veacurilor, şi exprimând grăitor prin toată atitudinea sa cât de stânjenitor i se părea faptul de a trăi!

Î

n fiecare după-amiază, la ora patru, cu o regularitate bigotă, cultivând una din acele intimităţi care între toate câte obosesc, nicicând nu oboseşte, Jacinto o vizita pe Madame d'Oriol, căci această floare a Parizianismului rămăsese în Paris chiar şi după Grand-Prix, fanându-se în arşiţa şi colbul Oraşului. Într-o după-amiază însă, sunând nerăbdător, telefonul îl anunţă pe Jacinto că dulcea lui prietenă avea să ia cina la Enghien cu familia Trèves. (Aceştia îşi petreceau vara pe malul lacului într-o căsuţă acoperită de trandafiri mărunţi şi albi care aparţinea lui Efraim.)

Era o duminică liniştită, alburie şi blândă, invitând la voluptăţile melancoliei. Dorind să mă îngrijesc puţin şi de suflet, i-am sugerat lui Jacinto să urcăm până la Bazilica Sacré-Cœur, care era atunci în construcţie pe culmile colinei Montmartre.

— E o mizerie, Zé Fernandes…

— Pe toţi dracii! Nu am văzut niciodată Bazilica…

— Bine, fie! Să mergem la Bazilică, omule fatal de Noronha e Sande!

Când *am* pătruns însă dincolo de S. Vicent de Paul, în cartierele înghesuite şi abrupte, toropite de o pace provincială, cu ziduri vechi împrejmuind câte o curticică rustică unde femei nepieptănate coseau aşezate pe praguri, cu birje deshămate odihnindu-se în faţa birturilor, cu găini slobode ciugulind prin gunoaie şi scutece ude uscându-se pe stinghii, sastisitul meu prieten începu să zâmbească văzând atâta libertate şi simplitate a lucrurilor.

Trăsura noastră se opri în faţa străzii în trepte, întretăiată de ylicioarele campestre, care urcă până la esplanada unde, împresurată de schele, se înalţă uriaşa Bazalică. La fiecare nivel se aflau barăci de talcioc

cucernic, acoperite de pânză roşie, doldora de icoane, de obiecte sfinţite, crucifixe, inimi ale lui Iisus, brodate cu fir răsucit de mătase, mănunchiuri de mătănii colorate. În colţuri, bătrâne ghemuite bolboroseau ave-maria. Doi preoţi coborau zâmbitori, prizând tutun. Un clopot dăngănea domol. Jacinto murmură, plăcut impresionat:

— Ce curios!

Sus, însă, Bazilica nu ne-a stârnit interesul: sugrumată de schele şi de garduri, albă şi stearpă, din piatră nou-nouţă, lipsită de suflet. Mânat de un impuls foarte jacintic, Jacinto se îndreptă spre marginea terasei, dornic să contemple Parisul. Sub cerul plumburiu, pe câmpia plumburie, Oraşul zăcea, plumburiu şi el, precum un strat întins şi gros de moloz şi de ţigle. În imobilitatea şi muţenia lui, doar câte un rar fuior de fum, firav precum cel al unui ciot abia stins, era singurul vestigiu vizibil al magnificei sale vieţi.

Râzând, l-am tachinat atunci pe Prinţul meu. Aceste era aşadar Oraşul, augustă creaţie a Umanităţii! Iată-l, dragă Jacinto! Pe crusta cenuşie a pământului – un strat de moloz, doar ceva mai cenuşiu! Şi totuşi, doar de puţină vreme, lăsaserăm în urmă. capitala cu viaţa ei prodigioasă, plină de un popor puternic, cu toate organele ei viguroase în funcţiune, copleşită de bogăţie, strălucind de înţelepciune, în triumfala plenitudine a orgoliului ei, precum o Regină a Lumii încununată de Graţie. Acum eu şi frumosul meu Jacinto ne-am cocoţat pe o colină, am privit, am ascultat – dar din toată Civilizaţia stridentă şi radioasă a Oraşului, nu reuşim să prindem niciun sunet, nicio lumină! Dar două sute doiul, superbul 202, cu sârmele, aparatele şi pompa Mecanicii sale, cu cele treizeci de mii de cărţi? A dispărut, s-a risipit în confuzia de ţigle şi cenuşă! Va să zică pentru această risipire a operelor umane, de îndată ce sunt contemplate de la o sută de metri înălţime, se speteşte lucrătorul uman într-o atât de chinuitoare strădanie? Ce zici, Jacinto?… Unde-ţi sunt magazinele slujite de trei mii de vânzători? Băncile în care zornăie aurul universal? Bibliotecile ticsite de ştiinţa

veacurilor? S-a topit totul într-o pată brună care murdăreşte Pământul. Pentru ochii miopi ai unui Zé Fernandes, care urcă, fumându-şi ţigara pe o colină mai înaltă, sublima construcţie a tuturor timpurilor nu mai este decât o hazna lugubră, de grosimea şi culoarea pulberii de pe urmă. Cum trebuie să arate ea atunci în ochii lui Dumnezeu!

La auzul acestor exclamaţii de nemulţumire, lansate cu afabilă maliţie pentru a-l instiga, Prinţul meu murmură, gânditor:

— Da, poate că totul este o iluzie… Şi Oraşul, cea mai mare iluzie!

Văzându-mă victorios cu atâta uşurinţă, am devenit şi mai elocvent. Desigur, Prinţe, o iluzie! Cea mai amară dintre toate, căci Omul îşi închipuie că Oraşul este temeiul întregii sale măreţii, când el este, de fapt, izvorul tuturor mizeriilor sale. Vezi, Jacinto! În Oraş şi-a pierdut omul forţa şi frumuseţea armonioasă a trupului şi a devenit făptura aceasta sfrijită şi scheletică sau obeză şi înecată în osânză, cu oase moi ca nişte cârpe, cu nervii vibrând ca nişte sârme, cu ochelari, cu peruci, cu dinţi de plumb, fără sânge, fără fibră, fără sevă, strâmbă şi cocoşată – făptura aceasta în care Dumnezeu, îngrozit, abia de-l mai poate recunoaşte pe zveltul, vigurosul şi nobilul Adam! În Oraş a luat sfârşit libertatea sa morală, în fiecare dimineaţă i se impune o necesitate şi fiecare necesitate îi creează o dependenţă; sărac şi subaltern, viaţa omului este o constantă cerşetorie, adulare, plecăciune, îngenunchere, răbdare; dacă e bogat şi superior precum Jacinto, societatea îl prinde imediat în năvoadele ei de tradiţii, precepte, etichete, ceremonii, uzanţe, rituri – servicii mai disciplinare decât cele dintr-o închisoare sau garnizoană. Unde se află, Jacinto, liniştea lui (bun atât de preţios încât ea e răsplata pe care Dumnezeu o dă sfinţilor săi)? A pierit pentru totdeauna în bătălia disperată pentru pâine, faimă, putere, plăcere sau pentru moneda de aur care scapă mereu printre degete! Cum ar putea exista în Oraş vreo bucurie pentru milioanele de fiinţe care gâfâie, în

zbuciumata lor preocupare de *a* dori, şi care, fără să-şi poată nicicând sătura dorinţele, suferă veşnic de deziluzie, disperare sau de sentimentul înfrângerii? Simţămintele cele mai omeneşti se dezumanizează îndată, în Oraş. Priveşte Jacinto! Sunt ca nişte flăcărui pe care vântul aspru al convieţuirii sociale nu le lasă să ardă senine şi limpezi: aici le apleacă şi le face să pâlpâie, dincolo le stinge cu brutalitate, în altă parte le sileşte să se consume cu nemiloasă violenţă. Prieteniile nu sunt decât nişte simple alianţe pe care, în ceasul neliniştit al apărării sau în ceasul nesăţios al atacului, interesul le înnoadă grăbit cu lanţuri grăbite, şi care se desfac la cea mai mică înfruntare a rivalităţii sau a orgoliilor. Dar Iubirea în Oraş, dragă Jacinto? Gândeşte-te la vastele prăvălii cu oglinzi, unde se vinde nobila came a Evei, cu tarif fix, precum carnea de vacă, contemplă-l pe bătrânul Zeu al Himeneului care umblă purtând în locul făcliei unduitoare a Pasiunii, portofelul burduşit al Zestrei! Uită-te la gloata care fuge de largile căi însorite unde Faunii iubesc Nimfele în sănătoasa lege naturală, şi caută posomorâtă bârlogurile lugubre ale Sodomei sau Lesbosului L. Ceea ce Oraşul degradează cel mai mult la om este totuşi inteligenţa, căci ori i-o înregimentează în banalitate, ori i-o împinge în extravaganţă. În stufoasa şi şovăielnica pătură de Idei şi Formule ce constituie atmosfera mentală a Oraşelor, omul care-o respiră, cufundat în ea, nu poate să gândească decât gândurile deja gândite, nu poate să exprime decât formulările deja exprimate – sau, dimpotrivă, pentru a se smulge din rutina cenuşie şi plictisitoare, ca să se caţere pe schela fragilă a gloriei mărunte, născoceşte cu sforţări dureroase, spărgându-şi creierii, câte o noutate informă care va ului şi va reţine gloata precum monstrul de la bilei. Intelectualiceşte, toţi sunt nişte berbeci, bătătorind acelaşi drum bătut, behăind acelaşi behăit, cu boturile în pulberea pe care calcă, în şir, pe urmele călcate de cei de dinainte; iar alţii sunt maimuţe, sărind pe vârfurile unor catarge arătoase, cu strâmbături şi tumbe. Astfel, Jacinto, în Oraş, în creaţia aceasta antinaturală unde pământul e de lemn,

de fetru şi de smoală, iar cărbunele acoperă cerul, unde lumea trăieşte în case în straturi, precum chiflele în brutării, lumina vine pe ţeavă, iar minciunile se murmură prin sârme, – omul apare ca o creatură antiumană, lipsită de frumuseţe, de forţă, de libertate, fără râs şi fără simţire, care poartă în sine un spirit pasiv ca un sclav sau obraznic ca un histrion… Iată, Jacinto, frumosul tău Oraş!

În faţa acestor invective, cărunte şi venerabile, tunate punctual de către toţi moraliştii bucolici, de la Hesiod până în zilele noastre, Prinţul meu îşi înclină docil capul ca şi cum ele ar fi fost rodul neaşteptat şi proaspăt al unei Revelaţii superioare, primite pe culmile din Montmartre.

— Da, într-adevăr, Oraşul… E poate o iluzie perversă!

Am stăruit în continuare cu prisosinţă, suflecându-mi manşetele, savurând facila mea filosof are. Dacă cel puţin iluzia Oraşului ar fi făcut fericiţi pe toţi cei care o nutresc… Dar nu! Numai o castă strălucitoare, redusă la număr, se bucură în Oraş de bucuriile speciale create de el. Restul, imensa plebe obscură, nu face decât să sufere de suferinţele speciale care numai în el există! De pe terasa de lângă bogata Bazilică închinată Inimii care i-a iubit pe cei sărmani şi a sângerat pentru ei, zăream limpede casele lugubre unde plebea se încovoaie sub vechiul oprobriu de care nici Religiile, nici Filosofiile, nici Natura, nici propria ei forţă brutală nu o vor putea nicicând elibera! Zace pretutindeni, răspândită prin Oraş, precum un bălegar imund care fecundează Oraşul. Veacurile trec unul după altul; aceleaşi zdrenţe imuabile îi acoperă trupul, şi veşnic, de-a lungul nesfârşitelor zile, bărbaţii vor trudi şi femeile vor plânge. Cu munca şi vaietul săracilor se făureşte, Prinţe, belşugul Oraşului! Iată-l acoperit de locuinţe în care ei nu se pot adăposti, ticsit de Stofe cu care ei nu se apără de frig, plin de alimente cu care ei nu se satură! Lor le rămâne zăpada când cade, îngheţându-le copilaşii ghemuiţi pe băncile din pieţe sau sub arcadele podurilor Parisului… Zăpada cade, tăcută şi albă, în beznă; copiii amorţesc în zdrenţele care îi

acoperă; în jur, poliţaii îşi fac rondul, atenţi să nu fie tulburat somnul călduţ al celor ce iubesc zăpada, ca să poată patina a doua zi pe lacurile din Bois de Boulogne, înveliţi în bjănuri de trei mii de franci. Dar ce să-i faci, Jacinto! Civilizaţia ta pretinde nesăţioasă desfătări şi fast, pe care le obţii numai dacă, în această dizarmonie socială, Capitala va da Muncii, pentru fiecare efort chinuitor, doar câte o firimitură uscată. Este deci un lucru de neînlăturat ca plebea să muncească veşnic şi veşnic să se chinuie! Mizeria ei istovită este condiţia splendorii senine a Oraşului. Dacă în ceaune ar fumega porţia cuvenită de fiertură, nu ar putea apărea, în vasele de argint, luxoasa porţie de *joie gras* şi trufe care constituie orgoliul Civilizaţiei-Femei sărmane adună zdrenţe pentru ca frumoasele doamne d'Oriol, strălucind în mătăsuri şi dantele, să poată urca, în dulce unduire, scările de la Operă. Mâini îngheţate se întind şi buze supte mulţumesc pentru pomana nepreţuită de un *sou*, pentru ca Efraimii să aibă zece milioane la Banca Franţei, să se încălzească la flacăra bogată a lemnului parfumat şi să dăruiască coliere de safire concubinelor lor, nepoate ale dacilor de Atena. Un popor întreg plânge de foame şi de foamea, copiilor săi pentru ca Jacinto, în ianuarie, să poată ciuguli, căscând, în farfurii de Saxa, căpşuni congelate în şampanie şi înviorate de un strop de eter!

— Şi eu am mâncat din căpşunile tale, Jacinto! Mizerabili, amândoi!

El murmură dezolat:

— E oribil, am mâncat din căpşunile acelea. Şi poate numai dintr-o iluzie!

Se îndepărtă gânditor de marginea terasei, ca şi cum prezenţa Oraşului, întins pe câmpie, i s-ar fi părut dintr-odată scandaloasă. Am plecat agale, filosofând, în seara blândă şi caldă; ne spuneam că pentru astfel de nedreptăţi nu există remediu uman, obţinut de efortul omului. Ah, Efraim, Trèves, lacomii şi sumbrii rechini ai oceanului omenesc, ar abandona sau ar îmblânzi exploatarea Plebei, numai dacă vreo intervenţie cerească, printr-un nou

miracol, mai mare ca cele de demult, le-ar converti sufletele! Burghezul triumfă, atotputernic, înrăit în păcat; în faţa lui se dovedesc neputincioase văicărelile Umanitarilor, raţionamentele Logicienilor, bombele Anarhiştilor. Doar bunătatea divină ar putea înmuia un granit atât de tare. Pământul şi-a pus din nou speranţa într-un Mesia!… Desigur, un Mesia a coborât odinioară din cerurile înalte şi, ca să arate limpede care îi era menirea, a pătruns domol în lume pe poarta unui staul. Însă popasul lui între oameni a fost atât de vremelnic! A predicat blajin pe munte, într-o seară blândă; i-a dojenit cu măsură pe Fariseii care conduceau în vremurile acelea *Le Boulevard*; a mustrat pe Efraimii precupeţi şi a fugit grabnic pe poarta Morţii în Paradisul luminos! Acest adorat fiu al Domnului s-a grăbit din cale afară de mult să se întoarcă acasă la Tatăl său! Iar oamenii pe care i-a însărcinat cu continuarea operei sale, împresuraţi imediat de influenţele celor ca Efraim şi ca Trâves, a inşilor de la *Boulevard*, au uitat foarte curând învăţătura de pe munte şi de la lacul Tiberiadei: iată că, la rândul lor, îmbracă purpura, devin Episcopi, devin Papi, se aliază cu opresiunea, domnesc împreună cu ea şi îşi durează stăpânirea pe mizeria celor lipsiţi de pâine şi de cămin! Astfel că opera mântuirii trebuie luată de la capăt. Iisus, sau Gautama sau Krishna, sau un alt fiu al lui Dumnezeu, născut dintr-o Fecioară, într-o grădină tihnită din Asia, va trebui să coboare din nou pe pământul robiei. Va veni oare el, cel mult dorit? Poate că deja un rege grav din Orient a deschis ochii şi a văzut steaua, a luat smirna în mâinile regale şi a încălecat pe dromader! În apropierea neînduplecatului Oraş, în vreme ce Caiafa şi Magdalena mănâncă langustă la Paillard, a trecut, într-o noapte, un înger, zburând încet, alegând atent un staul! Din depărtare, fără ca nimeni să-i îmboldească din urmă, se apropie la trap vaca şi măgăruşul, dornici să ajungă mai repede la întâlnirea divină.

— Ştii, Jacinto?

Nu, Jacinto nu ştia, şi voia să-şi aprindă trabucul. I-

am dat un chibrit. Ne-am mai în Vârtit un timp pe terasă, risipind în aer alte idei solide care se destrămau în văzduh. Apoi am vrut să intrăm în Bazilică, dar un paracliser burtos, cu beretă de catifea, a trântit cu putere uşa chiar în nasul nostru, şi un călugăr a trecut pe lângă noi, înfundând în buzunar, cu un gest de definitivă oboseală, ca pentru totdeauna, vechiul său Breviar.

— Mi-e o sete, Jacinto... De la toată filosofia asta îngrozitoare!

Am coborât scara, transformată în talcioc cucernic. Gânditor, tovarăşul meu cumpără o imagine a Bazilicii. Ne urcam în trăsură când cineva strigă tare:

— Jacinto!

Prinţul meu îşi desfăcu larg braţele, uimit la rândul său:

— Maurice!

Traversă emoţionat strada fcătre cafeneaua unde, sub copertina în dungi, un bărbat robust, cu barbişon, îşi clătina paharul de absint, cu pălăria de pai lăsată pe ceafă, cu vestonul descheiat peste cămaşa de mătase, fără cravată, ca şi cum s-ar fi odihnit pe o bancă, în umbra grădinii sale.

Şi-au strâns mâinile, minunându-se de întâlnirea lor, într-o duminică de vară, pe colina Montmartre.

— Ah, eu mă aflu aici la mine acasă! exclamă voios Maurice. În familie, în papuci... De trei luni m-am cocoţat pe aceste piscuri ale adevărului... Dar tu ce cauţi pe colina sfântă, om profan al câmpiei şi al străzilor Israelului?

Prinţul meu îl prezentă pe Zé Fernandes al său:

— Cu prietenul meu, în pelerinaj la Bazilică... Prietenul Fernandes Lorena... Maurice de Mayolle, bătrânul meu camarad.

Domnul de Mayolle (care, cu faţa sa latră şi nobilul său nas gros, îmi aducea aminte de François de Valois, regele Fralnţei) îşi ridică pălăria de pai. Împinse un scaun, insistă să ne aşezăm pentru un absint sau un *bock*.

— Ia un *bock*, Zé Fernandes! spuse Jacinto. Mai adineauri ţipai de sete!

Mi-am trecut limba peste buzele uscate ca pergamentul:

— Îmi rezervsetea pentru mai târziu, la cină, la un vinişor rece!

Maurice salută cu o tăcută admiraţie maliţia mea prudentă. Apoi se întoarse către Prinţul meu:

— Nu te-am mai văzut de trei ani, Jacinto… Cum a fost posibil în Parisul ăsta care e doar un sat unde ne cunoaştem cu toţii?

— Viaţa, Maurice, viaţa asta împrăştiată… E adevărat! Ultima oară ne-am întâlnit acum trei ani, în casa Lamotte-Orcel. Te mai duci încă în sanctuarul acela?

Maurice făcu un gest dispreţuitor şi larg ca şi cum ar fi alungat de la sine o lume:

— Oh! M-am despărţit de peste un an de lighioanele alea cretine… O gloată nedisciplinată, Jacinto! Nişte nestatornici, de un diletantism nătâng, o absenţă completă şi comică a oricărei baze experimentale… Când mergeai la Lamotte-Orcel, şi la şueta de la 37, şi la Berea Ideală, ce se purta?…

Jacinto căută printre amintiri, ciupindu-se de mustaţă:

— Ştiu şi eu!… Se purta Wagner şi Mitologia Edică, Ragnarock şi Normele… Era de asemenea mult Prerafaelitism” şi Mantegna, şi Fra Angelico… în morală, Renanismul.

Maurice ridică din umeri. O, toate ţineau de un trecut arhaic, aproape lacustru! Când Madame de Lamotte-Orcel şi-a retapisat salonul cu catifea Morris, cu flori de anghinare pe tonuri de şofran, Renanismul deja trecuse, la fel de uitat ca şi Cartezianismul…

— Ai prins cultul Eului?

Prinţul meu suspină surâzând:

— L-am cultivat şi eu.

— Bun! îndată după aceea a venit Hartmanismul, Inconştientul. Apoi Nietzscheianismul, Feudalismul Spiritual… A făcut apoi ravagii Tolstoismul, o frenezie uriaşă de renunţare neocenobitică. Îmi amintesc şi acum

de un dineu la care a apărut un monstru slav, cu plete sordide, care arunca nişte priviri fioroase decolteului bietei contese de Arche şi care mormăia cu degetul ridicat: „Să căutăm lumina în ţărână, pe jos, jos de tot”. Am ciocnit la desert în onoarea umilinţei şi a muncii servile, cu acea şampanie Marceaux, bine frapată, pe care Matilda o dă, la ocazii speciale, în pahare mari în forma potirului Sfântului Graal! Pe urmă a venit Emersonismul… Dar pacostea cea mai mare a fost Ibsenismul! în fine, băiete, un adevărat Babei de Etici şi Estetici. Parisul părea dement. Erau chiar nişte ţicniţi care tindeau spre Luciferism. Nişte prietene de-ale noastre, sărmanele, alunecaseră către Fatalism, un talmeş-balmeş mistico-scabros, propovăduit de bietul La Carte care mai târziu s-a făcut călugăr şi acum umblă în Pustie… O oroare! Iar într-o zi, pe nepusă masă, toată gloata asta se aruncă năvalnic în Ruskinism!

Deşi îmi ţineam mâinile încleştate pe bastonul bine proptit în pământ, mi se părea că o furtună se învârtejea în capul meu, strivindu-mi craniul! Chiar şi Jacinto bolborosi, uluit:

— Ruskinism?

— Da, bătrânul Ruskin… John Ruskin 1

Norocosul meu Prinţ pricepu:

— Aha, Ruskin… *Cele şapte lămpi ale arhitecturii*, *Coroana de măslin sălbatic*… E vorba de cultul Frumuseţii.

— Da! Cultul Frumuseţii, confirmă Maurice. Însă pe atunci mă scârbisem deja şi coborâsem din toţi norii ăştia vani. Călcam pe un sol mai sigur, mai fertil.

Bău pe îndelete o înghiţitură de absint, închizând pleoapele. Jacinto aştepta, cu nasul său subţire dilatat ca pentru a respira Floarea Noutăţii care urma să se deschidă:

— Ei? Ei?…

Celălalt murmură distrat, cu un fel de reticenţă:

— Am venit în Montmartre… Aici locuieşte un prieten de-al meu, un om de geniu, care a bătut India în lung şi în lat… A trăit cu tribul Toda, a stat la mănăstirile din Garma-Khian şi din Dashi-Lumbo, şi a studiat cu Gegen-Chutu în

sihăstria sacră de la Urga… Gegen-Chutu era a şaisprezecea reîncarnare a lui Gautama, fiind deci un Bodhisattva… Lucrăm, căutăm. Nu sunt miraje, ci fapte, experienţe extrem de vechi care ajung la noi venind poate încă din vremurile lui Krishna…

În timp ce rostea aceste nume care exalau un parfum trist de rituri vetuste, împinse scaunul şi, în picioare, lăsând să cadă pe masă monezi de argint şi de aramă pentru plata absintului, murmură distrat, cu ochii pironiţi asupra lui Jacinto, dar părând pierduţi în contemplarea unei viziuni:

— În cele din urmă, totul se rezumă la suprema dezvoltare a Voinţei în cadrul supremei purităţi a Vieţii. În asta constă ştiinţa şi forţa marilor maeştri hinduşi… Dar a obţine puritatea absolută a Vieţii este marea luptă, marele obstacol! Nu este de ajuns nici Pustia, nici codrul celui mai vechi templu de pe semeţul Tibet… Chiar şi aşa, Jacinto, am obţinut rezultate extrem de bizare. Cunoşti experienţele lui Tyndall, cu flăcările senzitive… Vrând să demonstreze vibraţiile sunetului, bietul chimist aproape că a ciocănit la porţile adevărului esoteric. Dar ce să-i faci! Om de ştiinţă, adică nătâng, a rămas dincoace, între plăcile şi retortele sale! Noi am trecut dincolo. Am demonstrat *ondulaţiile Voinţei*! Prin expansiunea energiei tovarăşului meu, ascultându-i poruncile, o flacără, la trei metri în faţa noastră, a unduit, s-a târât. a aruncat limbi de foc, a lins un perete cât era de înalt, a mugit furioasă şi neagră, a strălucit dreaptă şi mută, s-a transformat brusc în cenuşă şi a murit.

Straniul bărbat, cu pălăria pe ceafă, rămase încremenit, cu braţele întinse şi ochii ieşiţi din orbite, ca şi cum ar fi retrăit din nou miracolul, uluit şi extaziat Apoi, revenind la felul său de a fi frivol şi senin, îşi aprinse tacticos o ţigară:

— O să vin într-o dimineaţă, Jacinto, la 202, să luăm masa împreună. Îmi aduc şi prietenul. El mănâncă numai orez, puţină salată şi fructe. O să stăm mai mult de vorbă… Aveai un exemplar din *Sepher-Zerijah* şi altul din *Targum*

d'Onkelus. Trebuie să mă uit puţin prin cărţile astea…

Îi strânse mâna Prinţului meu, mă salută şi pe mine, stupefiatul Zé Fernandes, şi o porni senin pe strada liniştită, cu pălăria de pai dată pe ceafă, cu mâinile înfundate în buzunare, ca un om normal printre lucruri normale.

— Oh, Jacinto! Cine e vrăjitorul ăsta? Spune!… Cine e, pentru numele lui Dumnezeu?

Rezemat de pernele birjei, netezindu-şi dunga de la pantaloni, Prinţul meu mă lămuri pe scurt. Era un tânăr nobil şi cinstit, deosebit de inteligent, din vechea casă de Mayolle, descendent al ducilor de Septimania… Şi încheie, căscând ca de obicei:

— Dezvoltarea supremă a Voinţei L. Teozofie, Budism esoteric… Aspiraţii, decepţii… Am trecut prin asta…

O mizerie!

Am traversat în tăcere rumoarea Parisului, sufocaţi de căldura înăbuşitoare a amurgului de vară, ca să luăm masa în Bois, în Pavilionul Armenonville unde ţiganii, zărindu-l pe Jacinto, au început să cânte *Imnul Cartei*, cu patimă, cu voluptate, într-o cadenţă de ceardaş dureros şi aspru.

La masă, despăturind satisfăcut şervetul, am spus:

— Să vină acum vinişorul rece pentru straşnica mea sete! îl merit din plin, ce naiba, doar am făcut filosofie înaltă!… Şi cred că am statornicit definitiv, în spiritul domnului Jacinto, oroarea salutară de Oraş!

Prinţul meu parcurgea, mângâindu-şi mustaţa, lista de vinuri, în timp ce chelnerul aştepta respectuos, cu un aer gânditor:

— Pune la frapat două sticle de şampanie St. Marceaux… Dar mai întâi, un Barsac vechi, nu prea rece… Apă de Evian… Nu, de Bussang! Bine, de Evian şi de Bussang! Pentru început, un *bock*.

Apoi adăugă, căscând, în timp ce se descheia încet la pardesiul cenuşiu:

— Aş avea chef să-mi fac o casă pe culmea Montmartre, cu un foişor de sticlă şi fier, să mă odihnesc

acolo după-amiaza şi să domin Oraşul…

I

ulie se terminase cu o ploaie răcoroasă şi consolatoare, iar eu mă gândeam să fac, în sfârşit, pelerinajul prin oraşele Europei, pe care îl tot amânasem în timpul primăverii din pricina surprizelor Lumii şi Cărnii. Însă, pe neaşteptate, Jacinto începu să mă roage, să mă implore să-l însoţesc, în fiecare după-amiază, acasă la Madame d'Oriol! Am înţeles că Prinţul meu (precum divinul Ahile, care, în cortul lui, lângă dalba, insipida şi docila Briseis, nu-l alunga niciodată pe Patrocle) dorea să aibă alături, în singurătatea Amorului, consolarea şi sprijinul Prieteniei. Sărmanul Jacinto! În fiecare dimineaţă, în zori, vorbea la telefon cu Madame d'Oriol, stabilind ceasul de tihnă şi dulceaţă. O găseam aşadar întotdeauna pe rafinata doamnă aşteptându-ne solitară în salonul de pe Rue de Lisbonne, unde Jacinto şi cu mine abia dacă ne găseam un locşor, înăbuşiţi de aglomeraţia de coşuri de flori şi aurării baroce, de monştri japonezi şi galante porţelanuri fragile de Saxa, de piei de animale aşternute în faţa sofalelor îmbiind la somn şi paravane de Aubusson închizând alcovuri prielnice voluptăţii. Lungită pe un şezlong de bambus lăcuit în alb, între pernuţe aromate cu verbină indiană, ea îşi aştepta prietenul cu o anumită nepăsare molatecă şi pasivă care îmi aducea de fiecare dată în minte un harem din Orient. Uneori însă, înveşmântată în mătăsuri Pompadour, pline de prospeţime, ea avea aerul unei-marchize de la Versailles, obosită de Marele Secol; alteori, îmbrăcată în brocarturi întunecate şi încinsă cu cordoane late, bătute în pietre preţioase, semăna cu o veneţiană, pregătită pentru un doge. Intruziunea mea în intimitatea acestor după-amiezi nu o contraria, ci, dimpotrivă, îi aducea parcă un vasal nou, cu doi ochi proaspeţi pentru a o contempla. Eram deja „cher Fernandez"!

De cum îşi deschidea gura înviorată cu roşu ca o rană proaspătă, începând să flecărească, ne inundau de îndată zvonurile şi vuietul Parisului. Ştia să vorbească numai

despre propria-i persoană, chintesenţă a Clasei din care făcea parte, şi despre propria-i existenţă, chintesenţă a Parisului. De când se căsătorise, existenţa ei consta se în a-şi împodobi frumosul trup cu o ştiinţă supremă; o interesa numai cum să intre în saloane strălucind cu o graţie desăvârşită, să aleagă stofe şi să discute, gânditoare, cu croitorul de lux, să circule în Bois de Boulogne, aşezată în trăsură, imobilă ta o statuie de ceară, să-şi decolteze şi să-şi pudreze pieptul, să ciugulească câte un copan de becaţă la mese princiare, să-şi facă loc cu eleganţă prin înghesuiala balurilor, să adoarmă cu vanitatea satisfăcută, să parcurgă dimineaţa, la ciocolată, Ecourile şi Petrecerile din *Figaro* şi să-i şoptească din când în când soţului: „Ah, tu eşti?…” îşi mai permitea pe lângă acestea câteva suspine scurte, seara, pe o sofa, în braţele cuiva căreia îi era credincioasă. În anul acela, sofaua îi aparţinea lui Jacinto. Îşi îndeplinea toate aceste îndatoriri faţă de Oraş şi faţă de Casta sa, cu zâmbetul pe buze. Zâmbise atât de mult de când se măritase, încât la colţurile buzelor i se întipăriseră două cute de neşters. Însă nici sufletul, nici pielea nu trădau vreo altă urmă de oboseală. Agenda ei de vizite conţinea o mie trei sute de nume, toate din nobilime. Datorită, desigur, acestei sclipitoare sociabilităţi, reuşise să-şi bage în creier (unde precis intrase şi pudra pe care încă de la pension şi-o presăra în păr) câteva Idei Generale. În Politică, ţinea cu Principii; toate celelalte „orori:

— Republica, Socialismul, Democraţia cea nespălată – le alunga zâmbitoare, cu un fâlfâit de evantai. În săptămâna mare punea pe dantelele pălăriei, coroana tristă de spini, căci lumea bună trăia zile de pocăinţă şi de durere, în faţa oricărei cărţi sau picturi, se simţea emoţionată şi formula, în cele din urmă, judecata care era de bonton să fie formulată şi simţită în Lumea sa, în săptămâna cu pricina. Avea treizeci de ani. Nu-şi pierduse niciodată cumpătul în viitoarea vreunei. pasiuni. Îşi însemna cu o regularitate rigidă orice cheltuială într-un registru de socoteli, legat în pluş verde ca marea. Religia

sa intimă (mai autentică decât cealaltă care o mina în fiecare duminică la liturghie de la S. Philippe du Roule) era Ordinea. Iama, în vreme ce în prietenosul ei Oraş începeau să moară de frig, pe sub poduri, copiii fără adăpost, ea începea să-şi pregătească, emoţionată şi grijulie, hainele de patinaj. Le pregătea de asemenea pe cele ale Caritǎţii, fiindcă avea suflet milos, şi frecventa bazare, concerte şi tombole, când acestea erau patronate de către ducesele din „coteria" sa. Apoi, primăvara, tocmindu-se metodic, vindea unui telal rochiile şi capele sale de iarnă. Parisul o admira ca pe o supremă floare a Parizianismului.

Astfel ne petreceam noi serile de iulie, respirând această fină şi delicată floare, în timp ce alte flori atârnau veştede, răpuse de arşiţă şi praf. Cu toate acestea, Jacinto nu părea să găsească, în intimitatea ei parfumată, acea mulţumire a sufletului care între toate câte obosesc nicicând nu oboseşte. Urca încet scările comode ale casei d'Oriol, împodobite de palmieri fragezi, cu răbdarea cu care se urcă orice Calvar, chiar şi cele acoperite de covoare. Când ispititoarea creatură îşi desfăşura cu devotament vioiciunea, ca să-l distreze, aşa cum păunul îşi desfăşoară cpada, bietul meu Prinţ se trăgea de vârfurile mustăţii ofilite, cu aerul mâhnit al celui care, într-o dimineaţă de mai, în timp ce mierlele ciripesc în tufişuri, este silit să asiste, într-o biserică sumbră, la corul funebru pentru înmormântarea unui principe. Numai după ce îi săruta mâna, la despărţire, era bucuros şi uşurat.

A doua zi însă, la căderea serii, după ce rătăcea prin Bibliotecă şi Cabinet, trăgând fără curiozitate de banda telegrafului, după ce dădea fără chef câte un telefon şi îşi rotea privirea descurajată peste imensa ştiinţă a celor treizeci de mii de volume, scotocind apoi prin colina de ziare şi reviste, Jacinto sfârşea prin a mă chema, deja indispus şi plin de lehamite la gândul isprăvii pe care avea de gând să mi-o propună:

— Să mergem la Madame d'Oriol? Ce zici, Zé Fernandes? Mi-am propus pentru astăzi şase sau şapte lucruri de făcut, dar nu pot, e o mizerie! Să mergem la

Madame d'Oriol. Barem acolo, câteodată, e puţină prospeţime şi pace.

Într-una din aceste seri, în care Prinţul meu căuta puţină prospeţime şi pace", l-am întâlnit pe scară, între palmieri, pe soţul doamnei d'Oriol. Îl ştiam din vedere, Jacinto mi-l arătase într-o noapte, la Grand Cafe, luând masa cu dansatoarele de la Moulin Rouge. Era un tânăr durduliu, indolent, cu pielea albă ca slănina crudă, cu o chelie lucitoare destul de avansată, pe care şi-o mângâia tot timpul cu degetele groase, încărcate de inele. Acum însă era roşu ca sfecla, foarte tulburat, şi îşi trăgea furios mănuşile pe mâini. Se opri brusc în faţa lui Jacinto şi strigă, fără să-i strângă mâna, făcând un gest spre etaj:

— Mergeţi sus? O s-o găsiţi pe Jeanne într-o dispoziţie mizerabilă… Am avut o scenă înfiorătoare.

Mai trase o dată exasperat de mănuşa de culoarea paiului care se deşirase:

— Stăm separat, trăieşte fiecare cum pofteşte, e excelent. Dar există în toate o măsură şi o formă… Poartă numele meu şi nu pot admite ca în Paris şi cu ştiinţa întregului Paris, să fie amanta vizitiului. Amanţi din lumea noastră, mai treacă-meargă! Un lacheu, nu L. Dacă vrea să se culce cu slugile, să plece în fundul provinciei, la casa ei din Corbelle. Acolo şi cu animalele, dacă vrea, n-are decât! … Aşa i-am spus! S-a înfuriat ca o fiară.

A scuturat apoi mâna lui Jacinto care era „din lumea sa", şi a coborât valvârtej pe scara împodobiţă şi nobilă. Prinţul meu, nemişcat pe trepte, cu chipul aplecat, îşi mângâia încet mustăţile pleoştite. Apoi mă privi ca o fiinţă saturată de silă, pe care nimic nu o mai poate scârbi:

— Acum putem urca, nu?

Am plecat atunci, bucuros nevoie mare, în mult doritul meu pelerinaj prin oraşele Europei.

Aveam să călătoresc!… Am călătorit. De treizeci şi patru de ori, gâfâind, cu tot sângele în obraz, am făcut şi am desfăcut valiza în mare grabă. De unsprezece ori mi-am petrecut o zi întreagă într-un vagon, învăluit în praf şi în fum, sufocat, respirând cu dificultate, scăldat în sudori,

coborând în fiecare staţie ca să sorb disperat limonade încropite care îmi sfâşiau măruntaiele. De paisprezece ori am urcat îndoit de spate, în urma unui servitor, scara necunoscută a unui hotel, şi m-am uitat şovăielnic prin camera necunoscută, şi m-am mirat trezindu-mă brusc în patyl necunoscut din care mă ridicam ca să cer în limbi necunoscute câte o cafea cu lapte cu gust de năut sau o baie în hârdăul cu miros de nămol. De opt ori m-am luat la harţă în stradă cu birjari care voiau să mă jefuiască. Am pierdut o cutie de pălării, cincisprezece batiste, trei perechi de izmene şi două ghete, una albă, alta lăcuită, amândouă de la piciorul drept. La peste treizeci de mese rotunde, am aşteptat cu amărăciune să-mi sosească *le boeuf*-ă-*la-mode*, deja sleit, cu sosul închegat, şi să mi se aducă sticla de Bordeaux din care luam o înghiţitură pentru a o respinge apoi cu o strâmbătură nefericită. Am parcurs, în penumbra răcoroasă a granitului şi marmurii, cu pas respectuos şi înăbuşit, douăzeci şi nouă de catedrale. Am străbătut, vlăguit, cu o durere surdă în ceafă, în paisprezece muzee, o sută patruzeci de săli, tapetate până în tavan cu Cristoşi, eroi, sfinţi, nimfe, bătălii, arhitecturi de tot felul, vegetaţie, goliciuni, feţe sumbre de bitum, forme triste şi încremenite!… Lucrul cel mai plăcut mi s-a întâmplat la Veneţia, unde într-o zi ploioasă, am întâlnit un bătrân englez cu un nas gros şi purpuriu care trăise în Porto şi îl cunoscuse pe Ricardo, pe José Duarte, pe vicontele Bom Sucesso şi pe Lima da Boavista… Am cheltuit şase mii de franci. Călătorisem.

În sfârşit, într-o binecuvântată dimineaţă de octombrie, când dăduse prima răcoare şi ceaţă de toamnă, am zărit din nou, cu emoţie şi duioşie, perdelele de mătase, încă închise, de la 202! L-am bătut pe umăr pe portar. Pe palier, unde am regăsit aerul plăcut şi cald pe care îl lăsasem la Florenţa, i-am strâns mâna excelentului Grilo”:

— Şi Jacinto?

El murmură demn, din înaltul gulerului său sclipind de curăţenie:

— Excelenţa sa circulă… Cam greoi, cam sătul. S-a întors târziu de la balul ducesei de Loches… S-a făcut contractul de căsătorie al domnişoarei de Loches… înainte să se culce a băut un ceai de la gheaţă şi a spus, scărpinându-se în cap: „Eh! Ce mizerie! Eh! Ce mizerie!”

După baie şi ciocolată, la ora zece, consolat şi încălzit, în halatul de catifea, am năvălit nerăbdător în dormitorul Prinţului meu, cu braţele deschise:

— Oh, Jacinto!

— Oh, călătorule!…

După ce ne-am îmbrăţişat pe săturate, m-am dat un pas înapoi ca să-i contemplu chipul şi să-i văd sufletul oglindit în el. Înfofolit într-o haină de stofă de culoarea nalbei, cu guler de jder, cu mustaţa ofilită, cu ridurile de la colţurile buzelor mai adânci ca de obicei, şi umerii largi căzuţi, prietenul meu părea deja încovoiat sub greutatea, opresiunea şi teroarea zilei care începea. I-am zâmbit. ca să-mi zâmbească şi el.

— Bravul meu Jacinto… Cum ai trăit?

Răspunse cu multă seninătate:

— Că un mort.

M-am prefăcut că râd, ca şi cum suferinţa lui ar fi fost ceva fără importanţă

— Plictisit de moarte, hm?

Prinţul meu rosti, cu un gest de adâncă descurajare, un „oh!” atât de ostenit, încât înduioşat din nou, l-am îmbrăţişat, l-am strâns la piept, ca pentru a-i transmite o parte din bucuria pură şi solidă pe care o primisem în dar de la Dumnezeu!

Din ziua aceea, Jacinto începu să-mi arate limpede, pe faţă, tot dezgustul care-i măcina existenţa. Pe atunci, grija şi strădania lui constau, de fapt, în a-şi sonda şi formula plictisul, în speranţa că îl va putea învinge de îndată ce i-ar cunoaşte cum trebuie originea şi forţa. Sărmanul Jacinto reprezenta comedia prea puţin amuzantă a unui Melancolic care cugetă în permanenţă la Melancolia sa! În raţionamentele sale pleca întotdeauna de la un fapt solid şi irecuzabil, că viaţa sa specială de Jacinto conţinea

toate preocupările şi toate facilităţile posibile în secolul al XIX-lea, în viaţa unui om care nu este niciun geniu, moi un sfânt. Într-adevăr! în ciuda apetitului secătuit de doisprezece ani de şampanie şi de sosuri bogate, el îşi păstra vigoarea de pin sălbatic; flacăra inteligenţei sale nu ajunsese să pâlpâie sau să ardă cu zgură, pământurile rodnice ale Portugaliei şi câteva companii importante îi furnizau punctual draga lui rentă de o sută de mii de franci; mereu active şi fidele îl înconjurau simpatiile unui Oraş altminteri nestatornic şi pus pe zeflemea, palatul de la 202 era ticsit de comodităţi, nu îl chinuia nicio suferinţă sufletească – şi totuşi era trist. De ce?…

— Oraşul *şi* muntela

Ajungea, cu fulgurantă certitudine, la concluzia că tristeţea, această sutană cenuşie care îi îndolia sufletul, nu provenea din individualitatea sa de Jacinto, ci din Viaţă, din lamentabilul, dezastruosul fapt de a Trăi! Astfel sănătosul, intelectualul Jacinto, putred de bogat, primit bine de toată lumea, căzuse în Pesimism.

Un Pesimism iritat însă! Căci (după cum spunea el) era optimist din naştere la fel de firesc ca vrabia sau pisica. Până la doisprezece ani, atâta vreme cât fusese o gâză teribil de răsfăţată, bine protejată împotriva frigului, cu farfuria veşnic plină, nu ştiuse nicio clipă ce e oboseala, supărarea sau suferinţa, iar lacrimile erau pentru el un lucru atât de neînţeles încât i se păreau vicioase. Doar când a crescut, trecând de la animalitate la umanitate, s-a ivit în sufletul lui fermentul tristeţii, latent mult timp în tumultul primelor curiozităţi, şi care mai târziu s-a dezvoltat, l-a invadat pe de-a-ntregul, devenindu-i consubstanţial ca sângele din vene. Suferinţa era aşadar inseparabilă de actul de a Trăi. Suferinţe diferite în funcţie de destinele diferite hărăzite de Viaţă. În rândul plebei suferinţa consta în lupta zbuciumată pentru pâine, pentru un acoperiş, pentru lumină; în castele restrânse, frământate de nevoi mai înalte, omul era copleşit de amărăciunea deziluziilor, de răul adus de o imaginaţie nesatisfăcută, orgoliul lovindu-se de obstacole de netrecut;

iar el, care poseda toate bunurile, neavând însă nicio dorinţă, era ros de plictiseală. Mizerie a Trupului, tortură a Voinţei. dezgust al Inteligenţei – aceasta era Viaţa! La treizeci şi trei de ani, ocupaţia lui principală era să caşte şi să-şi treacă degetele descurajate peste faţa aplecată, ca şi cum şi-ar fi căutat propria-i hârcă pipăindu-şi obrajii.

În acea epocă, Prinţul meu s-a apucat să citească cu pasiune pe toţi liricii şi pe toţi teoreticienii Pesimismului, de la *Ecleziast* la Schopenhauer. Găsea în aceste lecturi dovada reconfortantă că răul care îl măcina nu era strict „jacintic”, mărginit la el însuşi, ci constituia urmarea unei grandioase Legi Universale. Nici acum patru mii de ani, în îndepărtatul Ierusalim, Viaţa, chiar în desfătările ei triumfale, nu însemna mai mult decât o simplă Iluzie. Căci încă neasemuitul rege. divinul înţelept, supremul învingător, supremul Constructor se plictisea, căsca între trofeele cuceririlor sale şi statuile noi de marmură ale templelor şi cele trei mii de concubine şi regine care veneau din fundul Etiopiei pentru ca el să le fecundeze şi să zămislească un zeu! Nimic nu este nou sub soare, iar repetarea eternă a lucrurilor nu înseamnă decât eterna repetare a răului. Cu cât ştii mai mult, cu atât suferi mai mult. Cel drept ca şi cel rău, născuţi din ţărână tot în ţărână se întorc. Totul tinde spre ţărâna efemeră, în Ierusalim ca şi în Paris! Iar el, neştiut în palatul lui de la 202, suferea pentru că era om şi pentru că trăia – aşa cum trăise pe tronul lui de aur, între cei patru lei de aur, magnificul fiu al lui David.

Nu se despărţea pe atunci nicio clipă de *Ecleziast* Circula prin Paris purtându-l pe Solomon în cupeu, ca pe un frate întru aceeaşi durere, repetând împreună cu el strigătul deznădăjduit care reprezintă supremul adevăr omenesc: *Vanitos vanitatum*! Totul este deşertăciune! Dimineaţa, îl găseam uneori întins pe sofa într-un halat de mătase, citindu-l nesăţios pe Schopenhauer – în vreme ce pedichiuristul, îngenuncheat pe covor, îi lustruia cu respect şi pricepere unghiile de la picioare. lângă el aştepta ceaşca de Saxa, plină cu cafeaua Moka, trimisă de

emirii din deşert, care nu-l mai satisfăcea însă niciodată, nici prin tărie, nici prin aromă. Din când în când, îşi punea cartea pe piept şi îi arunca o privire compătimitoare pedichiuristului, iscodindu-l ca pentru a descoperi durerea care îl tortura – căci fiecare viaţă îşi are suferinţa ei specifică. Desigur, să ai de-a face cu picioare străine, o viaţă întreagă… Când pedichiuristul se ridica, Jacinto îi dăruia un zâmbet fratern şi îi spunea „la revedere, prietene" care însemna de fapt, „la revedere, frate"!

Aceasta a fost perioada cea mai strălucitoare şi amuzantă a lehamitei sale. Jacinto găsise în sfârşit în viaţă o ocupaţie plăcută: să blesteme Viaţa! Şi ca să-i poată blestema toate formele, chiar şi pe cele mai bogate sau mai pure, îşi supra-încărca propria-i existenţă cu noi luxuri, cu noi interese ale spiritului, şi chiar cu fervori umanitare sau curiozităţi supranaturale.

În iarna acea, numărul 202 a strălucit de magnificenţă. Atunci a iniţiat în Paris, după exemplul lui Heliogabal.

Festinele Colorate povestite în *Istoria augustă* şi a oferit prietenelor sale un sublim dineu trandafiriu, în care totul era roz, pereţii, mobilele, luminile, vesela, cristalele, îngheţata, şampania, şi chiar (graţie inventivităţii Bucătăriei de Lux) peştii, cărnurile, legumele pe care valeţii le serveau, cu părul presărat cu pudră roz, în livrele trandafirii, în timp ce din tavan, dintr-un velarium de mătase rozacee, cădeau petale proaspete de trandafir… «Oraşul a exclamat uluit: „Bravo, Jacinto!" Iar Prinţul meu, la sfârşitul nemaivăzutei sale petreceri s-a postat în faţa mea cu mâinile în şolduri şi a strigat triumfător: „Vezi? O mizerie!…"

A venit la rând Umanitarismul: Jacinto a înfiinţat un azil la ţară, între grădini, pentru bătrâneii neputincioşi, şi un cămin pentru copiii bolnăvicioşi, pe ţărmul Mediteranei. Apoi, împreună cu maiorul Dorchas, Mayolle şi hindusul lui Mayolle, a pătruns în tainele Teozofiei şi a organizat tot felul de experienţe înfricoşătoare ca să dea peste misterioasa „exteriorizare a motilităţii". În fine, într-un

acces de disperare, a conectat două sute doiul la firele telegrafice ale ziarului *Times*, pentru ca să pulseze în cabinetul său, ca într-o inimă, toată Viaţa Socială a Europei.

Şi după fiecare efort de eleganţă, umanitarism, sociabilitate şi inteligenţă scormonitoare, Jacinto se întorcea spre mine, ridicând vesel braţele, cu o exclamaţie victorioasă: „Vezi, Zé Fernandes? O mizerie!” Lua atunci *Ecleziastul* sau pe Schopenhauer, şi, întins pe sofa, savura cu voluptate concordanţa Doctrinei cu Experienţa. Avea o Credinţă, era apostolul ei bogat şi cutezător, şi făcea totul ca să dovedească cu magnificenţă adevărul Credinţei sale! Mult s-a mai bucurat în anul acela nefericitul meu Prinţ!

La începutul iernii însă, am observat cu îngrijorare că Jacinto încetase să răsfoiască *Ecleziastul* şi că îl neglija pe Schopenhauer. Petrecerile, teozofia, azilul şi căminul, firele legate de *Times* păreau că nu-l mai interesează pe prietenul meu, nici măcar ca mărturii glorioase ale Credinţei sale. Se mulţumi din nou să caşte în mod abominabil şi să-şi plimbe degetele vlăguite peste chipul aplecat, pipăindu-şi oasele craniului. Făcea neîncetat aluzie la moarte ca la o eliberare. Într-o seară, în crepusculul melancolic al Bibliotecii, înainte să se aprindă lumina, reuşi chiar să mă înspăimânte, vorbind cu un glas îngheţat despre morţile rapide, lipsite de durere, provocate de şocul unei gigantice baterii electrice sau de violenţa milostivă a acidului cianhidric. La naiba! Pesimismul care, la început, apăruse în Inteligenţa Prinţului meu ca o idee elegantă – atacase pe neaşteptate Voinţa!

Gesturile lui îmi aminteau în perioada aceea de mişcările unui bou inconştient, înjugat şi îmboldit cu biciul Nu mai aştepta satisfacţii de la Viaţă, nici măcar nu se mai plângea că ea nu îi aducea decât dezgust şi suferinţă. „Nimic nu contează, Zé Fernandes!” Ar fi ieşit la fereastră ca să primească o coroană împărătească oferită de popor cu tot atâta indiferenţă ca atunci când se întindea într-un fotoliu vechi ca să amuţească şi să zacă. Cum totul era

inutil şi nu ducea decât la o deziluzie şi mai mare, la ce putea folosi cea mai strălucitoare activitate sau cea mai nefericită inerţie? Mă irita gestul lui constant de a ridica din umeri. Când avea de ales între două idei, două drumuri, două feluri din mâncare, el ridica din umeri! La ce bun?... Şi în cel mai mărunt gest, când scăpăra un chibrit sau deschidea un ziar, punea o deznădejde atât de morocănoasă, încât mi se părea că întreaga lui fiinţă e încâlcită, de la degete până la suflet, în ochiurile unei plase nevăzute care îi paraliza mişcările.

Îmi amintesc cu mare neplăcere de ziua lui de naştere, pe 10 ianuarie. Primise dimineaţa devreme, împreună cu o scrisoare de la Madame de Trèves, un coş cu camelii, azalee, orhidee şi crini. Doar această risipă generoasă îi aminti de importantul eveniment. Suflă deasupra petalelor fumul şi murmură cu un zâmbet de batjocură molcomă:

— Va să zică de treizeci şi patru de ani trăiesc în mizeria asta?

Când i-am propus să dăm telefon prietenilor ca să bem împreună şampania de rigoare, el se împotrivi, strâmbând din nas, dezgustat. Oh! Nu! Ce plictiseală îngrozitoare!... Şi chiar îi ordonă lui Grilo, cu o voce arţăgoasă:

— Astăzi nu sunt acasă pentru nimeni. Am plecat la „tară, am plecat la Marsilia... Am murit!

Ironiile lui continuară până la prânz în faţa biletelor, „telegramelor, scrisorilor, care se îngrămădeau, se umflau ca un munte pe masa de abanos precum un omagiu de „vasalitate adus de Oraş. Compara florile care soseau fără încetare, în coşuri arătoase, legate cu panglici arătoase, ou cele care sunt aşternute pe un mormânt. Doar câteva clipe se arătă interesat de cadoul lui Efraim, o masă ingenioasă care se lăsa până la covor sau se înălţa până la tavan – la ce bun, Dumnezeule?

După-amiază, cum vremea era mohorâtă şi ploioasă, am rămas la 202, lenevind cu picioarele întinse în faţa focului, în tăcere. Până la urmă am adormit într-o stare de

beatitudine totală. M-au trezit paşii grăbiţi ai lui Grilo… Cufundat într-un fotoliu, Jacinto decupa nişte hârtie cu foarfecele! Niciodată nu m-a înduioşat mai mult prietenul meu care-şi sleise tinereţea acumulând toate noţiunile formulate de la Aristotel încoace şi adunând toate invenţiile născocite de la Teramenes până în zilele noastre, ca în seara aceea de sărbătoare în care el, înconjurat de Civilizaţie în maximă proporţie, ca să se bucure în maximă proporţie de plăcerea desa trăi, ajunsese să decupeze hârtie cu foarfecele, aşezat lângă şemineu.

Grilo aduse un cadou de la marele duce – o cutie de argint, căptuşită cu lemn de cedru, umplută cu un soi de ceai preţios, cules frunză cu frunză pe câmpiile din Kiang-Su de mâini imaculate de fecioare şi purtat, prin toată Asia, de caravane, cu veneraţia cuvenită unei relicve. Atunci, pentru a ne trezi din toropeală, am propus să bem câte o ceaşcă din divinul ceai – ocupaţie care se armoniza foarte bine cu seara tristă, cu ploaia deasă care biciuia geamurile şi cu vâlvătaia luminoasă care dansa în cămin. Jacinto încuviinţă, şi pe dată un valet aduse lângă noi masa de la Efraim ca să-i punem la încercare talentele serviabile. Însă după ce o înălţase, spre marea mea spaimă, până la cristalele lustrei, în ciuda bătăliei disperate şi obositoare cu resorturile mesei, Prinţul meu nu mai reuşi să o convingă să revină la o înălţime umană şi casnică. Valetul o duse afară din cameră, înălţată ca o schelă, halucinantă, utilă poate numai uriaşului Adamaştor *K* Apări apoi cutia de ceai aşezată între ceainice, lămpi, strecurători, filtre, o mulţime de unelte luxoase de argint, can dădeau preparării ceaiului o ocupaţie atât de simplă şi de plăcută în casa mătuşii mele, maiestatea unui ritual. Prevenit de prietenul meu asupra gustului sublim al ceaiului de Kiang-Su, am dus cu respect ceaşca la gură. Era e infuzie decolorată care mirosea a nalbă şi a furnici. Jacinto sorbi, scuipă, ocări. Nu am mai băut ceai.

După un nou răstimp de tăcere meditativă, am murmurat, cu ochii aţintitrla flăcările din cămin:

— Şi lucrările de la Tormes? Biserica… O fi gata noua

biserică?

Jacinto luase din nou în mină hârtia şi foarfecele.

— Nu ştiu… N-am mai primit nicio scrisoare de la Silverio… Habar n-am pe unde s-or mai afla osemintele… Ce poveste sinistră!

Sosi apoi ora luminilor şi a mesei de seară. Îl rugasem pe Grilo să comande excelentului nostru bucătar o tavă mare de orez cu lapte, cu iniţialele lui Jacinto şi fericita dată scrisă cu scorţişoară, după obiceiul atât de fermecător al scumpei noastre patrii. Prinţul meu, parcurgând la masă lamela de fildeş pe care se scriau cu creion roşu felurile de mâncare. Îmi lăudă cu entuziasm ideea patriarhală:

— Orez cu lapte! E scris cu’s, dar asta e, fără îndoială… Minunată idee! De când n-am mai mâncat orez cu lapte! De la moartea bunicii…

Când însă orezul apăru triumfal, ce umilinţă! Era, într-adevăr, o tavă monumentală, decorată cu mare artă! Muntele de orez, ca o piramidă egipteană, se înălţa dintr-o baltă de compot de vişine, acoperit de fructele uscate care îl îmbrăcau până în vârf, unde trona, în echilibru nesigur, o coroană de conte făcută din ciocolată-şi felii de mandarine îngheţate! Iniţialele, data, care ar fi putut să fie atât de frumoase şi de sobre desenate cu ingenua scorţişoară, erau zugrăvite pe marginea platoului cu praline în formă de violetă! Am respins, cu o mută oroare, orezul înjosit.

1 Adamaştor, figură fabuloasă personificând Capul Furtunilor (mai târziu Capul Bunei Speranţe) din *Lusiada* de Camões.

Jacinto ridică cupa de şampanie, şoptind ca la un prohod păgân:

— *Ad manes*, pentru morţii noştri!

Ne-am întors în Bibliotecă să ne bem cafeaua – în preajma focului prietenos şi vesel. Afară, vântul vuia ca pe un munte pustiu, geamurile ude erau zgâlţâite de rafalele furioase ale ploii. Ce noapte cumplită pentru cei zece mii de săraci care rătăcesc prin Paris fără adăpost şi fără pâine! Poate că în sat la mine tot aşa vuia furtuna, pe

munţi şi prin văi. Însă acolo fiecare sărac, la adăpostul acoperişului de ţiglă, cu oala plină de varză, se ghemuieşte sub manta lângă vatra fierbinte. Iar celor care nu au vreascuri sau varză, le sar în ajutor João das Quintâs, mătuşa Vicencia sau abatele, care îi ştiu după nume pe toţi cei sărmani şi se gândesc la ei ca la propria lor familie când carul pleacă la pădure după lemne sau pâinea e băgată în cuptor. Ah, mica mea Portugalie, care încă eşti bună cu cei mărunţi!

Am suspinat, Jacinto lenevea. Ne-am terminat seara răsfoind ziarele pe care le adusese majordomul pe o tavă de argint – un maldăr de pagipi vorbăreţe – ziare pariziene, ziare de la Londra, săptămânale, magazine, reviste, ilustraţii… Jacinto le deschidea, le arunca, citea sumarul revistelor plictisindu-se îndată; tăia nepăsător cu degetul foiţele de pe ilustraţii, căscând la vederea gravurilor. Apoi, trăgându-se mai aproape de foc:

— Ce mizerie!… Nu e nimic de citit. Şi, revoltându-se brusc împotriva plictiselii copleşitoare, care îl subjugase, sări de pe fotoliu, sfărâmându-şi parcă lanţurile, şi rămase în picioare, aruncând împrejur o privire aspră şi poruncitoare ca şi cum şi-ar fi îndemnat locuinţa de la 202, ticsită de obiectele Civilizaţiei, fă ofere cel puţin pentru o clipă sufletului şi vieţii sale un interes puternic sau o plăcere fugară! Nr. 202 rămase însă nepăsător: nicio lumină nu-şi înviora strălucirea mută ca să-l însufleţească pe Jacinto; doar ferestrele se cutremurară o clipă lovite de o rafală mai puternică de ploaie şi vânt.

Atunci, doborât, Prinţul meu îşi târî paşii până în cabinet şi începu să se uite pe rând la toate aparatele care îi completau şi îi uşurau viaţa: Telegraful, Telefonul.

Fonograful, Radiometrul, Grafofonul, Microfonul, Maşins *de* Scris, Maşina de Socotit, Presa Electrică, cea Magnetică, toate ustensilele, tuburile, firele sale, aidoma celui care se roagă la toate altarele de la care aşteaptă ajutor… însă toată Mecanica somptuoasă rămase neclintită, strălucind îngheţat; nicio roată nu se învârti, nicio lamă nu vibră ca să-şi îmbărbăteze Stăpânul!

Numai ceasul monumental, care arăta ora tuturor capitalelor şi cursul tuturor planetelor, se milostivi şi bătu miezul nopţii, vestindu-mi prietenul că mai trecuse o zi şi odată cu ea o părticică din sumbra povară a Vieţii sub care el gemea, încovoiat. Prinţul Norocului se hotărî atunci să meargă la culcare – cu o carte… Se mai opri o clipă în mijlocul Bibliotecii, măsurind cu privirea cele treizeci de mii de volume, aşezate cu pompa şi maiestatea feţelor bisericeşti la sinod, şi maldărele tumultuoase de cărţi noi care aşteptau în cotloane, pe covoare, repausul şi consacrarea rafturilor de abanos. Răsucindu-şi încet mustaţa, se îndreptă în sfârşit către regiunea Istoricilor; privi pieziş veacurile, adulmecă rasele, păru atras de splendoarea Imperiului Bizantin, se angajă în Revoluţia Franceză din care se smulse dezamăgit, pipăi cu o mână şovăitoare vasta Grecie, de la înfiinţarea Atenei până la desfiinţarea Corintului. Se întoarse deodată către şirul Poeţilor, care licăreau în marochine deschise, arătându-şi sufletele în titlurile violente sau languroase, zugrăvite cu aur pe cotor. Nu-l atrase însă niciunul dintre aceste şapte mii de suflete şi o luă înapoi, mâhnit, până la Biologi… Biblioteca Biologiei era atât de masivă şi de aglomerată încât Jacinto se cutremură ca în faţa unei citadele inaccesibile! împinse scara şi se căţără în grabă până la înălţimile Astronomiei, unde mută din loc aştrii, readuse lumi la vechiul lor loc, un întreg sistem solar se prăbuşi cu un zgomot asurzitor. Se dădu jos ameţit şi se apucă să scotocească printre cărţile noi, încă broşate, în haine uşoare de luptă. Lua câte o carte, o răsfoia, o arunca; demola un turn de doctrine ca să scoată un volum, sărea peste Probleme, călca pe Religii, citea ici un rând, colo un indice, îi interoga pe toţi şi toţi îl plictiseau, umblând aproape de-a biitilea, printre torentele de tomuri care se rostogoleau, fără să poată fi stăvilite, ţinând morţiş să găsească o Carte! La un moment dat, se opri în mijlocul uriaşului naos, aşezat pe vine, descurajat, contemplând Zidurile căptuşite până în tavan, podeaua năpădită de cărţi, cele treizeci de mii de volume – şi, fără să le fi simţit

gustul, absolut sătul, umflat şi îngreţoşat de abundenţa lor opresivă se întoarse în cele din urmă la mormanul de ziare mototolite, apuca melancolic un vechi *Diârio de Noticias* şi urcă în camera sa, cu el sub braţ, ca să adoarmă, ca să uite.

L

a sfârşitul acelei ierni sumbre şi pesimiste, într-o dimineaţă când leneveam în pat, simţind prin geamul bătut de soarele încă palid un suflu timid de primăvară, Jacinto îşi făcu apariţia în uşa odăii mele, îmbrăca: în flanele uşoare, de o albeaţă de crin. Înaintă încet şi st aşează pe marginea saltelei. Cu o voce gravă, ca şi cuit. şi-ar fi anunţat căsătoria sau moartea, lăsă să cadă asume mea această formidabilă declaraţie:

— Zé Fernandes, plec la Tormes.

M-am ridicat cu o smucitură care zgâlţâi solidul pat de abanos al bătrânului „Don Galion”:

— La Tormes? Pe cine ai asasinat, Jacinto?…

Încântat de emoţia mea, Prinţul Norocului scoase o scrisoare din buzunar şi se apucă să-mi citească următoarele rânduri, citite desigur de nenumărate ori înainte, studiate în amănunţime:

„Mult stimatul şi distinsul meu domn. Îmi revine marea plăcere să comunic Excelenţei Voastre că săptămâna viitoare vor fi gata lucrările de la capelă”.

— E de la Silverio? am exclamat.

— De la Silverio… „lucrările de la capela nouă. Venerabilele rămăşiţe ale străbunicilor Excelenţei Voastre, care se bucură de întregul meu respect, vor putea aşadar să fie în curând strămutate din biserica Sf. Iosif, unde au fost adăpostite prin bunătatea abatelui nostru, care transmite complimente Excelenţei Voastre… Aştept supus ordinele Excelenţei Voastre în privinţa celor trebuincioase pentru maiestuoasa şi dureroasa ceremonie…”

Am ridicat braţele, pricepând în sfârşit:

— Ah! Bine! Vrei să asişti la strămutare…

Jacinto băgă scrisoarea în buzunar:

— Nu ţi se pare că aşa se cuvine, Zé Fernandes? Nu

pentru strămoşii pe care nu i-am cunoscut şi care sunt nişte bimple oseminte. Ci pentru bunicul „Don Galion”… Nici pe el nu l-am cunoscut. Însă două sute doiul e plin de amintirea lui: tu eşti întins pe patul lui, eu îi mai port încă ceasul. Nu pot să las pe seama lui Silverio şi a ţăranilor grija de a-l aşeza în noul lui mormânt. E o chestiune de decenţă, de eleganţă morală… Mă rog, m-am hotărât. Mi-am strâns tâmplele în palme şi am strigat „Mă duc la Tormcă!”. Şi mă ţin de cuvânt!… Vii şi tu cu mine!

— Mi-am pus papucii în picioare, mi-am înnodat cordonul de la halat:

— T) ar să ştii, dragă Jacinto, casa din Tormes este de nelocuit…

Îşi pironi asupra mea ochii înspăimântaţi:

— Groaznică, hm?

— Groaznică, chiar groaznică, nu… E o casă frumoasă „din piatră solidă. Însă ţăranii care locuiesc în ea de treizeci de ani dorm pe paturi tari, îşi mănâncă fiertura lângă vatră şi folosesc saloanele ca să usuce porumbul. Cred că singurele mobile de la Tormes, dacă îmi aduc bine aminte, sunt un bufet şi o spinetă lăcuită, şchioapă, fără clape.

Bietul meu Prinţ suspină, făcând un gest de renunţare prin care se abandona Destinului:

— S-a sfârşit, asta e h. *Alea jacta est*! Şi cum vom pleca abia în aprilie, au timp să zugrăvească, să pună parchet, geamuri la ferestre… O să trimit de aici, de la Paris, covoare şi paturi… Va veni un tapiţer din Lisabona să căptuşească şi să ascundă găurile… Luăm cărţi, un răcitor. E o excelentă ocazie să pun ordine şi un pic de decenţă cel puţin într-una din oasele mele din Portugalia. Nu eşti de aceeaşi părere? O casă din 1410… Mai exista încă Imperiul Bizantin!

Eu întindeam încet pe obraji clăbuci de săpun cu pămătuful. Prinţul meu îşi aprinse o ţigară cu un aer preocupat, fără să se îndepărteze de lavoar, urmărindu-mi pregătirile cu o atenţie mohorâtă care mă incomoda. Într-un târziu, rosti, ca şi cum ar fi meditat îndelung până

atunci la o afirmaţie de-a mea, ca să-i reţină cum trebuie morala şi tâllu]:

— Va să zică e clar, Zé Fernandes! Pricepi că e o datorie, o datorie absolută, să plec la Tormes?

Mi-am îndepărtat de oglindă faţa săpunită şi m-am uitat la el cu o mirare amuzată:

— Oh, Jacinto! În mintea ta, doar în mintea ta s-a născut ideea acestei datorii! Şi-ţi face cinste, băiete... Nu lăsa nimănui această onoare!

Îşi aruncă ţigara – şi, cu inimile înfundate în buzunarele pantalonilor, începu să se plimbe prin cameră clătinându-se, poticnindu-se de scaune, izbindu-se de coloanele sculptate ale vechiului pat al lui „Don Galion" precum o barcă care s-a desfăcut din parâma sigură de la ţărm şi acum pluteşte fără ţintă pe marea incertă. Se opri până la urmă în faţa mesei pe care ţineam galeria Familiei mele, înşirată după intensitatea sentimentelor, de la dagherotipul tatălui meu până la fotografia prepelicarului „Carocho".

Prinţul meu (pe care îl contemplam trăgându-se de bretele) nu mi se păruse niciodată atât de cocârjat, de împuţinat, ca şi cum de multă vreme l-ar fi ros ceva pe dinăuntru sleindu-i forţele. Aşa avea să se stingă aşadar puternica rasă a strămoşilor lui Jacinto, nimicită de Civilizaţia întruchipată de acest excesiv de rafinat urmaş, un ins jigărit, fără muşchi şi fără vlagă! Oh, vajnicii Jacinto de odinioară se întorceau în ţinuturile lor muntoase de la Tormes după ce îi bătuseră pe mauri la Salado sau pe spanioli la Valverde şi, fără să se ostenească să-şi scoată armurile, se apucau să lucreze pământul şi să lege viţa de vie pe ulmi, înălţând Regatul cu lancea şi cu sapa, atât de aprige şi de neînduplecate amândouă! Iar acum, în faţa mea, se afla ultimul Jacinto, cel mai pipernicit dintre ei, cu pielea moale impregnată de parfumuri, cu sufletul firav, zăpăcit de filosofii, suspinând neputincios, paralizat de mărunta lui nehotărâre de a trăi:

— Oh, Zé Fernandes, cine este moşieriţa asta atât de voinică?

Mi-am întins gâtul spre fotografia pe care el o ridicase din galeria mea, în învelişul ei onorabil de pluş stacojiu:

— Mai mult respect, domnule Jacinto… Puţin mai mult respect, cavalere! E vara mea Joaninha, din Sandofim, de la Fior da Malva.

— Floarea de Nalbă, murmură Prinţul meu. E casa Conetabilului, a lui Nun Alvares…[8]

— Floarea de Trandafir, omule! Casa Conetabilului era la Fior da Rosa, în Alentejo… Eşti atât de ignorant, încât încurci tot ceea ce priveşte Portugalia!

Prinţul meu lăsă să-i cadă fotografia verişoarei mele şi îşi apropie de obraz degetele vlăguite, cu gestul lui înfricoşător de a-şi pipăi oasele craniului. Apoi spuse brusc, cu o superba sforţare, îndreptându-şi spinarea şi devenind parcă mai înalt:

— Bine! *Alea jacta est*! Să plecăm deci în munţi L. Gata cu reflecţiile, gata cu trândăvia să ne apucăm de treabă şi la drum!

Apăsă energic pe clanţa aurită a uşii, ca şi cum ar fi avut în faţă negrul zăvor ce descuie poarta destinului, şi, ieşind pe coridor, începu să-l strige pe Grilo, cu o voce puternică şi hotărâtă pe care nu i-o cunoşteam şi care îmi amintea de un comandant ordonând oştii sale, la revărsatul zorilor, să ridice tabăra şi să plece la drum, cu steaguri şi bagaje…

În aceeaşi dimineaţă (cu o agitaţie în care am recunoscut graba dezgustată a celui ce bea ulei de ricin) îi scrise lui Silverio poruncindu-i să zugrăvească şi să pună geamuri şi duşumele în casa lui din Tormes. Ca să aranjeze trimiterea mobilelor şi a tuturor lucrurilor trebuincioase, îl sună apoi nerăbdător pe directorul Companiei Universale de Transporturi care îşi făcu apariţia după masa de prânz.

Acesta era un om care părea însăşi reclama Companiei sale, purta o jachetă cadrilată, ghetre de

---

8 Referire la Dom Nuno Alvares Pereira (1360 - 1431), „Sf intui Conetabilstrălucit om de arme portughez, învingătorul armatelor spaniole la Aljubarrota (1385).

călătorie peste cizmele albe, o tolbă de vânător cu cureaila petrecută pe umăr, şi avea la butonieră o rozetă multicoloră, rezumând decoraţiile sale exotice din Madagascar, din Nicaragua, din Persia şi de aiurea, dovedind universalitatea serviciilor sale. Nici n-apucă bine Jacinto să pomenească de „Tormes, în Douro…”, că, pe dată, omul nostru întinse braţul, refuzând alte lămuriri, într-atât de amănunţit cunoştea el aceste ţinuturi.

— Tormes… Foarte bine! Perfect!

Mâzgăli pe genunchi, peste portofel, o notiţă rapidă, în vreme ce eu meditam, uluit, la vastitatea ştiinţei lui corografice: cât de familiarizat putea fi cu toate cotbanele unor munţi din Portugalia şi cu vechile lor conace!… îşi băga portofelul în buzunar… Iar noi, stimaţii lui domni, nu mai aveam decât să ne împachetăm hainele, mobiele şi obiectele preţioase! El va trimite după lăzile, pe care va trece, cu litere groase, adresa…

— Tormes, perfect! Linia Spania de nord – Meiina – Salamanca… Perfect! Toirmesi. Foarte pitoresc şi vechi, istoric! Perfect, perfect!

Făcu o plecăciune adâncă, ca şi cum capul i-ar fi fost gata să iasă din ţâţâni, şi o zbughi din Bibliotecă ci paşii lui zoriţi care înghiţeau distanţele anticipând parcă: uţeala transporturilor sale.

— Vezi, murmură, foarte serios, Jacinto. Ce promptitudine, ce uşurinţă!… în Portugalia era o tragedie. Nimic nu se poate compara cu Parisul *

Începu atunci, la 202, colosala împachetare a tuturor lucrurilor necesare Prinţului meu pentru o lună aspră de munte: saltele de puf, căzi de nichel, lămpi Cârcel, divane moi, draperii menite să acopere crăpăturile dezagreabile, covoare groase pentru a îmblânzi duritatea duşumelelor. Podul unde se păstrau greoaiele mobile ale bunicului „Don Galion” a fost golit, deoarece căsoiul medieval din 1410 avea spaţii largi între ferestre precum clădirile romantice de la 1830. În fiecare dimineaţă, soseau de la toate magazinele din Paris cutii, baloturi, lăzi uriaşe pe care hamalii le despachetau, umplând coridoarele cu mormane

de paie şi de hârtie cenuşie de care paşii noştri grăbiţi se poticneau tot timpul. Bucătarul, gâfâind, organiza transportul de maşini de gătit, răcitoare, borcane cu trufe, cutii de conserve, sticle pântecoase de apă minerală. Jacinto, amintindu-şi de furtunile de la munte, cumpără un uriaş paratrăsnet. De cum se iveau zorii, în curte şi în grădină, începeau să bocănească ciocanele, făcând o zarvă. Înfiorătoare, ca la construcţia unui oraş. Iar defilarea bagajelor pe poartă îmi amintea o pagină din Herodot relatând marşul perşilor.

Jacinto contempla de la fereastră forfota disciplinată, întindea braţul, spunându-mi:

— Vezi tu, Zé Fernandes, cât e de simplu!… Plecăm din 202, ajungem în munţi, găsim iar două sute doiul. Mimic nu se poate compara cu Parisul.

Prinţul meu se îndrăgostise din nou de Oraş de când începuse să-şi pregătească Exodul. După ce îi zorea întreaga dimineaţă, pe cei care făceau bagajele, descoperind noi conforturi pentru conacul lăsat în părăsire şi transmiţând prin telefon liste nesfârşite de comenzi fitecărui magazin din Paris, Jacinto se îmbrăca, se parfuma, îşi punea îl ori la butonieră, se urca în trăsură sau în faeton şi se ducea în Bois unde saluta barba talmudică a lui Efraim, părul negru ca smoala al doamnei Verghane, pe psihologul din fiacru şi pe contesa de Trèves în noua ei caleaşcă cu arcuri, furnizată de operaţiile conjugate ale Bursei şi ale Alcovului. Apoi îşi convoca prietenii la mese surpriză la Voisin sau Bignon, unde îşi despăturea şervetul, flămând, cu o nerăbdare bucuroasă, îngrijindu-se cu fervoare ca vinul de Bordeaux să fie* bine încălzit şi şampania bine frapată. La Nouveautes, la Palais Royal, la Opera Bufă, râdea pe săturate, bătându-se cu palma peste genunchi, de poantele răsuflate din farsele răsuflate, de strâmbăturile cunoscute ale unor actori prea-cunoscuţi, pe seama cărora râsese deja în copilărie, înainte de război, sub Napoleon al II-lea!

% în două săptămâni, paginile agendei se umplură din nou. Toată lumea rămase uluită de magnificenţa

costumului său, sub înfăţişarea împăratului Frederic al II-lea al Suabiei, la balul mascat al prinţesei de Cravon-Rogan (unde am fost şi eu prezent în chip de „flăcău cu furcă”). Ţinu o cuvântare la Asociaţia pentru Dezvoltarea Religiilor Esoterice, unde pledă curajos pentru construirea unui templu budist în Montmartre!

Spre marea mea uimire, reîncepu să vorbească, ca pe vremea Şcolii, despre faimoasa „Civilizaţie în maximă proporţie”. Porunci să fie împachetat vechiul telescop pe care avea de gând să-l folosească la Tormes. M-am temut chiar că în mintea lui ar putea să germineze ideea de a crea, pe vârful muntelui, un Oraş, cu toate organele trebuincioase. Jacinto nu avea de gând să întrerupă nelimitata acumulare a noţiunilor în săptămânile pe care urma să le petreacă în silvestrul Tormes: într-o dimineaţă, dădu buzna în odaia mea, strigând dezolat că dintre toate conforturile şi formele Civilizaţiei uitasem tocmai cărţile! Era adevărat. Ce insultă pentru Intelectualitatea noastră! Totuşi ce să alegi între miile de cărţi elocvente sub care se încovoia palatul de la 202? Prinţul meu se hotărî imediat să-şi dedice zilele alpestre studiului Istoriei Naturale şi pe loc am răsturnat amândoi, pe fundul unei uriaşe lăzi noi, ca pe un balast, cele douăzeci şi cinci de tomuri ale lui Pliniu. Am aruncat apoi înăuntru braţe de Geologie, Mineralogie, – Botanică... Am răapândit pe deasupra un strat aerian de Astronomie şi, ca să fixăm solid în ladă aceste Ştiinţe şovăielnice, am înfipt de jur-împrejur proptele de Metafizică.

Când a ieşit însă pe poartă ultima ladă, bătută în cuie şi încinsă ou benzi de fier, în ultima trăsură a Companiei Transporturilor, însufleţirea lui Jacinto scăzu brusc precum spuma de şampanie în pahar. Ne apropiam de mijlocul lui martie şi vremea se încălzise simţitor. Se auziră iarăşi căscaturile lui nesuferite prin tot nr. 202 şi iarăşi scârţâiră sofalele sub greutatea trupului care se prăbuşea pe ele, răpus de prea multă îndestulare şi de o silă ucigătoare, jinduind după odihna veşnică, în singurătate şi linişte. M-a cuprins disperarea. Cum? Să rabd să-l văd din nou pe

Jacinto pipăirudu-şi craniul cu adâncă amărăciune şi să-l aud, în Biblioteca crepusculară şi tristă, vorbind cu glas răguşit de dulceaţa morţii grabnice prin violenţa milostivă a acidului cianhidric? Oh, nu, pe toţi dracii! Şi, într-o seară, când l-am găsit zăcând pe un divan, cu braţele încrucişate pe piept ca şi cum ar fi fost propria sa statuie de marmură întinsă pe mormântul de granit, l-am zgâlţâit, furios de-a binelea, răcnind:

— Trezeşte-te, omule! Să mergem la Tormes! Casa trebuie să fie gata, strălucind de curăţenie, cu toate lucrurile la locul lor! Oasele bunicilor tăi trebuie să-şi găsească odihna, în groapa lor… La drum, să ne îngropăm morţii şi să ne trăim viaţa, noi, cei vii!… Ce naiba! E cinci aprilie!… Acum e vremea cea mai frumoasă la munte!

Prinţul meu se smulse cu greu din inerţia lui de piatră:

— Silverio nu mi-a scris, nu mi-a mai scris… Dar, într-adevăr, totul trebuie să fie pregătit… Trebuie să fi sosit, cu siguranţă, servitorii, bucătarul de la Lisabona; O să-l iau pe Grilo şi pe Anatole care ştie să lustruiască bine pantofii şi are talent şi ca pedichiurist… Azi e duminică.

Îşi lăsă picioarele pe covor, cu o hotărâre eroică:

— Bine, plecăm sâmbătă L. Anunţă-l tu pe Silverio!

Începu atunci trudnicul şi minuţiosul studiu ai mersului trenurilor iar degetul subţire al lui Jacinto alerga tot timpul pe hartă, înainte şi înapoi, între Paris şi Tormes. Ca să alegem salonul pe care urma să-l ocupăm în timpul temutei călătorii, am străbătut de două ori depoul gării Orléans, înotând prin noroaie, în urma şefului de gară, complet buimăcit. Prinţul meu refuza un salon din pricina culorii mohorâte a tapiseriei, pe un altul îl respingea din pricina closetului meschin şi deprimant! Unul din motivele lui de îngrijorare era cum va face baie în dimineţile când trenul se va afla în mişcare. I-am propus să luăm o cadă de cauciuc. Nehotărât, Jacinto suspina… Nimic nu-l îngrijora însă mai mult ca faptul că trebuia să schimbăm trenul noaptea, în bezna adâncă a bătrânei Castilii. Zadarnic încercau să-i liniştească Compania Nordului Spaniei şi cea

din Salamanca, prin scrisori, prin telegrame, afirmând că atunci când vom sobă cu trenul de Irun la Medina del Campo, un alt salon ataşat la trenul de Portugalia, ne va aştepta, bine încălzit, bine luminat, cu o nfasă rece pe care i-o oferea unul din directori, don Esteban Casti Un, un zgomotos şi rubicond tovarăş de petreceri de la 202! Jacinto îşi trecea degetele peste obraji, cu îngrijorare: „Dar sacii, blănurile, cărţile, cine le va transporta din vagonul de Irun în vagonul de Salamanca?” Mă răsteam la el, disperat, explicându-i că hamalii din Medina erau cei mai iuţi şi cei mai îndemânateci din Europa! El şoptea: „Aşa o fi, dar noaptea, în Spania L”. Departe de Oraş, fără telefon, fără lumină electrică, fără posturi de poliţie, noaptea i se părea periculoasă, plină de surprize şi de hoţi. Se linişti doar când află de la înţeleptul profesor Bertrand, de la Observatorul Astronomic, că noaptea călătoriei noastre va avea lună plină!

În sfârşit, vineri se termină cutremurătoarea organizare a istoricei noastre călătorii! Sâmbăta fatală începu cu un soare generos, blând şi mângâietor. Tocmai îmi puneam în valiză, învelite în hârtie de împachetat, fotografiile graţioaselor făpturi care, în aceste douăzeci şi şapte de luni petrecute la Paris, îmi spuseseră *mon petit chou*! *mon rat chéri*! – când Jacinto, cu un superb bucheţel de orhidee la butonieră, dădu buzna în odaia mea, palid şi foarte agitat.

— Mergem în Bois de adio?

Ne-am dus să ne luăm rămas bun! Ce încântare! Pernele şi arcurile birjei mi s-au părut dintr-odată mai moi şi mai comode ca de obicei. Pe bulevardul spre Bois de Boulogne, aproape că am început să regret că nu voi continua veşnic să merg, legănat de trapul ritmic al minunatelor iepe, în splendoarea de metale şi lacuri, pe macadamul mai lustruit ca marmura, printre flori udate din belşug şi ierburi de o frăgezime ispititoare, întâlnind o Omenire rafinată, de o desăvârşită eleganţă, care îşi bea ciocolata la micul dejun în porţelanuri de Sèvres sau Minton şi iese la plimbare lăsând în urmă mătăsuri şi

covoare de trei mii de franci, ca să admire în voie frumuseţea lunii aprilie, cu mintea plină de gânduri rafinate şi uşoare! Pădurea era fermecătoare, cu armonia ei de verde, albastru şi aur. Nu se zărea nicio groapă, niciun bulgăre de pământ care să fi stricat lustrul aleilor netede, trasate cu artă în jurul tufişurilor, şi nicio creangă mai ciufulită nu se încumeta să distrugă unduirile molatice ale frunzişurilor pe care statul le spală şi le tunde. Ciripitul păsărilor se înălţa în aer doar atât cât să sugereze graţia uşoară a vieţii înaripate, şi ce firesc părea, printre arbuştii prietenoşi, scârţâitul uşor al şeilor moi, pe care şedeau, legănându-se cu graţie, amazoanele înveşmântate de marele Redfern. În faţa Pavilionului d'A înmenonville ne-am întâlnit cu Madame de Trèves care ne învălui în zâmbetul ei mângâietor, foarte strălucitor la ceasul acela din pricina rujului încă proaspăt. Îndată după ea se ivi barba talmudică a lui Efraim, neagră şi lucioasă de la briantina de dimineaţă, în faetonul care înainta în clinchet de clopoţei. Pe Aleea Salcâmilor se mai plimbau şi alţi prieteni ai lui Jacinto – mâinile care îi făceau semne molatece şi binevoitoare purtau mănuşi uşoare, de culoarea paiului, a perlei, a liliacului. Todelle trecu ca săgeata pe lângă noi pe o bicicletă înaltă. Dornan, revărsat pe o bancă de fier, sub un tufiş în floare, sugea din uriaşa sa havană, pierdut în gânduri, căutând parcă vreo rimă senzuală şi plină. L-am zărit apoi pe psiholog; acesta vorbea absorbit, fără să ne vadă, aplecat cu un aer languros peste fereastra unui cupeu care mirosea a alcov, dar căruia un vizitiu obez îi împrumuta un aer de demnitate şi decenţă. Mai încolo l-am întâlnit pe ducele de Marizac, călare. Acesta, ridicându-şi bastonul, ne făcu semn să oprim trăsura ca să-l întrebe pe Jacinto dacă urma să apară în seara aceea în „tablourile vii" de la Verghane. Prinţul meu îngăimă un „nu, plec în sud…", care abia se auzi de sub mustăţile pleoştite… Marizac regreta foarte mult – avea să fie o petrecere nemaipomenită. Tablouri vii din Istoria Sacră şi din Istoria Romană!… Madame de Verghane va fi Magdalena, cu braţele, pieptul, pulpele

goale şi va şterge cu lungile sale plete picioarele lui Cristos!

— Cristos, un zdrahon superb, rudă cu familia Trèves, funcţionar la Ministerul de Război, va geme chinuit pe o cruce de carton! Va apărea de asemenea Lucreţia în pat, şi Tarquiniu lângă ea, cu pumnalul în mină, trăgând de cearşafuri! Vor lua apoi cina, la mese risipite prin salon, îmbrăcaţi cu toţii în haine istorice. Partenera lui va fi Madame de Malbe, care va fi Agripina! închipuiţi-vă ce tablou uluitor – Agripina e moartă, iar Nero vine s-o contemple şi îi examinează formele, lăudându-le pe unele, dispreţuindu-le pe altele care i se par imperfecte. Totuşi, din curtoazie, se convenise ca Nero să admire fără rezerve toate formele doamnei de Malbe... În fine, va fi ceva colosal şi grozav de instructiv!

Am făcut mult timp semne de adio veselului Marizac. Pe drumul de întoarcere, Jacinto rămase tot timpul cufundat într-o muţenie morocănoasă, cu braţele încrucişate rigid pe piept, ca şi cum ar fi rumegat gânduri decisive şi importante. Doar în faţa Arcului de Triumf, clătină din cap, şoptind:

— E foarte grav să părăseşti Europa!

În sfârşit, am plecat! Am părăsit palatul de la 202, sub mângâierea ultimelor raze ale soarelui care apunea, acoperit de nori. Grilo şi Anatole ne urmau într-un fiacru înţesat de cărţi, truse, paltoane, impermeabile, pernuţe, ape minerale, saci de piele, pături făcute sul; în urma lor, un omnibuz trosnea sub povara a douăzeci şi trei de valize, în gară, Jacinto cumpără toate ziarele, toate ilustraţiile, mersul trenurilor, cărţi şi un tirbuşon cu o formă complicată şi ostilă. Conduşi de şeful gării şi de secretarul Companiei ne-am instalat, după placul inimii, cu tot calabalâcul în salonul care ne fusese rezervat. Mi-am pus boneta de mătase, papucii. Un şuierat străpunse noaptea. Parisul mai licări odată, în ultima strălfulgerare a ferestrelor... Jacinto – se mai aruncă o dată la uşă ca să-i soarbă imaginea de pe urmă, însă deja pătrunseseră în bezna Provinciei. Prinţul meu se prăvăli din nou pe perine:

— Ce aventură, Zé Fernandes!

Până la Chartres, am privit în tăcere ilustraţiile. La Orléans, apăru supraveghetorul şi ne făcu paturile cu gesturi respectuoase. Istovit de cele paisprezece luni de civilizaţie, am adormit şi m-am trezit doar la Bordeaux, când harnicul Grilo ne aduse ciocolata. Afară, o ploaie măruntă picura molcom din cerul apăsător de bumbac murdar. Jacinto nu se culcase, temându-se de cearşafurile aspre şi jilave. Înfăşurat într-un halat alb de flanel, cu chipul încruntat şi somnoros, muia un biscuit în ciocolată, bombănind sumbru:

— Ce oroare!… Şi ploaia asta!…

La Biarritz, am remarcat amândoi cu o certitudine indolentă:

— Biarritz.

Apoi, aruncând o privire pe fereastra aburită, Jacinto recunoscu umbletul tacticos de cbcostârc, nasul ascuţit şi trist al istoricului Danjon. Era chiar el, elocventul bărbat, cu o haină în pătrăţele, alături de o doamnă durdulie care ducea în lesă o căţeluşă flocoasă. Jacinto coborî geamul cu un gest violent, îl strigă pe istoric, în dorinţa de a mai comunica încă o dată prin el cu Oraşul, cu două sute doiul! … Trenul însă deja plonjase în ploaie şi ceaţă.

Pe podul de la Bidassoa, Jacinto suspină descurajat, presimţind sfârşitul vieţii noastre fără griji şi necazurile pricinuite de lipsa de civilizaţie:

— Acum, adio, începe Spania L.

M-am înfuriat şi, simţind deja în nări aerul generos al pământului meu binecuvântat, m-am înfipt în faţa Prinţului meu şi unduindu-mi şoldurile cu un straşnic *salero*, am intonat, pocnind din degete ca din nişte castaniete, o *petenera* potrivită cu împrejurările:

A la puerta de mi casa Ay Soledad, Soleda… a… a… a.

El întinse braţele rugător:

— Zé Fernandes, fie-ţi milă de mine! Sunt bolnav şi trist!

— Irun! Irun L.

La Irun am luat o masă gustoasă, căci asupra noastră veghea omniprezentă, Compania Nordului. Apoi, *el jeje d'aduana*, *el jefe d'estacion*, ne-au instalat cu mare grijă în alt salon, tapetat cu şaten măsliniu, atât de strâmt încât o mare parte din obiectele necesare confortului nostru, pături, cărţi, saci şi impermeabile, au trecut în compartimentul din *sleeping*, unde se lăfăiau Grilo şi Anatole, amândoi cu bonete scoţiene, fumând trabucuri groase. *Buen viaje*! *Gradai 1 Serviciores*! Am intrat şuierând în Pirinei.

Toropiţi de ropotul monoton al ploii şi de priveliştea mereu aceeaşi a munţilor care se succedau cotropiţi de frig, topindu-se în ceaţă, am alunecat alene într-o dulce somnolenţă; când deschideam pleoapele, îl vedeam într-un colţ pe Jacinto, cu cartea, peste care îşi încrucişase degetele subţiri, uitată pe genunchi, privind văile şi piscurile cu melancolia celui care dă cu ochii pentru prima dată de ţinuturile în care a fost exilat. La un moment dat, zvârlind cartea cât colo şi îndesându-şi pălăria pe cap, se ridică cu atâta hotărâre încât m-am temut că va opri trenul şi că va sări afară, luând-o la fugă prin Vascongadas şi Navarra, înapoi, la 202! M-am scuturat de toropeală, am exclamat: „Oh, băiete!... Nu!" Sărmanul meu prieten – nu voia însă decât să-şi strămute lehamitea în alt colţ, să se întindă pe alt fotoliu, cu altă carte închisă pe genunchi. Pe măsură ce se lăsa întunericul şi se înteţea vijelia şi ploaia, Prinţul meu părea tot mai neliniştit şi mai înfricoşat, căci fusese smuls cu cruzime din Civilizaţie şi aruncat în mijlocul Naturii care îl împresura cu brutalitatea ei agrestă. Mi-a pus atunci o mulţime de întrebări despre Tormes:

— Nopţile trebuie să fie oribile, nu-i aşa, Zé Fernandes? Totul întunecat, o singurătate îngrozitoare... Dar medic?... Există medic?

Trenul se opri pe neaşteptate. Ploaia biciuia geamurile, deasă şi sonoră. Ne aflam pe o câmpie pustie, cufundată în beznă, biciuită de rafalele puternice ale vântului dezlănţuit. Locomotiva şuieră cu nelinişte. Afară

licări un felinar care dispăru iute în depărtare. Jacinto bătea din picior. „E groaznic! Groaznic! /4 Am întredeschis uşa. Capete speriate apărură la geamurile slab luminate. *Que hay*? *Que hay*? Când o rafală de ploaie răbufni înăuntru, udându-mă din cap până-n picioare, m-am dat înapoi şi am aşteptat mut minute în şir, frecând cu disperare geamurile aburite ca să scrutez întunericul. Brusc, trenul se puse senin în mişcare.

Se iviră în curând luminiţele palide ale unei gări mici de lemn. Un feroviar, de pe a cărui pelerină cauciucată apa curgea în şiroaie, apăru la uşa salonului şi ne spuse, în timp ce ştampila grăbit biletele, că trenul avea o mare întârziere şi că era posibil să nu prindem la Medina trenul de Salamanca!

— Şi atunci?

Pelerina cauciucată dispăru în noapte, lăsând în urmă un miros de umezeală şi de ulei. Am început atunci să ne frământăm… Dacă a plecat trenul de Salamanca? Trebuia să părăsim la Medina salonul care avea să fie decuplat, şi iată că nepreţuitele noastre trupuri, împreună cu nepreţuitele noastre suflete, vor fi abandonate la Medina în noroaie, între douăzeci şi trei de valize, pradă brutalei neorânduieli spaniole, în furtună şi ploaie!

— Oh, Zé Fernandes, o noapte la Medina!

Prinţului meu i se părea că nu există o nenorocire mai mare decât aceea de a petrece o noapte la Medina, în vreo *fonda* sordidă, duhnind a usturoi, cu roiuri de ploşniţe colcăind printre cearşafurile aspre şi murdare!… Mă uitam tot timpul la arătătoarele ceasului, într-o cumplită stare de surescitare, în vreme ce, în faţa geamului larg deschis, Jacinto, biciuit de ploaia îndărătnică, străpungea bezna cu privirea în speranţa că va zări luminile Medinei şi trenul fumegând răbdător… Din când în când, se aşeza o clipă pe divan, îşi ştergea mustăţile şi ochii, blestema Spania. Trenul gonaa gâfâind pe dempla pustie, sub rafalele vântului dezlănţuit. Tresăream la fiecare şuierat. Medina? … Nu! Era câte o haltă care se desluşea anevoie în întuneric, unde trenul întârzia, sleit de puteri, abia

trăgindu-şi sufletul, în vreme ce siluete amorţite, înfăşurate în mantale, se mişcau încet sub şopronul gării pe care felinarele îl făceau să pară şi mai lugubru. Jacinto se lbvea cu pumnul peste genunchi: „Dar de ce se opreşte trenul ăsta infam? Nu e trafic, nu e lumină! Ah, Spania asta!…” Clopoţelul răsună muribund. Am pornit din nou prin noapte şi vijelie. Resemnat, m-am apucat să citesc un vechi *Journal du Commerce*, adus de la Paris. Jacinto strivea covorul gros din salon cu paşi mânioşi, răcnind ca un leu în cuşcă. Se scurse astfel, picătură cu picătură, un ceas lung cât o veşnicie. Un şuierat, alt şuierat!… în ceaţă, departe, se zăriră pâlpâind câteva lumini mai puternice. Roţile frânară, zdrobind şinele de la macaz cu o zdruncinătură brutală. Medina, în sfârşit!… Zidul murdar al gării se arătă alburiu în întuneric şi brusc, în cadrul uşii deschise cu violenţă, îşi făcu apariţia un cavaler bărbos, cu o capă *à l’espagnole*, strigându-l pe Excelenţa sa, dl. Jacinto L. Repede! Repede! Pleacă trenul de Salamanca!

— *Que no hay un momente, caballeros l Que no hay un momento*!

Zăpăcit, am înşfăcat raglanul şi Le *joumal du* Commerce. Am sărit jos cu frică şi, alergând pe platfoină, sărind peste şine şi bălţi, împiedicându-ne de baloturi, am dat buzna pe altă uşă, care se trânti în spatele nostru cu un bubuit asurzitor. Amândoi gâfâiam. Ne aflam într-un alt salon, tapetat cu stofă verde, care înăbuşea lumina şi aşa destul de sărăcăcioasă. Am întins braţele ca să iau de la hamalii zoriţi valizele, cărţile, păturile, când deodată, fără un semnal, trenul se urni tăcut şi pe-aci ţi-e drumul! Ne-am repezit amândoi la fereastră, zbierând cu furie:

— Opreşte! Valizele noastre, păturile L. Aici!… Hei, Grilo! Hei, Grilo!

„O pală puternică de vânt ne acoperi ţipetele. Ne aflam din nou pe o câmpie cotropită de beznă, sub şuvoaiele de ploaie. Jacinto ridică pumnii, înecându-se de furie:

— Ce servicii! Ce canalii!… Asta e Spania L. Şi acum? Valizele s-au pierdut!… Să fi rămas barem o cămaşă, o

perie!

Am încercat să-l liniştesc pe nefericitul meu prieten:

— Stai puţin! Am zărit doi hamali care ne adunau lucrurile… Grilo a controlat cu siguranţă. Dar fireşte că în grabă a îngrămădit totul în compartimentul lui… Ce greşeală că nu l-am luat pe Grilo cu noi, în salon… Am fi putut juca *maniile*!

De altfel solicitudinea Companiei, zeiţă omniprezentă, veghea încă asupra noastră, căci lângă uşa de la baie se afla masa noastră de seară, într-un coş pe al cărui capa*: era prinsă cartea de vizită a lui don Esteban, cu aceste cuvinte amabile, scrise cu creionul: ci *D. Jacinto y su egregio amigo, que les de gusto*! O aromă de prepeliţă friptă mi-a gâdilat nările. Ne-am mai liniştit puţin, simţind că şi valizele noastre trebuiau să se afle sub tutela zeiţei omniprezente.

— Ţi-e foame, Jacinto?

— Nu. Sunt indignat, furios, mi-e ciudă!… Şi mi-e somn.

Într-adevăr! După emoţii atât de neplăcute, nu mai doream decât să ajungem în paturile care ne aşteptau îmbietoare şi moi. Când m-am prăvălit pe perne, fără cravată, doar în izmene, Prinţul meu, care nu se dezbrăcase, ci doar îşi acoperise picioarele cu raglanul meu începuse deja să sforăie maiestuos.

Pe urmă, după multă vreme, după mult drum, am desluşit ca prin ceaţă, lângă pat, în lumina dulce a dimineţii, cernută prin perdelele verzi, o uniformă şi un chipiu, şi am auzit un murmur plin de blândeţe:

— Excelenţele voastre nu au nimic de declarat?… Nu aveţi bagaje de mână?…

Era ţara mea! Am şoptit încetişor, cu jiesfârşită duioşie:

— Nu avem nimic aici… întrebaţi de Grilo… În spate, într-un compartiment… La el sunt cheile şi toate bagajele… întrebaţi de Grilo…

Uniforma se făcu nevăzută, fără zgomot, ca o umbră binefăcătoare. Am adormit la loc, cu gândul la Guiães,

unde mătuşa Vicencia, cu şorţul alb legat la spate, pregătea probabil, în mare zor, purcelului de lapte.

M-am trezit învăluit într-o pace adâncă şi blândă. Era o gară tihnită şi curată, cu pereţii acoperiţi de trandafir; căţărători, şi alţi trandafiri crescând în tufe bogate într-o grădină unde un eleşteu mititel acoperit de mătasea-broaştei dormita sub două mimoze în floare care umpleau aerul de miresme. Un băieţandru palid, cu o haină de culoarea mierii, împungea pământul cu un băţ, contemiplând gânditor trenul. Lângă grilajul grădinii, o bătrână, ghemuită în spatele coşului plin de ouă, număra în poate câteva monede de aramă. Pe acoperiş erau puşi la uscat câţiva dov

— Leci. Deasupra strălucea blând cerul de un albastru adânc şi bogat după care ochii mei jinduiau de atâta vreme.

L-am zgâlţâit pe Jacinto cu putere:

— Trezeşte-te, omule, eşti în ţara ta!

El îşi scoase picioarele de sub raglanul meu, îşi mângâie mustaţa şi se apropie fără grabă de geamul deschis, ca să facă cunoştinţă cu patria sa:

— Asta e Portugalia, hm?… Miroase frumos.

— Bineînţeles că miroase frumos, animalule!

Clopoţelul scoase un clinchet languros. Trenul alunecă alene mai departe, ca şi cum s-ar fi plimbat pentru propria-i pdăcere pe cele două panglici de oţel, fluierând şi bucurându-se de frumuseţea pământului şi cerului.

Prinţul meu îşi deschise larg braţele, dezolat:

— Fără o cămaşă, fără o perie, fără un strop de apă de colonie!… Intru în Portugalia imund!

— O să stăm mai mult la Regua. Avem timp să-l chemăm pe Grilo, să luăm tot ce ne trebuie… Priveşte nul!

Trenul gonea pe panta unui munte, printre stânci care coborau abrupt până la terasele largi cultivate cu viţă de vie. În vale, pe un tăpşan, se zărea o casă nobilă, odihnitoare şi opulentă, cu o capelă micuţă, văruită în alb, într-o livadă bătrână de portocali. Pe râul unde apa tulbure curgea lin, fără să se sfărâme de stânci, cobora cu pânzele

umflate o barcă leneşă, plină de butoaie. Mai departe, alte terase, de un verde palid de rezedă, cu măslinii striviţi parcă de statura impunătoare a munţilor, urcau până aproape de piscurile care se desenau, albe şi însorite, pe albastrul bogat şi luminos al cerului. Jacinto* îşi mângâia şuviţele pleoştite ale mustăţii:

— Douro, hm?... E interesant, are măreţie. Dar acum m-a apucat o foame, Zé Fernandes!

— Şi pe mine.

Am desfăcut coşul lui don Esteban din care se ivi un grandios festin cu jambon, miel, potârnichi şi alte cărnuri reci cărora cele două nobile sticle aurii de Amontillado şi celelalte două de vin de Rioja le împrumutau căldura soarelui andaluz. În timp ce mâncam jambonul, Jacinto se căi amarnic pentru greşeala sa. Cum a putut să lase Tormesul, un conac istoric, aşa părăsit şi pustiu? Cât era de minunat să urci la munte într-o zi atât de plăcută şi luminoasă şi să găseşti casa înzestrată cu toate cele de trebuinţă, civilizată... I-am amintit, ca să-l încurajez, că după lucrările făcute de Silverio, şi cu atâtea lăzi trimise de la Paris, Tormesul trebuia să fie acum confortabil chiar şi pentru un Epicur. Oh! dar Jacinto voia un palat perfect, un 202 în pustie!... Acestea fiind spuse, am atacat potârnichile. Scoteam dopul unei sticle de Amontillado când trenul intră pe furiş Svtr-o gară. Era Regua. Prinţul meu lăsă imediat cuţitul din mină ca sunt cheme pe Grilo. şi să-i ceară valizele unde se aflau toate cele trebuincioase curăţeniei trupurilor noastre.

— Aşteaptă, Jacinto! Avem timp destul. Trenul stă aici o oră... Poţi mânca liniştit. Să nu stricăm masa asta atât de bună, mutând valize... Grilo o să apară fără întârziere.

Şi chiar am tras perdelele, fiindcă afară un călugăr foarte înalt, cu un rest de ţigară lipit de buze, se oprise şi arunca priviri indiscrete banchetului nostru. Totuşi, când am terminat potârnichile, iar Jacinto, încrezător, despachetă un caşcaval olandez, văzând că Grilo şi Anatole întâmau să apară, am dat fuga la uşă, îngrijorat, ca să-i

zoresc pe servitorii indolenţi… În aceeaşi clipă însă, trenul se urni din loc, alunecând cu aceeaşi linişte vicleană. Ce necaz pe Prinţul meu:

— Am rămas iar fără un pieptene, fără o perie… Şi eu care voiam să-mi schimb cămaşa! Din vina ta, Zé Fernandes!

— E nemaipomenit!… Aici stătea întotdeauna o veşnicie. Astăzi abia ajunge şi o şi ia din loc! Răbdare, Jacinto. În două ore ajungem în gara de la Tormes… Oricum nu merită osteneala să-ţi schimbi cămaşa ca să urci pe munte. Acasă facem o baie, înainte de masă… Cada trebuie să fie deja instalată.

Ne-am consolat amândoi cu câteva păhărele dintr-un divin rachiu Chinchon. Apoi, tolăniţi pe canapele, savurând ultimele havane care ne rămăseseră, cu geamurile lăsate ca să intre aerul parfumat, am stat de vorbă despre Tormes. În gară ne va aştepta, bineînţeles, Silverio, cu caii…

— Cât facem până sus?

— O oră. După ce ne vom spăla, vom avea destul timp pentru o lungă plimbare pe moşie împreună cu administratorul, excelentul Melchior, iar stăpânul Tormesului îşi va putea lua în stăpânire, solemn, domeniul. Diseară ne vom ospăta pentru prima oară cu bucatele gustoase ale muntelui care fac cinste bătrânei noastre Portugalii!

Jacinto zâmbea sedus:

— Să vedem ce bucătar mi-a isit Silverio. I-am recomandat să aleagă pe unul care să se priceapă la bucătăria portugheză clasică. Dar care să ştie de asemenea să împăneze un curcan, să facă un sos de pipote pentru muşchiul de vacă, mă rog, toate reţetele simple ale bucătăriei franţuzeşti!… Păcat că nu mai stai, că te duci imediat 1 a Guiães…

— Deh, băiete, sâmbătă e ziua de naştere a mătuşii Vicencia… Zi sacră! Dar mă întorc. Peste două săptămâni vin din nou la Tormes să facem o lungă bucolică. Şi să asist la strămutare, bineînţeles.

Jacinto întinse braţul:

— A cui e casa de pe dâmb, aceea cu turn?

Nu ştiam. A vreunui gentilom din Douro… Conacul de la Tormes era o clădire cu un singur cat, joasă şi masivă. Casă care dura de veacuri şi care va mai rezista încă veacuri – fără turn însă.

— Se vede din gară?…

— Nu! Se află foarte sus pe munte, într-o văioagă şi e ascunsă de crâng.

Eralesne de văzut că în sufletul Prinţului meu înmugurise o curiozitate nouă faţă de primitiva sa casă ancestrală. Se uita la ceas nerăbdător. Încă treizeci de minute! Apoi, respirând cu nesaţ aerul şi lumina, murmură cu încântarea proaspătului iniţiat:

— Câtă dulceaţă, cită pace…

— Trei şi jumătate. Aproape am ajuns, Jacinto!

Am vârât *Le Juornal du Commerce* în buzunarul de la raglanul pe care mi l-am pus pe braţ, şi am aşteptat amândoi, în picioare în faţa ferestrei, cu tulburare în inimi, să apară gărişoara Tormesului, unde pătimirile noastre aveau să-şi afle o fericită încheiere. Ea apăru, în sfârşit, albă şi simplă, între stâncile de pe malul râului, cu o grădină micuţă plină de floarea-soarelui, umbrită de doi smochini înalţi, pe fundalul munţilor acoperiţi de codrii deşi, seculari… Pe chei, am zărit, cu bucurie în suflet, pântecul uriaş şi obrajii copilăroşi ai şefului de gară, bălaiul Pimenta[9], care fusese coleg cu mine în clasa de Retorică, în liceul din Braga. Caii aşteptau desigur undeva la umbra smochinilor.

De cum s-a oprit trenul, am sărit amândoi veseli pe peron. Făptura pântecoasă a lui Pimenta s-a rostogolit spre mine, zâmbind cu prietenie:

— Să trăieşti, prietene Zé Fernandes!

— Oh, frumosul meu Pimentăo!…

L-am prezentat stăpânului de la Tormes. Apoi l-am întrebat:

---

9 Grilo, greiere.

— Ia spune, Pimentinha[10]… Silvărio e pe aici?

— Nu… Silverio e plecat de aproape două luni la Castelo de Vide. S-a dus s-o vadă pe maică-sa care a fost lovită de un taur!

M-am uitat cu îngrijorare la Jacinto:

— Asta-i bună! Dar Melchior, vechilul? N-a trimis caii să urcăm la conac?

Demnul şef de gară îşi înălţă surprins sprâncenele de culoarea mătăsii de porumb:

— Nu!… Nici Melchior, nici cai… Melchior… Nu l-am văzut de foarte multă vreme pe Melchior!

Conductorul scuturǎ încet clopoţelul, anunţând plecarea trenului. Atunci, nezărind împrejur, în gara curată şi pustie, nici urmă de servitori sau bagaje, Prinţul meu şi cu mine am strigat într-un glas, cuprinşi de spaimă:

— Dar unde e Grilo? Bagajele?…

Am alergat pe lângă tren, răcnind cu disperare:

— Grilo!… Hei, Grilo L. Anatole L. Hei, Grilo!

Cu speranţa că poate cei doi dormeau buştean pe undeva ne-am căţărat pe trepte şi ne-am vârât capul prin compartimente, speriind lumea liniştită cu acelaşi zbieret bubuitor: „Grilo, eşti aici, Grilo? la la clasa a III-a, unde se auzea o chitară, un glumeţ chicotea, luându-ne peste picior: „E pe aici vreun greiere? Nişte domni au nevoie de un greiere!” Nici urmă însă de Anatole sau de Grilo!

Clopoţelul răsună:

— Oh, Pimentinha, aşteaptă, omule, nu lăsa trenul să plece L. Bagajele noastre, omule!

Nefericit, l-am împins pe uriaşul şef de gară până la furgonul de bagaje, să mai căutăm, să descoperim cele douăzeci şi trei de valize! Am găsit însă numai butoaie, coşuri de nuiele, bidoane cu ulei şi un cufăr legat cu frânghii… Jacinto îşi muşca buzele, livid. Pimentinha ne privea cu ochii holbaţi:

— Vai, dragii mei, nu mai pot să ţin trenul în loc L.

Clopoţelul dăngăni din nou… Trenul se făcu nevăzut după stâncile înalte, lăsând în urmă o dâră de fum

10i ute.

transparent. Totul părea în jurul nostru mai pustiu şi mai tăcut ca înainte. Rămăsesem aşadar fluierând a pagubă, pierduţi în imensitatea munţilor, fără Grilo, fără administrator, fără vechil, fără cai, fără valize! Eu mai avem numai raglanul gri deschis din care se iţea *Le Journal du* Commerce, Jacinto un biet baston. Erau singurele noastre bunuri!

Pimentão se zgâia la noi compătimitor, cu ochişorii înecaţi în grăsime. I-am povestit atunci prietenului meu cum am fost daţi jos la Medina în mijlocul vijeliei. Grilo se rătăcise şi rămăsese probabil împotmolit pe undeva împreună cu cele douăzeci şi trei de valize, sau poate se îndrepta acum spre Madrid fără să ne fi lăsat măcar o batistă…

— N-am o batistă!… Am rămas doar cu acest *Journal du Commerce*. Alte schimburi n-am.

— Mare belea, pe toţi dracii! îngăimă Pimenta, impresionat. Şi acum?

— Acum, am exclamat eu, vom fi nevoiţi să urcăm până la conac pe jos… Ar trebui să găsim nişte măgari.

Atunci hamalul ne spuse că cumnatul lui, un gospodar de la Casai de Giesta, un cătun apropiat care ţinea de Tormes, avea o iapă bună şi un catâr… îndatoritor, omul plecă în grabă, luând-o pe cărarea spre Giesta, în vreme ce eu şi cu Prinţul meu ne-am prăbuşit pe o bancă, gâfâind, răpuşi de atâtea emoţii, precum doi naufragiaţi. Voluminosul Pimentinha, cu mâinile vârâte în buzunare, nu-şi lua ochii de la noi, bombănind tot timpul: „Ce belea!” În faţa noastră, râul curgea la vale, leneş şi somnoros, amorţit de căldura apăsătoare a lunii mai, îmbrăţişând, fără un murmur, o insuliţă de piatră care scânteia în soare. Dincolo de râu, munţii se rotunjeau în valuri blânde în jurul unei depresiuni adânci unde se zărea un târguşor uitat de lume, cu casele albe îngrămădite ca un ciorchine pe coasta abruptă. Spaţiul nemărginit era plin de o linişte adâncă şi odihnitoare. Vrăbiile care zburătăceau peste acoperişul gării păreau singurele păsări ale acestor pustietăţi stâncoase, iar trupul rotund şi rubicond al lui

Pimentinha umplea peisajul, dominând parcă întregul ţinut.

— Totul s-a aranjat, domnule! Sosesc animalele L. Numai că nu am reuşit să găsesc o şa pentru catâr!

Era preacinstitul hamal care se întorsese de la Giesta şi ne striga, scuturând în mână doi pinteni desperecheaţi şi ruginiţi. Curând apărură în trecătoarea îngustă o iapă sură, un catâr cu samarul pe spinare, un argat şi un ogar. I-am strâns lui Pimentinha mâna asudată şi prietenoasă. Am cedat bineînţeles iapa seniorului de la Tormes şi am început să urcăm anevoie pe poteca care nu mai fusese nivelată sau defrişată de pe vremea când îl străbăteau, cu greoaiele lor cizme bătute în ţinte de fier, tăind drumul pe scurtătura care urca de la râu drept spre munte, strămoşii lui Jacinto din veacul al XIV-lea! De cum am traversat puntea nesigură de lemn, aruncată peste un pârâu care se izbea învolburat de bolovani, în Prinţul meu păru să se trezească instinctul de proprietar căci începu să privească împrejur, cu ochi pătrunzători, observând vigoarea şi belşugul livezilor de măslini… în scurt timp, ne-am uitat necazurile în faţa incomparabilei frumuseţi a munţilor noştri binecuvântaţi!

Cu câtă inspiraţie şi strălucire i-a întocmit Divinul Artist care făureşte munţii! Cu câtă dragoste i-a împodobit şi câte bogăţii le-a dăruit în Portugalia sa mult iubită! Era atâta măreţie şi în acelaşi timp atâta farmec în tot ce ne înconjura! De-a lungul văilor, viguros săpate în coasta muntelui, coborau pâlcuri dese de copaci cu coroane stufoase, de un verde atât de fraged încât păreau un strat moale de muşchi pe care îţi venea să te întinzi şi să te dai de-a dura. De pe stâncile care mărgineau cărarea povârnită, crengi bogate îşi împleteau binevoitoare umbrarul pe care păsările îl scuturau de mireasmă, plutind uşor printre frunze. Din zidurile străvechi pe care se sprijină pământurile năpădite de iederă, ţâşneau, şerpuind peste pietre, rădăcini groase pe care altă iederă se încolăcea. Din cea mai mică crăpătură se iveau pretutindeni flori silvestre. Pe coastele muntelui, stâncile

albe îşi dezveleau solida goliciune a pântecului lor lustruit de vânt şi de soare; altele, acoperite de licheni şi de mărăcini înfloriţi, înaintau precum prorele unor galere împodobite, iar pe culmile stâncoase se iţea câte o căsuţă cocoţată pe povârniş, coşcovită şi dărăpănată, care arunca priviri iscoditoare prin ferestruicile negre, pe sub smocurile de iarbă pe care vântul le semănase printre ţigle. Şi la tot pasul, apa şopotitoare, apa dătătoare de rod... De sub copitele iepei şi ale catârului ţâşneau pârâiaşe vioaie, hohotind printre grohotişuri; torente năvalnice săltau grăbite din piatră în piatră, cu un vuiet asurzitor; şiroaie verticale, strălucind ca nişte corzi de argint, vibrau scânteind pe buza prăpăstiilor, iar la marginea poterilor, nenumărate izvoare zăgăzuite ţâşneau printr-o ţeavă, benefice, în aşteptarea omului şi a vitelor sale... Holdele acopereau uneori câte o culme întreagă peste care domnea singuratic ca stăpân şi străjer, un uriaş stejar ancestral. Pe terase, se zăreau petele verzi ale livezilor de portocali înmiresmaţi. Drumuri acoperite cu pietre de râu dădeau ocol islazurilor mănoase pe care păşteau vaci şi berbeci, altele, mai înguste, se furişau pe lângă ziduri, către penumbra răcoroasă şi odihnitoare a bolţilor de viţă de vie. Urcam atunci pe ulicioara vreunui cătun – zece sau douăsprezece căsuţe, pitulate printre smochini; fumul alb, înmiresmat al conurilor de pin. se înălţa din vatră şi se strecura afară prin spărtura acoperişului de ţigle, destrămându-se în aer. Schituri albe se zăreau pe crestele îndepărtate, umbrite de păduri gânditoare de pini. Aerul pur şi diafan pătrundea în suflet, dăruind bucurie şi forţă. Din loc în loc, se auzea dangătul tălăngilor cu zurgălăi care se stingea încet în vale...

În faţa mea, Jacinto, călare pe iapa lui sură, murmură:

— Cită frumuseţe!

Iar eu, în spatele lui, pe măgarul lui Sancho/ murmuram:

— Câtă frumuseţe!

Crenguţe fragede ne atingeau uşor umerii, cu

familiaritate şi duioşie. Dincolo de gardurile acoperite de rugi de mure, merii îşi întindeau darnici ramurile, oferindu-ne fructele încă verzi. Geamurile unei case bătrâne, cu o cruce pe acoperiş, au licărit ospitalier când am trecut pe lângă ea. Multă vreme ne-a urmărit o mierlă, printre brazi şi ulmi, fluierând laude în cinstea noastră. Mulţumim, soră finerlă! Merilor, vă mulţumim! Am sosit, în sfârşit. Fie să rămânem veşnic în preajma ta, munte primitor, tărâm al belşugului şi al păcii, munte binecuvântat între munţi!

Astfel. Înaintând încet, cu sufletul plin de vrajă, am ajuns pe drumul mărginit de fagi care întotdeauna mă fermecaseră cu nobila lor gravitate. Argatul care ne însoţea. cu ogarul. În urma lui, atinse cu nuiaua măgarul şi iapa, strigând:? Am ajuns, stăpânii mei!” Într-adevăr, dincolo de fagi, se ivi poarta domeniului Tormes, cu blazonul încrustat pe granitul secular al zidului, acoperit de muşchiul care îi dădea o patină deşi mai mare vechime. Dincolo de poartă, se auzeau câinii lătrând cu furie. Când am pătruns pe poteca scăldată în soare, Prinţul meu pe iapa năduşită, iar eu, în spatele lui, pe măgarul lui Sancho.

9 – Oraşul şi munteU

din înaltul verandei coborî către noi, pe scara de piatră tocită, un bărbat voinic, cu faţa rasă ca-n palmă, fără veston, numai în cămaşă, încercând să potolească câinii care se înverşunau împotriva lui Jacinto. Era Melchior, vechilul… îndată ce mă recunoscu zâmbi ospitalier, dezvelindu-şi gingiile fără dinţi. De cum i-am adus însă la cunoştinţă că domnul cu mustăţi blonde care cobora de pe iapă frecându-şi şalele era stăpânul Tormesului, bunul Melchior făcu un pas înapoi, împietrit de uimire şi de spaimă ca şi cum ar fi dat cu ochii de o arătare.

— Vai de mine!… Sfinte Dumnezeule! Păi atunci…

Şi în timp ce câinii mârâiau ameninţător, Melchior îşi frângea mâinile nefericit, bâiguind o istorie care, la rândul ei, îl îngrozi pe Jacinto ca şi cum zidurile negre ale casei s-ar fi clătinat gata să se prăbuşească. Melchior nu îl aştepta

pe Excelenţa sa! Nimeni nu îl aştepta pe Excelenţa sa... (El spunea *Ecelenţa sa*...) Dl. Silvârio se afla la Castelo de Vide încă din martie, la mama sa, care primise o lovitură de coarne în pântece. Şi se întâmplase desigur vreo încurcătură, scrisorile s-au pierdut... Fiindcă dl. Silverio credea că Excelenţa sa va veni doar în septembrie, – la culesul viei! În casă lucrurile se făceau cu mare încetineală... În partea de la miazăzi, acoperişul nu avea încă ţigle; multe ferestre erau lipsite de geamuri, şi, Sfântă Fecioară! nu era pregătit niciun pat dacă ar fi dorit să rămână!...

Jacinto îşi încrucişă braţele, cuprins de o furie năvalnică care îl înăbuşea. În cele din urmă, răcni:

— Dar lăzile? Lăzile trimise de la Paris în februarie, acum patru luni?

Bietul Melchior îşi holba la noi ochii mici care se umeziseră de lacrimi. Lăzile?! Nu sosise nimic, nimic nu. apăruse!... Privea încurcat spre arcadele curţii, se scotocea în buzunarele de la pantaloni. Lăzile?... Nu, lăzile nu erau aici!

— Şi acum. Zé Fernandes!

Am strâns din umeri:

— Acum, dragul meu, nu ţi-a mai rămas decât să vii cu mine la Guiães... Dar sunt două ore bune de mers călare. Şi nu avem cai! Cel mai bine ar fi să vedem casă, să ne ospătăm cu găina grasă pe care prietenul nostru Melchior o vă pune la frigare, să dormim pe un mindir *şi* să o luăm la trap, mâine dimineaţă, înainte să se lase căldura, către mătuşa Vicencia.

Jacinto îmi răspunse, cu o hotărâre mânioasă:

— O s-o iau la trap mâine, dar la vale, la gară!...

Urcă treptele tocite de vreme ale conacului său, plin de amărăciune şi ciudă. Sus, la capătul scării, un pridvor larg deschis, cu geamlâc, se întindea de-a lungul întregii faţade, sub un acoperiş din grinzi negre de lemn sculptat, sprijinit pe stâlpi de granit, lângă care se aflau lădiţe de lemn cu garoafe înflorite. Am cules o garoafă galbenă şi am pătruns pe urmele lui Jacinto în sălile nobile pe care el

le contempla cu un murmur de oroare. Erau încăpătoare şi sonore ca încăperile mănăstireşti, cu ziduri groase înnegrite de vechime şi lipsă de îngrijire, friguroase, mohorâte şi goale. Doar în câte un ungher se mai puteau vedea câteva coşuri sau vreo sapă uitată peste un braţ de surcele. Printre crăpăturile tavanului din scânduri de stejar, luceau pe alocuri petice de cer. Ferestrele fără geamuri mai aveau încă obloane masive, cu zăvoare şi drugi, care, când se închid, par că împrăştie întuneric. Ici şi colo, câte o scândură putredă trosnea şi se frângea sub paşii noştri.

— Cu neputinţă să locuieşti aici! bombănea surd Jacinto. O oroare, o infamie!

Apoi însă, în alte săli, duşumelele vechi alternau cu scânduri noi. Pete mai deschise la culoare împestriţau şi străvechiul tavan înnegrit, din lemn de stejar. Pereţii ne ţineau parcă la distanţă cu albul crud al varului proaspăt, iar razele de soare abia reuşeau să se furişeze prin ferestrele pline de pete, mânjite de chit şi de degetele murdare ale geamgiilor.

Am intrat în sfârşit în ultima sală, cea mai vastă, cu pereţii străpunşi de şase ferestre, în care se găseau numai un dulap şi o rogojină mică şi cenuşie, aşternută într-un colţ; acolo ne-am oprit şi am depus cu amărăciune tot ce ne mai rămăsese din cele douăzeci şi trei de valize: raglanul meu alburiu; bastonul lui Jacinto şi *Jurnalul Comerţului* care era proprietate comună. Prin ferestrele largi, fără geamuri, pătrundea minunatul aer de munte, circulând liber ca pe o terasă, cu un miros reavăn de grădină proaspăt udată. De lângă rogojina noastră se zărea o pădure de conifere acoperind o colină şi coborând pe panta ei blinda, precum o oaste în marş, cu câţiva pini înaintând, desprinşi de grosul trupei, drepţi, cu panaşe negre; apoi, dincolo de râu, se vedeau munţii, scăldaţi într-o nuanţă delicată şi uşoară de violetă; deasupra se boltea cerul luminos şi transparent, fără urmă de nori, de o divină măreţie. De undeva din vale, urca stins şi melancolic, cântecul unui păstor.

Jacinto se apropie încet de o fereastră şi se aşează greoi pe pervaz, năucit de dezastru, lipsit de apărare în faţa unei asemenea dispariţii neaşteptate a întregii Civilizaţii! Eu pipăiam rogojina tare şi rece ca un pietroi îngheţat. Amintindu-mi de saltelele luxoase cu puf şi arcuri, trimise în atât de mare număr de la 202, am izbucnit şi eu, indignat:

— Dar unde naiba sunt lăzile?... Cum se pot pierde treizeci şi ceva de lăzi cât toate zilele?

Jacinto ridică din umeri cu amărăciune:

— Împotmolite pe aici, pe undeva, printr-o magazie! ... La Medina, poate; în groaznica Medina. Nepăsare a Companiei, inerţie a lui Silverio... În sfârşit, asta e peninsulabarbarie!

M-am aşezat în genunchi pe alt pervaz şi am privit cu ochi încântaţi muntele şi cerul:

— E o frumuseţe!

După o tăcere gravă. Prinţul meu murmură, cu capul sprijinit în mâini:

— E o frumuseţe... Şi câtă pace!

Sub fereastră se întindea o bogată grădină de zarzavaturi unde creşteau viguros răzoare de salată, varză, fasole, frunze late de bostan târâtor. O veche arie, plină de hârtoape, domina valea din adâncul căreia urca boarea uşoară a vreunui pârâiaş ascuns. În partea unde ne aflam, colţul casei se pierdea în livada de portocali. Dintr-o cişmea rustică, pe jumătate năpădită de trandafiri fremătători, ţâşnea o şuviţă prelungă de apă strălucitoare.

— Simt o poftă disperată să beau din apa aceea! declară Jacinto serios.

— Şi eu... Să ieşim în curte, nu? Şi să trecem prin bucătărie să vedem ce se întâmplă cu găina.

Ne-am întors pe verandă. Ceva mai împăcat cu soarta nemiloasă, Prinţul meu culese şi el o garoafă galbenă. Prin altă uşă joasa, cu prag înalt, am pătruns într-o încăpere largă, plină de moloz, fără tavan, acoperită numai de câteva bârne groase, de pe care se ridică un stol de vrăbii.

— Uite ce oroare! murmură Jacinto, înfiorat.

Am coborât pe o scară lugubră ca a unui castel, orbecăind apoi pe un coridor întunecos cu dale zgrunţuroase, blocat de lăzi mari în care ar fi putut să încapă grânele unei provincii întregi. La capătul lui, uriaşa bucătărie era o învălmăşeală de forme negre – lemn şi piatră înnegrite de straturi groase de funingine seculară. Pe fundalul de culoarea păcurii, strălucea într-un colţ, pe pământul întunecat, o văpaie roşie care lingea cratiţele şi oalele de fontă, împrăştiind o fumăraie deasă care se strecura prin grătarul din zid, afară, până dincolo de frunzişul lămâilor. Pe cuptorul uriaş unde strămoşii medievali ai lui Jacinto îşi frigeau hălcile groase de porc sau de vacă, lăsat acum în părăsire din pricina frugalităţii gospodarilor, se putea zări un maldăr de coşuri şi de unelte acoperite de praf; venea puţină lumină doar de la o uşă de castan, larg deschisă spre o curticică rustică unde se amestecau verzele lombarde şi frumoasele narcise. În jurul focului, câteva femei agitate jumuleau puii, mestecau în cratiţe, tocau ceapa, cu o fervoare înflăcărată şi vorbăreaţă. Au amuţit cu toatele când ne-am făcut apariţia; sărmanul Melchior, zăpăcit, cu chipul lucios şi împurpurat de stareţ rotofei, se desprinse din grupul lor gălăgios. jurând că prânzişorul Ecelenţelor noastre va fi gata cât ai zice un „tatăl nostru…”

— Dar paturile, prietene Melchior?

Cinstitul bărbat bâigui o scuză ruşinată „pe rogojini, pe jos…”

— E de ajuns! am intervenit eu ca să-l consolez. Pentru o noapte, cu cearşafuri curate… *

— Ah, de cearşafuri răspund eu!… Dar ce ghinion, domnule! Să ne găsiţi aşa nepregătiţi, fără o saltea de lină, fără un muşchi de vacă… M-am gândit, am vorbit chiar cu cumătră. *Ecelenţele* voastre ar putea să doarmă la Ninhos, acasă la Silverio. Aţi avea paturi de fier, lavoare… Însă e cam o leghe până acolo şi drumul e prost…

Jacinto spuse binevoitor:

— Nu, totul se va aranja, Melchior. Pentru o noapte… Prefer să dorm la Tormes, în casa mea de munte!

Am ieşit în grădina închisă între stânci masive, acoperite de verdeaţă, în spatele cărora, pe coasta muntelui, se înălţau terase de pământ pe care se învolburau lanuri aurii de secară. Prinţul meu bău pe săturate din apa rece şi transparentă a cişmelei, cu buzele lipite de ţeavă, muşcă dintr-o frunză de salată rotundă şi creaţă şi sări de câteva ori încercând să ajungă până la fructele unui cireş cu coroana bogată şi grea de roade. Apoi, dând ocol vechiului teasc, pe al cărui acoperiş se afla un stol de porumbei cu aripi albe, am ajuns, mergând agale, cu paşi gânditori, pe poteca tăiată în coasta abruptă a muntelui. Prinţul meu scotea exclamaţii de uimire văzând ogoarele de porumb, stejarii străvechi plantaţi de străvechi Jacinto, căsuţele risipite pe dâmburi în umbra pădurilor de pini.

Am luat-o din nou pe aleea de fagi şi am intrat încă o dată pe poarta seniorială, însoţiţi de lătratul câinilor, mai blânzi acum, adulmecând un stăpân în Prinţul meu. Jacinto admise că faţada conacului avea „o anumită nobleţe”. Cel mai mult îi plăcea însă lunga alee, dreaptă şi largă, desenată parcă dinadins pentru defilarea unei cavalcade de seniori cu pene şi paji. Apoi, pe verandă, observând ţiglele noi ale capelei, îl lăudă pe Silverio, acest mare leneş, pentru că cel puţin avusese grijă de locuinţa Bunului Dumnezeu: „Şi veranda este agreabilă – murmură el, cufundându-şi chipul în garoafele parfumate. Îi mai trebuie nişte fotolii, nişte divane mari de răchită”.

Înăuntru, în „sala noastră”, ne-am aşezat amândoi pe pervazurile ferestrelor contemplând amurgul tihnit şi dulce care se lăsa încet peste vale şi munte. Pe cer licărea o steluţă, Venus diamantina, languroasa vestitoare a nopţii şi a plăcerilor ei. Jacinto nu se uitase niciodată ca lumea la steaua aceea, cu strălucirea ei fermecătoare, ce perpetuează pe cerul nostru catolic memoria incomparabilei zeiţe, şi nici nu asistase vreodată, cu sufletul atent, la maiestuoasa adormire a Naturii. Cufundarea treptată a munţilor în negură, crângurile amuţind ostenite de freamăt, luminile cătunelor care se

stingeau una câte una, ceaţa răcoroasă sub care văile par că se cuibăresc şi se culcă, dangătul somnoros de clopote rostogolindu-se peste râpe, şopotul tainic al apelor şi al ierburilor întunecate, toate erau pentru el noi şi surprinzătoare. De la fereastra larg deschisă spre munte, i se revela o altă viaţă în care nu sălăşluieşte numai omul şi tumultul activităţii lui. Am auzit cum prietenul meu suspina aidoma celui care în sfârşit şi-a găsit odihna.

Melchior ne smulse din extazul nostru cu plăcutul anunţ al „mesei *Ecelenţelor* noastre-l. L-am urmat într-o altă sală, şi mai pustie şi mai abandonată – aici, supercivilizatul meu Prinţ se opri în uşă, înfricoşat de lipsa de confort, de sărăcia şi asprimea lucrurilor. Pe masa sprijinită de zidul înnegrit, afumat de opaiţe, pe o faţă de masă de pânză groasă, două luminări de seu, în sfeşnice de tablă, luminau farfuriile grosolane de ceramică galbenă, flancate de linguri de cositor şi de furculiţe de fier. Paharele din sticlă groasă păstrau umbra violetă a vinului care spumegase în ele în anii îmbelşugaţi. Strachina de lut, plină vârf cu măsline, ar fi fost desigur pe placul unui Diogene… înfipt într-o pâine uriaşă, strălucea un cuţit cât toate zilele. Din jilţul seniorial, rezervat Prinţului meu, ultim obiect al vechilor Jacinto, cu spătarul rigid din lemn mâncat de care, umplutura de câlţi ieşea în smocuri prin rosăturile pielii.

O formidabilă femeie, cu un piept uriaş care îi tresălta sub şorţul înflorat, asudată şi îmbujorată de căldura vetrei, intră strivind podeaua, cu un castron fumegând în mână. Melchior care venea după ea, ridicând carafa de vin, spera ca *Ecelenţele* noastre să-l iertăm că supa nu 1 avusese destul timp să iasă ca la carte… Jacinto ocupă jilţul ancestral şi timp de câteva minute (de mare îngrijorare pentru vrednicul gospodar care îl privea cu ochii holbaţi) frecă energic, cu un colţ al feţei de masă, furculiţa ruginită, înnegrită lingură de cositor. Apoi, prudent, gustă din supa care era de găină şi mirosea bine. Gustă şi ridică spre mine, tovarăşul lui de nenorocire, doi ochi care străluceau de surprindere. Sorbi din nou, pe

îndelete „o lingură plină ochi. Zâmbi uimit: „E bună!”

De trei ori, cu fervoare, am atacat supa; era straşnic de bună: avea ficat şi pipotă, iar mireasma ei îţi muia sufletul.

— Mai vreau şi eu! exclamă Jacinto, cu multă hotărâre. Mi-e o foame… Pe Dumnezeu cel sfânt, de ani de zile nu mi-a fost aşa de foame.

El a fost cel care a curăţat avar tot ce mai rămăsese în castron. Şi imediat şi-a întors privirile spre uşă, aşteptând-o pe purtătoarea de bunătăţi, zdravăna slujnică cu – piept fremătător, care apăru în sfârşit, şi mai împurpurată la faţă, cutremurând duşumeaua cu pasul ei apăsat, ca să aşeze pe masă o tavă încărcată cu orez cu bob. Ce dezamăgire! La Paris, Jacinto detestase întotdeauna bobul… încercă totuşi o înghiţitură timidă şi ochii lui înceţoşaţi de pesimism scânteiară din nou căutându-i pe ai mei. Mai luă o îmbucătură zdravănă, cu un aer recules, precum un călugăr care îşi drămuieşte plăcerea ca s-o prelungească. Apoi strigă:

— Straşnic!… Ah, bob ca ăsta, da! Oh, ce bob! Ce bunătate!

Astfel, datorită acestui sfânt apetit, Jacinto se pomeni lăudând muntele, priceperea desăvârşită a femeilor vorbăreţe care, în bucătărie, învârteau în oale, pe Melchior care prezida ospăţul…

— Nici la Paris nu găseşti un asemenea orez cu bob, prietene Melchior!

Vechilul cel cumsecade zâmbea, înseninat pe deplin:

— Păi asta e mâncarea argaţilor de la fermă! Şi ce porţii, că şi *Ecelenţele* Voastre ar râde… Dar acum că aţi venit aici, domnule Jacinto, şi dumneavoastră vă veţi îngrăşa şi vă veţi înzdrăveni!

Prea bunul vechil credea sincer că, pierdut în Parisul acela îndepărtat, departe de belşugul de aici, stăpânul de la Tormes suferea de foame şi se sfrijea… Căci într-adevăr. Prinţul meu părea că-şi satură acum o. foame veche şi un dor îndelungat de îndestulare, izbucnind, la fiecare tavă care sosea. În laude nesfârşite. În faţa puiului auriu la

frigare şi a salatei care îi făcuse poftă în grădină, dreasă acum cu un ulei de măsline demn de buzele lui Platon, exclamă: „E divin! ki Nimic nu-l entuziasmă însă mai mult ca vinul de Tormes, revărsându-se de sus, din pântecoasa carafă verde – un vin rece, spumos, plin de sevă, cu mai mult suflet şi pătrunzând mai adânc în inimă ca multe poeme sau cărţi sfinte. Privind, la luminarea de seu. paharul acoperit de o uşoară spumă roz, Prinţul meu, cu o scânteiere de optimism pe chip, cită din Vergiliu:

— *Quo te carmina clicam*, *Rethica*? Cine va cânta aşa cum se cuvine plăcutul vin al munţilor aceştia?

Cum nu-mi place să mi-o ia nimeni înainte în cunoaşterea clasicilor, l-am citat şi eu îndată pe Vergiliu al meu, cântăreţul dulcii vieţi rurale:

— *Hanc olvm veteres vitam coluere Sabini*. Aşa trăiau vechii sabini. Aşa Romulus şi Remus… Aşa s-a înălţat viteaza Etrurie, aşa a devenit Roma minunea lumii!

Încremenit, cu mâna încleştată pe carafă, Melchior îşi zgâia ochii la noi, cu nesfârşită uimire şi respect religios.

Ah. cât de bine am mâncat sub auspiciile lui Melchior care, mai târziu, ne furniză darnic şi tutelar tutunul. Şi cum înaintea noastră se întindea o noapte de munte, ne-am întors la ferestrele fără geamuri, în sala mare, ca să contemplăm somptuosul cer de vară. Am filosofat atunci în tihnă şi cu elocvenţă.

În Oraş (cum remarcă Jacinto) nu priveşti niciodată astrele, nici nu îţi aminteşti de ele din pricina felinarelor de gaz salva globurilor electrice care le acoperă strălucirea. De aceea (cum am observat eu), nu ajungi nicicând la comuniunea cu Universul care este unica glorie şi unica consolare a Vieţii. La munte însă, fără clădiri diforme de şase etaje, fără fumăraia care îl acoperă pe Dumnezeu, fără grijile care, ca nişte greutăţi de plumb, târăsc sufletul în praful de pe jos, un Jacinto, un Zé Fernandes, liberi, cu burta plină, fumând pe pervazul unei ferestre, se uită la astre şi astrele se uită la ei. Unele, firește, cu ochi le o sublimă imobilitate sau de o sublimă

indiferenţă. Altele însă, curioase, jinduitoare, cu o lumină care semnaizează, cheamă, ca şi cum ar încerca, în pofida depărtării, lăşi dezvăluie tainele sau să le înţeleagă pe ale noastre…

— Ei, Jacinto, ce stea e aceea, acolo, atât de vie, peste întreaşina de la acoperiş?

— Nu ştiu… Dar aceea, Zé Fernandes. acolo, deasupra pinilor?

— Nu ştiu.

Nu ştiam. Eu, din piicina groasei cruste de ignoranţă cu care m-am procopsit la Coimbra, mama mea spirituală. El, pentru că avea în Bibliotecă treizeci şi opt de tratate de Astronomie, iar Ştiinţa, acumulată astfel, formează o pădure care nu poate fi nici străbătută, nici defrişată. Dar ce ne păsa nouă că astrul de colo se numea Sirus iar celălalt Aldebaran? Ce le păsa lor că unul dintre noi era Jacinto, iar celălalt Zé? Stelele, atât de uriaşe, noi, atât de mici, suntem opera aceleiaşi Voinţe. Toţi, Uranus sau Lorena de Noroha e Sande, constituim moduri diverse de a exista a unei unice Fiinţe, iar diversităţile noastre risipite se adună până la urmă în aceeaşi Unitate compactă. Molecule ale aceluiaşi Tot, guvernate de aceeaşi Lege, ne îndreptăm către acelaşi Ţel… De la astru la om, de la om la floarea de trifoi, la marea sonoră, totul este acelaşi singur Trup… Niciun freamăt de viaţă, oricât ar fi de neînsemnat, nu trece prin acest Trup Sublim, fără să se repercuteze în toate ce sunt, în cele mai umile lucruri sau în cele care par inerte şi fără viaţă. Când un soare pe care nu pot să-l văd şi nu-l voi vedea niciodată se stinge în străfundurile cerului, lăstarul fragil de lămâi, jos în livadă, simte tainica suflare a morţii, iar când eu lovesc cu talpa piciorului în podeaua de la Tormes, în depărtare, monstruosul Saturn se înfioară, şi această înfiorare străbate întregul Univers! Jacinto lovi cu putere în pervazul ferestrei. Am exclamat:

— Crede-mă!… Soarele s-a cutremurat.

După aceea (cum am remarcat eu) trebuia să ţinem seama de faptul că, pe fiecare dintre aceste grăunţe de pulbere luminoasă, existau creaturi care se nasc, pier şi

renasc fără încetare. În aceeaşi clipă, alţi Jacinto, alţi Zé Fernandes, aşezaţi la ferestrele altor Tormes, contemplă cerul nocturn pe care se află un punct de lumină care este Pământul nostru puternic, atât de ridicat în slăvi. Nu toţi vor fi având forma noastră, extrem de fragilă, foarte stânjenitoare şi (cu pxcepţia lui Apolo de la Vatican, a lui Venus din Milo şi poate a prinţesei de Carman) deosebit de urâtă şi burlescă. Totuşi, oribile sau de o inefabilă frumuseţe, colosale, cu carnea mai tare decât granitul, sau uşoare ca aburul şi unduind în lumină, toate aceste făpturi sunt fiinţe gânditoare şi au conştiinţa Vieţii – căci desigur fiecare lume îşi are un Descartgs al ei, sau poate că Descartes al nostru le-a cutreierat pe toate cu Metoda sa, cu mantia sa neagră şi ascuţimea elegantă a spiritului său, formulând unica certitudine care s-ar putea să fie certă, marele „Gândesc, deci exist4. Va să zică noi toţi, Locuitori ai – Lumilor, la fereastra conacelor noastre, sus pe Saturn, sau aici jos pe Pământ, împlinim mereu un act sacrosanct care ne pătrunde adânc în suflet – cel de a simţi că în gândire se află nucleul comun al modalităţilor noastre de a fi. realizând astfel, o clipă, în Conştiinţă, Unitatea Universului!

— Ei, Jacinto?…

Prietenul meu mormăi:

— Se poate… Mor de somn.

— Şi eu. „Batem câmpii, stimate domn!” cum spunea Pestaninha la Coimbra. Nimic nu e însă mai frumos şi mai inutil ca o conversaţie, pe vârf de munte, cu ochii la stele! … Pleci totuşi mâine?

— Cu siguranţă, Zé Fernandes! Cu siguranţa lui Descartes: „Gândesc, deci fug!” Cum vrei tu să stau în această dărăpănătură, fără un pat, fără un fotoliu, fără o carte! Omul nu trăieşte numai cu orez cu bob! Dar o să stau mai mult la Lisabona ca să-l văd pe Sesinrbra, administratorul meu… Şi, fireşte, voi aştepta să fie terminate lucrările, să apară lăzile, ca să mă pot întoarce îmbrăcat decent, cu haine curate, la strămutare…

— Aşa e, oasele…

— Dar mai rămâne Grilo… Ce dobitoc! Pe unde o fi umblând zăpăcitul ăsta?

Am meditat atunci la soarta bietului Grilo, în timp ce ne plimbam agale prin sala uriaşă, unde luminarea de seu, topindu-se în sfeşnicul de tinichea, era ca vârful aprins al unei ţigări pe o câmpie pustie. Distinsul nostru negru ori a fost azvârlit ţipând în noroaiele din Medina, împreună cu cele douăzeci şi şapte de valize, ori şi-a continuat drumul alături de Anatole, legănaţi de vise plăcute, în trenul de Madrid. Ambele posibilităţi i se păreau Prinţului meu nişte dezastre îngrozitoare pentru confortul nostru.

— Fiu, ascultă, Jacinto… Dacă Grilo s-a împotmolit la Medina, a dormit în *fonda*, a vânat ploşniţe, şi în dimineaţa asta a plecat în goană încoace. Când o să cobori mâine la gară, la ora patru, o să-l găseşti pe preţiosul tău Grilo, împreună cu preţioasele tale valize în trenul care duce la Porto şi în capitală…

Jacinto îşi scutură braţele ca şi cum s-ar fi zbătut să scape din ochiurile unei plase:

— Şi dacă a nimerit în trenul de Madrid?

— Atunci, apare săptămâna asta la Tormes unde găseşte poruncă să se întoarcă la Lisabona şi să reintre în suita ta… Rămâne însă interesantul caz al bagajelor mele. Dacă îl găseşti mâine pe Grilo la gară, te rog dă la o parte valiza mea neagră, şi sacul de pânză şi cutia de pălării. Grilo ştie care sunt. Şi cere-i lui Pimenta, grăsanul de la gară, să mă anunţe la Guiães. Dacă Grilo apare la Tormes, picat de la Madrid, cu toate valizele, să-mi lase lucrurile la Melchior… Mâine o să vorbesc cu Melchior.

Jacinto se trase cu furie de guler:

— Dar cum să plec mâine la Lisabona, cu cămaşa pe care n-am schimbat-o de două zile şi care a început să-mi dea nişte mâncărimi groaznice? Şi fără o batistă… Nici măcar o periuţă de dinţi!

Fertil în idei, am întins mâinile, cu un frumos gest protector

— Totul se aranjează, Jacinto, totul se aranjează! Eu plec de aici devreme, pe la şase dimineaţa, şi ajung la

Guiães la zece, încă pe răcoare. Înainte de prânz şi de a sta la taifas cu mătuşa Vicencia, îţi trimit un sac de lenjerie cu un slujitor. Cămăşile şi izmenele mele s-ar putea să-ţi fie cam largi. Dar un cerşetor ca tine nu are dreptul la eleganţă şi la haine bine croite. Dacă argatul vine în galop, ajunge aici în două ore, ai timp să te schimbi înainte să cobori la gară… Pot să pun în valiză şi o periuţă de dinţi.

— Oh, Zé Fernandes! Pune atunci şi un burete şi o sticluţă cu apă de colonie!

— Apă de lavandă, excelenţă, făcută de mătuşa Vicencia…

Prinţul meu suspină, impresionat de mizeria lui sordidă şi de faptul că era nevoit să împrumute toate cele trebuincioase:

— Bine, atunci să dormim, sunt ostenit de emoţii şi aştrii…

Tocmai atunci Melchior întredeschise timid uşa grea, anunţându-ne că „erau pregătite paturile *Ecelenţelor* noastre1. Urmându-l pe bunul vechil care ridica în mână un opaiţ, ce ne-a fost dat să vedem, Prinţului meu şi mie, până mai adineauri înfrăţiţi cu aştrii? în două săliţe, separate de un arc lugubru de piatră, două rogojini întinse pe podea. Lângă capătul mindirului mai lat, destinat stăpânului de la Tormes, se afla un sfeşnic de alamă pus pe o baniţă, iar la picioare, un lighean smălţuit pe un scăunel cu trei picioare, pentru spălat. Pentru mine, muntean al acestor munţi, nici lighean, nici opaiţ.

Încet, cu vârful piciorului, supercivilizatul meu prieten pipăi i ogojina. Simţi desigur asprimea ei necruţătoare, fiindcă rămase înclinat deasupra ei, plimbându-şi dezolat degetele peste chipul palid.

— Dar ce-i mai rău nu e rogojina, murmură, în sfârşit, cu un suspin. Însă nu am pijama, nu am papuci!… Nu pot să mă culc cu cămaşă apretată.

La propunerea mea, am făcut apel la Melchior. Din nou, merituosul bărbat a luat măsuri, aducându-i lui Jacinto ca să-şi odihnească picioarele, o pereche de saboţi şi ca să-şi înfăşoare trupul o enormă cămaşă muierească,

de dimie, aspră ca veşmântul unui pocăit, cu poalele creţe şi dure ca o sculptură în lemn. Ca să-l consolez, i-am amintit că Platon când scria *Banchetul*, sau Vasco da Gama când dădea ocol Capului, nu dormeau pe pături mai de soi! Rogojina tare face sufletul puternic, Jacinto!… Doar îmbrăcat în dimie se intră în Paradis.

— Ai cumva, mi-a răspuns sec prietenul meu, ceva de citit? Nu pot să adorm fără o carte.

Eu? O carte? Aveam numai vechiul *Journal du Commerce*, care scăpase de la risipirea bunurilor noastre. Am rupt foaia largă pe la mijloc şi am împărţit-o frăţeşte cu Jacinto. El a luat partea cu anunţurile. Şi cine nu l-a văzut atunci pe Jacinto, stăpânul de la Tormes, încovrigat la marginea rogojinii, lângă luftiânarea de seu care se topea în baniţă, cu picioarele vârâte în saboţi, pierdut între cutele aspre şi poalele ţepene ale cămăşii ţărăneşti, parcurgând gânditor, pe o bucată veche de gazetă, plecările pacheboturilor, nu poate să ştie cum arată o imagine intensă şi veridică a Descurajării.

Retras în alcovul meu spartan, tocmai îmi descheiam nasturii de la vestă, cu o delicioasă oboseală, când Prinţul meu mă strigă din nou:

— Zé Fernandes…

— Spune.

— Bagă în sac şi un închizător de cizme.

Tolănit comod pe rogojina aspră, am şoptit aşa cum fac întotdeauna când mă pregătesc să trec hotarele Somnului care e văr cu Moartea: „Domnul fie lăudat!” Apoi am luat jumătatea din *Journal du Commerce* care îmi aparţinea…

— Zé Fernandes…

— Ce este?

— Poţi să pui în sac şi nişte praf de dinţi… Şi o pilă de unghii… Şi un roman!

Jumătatea mea de gazetă începuse să-mi alunece dintre degetele amorţite. Din alcovul lui, după ce suflă în luminare, Jacinto murmură căscând:

— Zé Fernandes…

— Hm?

— Să scrii la Lisabona, la Hotelul Braganga... Cel puţin cearşafurile sunt proaspăt spălate, miros bine, a curăţenie!

A

două zi, în zori, am plecat la Guiães fără zgomot, ca să nu-l trezesc pe Jacinto care, cu mâinile încrucişate pe piept, dormea cu un aer de betatitudine pe rogojina de granit.

După o săptămână, pe când coboram dimineaţa la masă, mi-am găsit pe coridor mult aşteptatele valize, pe care le adusese într-o căruţă un argat de la Casai da Giesta împreună cu „salutări de la domnul Pimentinha”. Gândul meu a sărit pe dată la Jacinto şi am trimis prin telegraf, la Lisabona, la Hotelul Braganga acest strigăt vesel: „Eşti acolo? Ştiu că l-ai regăsit pe Grilo şi ai recuperat Civilizaţia! Ura! îmbrăţişări!” Numai după şapte zile, timp în care fusesem ocupat cu delicata operaţie de a culege sparanghelul cu care civilizasem odinioară răzoarele mătuşii Vicencia. am băgat de seamă tăcerea lui Jacinto. Într-o carte poştală, am repetat, amplificându-l, strigătul prietenos: „Eşti acolo? Plăcerile din Baixa te fac aşa de neatent şi de mut? Eu, cu sparanghelul! Răspunde, când soseşti? Vreme delicioasă! 23° la umbră. Şi oasele?...” Veni apoi răstimpul pios al hramului Sfintei Fecioare din Roqueirinha. Apoi, la vremea craiului nou am fost să tai lemne în pădurea mea de la Corcas. Mătuşa Vicencia a făcut o indigestie de la nişte sângerete şi a vomitat mai multe zile. Tăcerea Prinţului meu era ingrată şi îngrijorătoare.

În sfârşit, într-o seară, pe când mă întorceam de la Fior da Mal va da la vara mea Joaninha, m-am oprit în

Sandofim, la cârciuma lui Manuel Rico ca să beau dintr-un anumit vin alb pe care sufletul meu îl cunoştea prea bine şi mi-l cerea întruna.

În faţa cârciumii, la uşa potcovarului, Severo, nepotul lui Melchior din Tormes şi cel mai iscusit tămăduitor de animale din ţinut, tăia mărunt câteva frunze de tutun,

aşezat călare pe o bancă. Am mai cerut o litră de vin în timp ce el mângâia gâtul iepei mele pe care o vindecase de o răceală, şi, cum îi cerusem veşti despre Melchior, Severo îmi spuse că în ajun mâncase la Tormes împreună cu el* şi că avusese prilejul să se apropie şi de nobilul stăpân…

— Asta-i bună! Atunci domnul Jacinto e la Tormes?

Uimirea mea păru că-l amuză pe Severo:

— Cum, Excelenţa Voastră?… Păi, e la Tormes de peste cinci săptămâni, fără să se îndepărteze un pas! Se pare că o să stea până la culesul viei, şi se petrec acolo lucruri măreţe!

Ce veste, pe toţi Dumnezeii! A doua zi, duminică, după slujbă, fără să mă las intimidat de căldura apăsătoare, am pornit în galop spre Tormes, într-o stare de mare agitaţie sufletească. Când am intrat în curtea-însorită, cumătră lui Melchior apăru din spatele grajdului, auzind lătratul câinilor ciobăneşti şi se apropie în fugă de mine cu un lighean de spălat rufe rezemat de şold. Seniorul Jacinto?… Seniorul Jacinto umbla cu Silverio şi cu Melchior pe câmpurile de la Freixomil…

— Şi domnul Grilo. negrul?

— L-am zărit adineaori în livadă, cu francezul. Culegeau lămâi dulci…

Toate ferestrele conacului scânteiau în soare, cu geamuri noi, bine lustruite. Am văzut într-un colţ al curţii găleţi de var şi străchini cu vopsele. O scară de pietrar se odihnea, în sfânta zi, proptită de acoperiş. Lângă zidul capelei, două pisici dormitau pe grămezile uriaşe de paie scoase din lăzile încăpătoare.

* „Binew, mi-am zis. „Iată Civilizaţia”.

Am băgat iapa în grajd, am urcat scara. Pe verandă, pe un maldăr de şipci, o cadă de zinc strălucea sub razele soarelui. Înăuntru, am găsit duşumelele reparate, vopsite cu drobiţă. Pereţii goi, proaspăt văruiţi, împrăştiau răceală precum cei ai unei mănăstiri. O încăpere, spre care m-au condus trei uşi larg deschise cu francheţe muntenească, era, cu siguranţă, dormitorul lui Jacinto: hainele atârnau pe umeraşe de lemn. patul de fier, cu o pătură de barchet,

îşi ascundea timid asprimea virginală într-un ungher, între zid şi băncuţa pe care un sfeşnic de alamă strălucea deasupra unui volum din Don *Quijote*; pe lavoarul vopsit în galben, imitând bambusul, încăpea doar o cană, un lighean şi o bucată groasă de săpun; o singură poliţă fusese de ajuns pentru alinierea desăvârşită a periei, foarfecelor, pieptenului, oglinjoarei luate de la târg şi a flaconaşului cu lavandă pe care le trimiseseră de la Guiães. Cele trei ferestre, fără perdele, contemplau frumuseţea munţilor, lăsând să pătrundă în odaie aerul delicat şi moale, parfumat de răşina pinilor şi de trandafirii din grădină. În faţă, pe coridor, se afla o altă încăpere în care se repeta aceeaşi simplitate. Cu sigurranţă că Prinţul hneu o pregătise prevă7 ător pentru prietenul său Zé Fernandes. Mi-am agăţat fără întârziere haina de lustrin pe un cuier din odaia destinată mie.

În sala mare unde filosofaserăm atât de mult cu ochii la stele, Jacinto înjghebase un loc de odihnă şi studiu, desfăşurând acea măreţie care-l impresionase pe Severo. Fotolii ample de nuiele, aduse din Madeira, erau căptuşite cu pernuţe confortabile de stambă. Pe masa enormă de lemn alb, lucrată la Tomţes, am admirat un sfeşnic de metal cu trei braţe, o călimară, călugărească cu pene de gâscă şi un vas bisericesc plin de garoafe. Aşezată între două ferestre, o comodă veche, încrustată, cu ferecături cizelate, primise pe marmura ei trandafirie pioasa povară a unei iesle de Crăciun, unde Regii Magi, păstorii cu desagi arătoase, mieii cu lâna ciufulită, grăbeau peste prăpăstii către pruncul Iisus, care din leagănul său le întindea mânuţele, încoronat cu o uriaşă coroană regală. O etajeră de lemn ocupa o parte dintr-un perete, între două portrete afumate, cu rame negre; pe unul din rafturi se odihneau două puşti; pe celelalte aşteptau, risipite ca primii învăţaţi sosiţi la sfat, mai multe cărţi nobile, un Plutarh, un Vergiliu, *Odiseea*, manualul lui Epictet, cronicile lui Froissart. În sală se mai afla tin şir demn de scaune de paie lăcuite, noi-nouţe, iar într-un ungher se putea zări un maldăr de nuiele.

Totul strălucea de curăţenie, într-o ordine desăvârşită. Obloanele închise fereau această latură a conacului de soarelg care bătea în ferestre, încingându-le pervazurile din piatră. Din duşumeaua stropită cu apă se înălţa o răcoare plăcută în penumbra uşoară. Garoafele umpleau aerul de mireasmă. Nicio şoaptă nu se auzea de pe câmpuri sau dinăuntrul casei. Tormesul dormea în splendoarea dimineţii sfinte. M-am lăsat pătruns de această linişte consolatoare de mănăstire rurală şi m-am tolănit pe un scaun de răchită, lângă masă. Am deschis leneş un tom de Vergiliu şi am murmurat, însuşindu-mi dulcele vers peste care am dat:

Fortunate Jacinthe! *Hic*, *inter arva nota Et fontes sacros*, *frigus captabis opăcum*...

Norocos Jacinto, într-adevăr! Pe câmpii care îţi aparţin, lângă ape care sunt sacre pentru tine, culegi acum, în sfârşit, umbra-şi pacea!

Am mai citit şi alte versuri. Când tocmai începusem să aţipesc nepoliticos cu nasul în divinul bucolic, obosit de cele două ceasuri de galop prin arşiţă, mă trezi un strigăt prietenos. Era Prinţul meu. După ce m-am eliberat din îmbrăţişarea lui sănătoasă, l-am comparat hotărât cu o plantă pipernicită, ofilită în întuneric, printre covoare şi mătăsuri care, de îndată ce este duăă afară, în vânt şi în soare, udată din belşug, înverzeşte din nou, înfloreşte şi face cinste Naturii! Jacinto nu mai umbla adus de spate. Aerul de munte ori viaţa mai adevărată aduseseră pe obrajii lui reci şi palizi de om supercivilizat o îmbujorare caldă de sânge reîmprospătat care îi dădeau o superbă înfăţişare virilă. În ochii lui care în Oraş erau mereu atât de crepusculari şi de nepăsători la Lume, licărea acum o lumină de amiază, hotărâtă şi generoasă, fericită să se pătrundă de frumuseţea lucrurilor. Până şi mustaţa i se ondulase. Acum nu-şi mai trecea peste faţă mâna dezamăgită, ci se bătea cu ea triumfător peste coapsă. Ce-aş mai putea spune? Era un Jacinto nou şi necunoscut. Aproape că m-am înspăimântat gândindu-mă că trebuia să învăţ şi să înţeleg comportamentul şi ideile noi ale acestui

nou Prinţ.

— Pe toţi dracii, Jacinto, dar cum se face…?

El strânse jovial din umerii care deveniseră parei mai largi. Păşind suveran pe duşumelele reparate, cu pantofii lui albi şi prăfuiţi, îmi povesti că, trezindu-se dimineaţa în Tormes, după ce se spălase într-o puţină şi îşi pusese schimburile primite de la mine, se simţise dintr-odată *înseninat*, *slobod*! Mâncase o farfurie de ouă cu* cârnaţi, sublimă! Se plimbase de colo-colo, prin toată această măreţie a muntelui, cu gânduri senine de libertate şi pace. Apoi a trimis la Porto după un pat, cuiere… Şi astfel se afla încă aici…!

— Pentru toată vara?

— Nu! O lună. Două luni! Doar atât cât vor mai fi cârnaţi şi câtă vreme apa de la izvor, băută dintr-un ciob de sticlă sau dintr-o frunză de varză va mai avea gustul acesta divin!

M-am prăbuşit pe scaunul de nuiele şi l-am privit uluit, cu ochii ieşiţi din orbite! El înfăşură într-o foiţă de ţigară nişte tutun tocat grosolan, păstrat într-o strachină smălţuită. Şi exclamă:

— Îmi cutreier pământurile de când se crapă de ziuă! Astăzi am. pescuit până la ora asta patru păstrăvi magnifici… Acolo jos, la Naves, e un pârâu care coboară în valea Serandei… La cină vom mânca din păstrăvii mei!

Eu stăruiam însă, dornic să aud povestea acestei învieri:

— Deci, nu te-ai duş la Lisabona?… Am telegrafiat…

— Ce telegraf! Ce Lisabonă! Am stat aici pe munte, lângă izvorul Lirei, la umbra unui copac bogat, sub *tegmine* nu ştiu cum, citindu-l pe adorabilul meu Vergiliu… De asemenea, mi-am aranjat palatul! Cum ţi se pare, Zé Fernandes? În trei săptămâni, s-au pus duşumele, geamuri, am văruit, am făcut scaune!… A lucrat toată lumea din vecinătate! Chiar şi eu am zugrăvit cu o bidinea cât toate zilele. Ai văzut sufrageria?

— Nu.

— Atunci vino să admiri frumuseţea simplităţii,

barbarule!

Era aceeaşi sală unde noi ridicaserăm în slăvi orezul cu bob, acum avea însă duşumelele bine frecate şi pereţii spoiţi de sus până jos, cu o bordură de un albastru strident în care am ghicit îndată opera Prinţului meu. O faţă de masă de in de Guimarães acoperea masa, cu franjuri lungi până la podea. Pe fundul farfuriilor de ceramică groasă strălucea un cocoş galben. Erau aceleaşi farfurii, cu acelaşi cocoş, din care în casa noastră la Guiães îşi mănâncă fasolea argaţii…

În curte se auziră câinii lătrând. Jacinto alergă pe verandă, cu o uşurinţă ciudată care îmi făcu mare plăcere. Ah, se rupsese definitiv plasa nevăzută care îl ţinea odinioară prins în ochiurile ei! În clipa aceea, îşi făcu apariţia Grilo, îmbrăcat cu o vestă de in ţinând în fiecare mână câte o sticlă de vin alb. Se umplu de bucurie „văzându-l pe moşie pe dom Fernandes”. Totuşi chipul lui venerabil de abanos nu mai era luminat, ca la Paris, de strălucirea aceea atât de senină şi de fericită… Mi s-a părut chiar că se gârbovise… Când l-am întrebat ce se întâmplase, şi-a ţuguiat buzele groase cu o expresie de îndoială:

— Cuconaşului îi place, atunci îmi place şi mie… Aerul e foarte bun aici, dom Fernandes, aerul e foarte bun!

După aceea, cu o voce mai joasă, învăluind cu un gest dezolat ceramica de Barcelos, cuţitele cu miner de os, rafturile de pin negeluit ca într-un refectoriu de franciscani

— Însă e multă sărăcie, dom Fernandes, multă sărăcie!

Jarcinto se întoarse cu un pachet de ziare legate cu banderolă:

— Era poştaşul… Vezi că nu m-am «iertat de tot cu Civilizaţia. Iată Presa!… Dar să n-aud de *Figaro* sau de oribilul *Deux Mortdes*. Ziare de agricultură! Ca să învăţ cum se produc zâmbitoarele lanuri şi în ce zodie se prinde viţa pe ulm şi ce îngrijiri îi trebuie albinei ca să facă miere… *Quid faciat laetas segetes*… De altfel, pentru această nobilă educaţie, aveam deja *Georgicele* pe care tu

le ignori cu bună ştiinţă!

Am izbucnit în râs:

— De unde până unde! *Nos quoque gens sumus et nostrum Virgilium sabemus*!

Însă noul meu prieten, aplecat peste pervazul de la fereastră, bătea din palme aşa cum făcea Cato în Roma cea simplă ca să-şi cheme servitorii şi striga:

— Ana Vaqueira! Un pahar, bine spălat, cu apă de la izvorul cel vechi!

Am sărit în sus foarte amuzat:

— Cum, Jacmto? Dar apele carbonate? Fosfatate? Sterilizate? Sodice?…

Prin ful meu dădu din umeri cu un dispreţ trufaş, izbucni însă în urale când apăru un pahar înalt, în întregime aburit de răcoarea geroasă a apei scânteietoare, adus" pe o farfurie de o frumoasă slujnică. Eu am admirat-o mai ales pe slujnică… Ce ochi, de un negru atât de străveziu-şi de serios! Ce armonie şi graţie de nimfă latină în umblet, în unduirea şoldurilor!

Abia se făcuse nevăzută pe uşă splendida apariţie:

— Jacinto, acuşi o să vreau şi eu nişte apă! Şi dacă fata asta e cea care le aduce pe toate, o să cer câte ceva din cinci în cinci minute L. Ce ochi. ce trup… La naiba, băiete! Aceasta e poezia vie a muntelui…

Prinţul meu zâmbi cu sinceritate:

— Nu! Să nu ne facem iluzii, Zé Fernandes! Să nu ne credem în Arcadia. E o fetişcană frumoasă, dar o brută… Nu are mai multă poezie, nici mai multă sensibilitate sau chiar frumuseţe decât o bună vacă de prăsilă. Îşi merită numele de Ana Vaqueira. Munceşte bine, digeră bine, zămisleşte bine. Pentru asta a făcut-o Natura aşa sănătoasă şi zdravănă, şi ea îşi face datoria. Bărbatul ei nu pâre însă mulţumit, fiindcă o snopeşte în bătăi. Şi el e o brută frumoasă… Nu, dragul meu, muntele e minunat şi eu îi sunt foarte recunoscător… Însă aici găseşti femela în toată animalitatea ei şi masculul în tot egoismul său… Sunt însă adevăraţi, cum nu se poate mai adevăraţi! Adevărul acesta, Zé Fernandes, este o odihnă pentru mine.

Cu paşi înceţi, bucurându-ne de răcoarea, liniştea, libertatea vastului conac, am revenit în încăperea pe care Jacinto o botezase deja „Bibliotecă”. Zărind într-un colţ o ladă cu capacul pe jumătate smuls din cuie, l-am întrebat repede, înecându-mă aproape din pricina curiozităţii furibunde care mă asaltase:

— Dar lăzile, Jacinto?... Muntele de lăzi, de Civilizaţie, pe care le-am trimis? Ai aflat ceva? Au apărut?

Prinţul meu se opri, se bătu vesel cu palma peste coapsă:

— Sublim! îţi mai aminteşti de omuleţul cu tolba pe umăr, pe care l-am admirat atât de mult pentru agerimea lui, pentru cunoştinţele lui geografice?... Îţi aminteşti? Abia am pomenit de Tormes, a strigat că ştia despre ce e vorba, a mâzgălit o notiţă... Nu era nevoie de mai mult! „Oh! Tormes. perfect, foarte vechi, foarte curios!” Ei, află că a trimis totul la Alba-de-Tormes, în Spania! Totul este în Spania!

M-am scărpinat în barbă, dezamăgit:

— Ca să vezi... Un om atât de priceput, atât de prompt, care făcea atâta onoare Progresului! Toate lăzile în Spania!... Ai trimis după ele?

— Nu, poate mai târziu... Deocamdată, Zé Fernandes, mi se pare delicios să mă scol dimineaţă şi să nu am decât o singură perie ca să-mi netezesc părul.

L-am privit lung pe prietenul meu, copleşit de amintiri:

— Aveai vreo noul

— Nouă? Aveam douăzeci! Poate chiar treizeci! Şi era o încurcătură, nu-mi erau de ajuns L. La Paris nu am fost niciodată pieptănat cum trebuie. La fel cu cele treizeci de mii de volume ale mele, erau atât de multe încât niciodată nu am citit niciunul. La fel cu ocupaţiile mele, mă copleşeau într-atâta încât nu am fost niciodată folositor la ceva!

Pe înserat, după ce s-a mai domolit căldura, am hoinărit pe potecile şerpuitoare ale bogatului domeniu, întins peste vale şi munte, pe o rază de două leghe

împrejurul conacului. Nu mai fusesem cu Jacinto în mijlocul Naturii din acea zi plină de haz, demult trecută, când el se dăduse de ceasul morţii, în pădurea atât de sociabilă şi de civilizată din Montmorency. Oh, dar acum, cu câtă siguranţă şi cu ce idilic amor se mişca el prin Natura de care atâţia ani se ţinuse la distanţă din convingere şi obişnuinţă! Acum nu se mai temea de umezeala mortală a ierbii, nu se mai ferea ca de o impertinenţă de atingerea crengilor, iar tăcerea cerurilor nu îl mai neliniştea ca o depopulare a Universului. Cu desfătare şi cu un sentiment mângâietor de stabilitate recuperată îşi afunda încălţările solide în lutul moale, ca în elementul său natural şi patern, lăsa fără motiv cărările uşoare ca să se avânte în mijlocul arbuştilor încâlciţi şi să primească pe obraz mângâierea frunzelor fragede, se oprea nemişcat pe câte o movilă, făcându-mă să-mi reţin gesturile şi chiar răsuflarea, ca să se îmbibe de tăcere şi pace; şi l-am surprins în două rânduri atent şi zâmbitor pe malul unui pârâu vorbăreţ ca şi cum i-ar fi ascultat confidenţele…

Apoi filosofa fără oprire, cu entuziasmul unui proaspăt convertit, dornic să convertească la rândul său:

— Cum se eliberează aici inteligenţa! Hm? Şi totul este însufleţit de o viaţă puternică şi profundă!… Dar tu, Zé Fernandes, spui că nu există gânduri aici…

— Eu?! Eu nu spun nimic, Jacinto…

— Acesta este un mod de a gândi foarte îngust şi grosolan…

— Dar ce tot îndrugi acolo? Eu…

— Nu, tu nu pricepi. Viaţa nu înseamnă numai a gândi, dragă maestre…

— Ce-ţi veni!

— Viaţa este în mod esenţial Voinţă şi Mişcare. Pe această bucată de pământ, plantată cu porumb se mişcă o întreagă lume de impulsuri, de forţe care izbucnesc şi care îşi ating expresia lor supremă care este Forma. Nu, filosofia ta este încă foarte rudimentară.

— Asta-i bună! Dar eu…

— Şi apoi, tinere, gândeşte-te ce inepuizabilă, ce miraculoasă diversitate de forme… şi toate nespus de frumoase.

Mă înhăţa de sărmanul meu braţ, îmi poruncea să privesc în jur cu respect. În Natură nu vei descoperi nicicând o linie urâtă sau repetată! Niciodată nu vei găsi două frunze de iederă care să aibă acelaşi contur sau aceeaşi nuanţă de verde! în Oraş. dimpotrivă, fiecare casă repetă servil altă casă; toate chipurile reproduc aceeaşi indiferenţă sau aceeaşi nelinişte; ideile au toate aceeaşi valoare, acelaşi tipar, aceeaşi formă, precum lirele; până şi Iluzia, lucrul cel mai personal şi mai intim, este identică la toţi, şi toţi o sorb şi se pierd în ea ca în aceeaşi ceaţă… Identitatea – aceasta este oroarea Oraşelor!

— În vreme ce aici!… Priveşte castanul acela. De trei săptămâni îl văd în fiecare dimineaţă şi de fiecare dată mi se pare altul… Umbra, soarele, vântul, norii, ploaia îi compun neîncetat o expresie diferită şi interesantă, veşnic nouă. N-aş putea niciodată să obosesc privindu-l…

Am murmurat:

— Păcat că nu vorbeşte!

Prinţul meu se dădu înapoi, aruncându-mi o privire înflăcărată, de apostol:

— Cum adică nu vorbeşte? Ba tocmai că este un orator sublim! Bineînţeles că nu flecăreşte, nici nu-ţi înşiră teorii *ore rotundo*. Însă nu trec niciodată pe lângă el fără să-mi inspire un gând sau să-mi dezvăluie un adevăr…

Bunăoară astăzi când mă întorceam de la pescuitul păstrăvilor. M-am oprit şi am simţit imediat că întreaga lui viaţă vegetală este scutită de chinurile, de neliniştea, de strădaniile pe care le impune viaţa omenească. El nu trebuie să se preocupe nici de hrană, nici de îmbrăcăminte, nici de adăpost – copil iubit al lui Dumnezeu, Dumnezeu îl hrăneşte fără ca el să se mişte sau să se îngrijoreze… Aceasta este siguranţa care îi dă atâta graţie şi maiestate. Nu eşti de aceeaşi părere?

Zâmbeam, încuviinţam. Toate acestea erau desigur afectate şi specioase. Însă ce importanţă aveau metaforele

emfatice şi această metafizică imatură, culeasă în grabă de pe crengile unui castan? Dincolo de toată această ideologie, se întrezărea o minunată realitate – reconcilierea Prinţului meu cu Viaţa… Era sigură acum învierea lui după mulţii ani petrecuţi în groapă, în groapa comodă în care zăcuse, înfăşurat ca o mumie în feşele Pesimismului!

Cât a putut să mă obosească Jacinto în după-amiaza aceea! Adulmeca, cu o curiozitate nesăţioasă, prin toate colţişoarele muntelui! Urca în fugă înălţimile ca şi cum ar fi sperat să descopere de acolo de sus splendorile neştiute încă ale unei lumi inedite. Îl sâcâia faptul că ignora numele arborilor, ar fi vrut să ştie cum i se spune celei mai mărunte plante târâtoare care se iţea printre crăpăturile unui bolovan… Mă răsfoia întruna ca pe un Dicţionar botanic.

— Am «urmat tot felul de cursuri, am trecut pe la cei mai iluştri profesori din Europa, am treizeci de mii de volume, şi nu ştiu dacă domnul de colo este un arin sau un stejar de plută…

— E un gorun, Jacinto.

Se lăsa deja seara când am pornit-o agale1 spre casă. Simţeam cum toată această adorabilă pace a cerului, într-adevăr celestă, şi liniştea câmpiilor unde fiecare frunzuliţă încremenise într-o tăcere contemplativă, în lumina care pălea pe nesimţite, poposind deasupra lucrurilor cu o ultimă mângâiere netedă şi uşoară, pătrundea atât de adânc în sufletul lui Jacinto încât l-am auzit suspinând, cuprins de o adâncă uşurare.

Într-un târziu rosti cu o voce gravă:

— Spui că în Natură nu există gândire…

— Iar te-a apucat! Măi. ce belea! Eu…

— Dar tocmai pentru că gândirea a fost suprimată, Natura este scutită de suferinţă! Pe când noi, nefericiţii de noi, nu putem suprima gândirea, în schimb, o putem cu siguranţă disciplina împiedicând-o să se prostească şi să se istovească în cuptorul oraşelor, inventând plăceri care nu se împlinesc niciodată, aspirând la certitudini care nu se

pot obţine niciodată!… Acesta este sfatul pe care îl dau dealurile şi acborii sufletului nostru care veghează şi se zbuciumă – să trăiască în pacea unui vis nedesluşit, să nu dorească nimic, de nimic să nu se teamă, să nu se răzvrătească şi să lase Lumea să meargă înainte, nedorind altceva decât un susur armonios care să-l legene şi să-i ocrotească somnul în palma lui Dumnezeu. Ei, ce părere ai, Zé Fernandes?

— Tot ce se poate. Dar în acest caz ar trebui să trăieşti într-o mănăstire, având temperamentul Sfântului Bruno, sau să ai o rentă de o sută patruzeci de mii de franci şi cutezanţa unui anumit Jacinto… De asemenea, mi se pare că am umblat o sută de leghe. Sunt deşelat. Şi mi-e o foame!

— Cu atât mai bine pentru păstrăvii şi pentru iedul fript care ne aşteaptă…

— Bravo! Cine îţi găteşte?

— O fină de-a lui Melchior. Femeie sublimă! Să vezi supa de găină! Să vezi ciorba de potroace! Ea e o urâţenie, aproape pitică, cu ochi ceacâri, unul verde şi altul negru. Dar ce gust! Ce geniu!

Într-adevăr! Horaţiu însuşi ar fi închinat o odă acelui ied perpelit pe o frigare din lemn de cireş. Iar după ce am mâncat păstrăvii şi am băut din vinul lui Melchior şi am gustat din potroacele pe care sublima pitică cu ochii ceacâri le gătise sub imperiul unei inspiraţii care nu e de pe acest pământ, m-am lăsat cuprins de blândeţea nopţii de iunie, care prin ferestrele deschise, ne învăluia în catifeaua ei neagră, simţindu-mă atât de moleşit şi de mângâiat, încât m-am prăvălit într-un jilţ de răchită, cu pernele cele mai largi şi mai moi din sala unde ne aştepta cafeaua, şi am soos un geamăt adânc de plăcere.

Apoi m-au copleşit amintirile în timp ce îmi ştergeam cafeaua de pe mustăţi:

— Mai ţii minte, Jacinto, cum umblam prin Paris cu Pesimismul în circă, văitându-ne că totul e iluzie şi durere?

Prinţul meu pe care iedul îl înveselise şi mai mult, măsura cu paşi mari duşumeaua, răsucindu-şi o ţigară:

— Oh! Ce dobitoc ingenios, acest Schopenhauer! mai mare dobitoc însă eram eu, care-l sorbeam cu nesaţ, întristându-mă cu sinceritate! Cu toate acestea, continuă el, amestecând cafeaua în ceaşcă, Pesimismul este o teorie foarte consolatoare pentru cei care suferă, dezindividualizează suferinţa, o generalizează transformând-o într-o lege universală, în însăşi legea Vieţii; îi retrage aşadar caracterul sfâşietor de injustiţie specială, săvârşită împotriva omului de către un Destin duşmănos şi părtinitor! Căci necazurile noastre ne amărăsc mai ales când vedem sau ne închipuim numai fericirea vecinului nostru; atunci ne simţim izolaţi şi aleşi pentru Nefericire când am fi putut ca şi el să ne fi născut pentru Noroc. Cine s-ar mai plânge că e şchiop dacă toată omenirea ar şchiopăta? Şi cine nu s-ar revolta urlând cu furie dacă ar fi învăluit în frigul, zăpada şi viscolul unei ierni speciale, pusă la cale în ceruri numai pentru el, dacă în jur întreaga omenire ar trăi scăldată în luminoasa blândeţe a primăverii?

— Ai dreptate, am murmurat eu, individul cu pricina ar avea toate motivele să urle…

— Pe urmă, făcu din nou prietenul meu, Pesimismul este excelent pentru cei pasivi, căci atenuează dizgraţioasa vină a Inerţiei. Dacă orice ţintă este un munte al Durerii pe care sufletul cade răpus, de ce să o mai urmăreşti, dacă la tot pasul lumea îţi ridică stavile în cale? De altfel, toţi Liricii şi Teoreticienii Pesimismului, de la Solomon până la răutăciosul Schopenhauer, îşi lansează cântarea sau doctrina ca să-şi ascundă umilinţa propriilor mizerii, su bordonându-le pe toate unei mari legi a Vieţii, o lege cosmică, împodobindu-şi astfel cu aureola unei origini se midivine măruntele lor necazuri, datorate temperamentului sau sorţii. Simpaticul Schopenhauer îşi formulează scho: penhauerismul atât timp cât e un filosof fără editor şi un profesor fără discipoli; suferă cumplit de spaime şi manii îşi ascunde banii sub podele, îşi scrie socotelile în greacă însoţindu-le de veşnice vaiete de neîncredere, trăieşte în pivniţe de frica incendiilor şi

călătoreşte cu o cană de tabis în buzunar ca să nu bea din cele de sticlă, contaminat* poate de buze de lepros!… Atunci este Schopenhauer de un sumbru schopenhauerianism. De cum ajunge însă celebru, iar încercaţii lui nervi se calmează şi vieţuieşte în tihnă şi pace, nu se mai găseşte în tot Franckfurtul alt burghez mai optimist decât el, cu un chip mai jovial ca al lui, bucurându-se cu mai mare cumpătare de darurile Inteligenţei şi Vieţii!… Ce să mai zic de celălalt, israelitul, prea pedantul rege al Ierusalimului? Când descoperă acest sublim Retor că Lumea este Iluzie şi Deşertăciune? La şaptezeci şi cinci de ani când Puterea îi scapă din mâinile tremurătoare, iar seraiul cu trei sute de concubine devine inutil şi ridicol. Atunci se dezlănţuie văicărelile lui pompoase! Totul este deşertăciune şi suferinţă a spiritului! Nimic nu e sigur sub soare! într-adevăr, dragă Solomon, totul este trecător, mai ales putinţa de a te folosi de trei sute de concubine! Dar ia să i se dea înapoi virilitatea bătrânului sultan asiatic, uns cu Literatură, şi să vezi cum ar dispărea pe dată lamentaţia din *Ecleziast*! Ar reveni atunci, într-o triumfătoare ediţie a doua, extazul din *Cântarea cântărilor* /…

Astfel cuvânta prietenul meu în liniştea nocturnă a T'ormesului. Cred că a mai ajuns şi la alte concluzii amuzante, profunde sau elegante asupra Pesimismului, însă eu adormisem fericit, învăluit în Optimism şi Blândeţe.

Curând însă un hohot de râs zdravăn, sănătos şi sincer mă făcu să tresar şi să-mi deschid larg pleoapele moleşite. Era Jacinto care, întins pe un fotoliu, citea *Don Quijote*… Oh, norocosul meu Prinţ! îşi păstrase agera putere de a smulge teorii dintr-un ştiulete încă verde de porumb, şi graţie îndurării dumnezeieşti care-i reînflorise trunchiul uscat, recăpătase darul divin de a râde de năzbâtiile lui fiancho!

Profitând de prezenţa mea şi de cele două săptămâni de trândăvie bucolică pe care i le acordasem, Prinţul meu se apucă atunci să pregătească ceremonia pe care o pusesem la cale în atâtea rânduri, strămutarea osemintelor

bătrânilor Jacinto „Respectabilele oase” cum mormăia, făcând o plecăciune, bunul Silverio, administratorul, «în acea memorabilă dimineaţă de vineri, când a luat prânzul împreună cu noi, îmbrăcat cu o uluitoare jachetă de catifea galbenă, tivită cu mătase albastră! De altfel, ceremonia urma să fie foarte simplă, fiind atât de incerte, aproape impersonale toate acele rămăşiţe pământeşti, pe care aveam să le depunem în valea Carriga, în noua capelă, goală şi rece, lipsită încă de suflet şi de căldura lui Dumnezeu.

— Pentru că mă rog, Excelenţa Voastră înţelege, explica Silverio, trecându-şi batista peste faţa largă şi năduşită şi peste uriaşa lui barbă de turc, în învălmăşeala aceea… Ah, cer iertare Excelenţei Voastre! În confuzia de atunci, când s-a prăbuşit totul, n-am mai putut să ne dăm seama ale cui erau oasele. Nici măcar, ca să spun adevărul, nu mai ştim prea bine care dintre onorabilii strămoşi ai Excelenţei Voastre zăceau în capela veche, după atâta vreme, cu inscripţiile şterse, seniori demni de tot respectul, fireşte, dar dacă Excelenţa Voastră permite, nişte seniori foarte descompuşi… A venit dezastrul, învălmăşeala. Iată la ce hotărâre am ajuns, după ce am chibzuit bine. Am comandat atâtea sicrie de plumb câte cranii s-au găsit jos în Carriga, în gunoaie şi pietriş. Erau şapte cranii şi jumătate. Vreau să zic, şapte cranii mari şi unul mic. Am pus fiecare craniu în sicriul său. Apoi… Ce-ar fi vrut Excelenţa Voastră să fac? N-aveam altă posibilitate! Aici domnul Fernandes poate să spună dacă nu crede că am procedat cum trebuie. Lângă fiecare craniu am pus o anumită cantitate de oase. o, cantitate rezonabilă… Ce era să facem?… Nu s-au găsit toate oasele. De pildă, fluierele picioarelor lipseau! Este foarte cu putinţă ca coastele unuia dintre domni să fi nimerit cu capul altuia… Dar cine mai poate să ştie? Doar Dumnezeu. În sfârşit. am făcut tot ce ne-a ordonat prudenţa să facem… Pe urmă, în Ziua Judecăţii, fiecare dintre aceşti gentilomi va arăta oasele care îi aparţin.

Debita aceste lucruri macabre şi cumplite, pătruns de

respect, aproape cu maiestate, pironindu-şi când asupra mea când asupra lui Jacinto, ochişorii pătrunzători care străluceau ca nişte mărgele de sticlă.

L-am aprobat pe pitorescul gospodar:

— Foarte bine! Ai procedat cum nu se poate mai. bine. prietene Silverio. Sunt atât de neclari, atât de anonimi, toţi aceşti străbuni! Doar că e păcat, mare păcat că s-au rătăcit rămăşiţele bunicului., Galion”.

— Nu era aici! interveni Jacinto. Am venit la Tormes special pentru bunicul „Galion”, şi până la urmă s-a vădit că mormântul lui nu s-a aflat niciodată aici, în capela de la Carriţa… Din fericire!

Silverio îşi înclină cu gravitate chelia oacheşă:

— Niciodată nu l-am avut printre noi pe mult stimatul domn „Galion”. De o sută de ani, domnul Fernandes, de o sută de ani niciun cavaler din casa noastră nu a mai fost depus în capela veche.

— Unde o fi atunci?

Prinţul meu strânse din umeri. Pe undeva, prin ţara asta… În vreo bisericuţă, prin cimitirul vreuneia din numeroasele parohii pe unde avea pământuri. Familie aşa de împrăştiată!

— Bine! am încheiat. Fiind vorba aşadar de oseminte neclare, fără nume, fără dată, e foarte potrivită o ceremonie simplă şi sobră.

— Liniştită, foarte liniştită, mormăi Silverio, sorbind cu zgomot din cafea.

Şi a fost într-adevăr liniştită, de o dulce simplitate rustică, ceremonia nobililor seniori! Dimineaţa, devreme, cele opt sicrie micuţe, acoperite de o catifea roşie mai potrivită pentru o zi de sărbătoare decât pentru una de doliu, şi presărate cu bucheţele de trandafiri, ducându-şi fiecare grămăjoara de oase incerte, au ieşit purtate pe umeri de groparii din Tormes şi de argaţii de la conac, din biserica Sf. Iosif, al cărui clopot dăngănea uşor ca un viers de pasăre tristă, în ceaţa străvezie a dimineţii. În faţă, un băieţandru zvelt, în odăjdii, înălţa cu zel în mână vechea cruce argintată; adăpostindu-şi ceafa sub o uriaşă batistă

cu pătrăţele albastre, bătrânul şi încovoiatul paracliser clătina gânditor în mână cădelniţa cu apă sfinţită; iar bunul abate de la Sf. Iosif, cu degetele băgate între filele Breviarului său înghis, îşi mişca buzele, murmurând încet o rugăciune care se risipea blând în aerul cald. În spatele ultimului sicriu, în care fusese pus craniul cel mic, păşea Prinţul meu, apoi urmam eu, plesnind într-unul din costumele lui negre, scos în grabă dintr-una din valizele de la Paris când îmi dădusem seama în zori că toate hainele mele erau în culori festive şi pastorale şi că era prea târziu ca să trimit pe cineva la Guiães.

În urma mea mergea Silverio, cu un aer foarte solemn, cu un uriaş jabou pe care i se revărsa barba neagră ca tăciunele. În frac. cu buza lui groasă căzută, adânc pătruns de melancolia înmormântării, accentuată de melancolia muntelui, Grilo ţinea, petrecută pe braţ o enormă coroană de trandafiri şi iederă. La urmă de tot, venea Melchior, într-un grup de femei care, cu feţele umbrite de broboadele negre, prefirând lungi mătănii pe degete, mormăiau surd *ave-maria*, suspinând din când în când cu atâta jale încât păreau cu adevărat nemângâiate de pierderea străbunilor Jacinto. Astfel înainta procesiunea pe luncile traversate de pâraie, cu paşi înceţi la marginea desişurilor, alunecând mai iute prin albiile secate ale torentelor, cu o cruce în frunte, înaltă şi argintie, scânteind uneori într-o scurtă rază de soare care se ivea fugară prin ceaţa destrămată. Crengile joase de sorb sau de salcie atingeau cu o ultimă mângâiere catifeaua sicrielor.

Câteodată ne însoţea un pârâiaş. licărind discret în iarbă, susurând şi rugându-se parcă şi el, plin de veselie, iar în curţile umbroase, cocoşii cocoţaţi pe grămezile de vreascuri făceau să răsune, la trecerea noastră, goarna lor festivă. Mai încolo, după izvorul Lirei, cum mai aveam încă destul de mers şi voiam să-l menajăm pe bătrânul nostru abate, am luat-o pe scurtătură, printr-un lan de grâu înalt, aproape copt, presărat cu maci. Soarele ardea cu putere; lanul unduia, sub briza amplă care alungase ceata, ca un lent val de aur pe care se legănau sicriele. Ca să-l apere pe

abate de arşiţă, paracliserul deschise o umbrelă de soare care strălucea ca un mac enorm, cel mai roşu ţiintre toţi.

Jacinto îmi atinse cotul:

— Ce frumoasă e Natura! Uită-te în jur… La o simplă înmormântare, câtă graţie şi frumuseţe!

În noua capelă, dominând valea Carriga, singuratică şi goală, aşezată în mijlocul unei curţi încă pustii, fără verdele ierbii, fără răcoarea vreunui arbust, doi flăcăi stăteau la uşă ţinând în mâini mănunchiuri de luminări pe care Silverio le împărţea, cu gesturi grave şi măsurate, deosebit de solemn… înăuntru, flăcările plăpânde abia dacă licăreau, împrăştiindu-şi trista lumină gălbuie „din pricina albului strălucitor al zidurilor cu stucaturi, scăldate de lumina generoasă care se revărsa prin ferestrele înalte, limpezi ca cristalul. În jurul sicrielor aşezate pe băncile acoperite de covoare grele de pluş, abatele murmura rugăciuni într-o latinească suavă, în vreme ce, în spate, femeile, dispărând în umbra broboadelor negre, gemeau ascuţit „amin”, înăbuşindu-şi respectuos oftaturile. Apoi, apucând cu un gest delicat agheasmatarul, bunul abate stropi, pentru o ultimă purificare, osemintele incerte ale incerţilor Jacinto. Şi toţi ne-am perindat prin faţa Prinţului meu, rezemat timid de canatul uşii, alături de Silverio, cu bărbia în piept, strivindu-şi parcă de jabou uriaşa lui barbă, cu faţa întristată şi pleoapele închise ca şi cum ar fi încercat să-şi reţină lacrimile.

În curte. Prinţul meu aprinse cu desfătare o ţigară de-a lui Melchior.

— Ei, Zé Fernandes, cum ţi s-a părut mica noastră ceremonie?

— Foarte campestră, foarte gingaşă, foarte luminoasă… O adevărată delectare.

În acest timp, abatele care se dezbrăcase în sacristie, îşi făcu apariţia cu haina lungă de lustrin şi vechea sa pălărie fără boruri, pe care argaţii le aduses eră de la casa parohială într-un sac de stambă. Jacinto se grăbi să-i mulţumească pentru osteneala pe care şi-o dăduse şi pentru afabila ospitalitate pe care o oferise osemintelor în

timpul construcţiei noii capele. Iar firavul bătrân, albit de ani, cu obrajii încă îmbujoraţi şi copilăroşi, cu un zâmbet luminos ce-i arăta dinţii sănătoşi, îl lăudă la rândul lui pe Jacinto care venise de atât de departe, făcuse o călătorie atât de lungă ca să-şi îndeplinească datoria lui de nepot.

— Sunt nişte străbuni aşa de vechi, iar acum atât de amestecaţi! murmură Jacinto, zâmbind.

— Cu atât mai mare este meritul Excelenţei Voastre/ Respectul faţă de un bunic răposat, ei bine, este frecvent… Însă respectul faţă de oasele strămoşilor de acum trei sute, patru sute de ani!

— Mai ales, domnule abate, când nu se ştie nimic despre ei, şi probabil că nu au făcut nimic.

Bătrânul îşi agita surâzător în aer degetul gros:

— Asta nimeni nu poate s-o ştie! Poate că au fost nişte oameni foarte cumsecade! Şi pe urmă, cine întârzie prea mult în lume, cum am făcut eu, ajunge să se convingă că nu există lucru sau fiinţă inutilă în Univers. Am citit mai ieri într-un ziar din Porto că s-a descoperit că, înainte să vină ţăranii şi boii cu plugul, râmele sunt cele care afinează şi ară pământul. Deci până şi râmele sunt utile. Nimic nu e inutil… Aveam la casa parohială, într-un colţ al grădinii un tufiş de mărăcini care îmi făceau zile amare. Am stat şi am reflectat şi am făcut din ei un sirop cu care m-am delectat. Bunicii Excelenţei Voastre au trăit pe aceste locuri, aici au muncit şi au pătimit. Vreau să zic aici au slujit. Şi oricum, dacă spunem un „tatăl nostru”, pentru odihna sufletului, lor nu le poate face decât bine, şi nouă la fel.

Astfel, cufundaţi într-o dulce filosofare, ne-am oprit într-un stejariş, unde aştepta bătrâna iapă a abatelui, fiindcă, după reumatismul din iarna trecută, sfinţia sa nu mai putea înfrunta cu aceeaşi dârzenie ca odinioară cărările aspre ale muntelui. Jacinto îi ţinu scara cu o grijă filială, ajutându-l să urce în şa. În timp ce iapa urca cu greu prin trecătoare, acoperită aproape cu totul de uriaşa umbrelă sub care se adăpostea bătrânul, noi ne-am întors acasă, luând-o peste culmea Lombinha, prin lanurile de

porumb, grăbindu-ne cât puteam de tare fiindcă eu simţeam că plesnesc, încorsetat în hainele negre ale lui Jacinto.

— I-am instalat cum trebuie pe aceşti domni, Zé Fernandes! Acum trebuie să mai spunem pentru ei doar

„Tatăl nostru”, aşa cum ne-a sfătuit abatele… Numai că eu nu ştiu, nu-mi mai amintesc „tatăl nostru41.

— Nu te necăji, Jacinto! O să-i cer mătuşii Vicencia să se roage şi pentru mine şi pentru tine. Mătuşa Vicencia e cea care spune toate rugăciunile în locul meu.

În timpul săptămânilor cât am trândăvit la Tormes, am asistat cu interes şi duioşie la o însemnată evoluţie a relaţiilor lui Jacinto cu Natura. De la perioada contemplării sentimentale în care culegea teorii pe crengile oricărui cireş şi construia sisteme întregi pe spuma apelor de la moară, Prinţul meu ajunsese treptat la dorinţa de Acţiune… Visa o acţiune directă şi materială prin care mâinile sale să-şi recapete funcţiile superioare, răscolind pământurile.

După atâtea comentarii, Prinţul meu aspira în mod vădit la creaţie.

Într-o după-amiază, la căderea serii, stăteam pe marginea eleşteului din livadă, în timp ce Manuel Hortelão culegea portocale, cocoţat în vârful unei scări rezemate de un portocal înalt. Deodată; Jacinto rosti mai mult pentru sine:

— E curios… Nu am plantat niciodată un pom!

— Păi, aceasta este una dintre cele trei fapte esenţiale, fără de care, aşa cum spune nu ştiu care filosof, nu poţi ajunge niciodată un om adevărat… Să faci un copil, să plantezi un arbore, să scrii o carte. Trebuie să te grăbeşti ca să ajungi să fii om. Probabil că nu ai făcut niciodată vreun serviciu unui copac aşa cum faci pentru un seamăn de-al tău!

— Ba da… La Paris udam liliacul când eram mic. Vara, este un serviciu folositor! Dar de semănat nu am semănat niciodată.

Cum Manuel se dăduse jos de pe scară, Prinţul meu

care, bietul de el, niciodată nu avusese o deplină încredere în priceperea mea în ale agriculturii, se încredinţă autorităţii acestuia.

— Spune-mi, Manuel, ce s-ar putea semăna acum?

Cu coşul de portocale petrecut pe braţ, Manuel exclamă, râzând încetişor, împărţit între haz şi respect:

— Vreţi să semănaţi, stăpâne? Acum e mai degrabă vremea culesului… Tocmai s-a început curăţirea ariei pentru treierat, domnule.

— Bine… Dar nu vorbesc de porumb ori de orz… însă acolo în livadă, lângă zidul cel vechi, nu s-ar putea planta un şir de piersici?

Pe Manuel aproape că îl umfla râsul:

Asta se poate, domnule! De ziua morţilor sau la Crăciun. Acum se poate pune numai varză de grădină, iarbă grasă, spanac sau fasole într-un pământ mai umbrit şi mai rece…

Prinţul meu alungă, cu un gest blând, toate aceste legume târâtoare.

— Bine, noapte bună, Manuel. Portocalele astea sunt din cele despre care Melchior spune că sunt foarte dulci şi moi? Atunci du-le copiilor dumitale. Ia cât poţi de multe pentru micuţi.

Nu! Dorinţa lui era să planteze un arbore. De la copacul contemplat pe munte în toată maiestatea lui, de la foşnetul lui răcoros şi legănător, de la sfintele lui cuiburi micuţe, începuse poate, treptat, noua lui dragoste pentru pământ. Acum visa la un Tormes plin de arbori, ale căror fructe şi frunze, umbre, foşnete uşoare şi cuiburi adăpostite, să fie toate rodul ostenelii mâinilor lui paterne.

În tăcerea gravă a amurgului care se lăsa, şopti din nou:

— Spune, *Zăi* Fernandes, care sunt copacii care cresc cel mai repede?

— Eh, dragul meu Jacinto… Copacul care creşte cel mai repede este eucaliptul, urâtul şi caraghiosul eucalipt. În şase ani, poţi acoperi tot Tormesul cu eucalipţi…

— Totul creşte aşa de încet, Zé Fernandes…

Visul lui pe care îl înţelegeam foarte bine era să planteze seminţe din care să se înalţe trunchiuri puternice, cu crengi verzi întinzându-se în toate direcţiile, înainte de a se întoarce la 202, Ia începutul iernii…

— Un stejar… Treizeci de ani până să devină cu adevărat frumos! Simt că-mi pierd curajul! E bun doar pentru Dumnezeu care poate să aştepte… *Patiens quia aeternus*. Treizeci de ani! Peste treizeci de ani, n-o să-mi trebuiască arbori decât ca să-nmi acopere mormântul!

— Şi asta e ceva. Însă pentru copiii tăi, Jacinto…

— Copii! Am eu aşa ceva?

— Trebuie să faci acelaşi lucru ca pentru castani. Seamănă. Nu ducem lipsă pe aici de pământuri atrăgătoare… în nouă luni, ai o plantă nouă. Şi cu cât sunt mai fragede şi mai micuţe, cu atât sunt mai încântătoare.

El mormăi, încrucişându-şi mâinile pe genunchi:

— Totul durează aşa de mult!…

Am mai rămas un timp aşezaţi în tăcere pe marginea eleşteului, în răcoarea plăcută a înserării, înconjuraţi de mireasma puternică a caprifoiului de pe zid, privind luna în creştere, care răsărea dintre acoperişurile Tormesului.

Desigur că aceeaşi grabă de a nu mai fi în faţa Naturii un visător, ci un creator, îl făcu pe Jacinto să-şi mute din nou interesul, de data aceasta către animale! Adeseori, în plimbările noastre pe moşie, el băgase de seamă cât era de pustie.

— Se simte lipsa animalelor, Zé Fernandes!

Îmi închipuiam că şi-ar fi dorit să împodobească elegant Tormesul cu căprioare şi păuni. Dar, într-o duminică, în timp ce dădeam ocol întinsului câmp de la Ribeirinha, mereu secătuit de apă, acum şi mai uscat din pricina verii foarte secetoase, Prinţul meu s-a oprit uitându-se la cei trei berbeci ai vechilului, care păşteău iarba săracă.

Spuse, pe neaşteptate, cu glas hotărât:

— Asta e! Aici e spaţiu pentru o păşune frumoasă, o păşune uriaşă, verde, îmbelşugată, cu turme de berbeci albi şi graşi ca nişte ghemotoace de bumbac aşezate în

iarbă!… Ar fi frumos, nu? E uşor, nu-i aşa, Zé Fernandes?

— Da… Aduci apa pe păşune. De apă nu duci lipsă la munte.

Şi de la această inspirată idee, Prinţul meu ajunse la o alta, mai bogată şi mai vastă, amintindu-mi cât de frumos ar deveni Tormesul dacă toate aceste păşuni şi poiene cu ferigi s-ar umple cu vaci, cu frumoase vaci englezeşti, grase şi lucioase. Ca să adăpostească aceste turme bogate, ar construi grajduri perfecte, cu o arhitectură uşoară şi utilă, toată din fier şi din sticlă, prin care aerul să circule în voie, cu apă din belşug… Hm? Ce frumuseţe! Apoi, cu atâtea vaci şi cu laptele ţâşnind fără încetare, n-ar fi nimic mai uşor şi mai distractiv, ba chiar mai moral decât să instaleze o căşărie, după încântătoarea modă olandeză, din faianţă şi marmură albă şi strălucitoare, ca să fabrice Camembert, Brie, Coulommier… Pentru casă, ce confort! Şi pentru tot ţinutul, ce activitate!

— Nu eşti de aceeaşi părere, Zé Fernandes?

— Ba bine că nu! Ai în abundenţă cele patru elemente necesare: aerul, apa, pământul şi banii. Cu aceste patru elemente se face uşor o mare agricultură. Cu atât mai mult o căşărie!

— Nu-i aşa? Şi putem face chiar negoţ. Evident, pentru mine profitul adevărat este delectarea morală a muilcii, folosirea rodnică a timpului… însă o căşărie perfectă e rentabilă. Prodigios de rentabilă. Apoi, educă gustul, incită şi pe alţii să facă instalaţii la fel, poate chiar implantează în ţară o industrie nouă şi bogată! Or, cu această instalaţie perfectă, cât m-ar putea costa fiecare brânză?

Am închis un ochi, calculând:

— Îţi spun imediat… Fiecare brânză, una din acele rotiţe de brânză, ca cele de Rabatai sau de Camembert, poate să ajungă să te coste, pe tine, Jacinto, căşarul, între două sute cincizeci şi trei sute de mii de reali.

Prinţul meu se dădu înapoi, cu ochii veseli aţintiţi cu uimire asupra mea:

— Cum adică trei sute de mii de-reali?

— Să zicem două sute... De asta poţi fi sigur! Cu toate aceste păşuni, şi apele canalizate, şi modificările configuraţiei muntelui, şi vacile englezeşti, şi edificiile din porţelan şi sticlă, şi maşinile, extravaganţa, şi chiolhanurile bucolice, fiecare brânză te-ar costa pe tine ca producător două sute de mii de reali. Dar bineînţeles că o s-o vinzi la Porto pe o nimica toată. Mai pune cincizeci de reali pentru cutie, etichete, transport, comision etc. La fiecare brânză ai o pierdere doar de o sută. nouăzeci şi nouă de mii opt sute şi cincizeci de reali!

Prinţul meu nu se lăsă însă descurajat:

— Perfect! Fac o brânză din asta nemaipomenită o dată pe săptămână, sâmbăta, ca să o mâncăm amândoi!

Şi atâta energie îi comunica noul lui Optimism, atât de năvalnic aspira să creeze, încât fără întârziere, târându-i pe Silverio şi pe Melchior peste culmi şi peste râpe, începu să bată moşia în lung şi în lat, ca să hotărască unde vor creşte, la ordinul lui inspirat, verzile păşuni, şi unde se vor înălţa, strălucind în soarele Tormesului, elegantele staule. Cu splendida siguranţă dată de renta lui de o sută nouă mii de franci, orice dificultate pe care o murmura cu un surâs Melchior sau cu o exclamaţie de uluire respectuoasă Silverio era îndepărtată blând, cu un gest uşor ca şi cum ar fi fost o crenguţă de măceş care îi tăia calea pe o potecă.

Stâncile de colo, care stau în drum? Să fie scoase! O vale inoportună care despărţea două câmpuri? Să fie astupată! Silverio ofta înspăimântat, ştergându-şi de sudoare chelia oacheşă. Bietul Silverio! Smuls cu brutalitate din dulcea trândăvie a administraţiei sale, calculând – de zor cheltuielile care parcimoniei lui munteneşti i se păreau supraomeneşti, nevoit să-şi dea sufletul alergând, fără odihnă, prin arşiţa de iunie, nefericitul de el preluase la munte gestul pe care Jacinto îl lăsase la Paris – era el acum cel care îşi trecea prin lunga barbă întunecoasă degetele – amărâte... în sfârşit, într-o seară, şi-a deschis sufletul în faţa mea, într-un colţ al verandei, în timp ce Jacinto scria în bibliotecă unui prieten

de-al lui din Olanda, contele Rylant, mare şambelan al Curţii, cerându-i desene, planuri şi devize pentru o căşărie perfecta.

— Vai, domnule Fernandes, dacă se vor face toate proiectele astea uriaşe, vă spun eu că don Jacinto va îngropa aici zeci de mii… Zeci de mii!

Cum eu îi aminteam de averea Prinţului meu pe care toate aceste lucrări atât de vaste care ar fi modificat vechea înfăţişare a muntelui, nu-l costau mai mult ca pe alţii repararea unei terase, bunul Silverio se lovi cu braţele lungi peste pulpele groase, şi mai dezolat:

— Păi tocmai de aceea, domnule Fernandes! Dacă don Jacinto n-ar fi avut atâta bănet, dădea până la urmă înapoi. Dar aşa, hop, înainte. Să ştiţi că eu nu i-o iau în nume de rău. Să fi avut venitul înălţimii sale, m-aş fi aruncat şi eu la o experienţă dintr-astea. Dar nu aici, domnule Fernandes, pe munţii ăştia, între râpe. Cum, când are proprietatea aceea atât de frumoasă din Montemor, pe câmpiile de lângă Mondego unde ar putea chiar să planteze nişte grădini mai ceva ca ale Palatului de Cristal din Porto f Sau Veleira? Nu cunoaşteţi Veleira, în apropiere de Penafiel? Aia moşie I şi ce pământ bun, fără hârtoape, şi toate ogoarele sunt adunate în jurul conacului, o casă cu turn. O adevărată plăcere, domnule Fernandes. Dar mai ales Montemor! Acolo loc pentru păşuni şi turme de vaci englezeşti şi căşărie şi grădină bogată, cu tot ce-ţi doreşte inima, şi treizeci de curcani în coteţ…

— Ce vrei, Silverio? Jacinto iubeşte muntele. Şi apoi acesta e conacul familiei, şi aici a început neamul lui în secolul al XIV-lea…

Sărmanul Silverio, în disperarea lui, uita de respectul cuvenit secularei nobleţi a casei.

— Ei na! Vă stă rău, domnule Fernandes, să aveţi asemenea idei în veacul libertăţii… E cazul să mai vorbim acum de nobleţe, când peste tot se poartă Republica? Citiţi *Secolul*, domnule Fernandes 1 Citiţi Secolul şi o să vedeţi! Şi apoi tare aş vrea să-l văd pe don Jacinto la iarnă, cu ceaţa urcând de pe râu dimineaţa, şi frigul care îţi intră în

oase, şi viscolul care smulge stejarii din rădăcini, şi ploi peste ploi de se prăbuşeşte muntele L. Uitaţi, chiar şi de dragul sănătăţii, don Jacinto, care e firav şi obişnuit cu Oraşul, ar trebui să plece de la munte. La Montemor, doar la Montemor, înălţimea sa s-ar simţi bine. Iar dumneavoastră, domnule Fernandes care îi sunteţi atât de bun prieten, şi cu atâta influenţă asupra lui, ar trebui să stăruiţi, să ţipaţi chiar, dacă e nevoie, ca să-l duceţi la Montemor.

Din nefericire însă pentru liniştea lui Silverio, Jacinto prinsese rădăcini, zdravene şi iubitoare rădăcini, în muntele aspru. Într-adevăr, părea că fusese răsădit în solul străvechi din care încolţise stirpea lui, iar străvechiul humus urcase în vinele lui şi îl pătrunsese pe de-a-ntregul, transformându-l într-un Jacinto rural, aproape vegetal, la fel de aproape de pământ, la fel de legat de pământ precum copacii pe care îi iubea atât de mult.

Apoi t ceea ce îl lega de munte era faptul că aici găsise ceea ce nu găsise niciodată în Oraş, în ciuda vieţii lui sociale – zile atât de bogate, atât de plăcut ocupate, atât de pline de interes, încât mereu pătrundea în ele ca într-o sărbătoare sau o apoteoză.

La ora şase, dis-de-dimineaţă, în timp ce mă lăfăiam încă cu desfătare în aşternuturile proaspete, auzeam tropăind pe coridor ghetele grele ale lui Jacinto şi fluieratul lui fals, dar fericit ca al unei mierle. Peste câteva clipe, deschidea uşa de la camera mea, dând-o de perete, cu pălăria deja pe cap, cu bastonul de cireş în mână, gata să o apuce din nou, cu rezervată fervoare, pe cărările binecunoscute ale muntelui. Pentru a nu ştiu câta oară, mă anunţa, cu un fel de mândrie:

— Azi-noapte am dormit neîntors, Zé Fernandes. Aşa de adânc, aşa de senin, că încep să cred că am conştiinţa împăcată! Ce zi frumoasă! Când am deschis fereastra, la ora cinci, aproape că mi-a venit să strig de plăcere!

Era atât de grăbit încât nici nu mă lăsa să-mi prelungesc şederea în cada răcoroasă, iar când încercam să-mi îndrept cărarea strâmbă din păr, fostul posesor al

celor treizeci şi nouă de perii protesta împotriva unei asemenea risipe efeminate a timpului datorat plăcerilor tari ale pământului.

Dar atunci când, după ce mângâiam câinii din curte, ieşeam pe aleea de platani, iar în faţa noastră se desfăşurau, mai albe în verdele matinal, drumurile şerpuitoare ale moşiei, graba lui se potolea şi pătrundea în Natură cu încetineala reverenţioasă a celui ce intră într-un templu. Îmi repeta că este „contrar Esteticii, Filosofiei şi Religiei să o iei la goană peste câmpuri”. De altfel, datorită subtilei sensibilităţi bucolice care se trezise în el» rafinându-se neîncetat, orice sclipire de frumuseţe, oricât de fugară, a văzduhului sau a pământului, îi ajungea pentru lungi clipe de încântare. Şi-ar fi putut ocupa fericit o întreagă dimineaţă, hoinărind printre pini, de la un trunchi la altul, tăcut, vrăjit de linişte, de răcoare, de mirosul de răşină, împingând cu piciorul acele şi conurile uscate. Orice apă curgătoare îl făcea să se oprească, înduioşat de zorul ei îndatoritor şi muzical către ogorul însetat în care dispare şi se pierde. Îmi amintesc şi acum că m-a reţinut în No duminică după slujbă aproape jumătate de zi. pe o culme, lângă o veche stână dărăpănată, sub un copac mare, doar pentru că acolo era multă pace, sufla o adiere blândă, şi se auzea un imperceptibil ciripit de păsări prin frunziş şi un murmur uşor de pârâu printre trestiile verzi, iar din apropiere, de peste un gard viu, venea o mireasmă delicată şi proaspătă de flori ascunse.

Apoi, când eu, deprins de atâta vreme cu muntele, nu mă abandonam cu aceeaşi uşurinţă extazurilor care lui îi umpleau sufletul încă novice, Prinţul meu se înfuria ca un poet care descoperă un băcan căscând în faţa unui Shakespeare sau Musset. Eu râdeam:

— Băiete draga, pricepe că eu nu sunt mai mult decât *Mn* simplu proprietar. Pentru mine nu contează dacă pământul e *frumos*, ci dacă e *roditor*.

— La naiba! exclamă Prinţul meu. Uită-te, omule, la valea aceasta şi încearcă o clipă să nu te gândeşti la cei

treizeci de mii de reali pe care îi aduce! Vei înţelege că, prin frumuseţe şi farmec, ea dă mai multă mulţumire sufletului decât cei treizeci de mii de reali trupului. Şi în viaţă doar sufletul contează.

Întorcându-ne la conac, îl găseam cu ferestrele pe jumătate închise, cu podelele stropite cu apă, pregătit deja pentru clipele tihnite pe care le petreceam după prânz în bibliotecă, lenevind sub razele calde şi blânde ale soarelui de iunie.

Dar vesela activitate a Prinţului meu nu înceta, nici nu se moleşea cu adevărat, în toropeala siestei. În ceasul acela, în vreme ce prin copacii amuţiţi dormeau până şi vrăbiile cele mai neastâmpărate, iar soarele părea că se odihneşte, scânteind imobil, Jacinto, cu spiritul treaz, dornic să se bucure tot timpul acum că îşi regăsise această facultate, îşi lua în mână cu desfătare *cartea*. Fiindcă stăpânul celor treizeci de mii de volume era acum, în casa lui de la Tormes, omul unei singure cărţi. Aceeaşi Natură care îl dezlegase din chingile ucigătoare ale plictisului şi îi strigase frumosul ei *ambula*, umblă! – îi strigase cu siguranţă *et lege*, şi citeşte. Eliberat de involucrul înăbuşitor al Bibliotecii sale imense, norocosul meu prieten înţelegea în sfârşit incomparabila plăcere de *a citi o singură carte*. Când dădusem fuga la Tormes (după revelaţiile lui Severo la cârciuma lui Torto), el termina de citit Don *Quijote* şi am apucat să îl aud râzând de lucrurile nostime, şi fireşte profunde, pe care grăsanul Sancho le rostea bombănind, cu picioarele răşchirate pe crupa măgarului. Acum Prinţul meu se cufundase în *Odiseea*, şi trăia fascinat şi copleşit de uimirea de a fi întâlnit astfel, în mijlocul drumului vieţii sale, pe bătrânul rătăcitor, bătrânul Homer!

— Oh, *TA* Fernandes, cum se face că am ajuns la vârsta asta fără să-l fi citit pe Homer?…

— Alte lecturi mai urgente… *Figaro*, Georges Ohnet…

— Ai citit *Iliada*?

— Copile, mărturisesc sincer că nu am citit niciodată *Iliada*.

Ochii Prinţului meu scăpărară.

— Ştii tu ce i-a făcut Alcibiade, într-o seară, în Portic, unui sofist, unui neobrăzat de sofist care se lăuda că nu citise niciodată *Iliada*?

— Nu.

— A ridicat mâna şi i-a tras o palmă straşnică…

— Opreşte-te, Alcibiade! Am citit totuşi *Odiseea* /

Ah, dar o citisem desigur în fugă, cu mintea aiurea!

Şi insista să mă iniţieze şi să mă călăuzească prin Cartea fără egal. Eu râdeam şi tot râzând, cu trupul îngreunat după prânz, consimţeam, şi mă întindeam pe canapeaua de răchită. Jacinto, la masă, aşezat ţeapăn pe scaun „deschidea cartea, grav şi pontifical, ca pe o carte de rugăciuni, şi începea să citească cu adâncă simţire ca şi cum ar fi recitat o odă maiestuoasă. Nemărginita mare din *Odiseea*, strălucitoare şi Sonoră, nesfârşit de albastră sub zborul alb al pescăruşilor, tălăzuind şi spărgându-se blând pe nisipul fin sau pe stâncile de marmură ale Insulelor divine, răspândea de îndată o răcoare salină, mângâietoare şi binevenită în căldura de iunie care toropea muntele. Pe urmă, uimitoarele tertipuri ale şiretului Ulise şi aventurile lui supraomeneşti, atâtea văicăreli sublime şi atâta dor neostoit după patria pierdută, ori toate acele intrigi în care îi încurca pe eroi, păcălea pe zeiţe, înşela Soarta, aveau o delicioasă savoare aici la Tormes, unde niciodată nu era nevoie de şiretenie ori de dibăcie şi unde Viaţa se desfăşoară cu aceeaşi eternă siguranţă imuabilă cu care în fiecare dimineaţă soarele răsare veşnic acelaşi, şi veşnic porumbul şi orezul, udate de aceleaşi ape, cresc, dau în spic, se coc nestânjenite… Legănat de recitarea gravă şi monotonă a Prinţului meu, închideam încet pleoapele. Curând un vast tumult, pe pământ şi în ceruri, mă tulbura… Erau mugetele lui Polfâem sau răcnetele tovarăşilor lui Ulise care furau vacile lui Apolo. Murmuram, cu ochii holbaţi la Jacinto: „Sublim!” Şi tocmai atunci, cu gluga lui roşie şi cu o lungă vâslă pe umăr, şiretul Ulise surprindea ca întotdeauna cu elocinţa lui clemenţa principilor, pretindea darurile cuvenite

oaspetelui sau smulgea viclean vreo favoare de la zei. Tormesul adormea în splendoarea soarelui de iunie. Îmi închideam din nou, cu mulţumire, pleoapele, sub mângâierea inefabilă a generoaselor vorbe homerice… Pe jumătate aţipit, încântat, zăream mereu departe, în divina Eladă, între marea foarte albastră şi cerul foarte albastru, pânza albă, ezitantă, căutându-şi Itaca…

După siestă, Prinţul meu se avânta din nou pe câmpuri. La aceasta oră, cuprins de o activitate febrilă, se întorcea cu înflăcărare la „planurile sale”, la culturile de lux şi atelierele elegante care vor umple muntele cu magnificenţe rurale. Acum era foarte preocupat de o superbă idee pe care o concepuse: o uriaşă grădină de zarzavat care va semăna cu paradisul, în care toate legumele, clasice sau exotice, vor creşte, pe răzoare superbe, împrejmuite de straturi de trandafiri, garoafe, levănţică, dălii. Apa pentru irigaţii va coborî pe frumoase rigole de teracotă smălţuită. Pe alei, umbra va cădea de pe umbrare de viţă tămâioasă, odihnindu-se pe stâlpi îmbrăcaţi în faianţă. Prinţul meu desenase planul acestei uimitoare grădini cu creionul roşu, pe o foaie uriaşă de hârtie, pe care Melchior şi Silverio, invitaţi să-şi dea cu părerea, au contemplat-o îndelung, unul scărpinându-şi zâmbitor ceafa, celălalt cu braţele încrucişate ţeapăn pe piept şi sprâncenele încruntate tragic.

Însă acest plan, ca şi cel al căşăriei, al coteţului de păsări, al unui porumbar atât de populat încât cerul Tormesului s-ar umple seara de freamătul alb al aripilor, nu treceau dincolo de plăcutele noastre taifasuri sau de hârtiile pe care le schiţa Jacinto şi care se adunau pe masă, platonice, imobile, între călimara de aramă şi vasul cu flori.

Nicio sapă nu spintecase încă pământul, nicio pârghie nu dislocase vreo piatră, niciun fierăstrău nu despicase lemnul pentru ca să înceapă făurirea tuturor acestor minuni. Planurile Prinţului meu rămâneau împotmolite ca nişte galere arătoase între stânci şi noroaie, ciocnindu-se mereu de rezistenţa încăpăţânată şi

alunecoasă a lui Melchior sau de inerţia respectuoasă a lui Silverio.

Nu se cădea să se atingă de nimic (clama Silverio) înainte de strânsul recoltei şi al viei! Şi apoi (adăuga Melchior cu un zâmbet promiţător) „pentru o treabă bună doar luna lui ianuarie fiindcă proverbul ne spune:

În Ianuar – toţi la muncă dar;

Doar în astă lună, iese treaba bwnă.

De altfel, plăcerea de a-şi concepe operele şi de a indica, întinzând bastonul peste văi şi munţi, locurile privilegiate pe care ele le vor înfrumuseţa, îi era deocamdată de-ajuns Prinţului meu, mai mult imaginativ decât operativ. În timp ce medita la aceste transformări ale pământului, se familiariza încetul cu încetul, printr-un amabil efort, cu oamenii simpli care îl lucrau. La sosirea sa la Tormes, Prinţul meu suferise de o stranie timiditate în faţa ţăranilor, zilierilor şi chiar a câte unui băieţandru neînsemnat care trecea, mânând vaca la păscut. Pe atunci, nu ar fi întârziat niciodată la vreun taifas cu argaţii, când aceştia îşi îndreptau spinările, cu pălăria în mână, într-un gest respectuos de veche vasalitate, la marginea drumului sau al ogorului pe care îl pliveau. Îl împiedicau desigur lenea şi poate discreţia pudică de a străbate imensa distanţă care se căsca între complicata lui supercivilizaţie şi grosolana simplitate a acestor suflete naturale, dar cel mai mult se temea să nu-şi arate cumva ignoranţa în ceea ce priveşte agricultura şi pământul şi să nu pară poate dispreţuitor faţă de ocupaţii şi interese care pentru ceilalţi erau nespus de importante, aproape religioase. Încerca să răscumpere această rezervă cu belşug de zâmbete, de semne de bunăvoinţă, scoţându-şi şi el pălăria şi făcând plecăciuni adânci, cu o politeţe atât de emfatică încât uneori mă temeam că va murmura lucrătorilor: „Urez seară bună Excelenţelor voastre… Prea plecatul servitor al Excelenţelor Voastre!”

Acum însă, după câteva săptămâni de munte, ştiind deja (cu o ştiinţă destul de fragilă) care era epoca semănăturilor şi a secerişului şi că pomii fructiferi se

plantează la vreme de iarnă, se oprea complezent lângă lucrători, dornic să le contemple munca pe îndelete şi să le spună cuvinte afabile şi vagi.

— Ei, cum mai merge?... Foarte bine!... Ogoarele de aici sunt bogate... Taluzul din faţă are nevoie de nişte reparaţii...

Fiecare din aceste vorbe atât de simple îi făceau mare plăcere, ca şi cum prin ele ar fi pătruns mai adânc în intimitatea pământului, consolidându-şi reîncarnarea lui în „om de la ţară" şi încetând să mai fie doar o simplă umbră circulând printre realităţi. Nu mai lăsa să treacă mai departe copilandrul pe care-l întâlnea pe drum, în urma vacilor, fără să-l oprească şi să-l întrebe: „Unde te duci? Ale cui sunt vitele? Cum te cheamă?" Şi plin de mulţumire de sine, nu înceta să laude cu recunoştinţă dezinvoltura băiatului sau isteţimea privirii lui. Prinţul meu era de asemenea satisfăcut pentru că acum ştia pe dinafară numele tuturor câmpurilor, izvoarelor, şi pe cele ale vecinilor moşiei sale.

— Vezi acolo, dincolo de pârâu, pădurea de pini? Nu e a mea, e a lui Albuquerque.

Cu acest peren entuziasm al lui Jacinto nopţile de munte, în vastul conac, erau scurte şi treceau pe nesimţite. Prinţul meu era în acea epocă un suflet care sosimplifica şi orice gest cât de neînsemnat îl satisfăcea dacă îi aducea pacea sau mângâierea. După cafea, rămânea întins pe un fotoliu în faţa ferestrelor deschise, plin de *o* adâncă desfătare, bucurându-se de liniştea nocturnă a muntelui, sub muţenia înstelată a cerului.

Istorioarele domestice foarte simple pe care i le povesteam despre Guiães, despre abate, despre mătuşa Vicencia, despre rudele noastre de la Fior da Mal va îi stârneau un interes atât de sincer, încât eu începusem, spre bucuria lui, cronica completă a vieţii din Guiães, cu toate idilele, faptele vitejeşti şi neînţelegerile din pricina obligaţiilor băneşti sau ale apelor. Alteori, ne înfruntam puterile cu îndârjire la câte o partidă de dame, pe o tablă frumoasă de abanos, cu piese vechi de fildeş, pe care ne-o

împrumutase Silverio. Nimic însă nu îl încânta mai mult decât să traverseze casă, în vârful picioarelor, până la odaia care dădea spre livadă, şi să rămână acolo pe întuneric, sprijinit de fereastră, într-o linişte extaziată, ascultând îndelung, cu sufletul mişcat, privighetorile care cântau în livada de portocali.

Î

Într-o dimineaţă, chiar în ajunul întoarcerii mele la Guiães, vremea care până atunci fusese atât de veselă, cu un zâmbet nealterat de lumină strălucitoare, înveşmântată mereu în albastru şi auriu, umplând drumurile de colb şi înveselind întreaga Natură, de la păsări la pâraie, suferi pe neaşteptate una din acele schimbări care o fac să semene atât de mult cu omul, şi deveni tristă, îmbufnată, învăluindu-se într-o mantie cenuşie, copleşităe o tristeţe atât de grea şi de molipsitoare încât tot muntele se mohorî. Nu mai cânta nicio pasăre, iar pâraiele alergau printre ierburi, ca într-un lent hohot de plâns.

Când Jacinto a intrat în camera mea; nu am putut rezista dorinţei maliţioase de a băga spaima în el:

— Vânt de la sud-vest! Ciori care croncăne prin toate crângurile… Vom avea apă din belşug, domnule Jacinto! Poate chiar două săptămâni de ploaie! Se va vădi dacă mai e pe aici vreun rafinat iubitor al Naturii, când o să toarne fără încetare, şi se vor năpusti vijeliile, şi muntele va fi năpădit de ape revărsate!

Prinţul meu se apropie de fereastră cu mâinile în buzunare:

— Într-adevăr! Vreme de furtună. Am pus să se deschidă un geamantan de la Paris pentru o manta impermeabilă. N-are importanţă! Copacii vor fi mai verzi. Şi e bine să cunosc Tormesul în veşmintele lui de iarnă.

Însă cum Melchior îl încredinţase că ploaia va începe abia după-masă, Jacinto se hotărî să meargă înainte de prânz la Corujeira, unde îl aştepta Silverio ca să decidă soarta unor bătrâni castani pitoreşti, deosebit de interesanţi, dar care deja putreziseră, ameninţând să se prăbuşească. Dând crezare previziunilor lui Melchior am

plecat fără să luăm haine de ploaie. Nu am străbătut însă nici jumătate de drum, când, după un freamăt ce a înfiorat copacii, s-a lăsat brusc întunericul şi s-a abătut peste noi o ploaie piezişă, în rafale puternice, rostogolite de vânt, care ne-a luat prin surprindere. Zadarnic încercam să ne prindem pălăriile, năuciţi de puterea vijeliei. Auzind un glas tunător care suna strident din pricina vântului, l-am zărit pe Silverio, sub o umbrelă roşie, pe un mal înalt, lângă un hambar, făcându-ne semne, arătându-ne drumul cel mai scurt către adăpost Ne-am năpustit într-acolo, cu ploaia biciuindu-ne faţa, bălăcindu-ne în noroi, încovoiaţi, împleticindu-ne, asurziţi de vijelia care, în câteva clipe, înecase ogoarele, umflase tojentele, umpluse de disperare toată pădurea, acoperind terasele cu bulgări de pământ şi schimbâijd înfăţişarea muntelui care devenise negru, de o sălbăticie agrestă, ostil şi neprimitor.

Când, în sfârşit, sub protecţia enormei umbrele sub care ne aştepta Silverio la marginea câmpului, am alergat către hambar şi ne-am refugiat în neaşteptatul adăpost, şiroind de apă, gâfâind, Prinţul meu murmură istovit, în timp ce se ştergea pe faţă şi pe gât:

— Drace! Câtă ferocitate!

Părea înfricoşat de mânia bruscă şi violentă a acestor munţi prietenoşi şi primitori, care, vreme de două luni, v îi oferiseră constant numai dulceaţă şi umbră, şi ceruri blânde, umbrare liniştite şi şoapte discrete de pârâiaşe potolite.

— Sfinte Dumnezeule! Vin adeseori vijelii ca acestea?

Silverio profită imediat de ocazie ca să-l înspăimânte şi mai mult:

— Asta de acum e doar o glumă de vară, stăpâne! Dar o să vadă înălţimea Voastră la iarnă, dacă înălţimea Voastră se va mai afla încă aici. Atunci vin nişte furtuni de ţi se pare că se cutremură munţii!

Povesti cum fusese şi el prins ploaie când venea* spre Corujeira. Din fericire, în zori, când simţise ceru] mohorât şi tremurul din frunzuliţele plopilor, avusese grijă să-şi ia umbrela şi să-şi pună cizmele cu carâmb înalt

— Eram cât pe-aci să caut adăpost în casa lui Esgueira, un ţăran de aici. Casa aceea, din vale, lângă smochin… Însă nevastă-sa e bolnavă de câteva zile… Şi cum poate fi vreo boală molipsitoare, vărsat de vânt sau ceva asemănător, mi-am zis: „Nu, paza bună trece primejdia rea!” şi am luat-o spre hambar… Şi cât ai zice peşte, am zărit-o pe Excelenţa Voastră… Aşa L. Don Jacinto, trebuie să vă întoarceţi acasă, să vă schimbaţi, că o să avem o zi şi o noapte de ploaie.

Tocmai atunci însă apa începu să cadă perpendicular din văzduhul negru; vântul se potolise şi dincolo de râu, deasupra munţilor, cerul se înseninase şi se zărea o lumină, ca între două perdele cenuşii care se dau la o parte.

Jacinto se odihnea. Eu continuam să mă scutur, să bat din picioare ca să mă usuc şi să mă încălzesc. Trecându-şi gânditor mâna peste barba întunecată, bunul Silverio reflecta, îşi corecta pronosticurile:

— Ba nu, domnule… Ploaia o să înceteze! N-aş fi crezut. Vântul a măturat norii.

Hambarul care ne acoperea se sprijinea pe un stâlp şi pe doi pereţi în unghi, din pietre necioplite, rămăşiţă a vreunei cocioabe dărâmate. Acum adăpostea numai lemne, un vraf de coşuri goale şi o căruţă pe care se aşezase Prinţul meu, răsucindu-şi o ţigară consolatoare. Ploaia cădea abundent, în lungi şuviţe strălucitoare. Tăceam toţi trei, cufundaţi în acea contemplare inertă şi fără gând, în care întotdeauna o ploaie deasă şi calmă îţi reţine şi îţi imobilizează ochii şi sufletul.

— Oh, domnule Silverio, şopti încet Prinţul meu, ce-ai spus despre vărsat?

Administratorul îşi întoarse surprins capul:

— Eu, Excelenţa Voastră?… Ah, da, nevasta lui Esgueira! Se poate să fie vărsat, se prea poate… Excelenţa Voastră nu trebuie să-şi închipuie că nu avem boli pe aici. Aerul e bun, ce-i drept. Aer sănătos, apă curată, însă uneori, dacă îmi dă voie Excelenţa Voastră, bântuie pe aici tot felul de molime.

— Dar nu există medic, nu există farmacie?

Silverio râse superior ca unul ce trăieşte într-o regiune civilizată, cu toate cele de trebuinţă.

— Ei, cum să nu fie? E un spiţer în Guiães, în apropiere de locuinţa prietenului nostru, aici de faţă… Şi e priceput… Firmino, nu-i aşa, domnule Fernandes? Om capabil. Medicul e doctorul Avelino, la o leghe şi jumătate de aici, în Bolsas. Dar înţelege Excelenţa Voastră, oamenii ăştia sunt săraci!… Abia dacă le ajunge pentru pâine, darămite pentru leacuri!

Se lăsă din nou tăcerea sub acoperişul hambarului, unde începuse să se facă simţită tot mai puternic răcoarea muntelui pătruns de ploaie. Dincolo de râu, nu se mai zărea promiţătoarea lumină cerească, între groasele perdele cenuşii. Pe câmpul în pantă din faţa noastră, curgeau lungi şuvoaie noroioase. Eu mă aşezasem la capătul unui buştean, enervat, simţind cum îmi dădea ghes foamea înteţită de dimineaţa agrestă. Aşezat pe marginea căruţei, cu picioarele spânzurate în aer, Jacinto îşi mângâia mustăţile umede pe care, spre marea mea îngrijorare, reapăruse umbra tristă a zilelor apuse, umbra de la 202!

Răsări atunci, din spatele hambarului, un băieţel zdrenţăros şi slăbuţ, cu o faţă micuţă, galbenă sub stratul de murdărie, care la vederea noastră îşi deschise larg ochii mari şi negri, cu teamă şi uimire nedesluşită. Silverio îl recunoscu imediat:

— Ce mai face maică-ta? Nu te apropia, stai acolo. Ce mai face maică-ta?

N-am înţeles ce murmurau bietele lui buze palide. Însă Jacinto, interesat, rosti:

— Ce zice? Lasă băiatul să se apropie! Cine este maică-ta?

Silverio îl informă respectuos:

— Este femeia bolnavă, nevasta lui Esgueira, din casa de lângă smochin. Mai are unul, mai mic ca ăsta… De copii nu duc lipsă.

— Dar şi copilul ăsta pare bolnav! exclamă Jacinto Sărăcuţul, aşa de galben… Şi tu eşti bolnav?

Băieţelul amuţise, sugându-şi degetul şi privindu-nt uluit cu ochii lui trişti. Silverio zâmbea cu bunătate

— Da’ de unde, ăsta e sănătos… Sărăcuţul, aşa găl* bior şi prizărit pentru că… Ce să-i faci, Excelenţa Voastră! Mâncare puţină, mizerie multă… Când au o bucăţică de pâine, se împarte la toţi copiii. Multă foame, tare multă

Jacinto sări brusc de pe căruţă.

— Foame? Foame va să zică? Dar aici există foame 1

Ochii lui scăpărau de uimire şi tulburare, cerându-mi când mie, când lui Silverio confirmarea acestei mizerii nebănuite până atunci. L-am lămurit:

— Fireşte că există foame, omule! îţi închipuiai că Paradisul dăinuie aici la munte, fără muncă şi fără mizerie… Pretutindeni sunt săraci, chiar şi în Australia, în minele de aur. Unde se munceşte, există şi proletariat, fie în Paris, fie în Douro…

Prinţul meu făcu un gest de tristă nerăbdare:

— Nu vreau să ştiu ce e în Douro. Eu întreb dacă aici, la Tormes, pe moşia mea, pe ogoarele mele, oamenii care muncesc pentru mine suferă de foame şi dacă mai sunt copilaşi flămânzi ca acesta? Asta vreau să ştiu.

Silverio zâmbea respectuos văzând această ignoranţă candidă în faţa realităţilor muntelui.

— S-ar cuveni să ştiţi, stăpâne, că aici pe moşie sunt o seamă de ţărani foarte săraci, la drept vorbind cam toţi. E atâta mizerie că dacă nu li s-ar mai da câte un ajutor, nu ştiu ce s-ar întâmpla… Acest Esgueira, bunăoară, cu cârdul lui de copii, ce nenorocire… Dacă Excelenţa Voastră ar vedea cocioabele în care trăiesc… Sunt adevărate cocine. A lui Esgueira e acolo, lângă smochin.

— Să mergem s-o vedem! îl întrerupse Jacinto, cu o hotărâre exaltată.

Ieşi imediat din hambar, fără să ia seama la ploaia care mai cădea, uşoară şi rară. Silverio însă îşi întinse braţele înspăimântat, ca pentru a-l împiedica să alunece într-o prăpastie.

— Nu! Excelenţa Voastră nu poate intra în casa lui Esgueira! Nu se ştie ce are femeia, şi paza bună păzeşte

primejdia rea!

Jacinto îi răspunse cu o răbdare politicoasă:

— Îţi mulţumesc pentru grija dumitale, Silverio 1 Deschide umbrela şi haidem!

Atunci administratorul îşi încovoie neputincios umerii şi, aşa cum îi poruncea Excelenţa sa, deschise cu un pocnet răsunător imensa umbrelă deasupra capului lui Jacinto şi îl conduse respectuos peste câmpul mocirlit l-am urmat, gândindu-mă la îmbelşugata pomană pe care bunul Dumnezeu o trimitea acelei case sărmane prin acest senior al îndepărtatelor Oraşe! În spatele nostru venea copilul, pierdut într-o nesfârşită uimire.

Ca toate cocioabele de la munte, cea a lui Esgueira era construită din pietre mari, nezidite, fără tencuială, cu un vag acoperiş de ţiglă neagră, acoperită de muşchi, cu o ferestruică situată sus, sub tavan şi o uşă grosolană pentru aer, pentru lumină, pentru fum şi pentru oameni, în jurul casei, Natura şi Munca adunaseră de-a lungul anilor plante agăţătoare şi flori silvestre, răzoare de zarzavat, tufe înmiresmate, bănci vechi roase de muşchi, oale cu pământ în care creşteau mănunchiuri de pătrunjel, pârâiaşe cântătoare, viţă de vie încolăcită pe ulmi, umbre şi băltoace care făceau din acest sălaş al Foamei, Bolii şi Tristeţii un colţişor demn de o delicioasă eglogă.

Prudent, Silverio împinse uşa cu vârful umbrelei, strigând:

— Hei, tuşă Maria… Hei, fată!

În crăpătura uşii întredeschise, apăru o fetişcană foarte înaltă, neagră şi murdară, cu ochii trişti şi încercănaţi care, la vederea noastră, deveniră pe dată limpezi şi plini de uimire.

— Ce face maică-ta? Deschide că domnii aceştia aşteaptă…

Ea deschise încet uşa, murmurând cu glas tărăgănat şi amărât, fără să se vaite însă, ba chiar surâzând vag, cu un fel de resemnare:

— Păi, ce să facă biata de ea? Tare rău, tare rău.

Înăuntru, maică-sa îşi reluă vaietul descurajat cu un

geamăt adormit şi lent care, înăbuşit de aşternuturi, părea că urcă de-a dreptul din pământ.

— Vai, sunt aici, mi-e rău, mi-e foarte rău! Of, Doamne!

La o oarecare distanţă de uşă, ţinând umbrela în cumpănă, pe jumătate deschisă, ca pe un scut împotriva infecţiei, Silverio lansă o vagă consolare: în – Nu poate să fie ceva grav, tuşă Maria!... E o răceală! O răceală! Şi lui Jacinto, strângând din umeri: „Vedeţi, Excelenţă... Multă mizerie! Chiar plouă în casă.

Pe jos se vedea, pe pământul bătătorit, o pată umedă şi strălucitoare de la ploaia căzută prin spărtura din acoperişul de ţigle. Peretele, acoperit de funingine de la vălătucii de fum ai vetrei, era la fel de negru ca şi pământul de pe jos. Penumbra întunecată de murdărie părea înţesată, într-o dezordine obscură, cu cârpe, cioburi şi resturi, printre care se desluşeau prea puţine forme clare, doar un cufăr de lemn negru şi deasupra lui, atârnată într-un cui, între un fierăstrău şi un opaiţ, o fustă stacojie şi groasă.

Foarte stânjenit, Jacinto bâigui:

— Bine... Bine...

Şi o zbughi peste câmp, spre hambar, ca şi cum ar fi fost fugărit, în vreme ce Silverio îi dezvăluia desigur fetei prezenţa augustă a „nobilului stăpân”, fiindcă am auzit-o din uşă, înălţându-şi glasul plin de jale:

— Vai! Dumnezeu să-i aducă noroc! Dumnezeu să-l aibă în pază!

Când Silverio ne ajunse din urmă, făcând paşi mari cu uriaşele lui cizme, Jacinto se oprise în mijlocul câmpului şi mă privea torturându-şi mustaţa cu degetele tremurătoare şi murmurând:

— E oribil, Zé Fernandes, e oribil.

Lângă noi tună vocea sonoră a lui Silverio:

— Ce tot vrei, băiete? Du-te la maică-ta, copile 1

Era micuţul zdrenţăros şi înfometat care se ţinea după noi, cu o uriaşă uimire zugrăvită pe chip, urmărindu-ne cu speranţa confuză că poate de la noi, ca de la nişte zei

întâlniţi în mijlocul drumului, i-ar putea veni vreo mângâiere sau vreun câştig. Iar Jacinto, către care se întorceau cel mai ades ochii lui trişti, şi pe care mizeria şi muta umilinţă a copilului îl stinghereau şi îl intimidau peste măsură, nu făcea altceva decât să zâmbească şi să-şi îngaime vagul lui „Bine… bine”. Eu am fost cel care i-am dat mititelului un bănuţ ca să-l mulţumesc şi să-l faPsă se desprindă de noi. Cum însă el, cu bănuţul strâns bine în pumn, ne urmărea încă, atras parcă de parfumul magnificenţei noastre, Silverio fu nevoit să-l sperie ca pe o pasăre, bătând din palme şi strigând:

— Hai, acasă! Du banii mamei… Valea, valea!…

— Şi noi trebuie să mâncăm, am amintit eu, uitându-mă la ceas. Vom avea încă timp frumos astăzi.

Într-adevăr, peste râu, sclipea o fâşie de cer albastru, spălat şi sticlos, iar stratul gros de nori începuse să se risipească în vălătuci, măturat şi scuturat de vânt, împins spre un colţ îndepărtat al cerului.

Am luat-o încet spre casă, pe o cărare povârnită pe care Silverio ne-o arătase şi unde mai curgea încă un şuvoi îngust, săltând şi flecărind printre pietre. De pe fiecare creangă pe care o atingeam în treacăt cădea o ploaie uşoară. Frunzişul care băuse apă pe săturate strălucea acum mulţumit. Când am ieşit de pe poteca îngustă pe un drum mai lat, între o terasă cultivată şi un şir de butuci de viţă de vie, Jacinto se opri. pe neaşteptate şi-şi scoase cu gesturi lente portţigaretul din buzunar:

— Silverio, nu mai vreau să existe o asemenea mizerie pe moşia mea.

Administratorul dădu din umeri, exclamând nedesluşit un „hm! hm”, cu un ton de supunere şi de îndoială în acelaşi timp:

— În primul rând, continuă Jacinto, să-l chemi astăzi pe doctorul Avelino s-o vadă pe biata femeie… Şi să se ducă de îndată cineva la Guiães după medicamente. Apoi, să-l rogi pe medic s-o viziteze mâine, şi în fiecare zi, până se va face bine. Aşa! mai vreau, Silverio, să le duci bani bieţilor oameni, pentru mâncare, pentru regim, cam zece

sau cincisprezece mii de reali... E suficient?

Administratorul nu-şi putu stăpâni un chicotit respectuos. Cincisprezece mii de reali! Câţiva bănuţi ar fi fost de ajuns... Nu era bine să-i obişnuieşti pe oamenii aceştia cu atâta dărnicie. După aceea vor vrea cu toţii, vor veni cu toţii să ceară...

— Vor primi cu toţii, spuse Jacinto simplu.

— Înălţimea Voastră porunceşte! murmură Silverio.

Încremenise în mijlocul potecii, cu umerii încovoiaţi, uluit de asemenea extravaganţe. A trebuit să-l zoresc, cu nerăbdare:

— O să vorbim pe drum! E ora prânzului! Mi-e o foame de lup!

Ne-am continuat drumul, cu Silverio între noi, gânditor, cu fruntea încruntată sub borul larg al pălăriei „cu barba lui îmbelşugată, răsfirată pe piept, şi uriaşa umbrelă roşie strânsă sub braţ. Trăgându-se nervos de mustăţi, Jacinto avansa cu prudenţă noi şi noi idei făcătoare de bine, aruncând priviri temătoare către Silverio:

— Pe urmă casele... Casa aia e o vizuină. Mi-aş dori să dau o locuinţă ca lumea bieţilor oameni... Sunt sigur că şi casele celorlalţi sunt tot aşa, nişte vizuine... E nevoie de o reformă! Să facem locuinţe noi pentru toţi ţăranii de pe moşie...

— Pentru toţi?... bâigui Silverio, apoi amuţi.

Jacinto îngăimă îngrozit:

— Pentru toţi, mă rog, vreau să spun... Câţi sunt?

Silverio deschise larg braţele:

— Douăzeci şi ceva... Douăzeci şi trei, dacă-mi amintesc bine. Ba nu! Douăzeci şi şapte...

Fu rândul lui Jacinto să amuţească, ca şi cum ar fi recunoscut mărimea enormă a numărului. Dori să ştie la cât s-ar ridica preţul fiecărei case... Oh! o casă simplă, dar curată şi confortabilă ca a surorii lui Melchior, de lângă teascul de ulei. Silverio se opri din nou. O casă ca a Ermelindei? înălţimea sa vrea să ştie cât costă? rosti cifra, foarte de sus, ca şi cum ar fi dat drumul la vale unui uriaş

bolovan care avea să-l zdrobească pe Jacinto:

— Douăzeci de mii de reali, Excelenţă! Poate chiar mai mult, mai puţin în niciun caz!

Mă apucase râsul în faţa tragicei ameninţări a vrednicului administrator. Jacinto spuse cu multă blândeţe, încercând să-l împace pe Silverio:

— Bine, prietene… Să zicem atunci cam şaizeci de mii de reali! Ba nu, mai bine o sută de mii, fiindcă aş vrea să dau fiecăruia nişte mobilă şi ceva haine.

O luă cu paşi iuţi pe o cărare, sărind peste un gărduţ. L-am urmat şi noi, ceva mai încet, fiindcă prânzul se mai amânase o vreme, însă cu inima uşoară din pricina cerului care se înseninase, redevenind vesel şi albastru, şi a dreptăţii ce avea să se facă săracilor de pe moşie.

— Nu ţi-ai pierdut ziua, Jacinto, am spus cu o duioşie pe care n-am încercat s-o ascund.

— Ce mizerie, Zé Fernandes, nici prin minte nu mi-ar fi trecut… La o aruncătură de băţ de casa mea sunt case unde copiii flămânzesc! E oribil…

Am intrat pe aleea de fagi. O rază de soare, strecurându-se printre doi nori mari, de vată, tivi cu aur un colţ al conacului. Goarna cocoşilor răsună ascuţit şi limpede. Vântul blând care se ridicase isca un freamăt vesel şi dulce în frunzele spălate şi lustruite de ploaie.

— Ştii la ce m-am gândit, Jacinto?… Cu tine s-a petrecut legenda Sfântului Ambrozie… Nu, nu era Sfântul Ambrozie. Mă rog, nu-mi aduc aminte, despre ce sfânt era vorba. Cred că, de fapt, nici nu era un sfânt, ci numai un cavaler păcătos care se îndrăgostise de o femeie şi-i dăruise tot sufletul doar pentru că o zărise pe stradă, de la distanţă. Într-o seară când o urmărea ca vrăjit, ea a intrat sub portalul unei biserici şi acolo şi-a ridicat deodată vălul, şi-a desfăcut rochia şi a arătat bietului cavaler sânul mâncat de o plagă! La fel şi tu, erai îndrăgostit de munte fără să-l cunoşti, numai pentru frumuseţea lui de vară. Dar astăzi muntele şi-a dezvăluit brusc marea lui plagă… Poate că aşa a început ucenicia ta pentru a deveni Sfântul Jacinto.

El rămase pe gânduri, cu degetele vârâte în buzunarele de la vestă:

— E adevărat! Am văzut plaga! Însă aceasta, lăudat fie Domnul, este o plagă pe care eu pot s-o vindec!

N-am vrut să-mi dezamăgesc Prinţul. Am urcat veseli scara conacului.

hiar în ziua care a urmat acestor acte caritabile.

C

m-am întors la Guiães. De atunci, am parcurs de aţi tea ori cele trei leghe până la bătrână alee de plopi a lui Jacinto, încât iapa mea necheza de dor când o abăteam de la acest drum familiar la capătul căruia se afla grajdul binecuvântat unde o aştepta prietenul ei intim, căluţul lui Melchior. Până şi mătuşa Vicencia începuse să se arate puţin geloasă pe Tormesul către care alergam tot timpul şi pe Prinţul pe care i-l lăudam întruna pentru noua lui tinereţe, pentru generozitatea, bucatele delicioase şi himerele lui agricole. Într-o zi, cu un grăunte de ironie, singurul care îşi avea locul într-o inimă plină altfel de nevinovăţie, mi-a spus, în timp ce mişca cu vioiciune andrelele de la ciorap.

— Ai cu ce să te lauzi! M-ai făcut curioasă, vreau şi eu să-l cunosc pe acest Jacinto al tău… Adu aici minunea asta, băiete!

Am râs:

— Fii liniştită, mătuşă Vicencia, o să-l aduc în curând, de ziua mea de naştere, să ia masa cu noi… Dăm o petrecere cu dans în curte, vin toate doamnele din împrejurimi şi poate chiar îi găsim o mireasă lui Jacinto.

Îl invitasem deja pe Jacinto la această sărbătoare. Era de altfel momentul ca stăpânul de la Tormes să cunoască lumea bună de prin partea locului… Şi mai ales, cum îi spuneam eu râzând, trebuia să cunoască câteva femei, câteva din acele tinere viguroase de prin conacele muntelui pentru că la Tormes îşi ducea viaţa într-o singurătate de-a dreptul monastică, iar bărbatul, lipsit de un strop din Eternul Feminin, se înăspreşte cu uşurinţă şi capătă o coajă dură ca a arborilor singuratici.

— Desigur, Tormesul, reconcilierea ta cu Natura şi renunţarea la minciunile Civilizaţiei este o poveste frumoasă… Dar, la naiba, se simte aici lipsa femeilor!

El încuviinţa râzând, întins cu voluptate pe scaunul de răchită:

— Într-adevăr, se simte lipsa unei femei cu / mare. Însă doamnele de aici, din casele din împrejurimi… Nu le cunosc, dar îmi închipui că trebuie să semene cu nişte legume. Sănătoase, nutritive, excelente pentru cratiţă, dar, în sfârşit, legume. Femeile comparate de poeţi cu florile sunt întotdeauna femeile de la curte, din capitale, acolo unde, fără excepţie, începând cu Hesiod şi Horaţiu, poeţii se duc să le caute… Şi apoi, e evident că un morcov sau o varză nu au nici parfum, nici graţie, nici eleganţă sau rafinament… Doamnele de la munte nu pot fi interesante!

— Stai că-ţi spun… Vecina ta cea mai apropiată, fiica lui don Teotonio, cu tot respectul cuvenit ilustrei case Barbedo, este într-adevăr un monstru! Sora lui Albergaria, de la Quinta da Loja nu l-ar duce în ispită nici măcar pe Sfântul Anton, în clipele lui de disperare. Mai ales dacă s-ar dezbrăca, fiindcă este un spanac îngrozitor! Asta e într-adevăr o legumă şi nici măcar nu e nutritivă.

— Nu! Spanacul, legumă purgativă!

— Apoi e doña Beatriz Veloso… Asta e frumoasă… Dar, din nenorocire, băiete, e mare meşteră la vorbă. Vorbeşte ca eroinele lui Camilo Nu l-ai citit pe Camilo. Glasul ei are un ton pe care n-aş şti să ţi-l descriu, tonul cu care se vorbeşte la *Teatrul* Doña *Maria*, în piesele sentimentale. N-ai fost niciodată la Doña *Maria*. În sfârşit, o oroare! Şi pune nişte întrebări de ţi se face părul mă – 1 Referire la Camilo Castelo Branco tf.825 – 1800), scriitor por – tughez, considerat alături de Eça de Queiroz unul dintre cei mai mari prozatori al literaturii secolului al XIX-lea.

ciucă. „Excelenţa Voastră, nu se delectează cu Lamartine?” Asta mi-a spus-o mie, obraznica!

— Şi tu?

— Eu! Am căscat ochii… „Oh, Lamartine!” Dar biata

de ea e, de fapt, o lată foarte cumsecade. Vin la rând cele două Rojão, fetele lui – João Rojão, care sunt ca două flori, proaspete, vesele, cu un miros şi o strălucire sănătoasă, şi foarte simple… Mătuşa Vicencia e moartă după ele. Pe urmă e nevasta doctorului Alipio, o frumuseţe. Oh! O creatură splendidă! Dar, mă rog, e nevasta doctorului Alipio, iar tu ai renunţat la obligaţiile Civilizaţiei… Apoi, e o femeie foarte serioasă, cu totul absorbită de cei doi micuţi care seamănă cu doi îngeri de Murillo… Cine ar mai fi? Aş vrea să-ţi fac o listă completă cu „personalul” feminin. O avem pe Melo Rebelo de la Sandofim, foarte drăguţă, cu un păr frumos… Brodează superb, face prăjituri ca o călugăriţă din Vechiul Regim… Mai era şi Julia Lobo, foarte frumoasă, dar a murit… Nu-mi mai amintesc de nimeni. Vai, dar am uitat de Floarea Munţilor, verişoara mea Joaninha de 1? Fior da Malva! Ea este o fată desăvârşită.

— Dar tu, vere Zé, cum de ai rezistat?

— Suntem ca fraţii. Am fost crescuţi împreună de mici, şi suntem familiarizaţi şi obişnuiţi unul cu celălalt, aşa cum sunt eu cu tine… Familiaritatea estompează diferenţele de sex. Mama ei era singura soră a mătuşii Vicencia şi a murit de tânără. Aproape din leagăn, Joaninha a crescut acasă la noi, în Guiães. Tatăl ei este un om foarte cumsecade, unchiul Adrião. Erudit, anticar, colecţionar… Adună tot soiul de lucruri ciudate, clopoţei, pinteni, peceţi, catarame… Are o colecţie foarte curioasă. De mult vrea să vină la Tormes să-ţi facă o vizită. Numai că săracul de el suferă de băşică, nu poate să umble călare… Iar drumul de la Fior da Malva până aici e mizerabil pentru trăsuri.

Prinţul meu se întinse leneş, pe scaun, sub umbra înmiresmată:

— Nu, fireşte că eu trebuie să-i vizitez primul pe unchiul şi pe mătuşa Vicencia… Doresc să-mi cunosc vecinii de la munte. Însă mai târziu, când mă mai liniştesc… Acum sunt ocupat cu poporul meu.

Într-adevăr. Jacinto devenise un mare constructor,

regele fondator al unui mic regat. Pe toată moşia sa din Tormes se făceau lucrări pentru reînnoirea căsclor ţăranilor, unele erau reparate, altele mai vechi erau dărâmate pentru a fi reconstruite mai spaţioase şi mai comode. Pe drum, se auzea tot timpul scârţâitul carelor, încărcate cu piatră sau cu buşteni aduşi din pădurile de pin.

În cârciuma lui Pedro, la intrarea în sat, se înghesuiau tot timpul geamgii, pietrari şi dulgheri angajaţi pentru lucrări, iar Pedro, în dosul tejghelei, cu mânecile suflecate, umplea întruna paharele de un decilitru cu o uriaşă carafă.

Jacinto care acum avea doi cai, mergea cu mare dragoste în fiecare dimineaţă, devreme, să-şi vadă şantierul. Simţeam cu nelinişte cum palpita, gata să izbucnească, vechea lui furie maniacă de a acumula Civilizaţie! Planul primitiv al lucrărilor era amplificat şi înfrumuseţat fără încetare. La ferestrele care ar fi trebuit să aibă numai obloane, după străvechiul obicei al muntelui, poruncise să fie puse geamuri, cu toate că şeful de şantier îi spusese deschis că după o singură lună de locuit, nicio casă nu va mai avea vreun geam întreg. Voia să înlocuiască clasicele bârne ale tavanului cu stucaturi şi îmi dădeam foarte clar seama că se stăpâneşte pe cât putea, apelând la bunul său simţ, pentru a nu dota casele cu sonerii electrice. Aşa că nu m-am mirat câtuşi de puţin când mi-a declarat într-o dimineaţă că murdăria oamenilor de la ţară se datorează lipsei unui loc unde să se poată spăla comod şi că de aceea se gândea să instaleze câte o cadă în fiecare casă. Coboram în clipa aceea, ţinând bine caii în hăţuri, printr-o trecătoare bolovănoasă şi abruptă; o boare uşoară făcea să freamăte frunzele copacilor, un pârâu sălta năvalnic peste pietre şi mi s-a părut atunci, fără să mă mire, că pietrele, pârâul, crengile şi vântul râdeau pe seama Prinţului meu. Pe lângă toate aceste conforturi pe care João, şeful de lucrări, căscând ochii ca un nebun, le numea „măreţii*, Jacinto se gândea şi la binele sufletelor. Îi ceruse arhitectului său din Paris planul unei şcoli perfecte

pe care voia s-o ridice pe câmpul de la Carriga, lângă capela care adăpostea „oasele”. Cu timpul, va înjgheba aici o bibliotecă, plină de cărţi cu stampe ca să-i distreze duminicile pe cei care nu mai erau în stare să înveţe să citească. Eu îmi încovoiam umerii spunându-mi: „Iată că începe înverşunata acumulare a Noţiunilor! Cartea va invada Muntele!” Alte idei ale lui Jacinto erau însă adinirabile. Până şi eu m-am înflăcărat şi am stârnit şi entuziasmul mătuşii Vicencia când am aflat că plănuise să facă o creşă unde spera să petreacă dimineţi încântătoare privind copilaşii umblând de-a buşelea sau alergând cu stângăcie după minge. De altfel, farmacistul nostru din Guiães se angajase deja să înfiinţeze o mică spiţerie la Tormes, condusă de ajutorul său, un fin de-al mătuşii Vicância, care publicase un articol despre sărbătorile populare din Douro în *Almanahul amintirilor*. Fusese de asemenea anunţat postul de medic şi Tormesului, cu un salariu de şase sute de mii de reali.

— Nu-ţi mai lipseşte doar un teatru! îi spuneam lui Jacinto, râzând.

— Un teatru, asta nu. M-am gândit însă la o sală cu proiecţii de lanternă magică pentru a le înfăţişa bieţilor oameni de aici oraşele lumii, minunile din Africa şi puţină istorie.

Şi, pe naiba, trebuie să spun că şi eu m-am entuziasmat de această idee! Când i-am vorbit despre ea unchiului Adnão. onorabilul anticar îşi dădu o palmă zdravănă peste genunchi, uitând de reumatismul care-l chinuia. „Da, domnule! Minunată idee! Aşa, prin imagini, ar putea învăţa şi aceşti oameni analfabeţi Istoria Sfântă, Istoria Romană, chiar şi Istoria Portugaliei!…” Apoi, întorcându-se către verişoara Joaninha, unchiul Adrião declară că Jacinto era „un om cu suflet mare! i (.

Într-adevăr, în ţinut creştea din ce în ce mai mult popularitatea Prinţului meu. În vorbele „Dumnezeu să te aibă în pază, stăpâne!” cu care femeile îl salutau când îl vedeau trecând, întorcându-se ca să-l mai vadă o dată, se simţea seriozitatea unei rugăciuni, dorinţa sinceră ca

Dumnezeu să-i poarte mereu de grijă. Copiii cărora le împărţea bănuţi îi presimţeau de departe prezenţa, în jurul lui se aduna un furnicar întunecat de feţişoare oacheşe şi murdare, cu ochii mari holbaţi care, deşi nu mai arătau teamă, erau în continuare plini de mirare. Cum, într-o după-amiază, ieşind de pe aleea de plopi, calul lui Jacinto alunecă pe nişte bolovani care barau drumul, câţiva bărbaţi s-au dus acolo chiar a doua zi, fără ştirea lui Jacinto, şi au acoperit cu nisip şi au netezit porţiunea primejdioasă, înspăimântaţi de pericolul prin care trecuse prea bunul lor stăpân. I se spunea, pe tot muntele, „boierul cel bun”. Oamenii mai vârstnici de pe moşie nu-l întâlneau fără să exclame, unii cu gravitate, alţii zâmbind larg cu gura ştirbă: „Iată-l pe binefăcătorul nostru!” Uneori, câte o bătrână venea în fugă din fundul ogrăzii sau ieşea în pragul căsuţei, dacă îl zărea pe drmn, şi striga gesticulând cu braţele descărnate: „Domnul să vă binecuvânteze! Domnul să vă binecuvânteze!” Duminica, părintele José Maria (un bun prieten de-al meu şi mare vânător) venea la Tormes din Sandofim, pe iapa lui sură, să oficieze slujba în capelă. Din strana lui, Jacinto asista la slujbă ca alţi Jacinto din alte vremuri, ca nu cumva aceşti oameni simpli să-l creadă străin pe Dumnezeu. Aproape de fiecare dată primea daruri pe care fetele sau copiii sătenilor, cu obrăjorii împurpuraţi, veneau să i le aducă pe verandă. Erau ghivece cu busuioc, buchete mari de garoafe, chiar câte o raţă îndopată. Fetelor şi copiilor li se împărţeau atunci biscuiţi şi meringi de la Guiães, iar, în curte, printre bărbaţi, circulau urcioarele de vin alb. Silverio începuse să afirme cu uimire şi respect îndoit că don Jacinto va dispune în puţină vreme de mai multe voturi la alegeri decât doctorul Alipio. Chiar şi eu m-am simţit mişcat când

13 – oraşul şi muntele

Melchior mi-a povestit că João Torrado, un ciudat bătrân al acestor locuri, cu o barbă lungă şi albă, culegător de ierburi, puţin vraci, puţin solomonar, locuitor misterios al linei peşteri din vârful muntelui, afirma pretutindeni că boierul cel bun era regele Dom Sebastião care se

întorsese! 1

Sosi astfel luna septembrie şi odată cu ea ziua mea de naştere, care cădea într-o zi de duminică, pe data de trei. Îmi petrecusem la Guiães întreaga săptămână, ocupat cu pregătirile pentru culesul viei, iar în dimineaţa acelei memorabile duminici m-am aşezat devreme pe veranda odăii regretatului meu unchi Alfonso, pândind drumul pe care urma să apară Prinţul meu ce venea în sfârşit în vizită în casa prietenului său Zé Fernandes. Încă de la primul cântat al cocoşilor, mătuşa Vicencia începuse să se agite prin bucătărie şi prin oficiu fiindcă, dorind să prezinte Prinţului meu „obştea" ţinutului, poftise la cină câteva familii prietene din împrejurimi care, având trăsuri sau rădvane, puteau să se întoarcă acasă târziu pe drumurile mai bune, după serbarea campestră ce avea să se desfăşoare în curtea împodobită deja în acest scop cu lampioane chinezeşti. Curând însă, pe la ora zece, m-a apucat disperarea primind printr-un argat de la Fior da Malva o scrisoare de la verişoara Joaninha în care spunea cât de mult regreta că nu putea să vină, fiindcă papă se simţea rău din ajun, avea un furuncul şi ea nu voia să-l lase singur. Indignat, m-am năpustit în bucătăria unde mătuşa Vicencia supraveghea servitoarele care băteau violent o mulţime de gălbenuşuri într-un castron uriaş.

— Joaninha nu vine! Aşa se întâmplă întotdeauna! zice că taică-său are un furuncul. Unchiul Adrião alege – e fiecare dată zilele importante pentru buboaie sau jiihghiuri…

Chipul rotund şi îmbujorat al mătuşii Vicencia arăta bunătate şi compătimire:

— Bietul de el! Cine ştie în ce loc o fi şi nu poate să şadă în trăsură! Bi-ul de el! Uite, dacă îi scrii, spune-i să-şi facă o prişniţă cu frunze de rozmarin. Cu asta îl vindecam pe unchiul tău.

Nu m-am mai ostenit însă să cobor şi i-am strigat simplu argatului care-şi adăpa în curte măgarul:

— Spune-i domnişoarei Joaninha că ne pare nespus

de rău.: „Poate trec mâine pe acolo.

M-am întors plin de nerăbdare la postul meu de la fereastră. Ceasul de pe coridor, şi aşa mult rămas în urmă, bătuse deja zece şi jumătate şi Prinţul meu avea să întârzie la masa de prânz. De cum am ieşit însă pe verandă, l-ara zărit pe Jacinto apărând la colţul drumului, cu o pălărie mare de pai pe creştet, călare pe iapă, urmat de Grilo, cu picioarele atârnând stângaci peste greabănul bătrânei iepe a lui Melchior, purtând şi el o pălărie de pai şi adăpostindu-se sub o uriaşă umbrelă de soare verde. În spatele lor venea un argat cu o valijoară pe cap. Iar eu, bucuros de a-mi vedea în sfârşit Prinţul apropiindu-se în trap uşor de casa mea de ţară, în ziua când împlineam treizeci şi şase de ani, mi-am lăsat gândul să zboare la o altă aniversare, în Paris, la 202, când, între toate splendorile Civilizaţiei, am închinat trist *ad manes*, pentru morţii noştri.

— *Salve*! am strigat eu de pe verandă. *Salve*, *domine Jacinthe*!

Am intonat în semn de bun venit, lălăind vesel, *Imnul Cartei*!

— Şi aici e frumos! strigă el de jos. Palatul tău arată superb… Unde e poarta?

Eu însă coboram deja precipitat în curte, unde Jacinto, descălecând, îmi povesti amuzat despre caznele bietului Grilo care nu mai călărise niciodată până atunci şi care se văicărise tot drumul de teama primejdiilor unei asemenea aventuri.

În acest timp, vrednicul negru, cu sufletul la gură, lucind de sudoare şi livid, în ciuda splendorii lui întunecate, exclama, arătând cu mâna tremurătoare biata iapă care, deshămată în mijlocul curţii, cu capul înclinat gânditor, părea o statuie de piatră încremenită pe picioarele ţepene ca nişte ţăruşi înfipţi în pământ.

— Dacă aţi fi văzut, dom Fernandes! E o fiară nărăvaşă care nu ştie să umble cum trebuie. O ia ba la stânga, ba la dreapta, când hăis când cea! Ca să mă zgâlţâie! Doar ca să mă zgâlţâie!

Nu se mai putu abţine şi îşi repezi vârful umbrelei în greabănul iepei, împungând-o răzbunător sub samar.

În vreme ce urcam scările comode, ajungând pe coridorul luminos, cu fereastra din fund încadrată de ghirlande de trandafiri mărunţi, Jacinto aduse multe laude casei noastre care i se părea foarte odihnitoare în comparaţie cu zidurile greoaie şi masivele uşi feudale de la Tormes. Ajunşi în odaia lui, îmi mulţumi pentru grija maternă a mătuşii Vicencia care umpluse cu flori cele două glastre de porţelan de pe comodă şi împodobise patul cu una din cele mai somptuoase dintre cuverturile noastre indiene, galbene ca penele de canar, brodată cu păsări mari de aur. Eu surâdeam mişcat. Ne-am îmbrăţişat atunci cu căldură, amintindu-ne de semnificaţia zilei pe care o sărbătoream… „Treizeci şi opt, hm, Zé Fernandes?” „Treizeci şi patru, lighioană!” Prinţul meu îşi deschise îndată sobra lui valijoară de filosof şi-mi oferi „darurile nobile, cele cuvenite”, cum spune şiretul Ulise în *Odiseea*. Era un ac de cravată, un portţigaret de oţel mat, cu o creangă de măr înflorită, dintr-un delicat email şi un cuţit de cărţi, cu o veche lucrătură chinezească. Am protestat împotriva unei asemenea risipe.

— Sunt toate din valizele de la Paris… Le-am deschis ieri seara. Mi-am luat libertatea să aduc această amintire mătuşii tale Vicencia. Nu are niciun fel de valoare… Doar pentru că a aparţinut prinţesei de Lamballe.

Era un agheasmatar de apă sfinţită, din argint încrustat, cu înfloriturі de un gust aproape galant.

— Mătuşa Vicencia nu ştie cine este prinţesa de Lamballe, dar o să-i facă mare plăcere! Va fi o garanţie fiindcă ea se cam îndoieşte că tu, ca om al Parisului, din ţara necredincioşilor, ai avea vreo religie… Acum te speli, te perii şi mergem la masă!

Mătuşa Vicencia păru la început foarte surprinsă, apoi fermecată de însoţitorul meu pe care ea îl crezuse cu adevărat un prinţ arogant, semeţ şi dificil. Când el îi oferi agheasmatarul, cu delicata rugăminte „de a-şi aminti de el în rugăciunile sale”, doi trandafiri mari, mai rumeni şi mai

proaspeţi decât cei de pe masă, înfloriră pe obrajii rotunzi ai blândei doamne care nu primise niciodată un dar atât de cucernic, însoţit de vorbe aşa de frumoase. Cel mai mult o încântă însă nemaipomenita lui poftă de mâncare, înflăcărata convingere cu care Jacinto, umplându-şi farfuria cu potroace, apoi cu munţi de orez la cuptor, apoi cu biftecuri pu multă ceapă, ridica în slăvi bucătăria noastră, jurându-se că nu mai pusese niciodată în gură ceva atât de sublim. Ea strălucea de încântare:

— E o adevărată plăcere, e o adevărată plăcere… încă unul din cartofiorii ăştia umpluţi…

— Bineînţeles, doamnă, chiar doi! Porţia mea, la o masă atât de perfectă, va fi întotdeauna pe măsura unui Gargantua.

— Nu-l cita pe Rabelais, mătuşa Vicencia nu-i cunoaşte pe autorii profani! exclamam eu, radios. Gustă din vinul ăsta alb, de pe podgoriile noastre şi adu laude lui Dumnezeu că pârguieşte asemenea struguri.

Prânzul a fost intim şi plin de voie bună; am comentat o mulţime de lucruri: lucrările de la Tormes, creşa lui Jacinto care o entuziasma pe mătuşa Vicencia, viitoarea recoltă de struguri „verişoara mea Joaninha şi tatăl ei bolnav, starea neînchipuit de proastă a drumurilor. Momentul cel mai mişcător a fost la cafea, când servitorul a aşezat în faţa lui Jacinto o farfurioară cu un beţişor de scorţişoară – ciudatul şi nelipsitul lui beţişor de scorţişoară.

Mătuşa Vicencia nu uitase! Şi aici îl aştepta beţişorul lui de scorţişoară! Mătuşa dorea ca Jacinto să-şi poată respecta şi la Guiães tabieturile de la Tormes… Beţişorul de scorţişoară era simbolul adoptării Prinţului meu ca nepot al mătuşii Vicencia.

Ea se întoarse peste puţină vreme în bucătărie la pregătirile pentru banchet Am fumat leneş o havană în grădină, lângă fântânai arteziană, la umbrai retrasă a cedrului. Apoi proprietarul din mine şi-a spus inexorabil cuvântul, şi m-am pornit să-i arăt Prinţului meu ferma, cu nemiloasă minuţiozitate, fără să-l iert de niciun ogor, de

niciun canal de irigaţie, de niciun butuc de vie. Doar când chipul lui a început să se tragă şi să pălească de saţietate şi când, buimac, nu mai reuşea să bâiguie decât un nedesluşit „foarte frumos, frumos pământ!”, am consimn ţit să ne întoarcem paşii spre casă, făcând însă înainte încă un lung ocol ca să-i mai arăt teascul, un câmp de sparanghel şi locul unde se aflau odinioară ruinele unui vechi castru roman. Intrând iar, prin grădină, în salonul plin de răcoare, l-am mânat ca pe un viţel în biblioteca bunului meu unchi Alfonso, ca să-i arăt comorile noastre: o magnifică cronică a lui Dom João I de Fernão Lopes, prima ediţie a *Împăratului Clarimundo*, o. *Henriadă*, cu semnătura lui Voltaire, nişte hrisoave ale regelui Dom Manuel şi alte minunăţii. El răsuflă adânc, împăturind ultimul pergament, însă eu nu m-am lăsat păgubaş şi l-am târât în pivniţă să admire faimosul poloboc care avea pe lemnul capacului complicatul blazon al neamului Sande, încrustat în relief. Se făcuse ora patru şi Prinţul meu era livid iar ochii îi ieşiseră din orbite. Pironindu-mi asupra lui ochii feroci pe care chiar eu îi simţeam strălucind cu sălbăticie, am declarat că „acum vom merge să vedem şura”. Cu mina la şale, el şopti atunci umil, cu un suspin ca de copil:

— Nu mi-ar strica să mă aşez puţin.

Mi s-a făcut milă, mi-am slobozit prada din gheare şi i-am dat voie să se târâie în urma mea, până în odaia ce-i fusese destinată, unde îşi scoase pe dată cizmele şi se aruncă pe o canapea comodă, tapiţată cu marochin moale; murmurând, foarte deprimat:

— Frumoasă proprietate!

L-am lăsat generos să tragă un pui de somn şi am coborât să verific dacă Gertrudes rânduise cum trebuie periile şi prosoapele de dantelă în încăperea unde, în curând, invitaţii care vor sosi se vor spăla pe mâini şi îşi vor peria hainele de colbul de pe drum. Tocmai atunci o caleaşcă dădea ocol curţii; era vechea caleaşcă a lui don

Teotionio, cu cele două iepe sure. Aruncând o privire pe fereastră, am descoperit, cu plăcere, că venise singur,

cu cravata lui albă, sub pelerina subţire, fără îngrozitoarea lui fiică. M-am năpustit vesel în odaia mătuşii Vicencia care, cu ajutorul Catarinei, îşi închidea grăbită brăţările bogate de topaze.

— Oh, mătuşă Vicencia, a sosit don Teotonio! Din fericire, fără fiică-sa... Să nu întârzii, ceilalţi trebuie să apară. Manuel să-şi pună o haină curată şi să-şi lege cum trebuie cravata... Să vedem cum va ieşi petrecerea!

V

ai, n-a ieşit bine! Petrecerea nu a fost nici strălucitoare, nici veselă! Când Prinţul meu şi-a făcut apariţia, îmbrăcat cu o eleganţă în care se simţea contribuţia valizelor de la Paris (deschise în ajun), cu un trandafir alb la haina neagră şi o perlă neagră prinsă pe cravata albă, înfoiată peste vesta albă, brodată cu găurele, salonul era deja plin de musafiri: don Teotonio, Ricardo Veloso, doctorul Alipio, voluminosul Melo Rebelo din Sandofim, familia Albergaria de la Quinta da Loja. Toţi stăteau în picioare, într-un grup compact. Pe câteva scaune, în jurul sofalei pe care se instalase mătuşa Vicencia, luaseră loc doamnele, Beatriz Veloso, cu o rochie de muselină albă aplicată pe mătase, care o făcea să pară şi mai aeriană şi mai subţire, cu o coafură umflată de cârlionţi frizaţi, cele două Rojão (cu mătuşa lor Adelaide Rojão), îmbujorate ca nişte trandafiri, amândouă în alb, şi soţia doctorului Alipio, în negru, splendidă ca o Venus rustică... în salon se lăsă brusc tăcerea ca şi cum într-adevăr ar fi intrat un prinţ din ţările acelea nordice, unde prinţii sunt magnifici, trăiesc la mare distanţă de norod şi bagă lumea în sperieţi. Era o linişte atât de adâncă de parcă s-ar fi prăbuşit peste noi, strivindu-ne tavanul de stejar; toţi ochii îl ţintuiră pe nefericitul Jacinto ca la o vânătoare hindusă, când la marginea pădurii se iveşte tigrul regal. Strângerile lui de mână, zâmbetul, murmurul lui vag „mă simt onorat, îmi face plăcere” erau pline de simr patie şi de simplitate în timp ce eu făceam prezentări confuze şi grăbite, conducându-l prin sufragerie. Zadarnic însă, toţi cavalerii păreau rezervaţi/ scrutându-l atent pe

Prinţul care urcase la Munte, iar doamnele se cuibăreau şi mai strâns sub aripa mătuşii Vicencia, ca oiţele în jurul pastorului când apare lupul. M-am apropiat, cu un început de îngrijorare, de don Teotonio, cel mai decorativ dintre cavaleri.

— Jacinto, don Teotonio a fost foarte amabil să vină. Iese arar-pri din frumoasa sa casă de la Abrujeira.

Cavalerul surâse, mângâindu-şi mustăţile albe şi îmbelşugate, de bătrân general:

— Excelenţa Voastră a sosit direct de la Viena?

Nu! Jacinto venise de la Paris, cu prietenul Zé Fernandes. Don Teotonio insista:

— Dar desigur vizitaţi adeseori Viena…

Jacinto surâdea surprins:

— Viena, de ce?… Nu. N-am mai fost la Viena de peste cincisprezece ani.

Gentilomul bolborosi încet un „ah!”, apoi rămase tăcut, cu pleoapele pe jumătate închise, ca şi cum în minte ar fi întors pe toate feţele niscaiva observaţii profunde, cu mâinile încrucişate la spate, sub pulpanele lungi ale fracului.

Atunci, vigilent, m-am legat de doctorul Atâţiio:

— Doctorul nostru, dragă Jacinto, este omul cel mai influent şi cel mai puternic din districtul nostru.

Doctorul îşi înclină capul cu trăsături nobile, acoperit de un frumos păr negru, admirabil de neted şi de lucitor, însă chiar în clipa aceea, mătuşa Vicencia, ridicându-se de pe sofa, îl invită pe Prinţul meu la masă fiindcă în uşa salonului îşi făcuse apariţia Manuel, corpolentul nostru lacheu, cu faţa rumenă, care, fără să vorbească, prin simpla lui prezenţă dădea de veste că cina era gata.

La masă (unde budincile, tăvile cu prăjituri, vinurile vechi de Madeira şi de Porto, în carafele grele de cristal, îşi contopeau în mod fericit tonurile bogate şi calde), Jacinto a fost aşezat între mătuşa Vicencia şi fina ei Luisinha, una dintre domnişoarele Rojão, care, după un vechi obicei, se aşeza întotdeauna când mânca la feuiães cât mai aproape de naşa sa. Supa care era de găină cu

tăiţei şi orez a fost mâncată într-o tăcere atât de adâncă şi de apăsătoare, încât eu3 din dorinţa de a o rupe cumva, am exclamat la întâmplare, uitând că mă aflam în Guiães, la propria mea masă:

— Ce supă delicioasă *i*

Jacinto îmi răspunse ea un ecou:

— Divină!

Însă cum toţi invitaţii se simţeau desigur miraţi de strigătul meu şi de încântarea excesivă a lui Jacinto, tăcerea deveni şi mai stânjenitoare. Din fericire, mătuşa Vicencia, cu un surâs plin de îngăduinţă, băgă de seamă că lui Jacinto păreau să-i fie pe plac mâncărurile noastre portugheze… Iar eu, tot cu intenţia de a înviora atmosfera, nu i-am dat timp Prinţului meu să-şi confirme amorul pentru bucătăria naţională şi am strigat:

— Cum să nu-i placă? Dar e nebun după ea! Şi cum n-ar fi? După atâta timp la Paris, lipsit de o mâncare ca lumea!…

Amintindu-mi din fericire de orezul cu lapte, pregătit pentru aniversarea lui Jacinto de către bucătarul de la 202, am povestit îndată întâmplarea cu lux de amănunte, exagerând, afirmând că orezul cu lapte conţinea *foie gras şi* că în vârful piramidei împodobite flutura steagul tricolor deasupra bustului Contelui de Chambord! Orezul cu lapte ratat la o asemenea depărtare de muntele nostru, nu stârni însă interesul scontat, abia dacă provocă câteva surâsuri de condescendenţă amabilă, pe care le-am smuls întorcându-mă stăruitor când către un domn, când către o doamnă, cu exclamaţia: „Extraordinar, nu-i aşa?” Don Teotonio remarcă, cu un aer misterios, că „ştia bucătarul pentru cine găteşte”. Iar frumoasa soţie a doctorului Alipio se încumetă să şoptească înroşindu-se:

— Trebuie să fi fost frumos şi poate că nu era tocmai rău!

Atunci eu (vai, tot pentru a înviora atmosfera) am atacat-o cu o bucurie violentă pe doña Luisa pentru că apăra astfel profanarea marelui nostru fel naţional de mâncare! Dar vai, am interpelat-o atât de excesiv şi de

zgomotos, încât frumoasa doamnă se închise ca o scoică, amuţind îmbujorată toată la faţă şi parcă mai frumoasă. O nouă tăcere se abătea peste masă, ca o negură, când providenţială mătuşă Vicencia îi ceru scuze lui Jacinto că nu avem peşte! Ce să-i faci, aici la munte era cu neputinţă, chiar dacă ai fi plătit cu aur, să ai alt peşte în afară de merluciu sărat sau de cod. Excelentul Rojão interveni şi el, cu vorba lui atât de suavă încât fiecare silabă părea lubrificată cu uleiuri sfinţite ca să alunece mai molcom, amintind că don Jacinto poseda o mare porţiune din Douro şi un privilegiu special pentru pescuitul scrumbiei. Jacinto nu ştia, nici nu-i trecuse prin cap că existau scrumbii… Doctorul Atâţiio zise că nu era de mirare căci dreptul la pescuit fusese vândut lui Cunha brazilianul, acum douăzeci de ani, în copilăria domnului Jacinto. Astăzi, după părerea lui don Teotonio, acest drept nu mai făcea nici două mii de reali. Dacă nu mai sunt scrumbii!… În jurul acestor scrumbii începuseră să se lege între cavalerii vecini molcome conversaţii rurale, de care doamnele profitară ca să şuşotească, uşurate de povara tăcerii ceremonioase care se înstăpânise până la tocana de pui. Temându-mă atunci că păienjenişul de murmure domoale, lipsite de strălucire şi de voie bună se va întinde la nesfârşit, m-am avântat şi eu în conversaţie (ca să înviorez atmosfera) şi l-am strigat pe Jacinto, amintindu-i de faimoasa noastră aventură cu peştele din Dalmaţia împotmolit în ascensor.

— Aceasta a fost una din cele mai nostime păţanii care ni s-au întâmplat la Paris! Din pricina unui peşte extrem de rar, pe care i l-a trimis marele duce Casimir, Jacinto a dat un dineu magnific la care marele duce… marele duce Casimir, fratele împăratului…

Toţi ochii s-au întors către Jacinto care se servea cu mazăre, iar Melo Rebelo aproape că s-a înecat sorbind precipitat din pahar, în graba de a zări pe chipul prietenului meu vreun reflex al prezenţei marelui duce. Am descris pe larg scena: cum pescuia marele duce peştele împotmolit cu cârligul improvizat dintr-un cercel al doamnei d’Oriol, cum domnul de Todelle era să se

prăbuşească în puţul ascensorului… Nimeni însă nu a râs, toţi mă ascultau cu o politeţe forţată. Degeaba azvârleam eu în dreapta şi în stânga magnifice nume de mari duci şi prinţese, pigmentate de observaţii picareşti… Niciunul dintre musafiri nu pricepea povestea cu ascensorul şi cum se putuse împotmoli o farfurie în puţul negru… Când am ajuns la cercelul doamnei d'Oriol, cele două Albergaria îşi plecară privirile. Delicioasa mea istorie a rămas neterminată, suspendată într-o atmosferă de reticenţă generală care a devenit de gheaţă când mătuşa Vicencia a exclamat:

— Oh, băiete, ce poveste!

Cum Jacinto începuse pe neaşteptate o conversaţie animată cu Luisinha Rojão, care râdea luminoasă şi vorbăreaţă, toţi, pe dată, ca şi cum s-ar fi simţit brusc eliberaţi de povara ceremonioasă a prezenţei lui auguste, îşi reluară taifasurile lor discrete cărora şampania le-dădu şi mai multă vioiciune după friptură. M-am adâncit cu frumoasa soţie a doctoruhii în problema socială cea mai arzătoare în acel moment la Guiães, căsătoria doñei Amelia Noronha cu administratorul său! Eu o apăram pe doña Amlia, susţinând drepturile iubirii, când se lăsă din nou liniştea – era Jacinto care se înclina, cu paharul în mână.

— În sănătatea scumpului meu prieten, Zé Fernandes! Să trăieşti ani mulţi şi fericiţi, alături de mătuşa ta pentru care închin acest pahar.

Toate paharele în care spumega şampania se înălţară printre urări de prietenie şi bună vecinătate. Am făcut repede un semn lui Manuel să toarne din nou în pahare şi m-am ridicat şi eu în picioare:

— Domnii mei, vă rog să ciocniţi un pahar pentru vechiul meu prieten Jacinto, care pentru prima dată onorează cu prezenţa sa această casă frăţească!… Ce spun eu? Care pentru prima dată îşi onorează patria. cu prezenţa sa! Şi îi doresc să rămână aici la munte ani mulţi şi fericiţi. În sănătatea ta, bătrâne!

Se auziră alte murmure, mai ceremonioase şi mai

senine. Mătuşa Vicencia ciocni paharul aproape gol cu Jacinto care ciocni apoi cu vecina sa, Luisinha Rojão, strălucitoare şi rumenă ca un bujor. Urmară alte toasturi, în lartţ, cu paharele aproape goale, toată lumea închina pentru toată lumea, fără să fie uitaţi unchiul Adnão şi abatele, amândoi absenţi, amândoi cu câte un furuncul. Mătuşa Vicencia aruncă adunării o privire semnificativă, împingându-şi uşor scaunul, ca pentru a ne da de ştire că era momentul să ne sculăm de la masă, când don Teotonio, ridicându-se pe jumătate, cu paharul de porto într-o mână şi cu cealaltă sprijinită de masă, îl făcu atent pe Jacinto, şi, cu glas cavernos, plin de respect, spuse:

— Acest toast este particular, numai între noi doi.: Pentru cel absent!

Goli paharul cu religiozitate, ca şi cum ar fi oficiat o slujbă. Jacinto bău şi el, uluit, fără să priceapă. Se auziră scaunele scârţâind, i-am dat braţul mătuşii Vicencia.

Am înţeles despre ce era vorba abia în salonaş, când doctorul Alipio, cu ceaşca de câfea în mână şi trabucul fumegând, mi-a zis, cu una din acele priviri şirete care îi aduseseră porecla de „Doctorul Isteţe: „Sper ca barem aici la Guiães să nu se înalţe din nou spânzurătoarea!…” Mi-l arătă cu aceeaşi privire şireată pe don Teotonio care îl târâse pe Jacinto între draperiile unei ferestre, vorbindu-i cu un aer de credinţă şi de mister. Dumnezeul meu, era vorba de miguelism! Bunul don Teotonio îl credea pe Jacinto un miguelist feroce prin ereditate, iar în neaşteptata sosire la Tormes a Prinţului meu, bănuia o misiune politică, începutul unei propagande energice, un prim pas în pregătirea unei Restauraţii. Am simţit atunci că în rezerva acestor cavaleri în faţa Prinţului meu se ascundeau suspiciuni liberale, teama de o nouă influenţă puternică în alegeri şi iritarea incipientă împotriva ideilor vechi, reprezentate de tânărul meu prieten, atât de bogat, produs al unei civilizaţii atât de alese. Eram să vărs cafeaua, înveselit şi surprins de revelaţia unei asemenea nerozii. L-am reţinut pe Melo Rebelo care punea ceaşca goală pe tavă şi i l-am arătat chicotind pe „Doctorul Isteţ”.

— Care va să zică voi, prieteni, credeţi sincer că Jacinto a venit la Tormes ca să militeze pentru miguelism?

Cu un aer foarte serios, Melo Rebelo îşi apropie mustăţile stufoase de urechea mea:

— Umblă chiar vorba că prinţul Dom Miguel1 s-ar afla la Tormes!

Cum eu îl priveam cu ochii ieşiţi din orbite, doctorul Alipio, cel atât de isteţ, se grăbi şi el să confirme:

— Aşa se spune… Travestit în servitor!

J *Dom Miguel de Braganga* (1853 – 1921), fiul lui Dom Miguel al II-lea.

Travestit în servitor? Oh! Sfinte Dumnezeule! Era Anatole! Tocmai atunci, Ricardo Veloso se apropie şi el ca să-şi aprindă ţigara de la havana mea. Simpaticul Rebelo îl chemă ca martor. Nu se auzise că Dom Miguel trăia ascuns la Tormes?…

— Travestit în lacheu, confirmă imediat domnul Veloso.

Îşi aprinse ţigara, suflă fumul şi, înălţându-şi meditativ sprâncenele, adăugă:

— Dacă e adevărat, mi se pare o mare îndrăzneală. Nu mi-ar displăcea să-l văd şi eu. Se zice că e un flăcău frumos, prezentabil. Dar, în sfârşit, unchiul meu João Vaz Rebelo a fost omorât cu securea în temniţele din Almeida… Şi dacă reîncep toate aştea, e rău, e foarte rău! Or, prietenul dumitale…

Amuţi. Jacinto care reuşise să scape de bătrânul don Teotonio şi mai păstra încă pe faţă o urmă de zâmbet, de uimire amuzată, se îndrepta spre mine, să se descarce.

— Extraordinar! Văd că aici, la munte, se mai păstrează încă neştirbite, ideile vechi şi sănătoase…

Melo Rebelo se băgă în vorbă imediat, fără să se poată abţine:

— Depinde ce înţelege Excelenţa Voastră prin *idei sănătoase*.

I-am sărit imediat în ajutor, înfuriat de născocirea absurdă care stârnise atâta ostilitate împotriva bietului meu Jacinto. stricându-mi seara:

— Ştii să joci *whist*, Jacinto? Nu… Să aranjăm două mese… Don Teotonio va dori să joace cărţi.

L-am tras pe Jacinto lângă doamnele care se strânseseră iar sub aripa ocrotitoare a mătuşii Vicencia, instalată la colţul sofalei. Toate amuţiră, făcându-se mici la vederea Prinţului meu, ca porumbiţele la apariţia vulturului. L-am lăsat acolo pe temutul bărbat care îi spunea soţiei doctorului Alipio (rătăcită de stolul de păsări sperioase) că îi făcuse nespusă plăcere prilejul acesta de a-şi cunoaşte vecinele… Ea îşi deschidea nervoasă evantaiul, zâmbind, şi Jacinto nu admirase desigur niciodată în Oraş dinţi mai strălucitori şi buze mai rumene. După ce am organizat masa de luliist, am fost nevoit să joc şi eu ca să-l înlocuiesc pe Manuel Albergaria care era dispeptic, se declarase „deranjat” şi voia să ia puţin aer pe verandă. Toţi cavalerii se plângeau, de altfel, de căldură, şi am poruncit să fie deschise ferestrele care dădeau către mimozele din curte. Veloso se oprise chiar, pe când amesteca cărţile, gâfâind, răsuflând cu greutate:

— E înăbuşitor… Totuşi o să vină furtuna!

Iar doctorul Alipio, îngrijorat fiindcă avea o oră de drum până acasă şi una din iepele caleştii era cam nărăvaşă, alergă la fereastră ca să privească cerul care se întunecase, cald şi apăsător.

— Aşa e, vine ploaia.

Frunzele mimozelor fremătau înfiorate, iar aerul care făcea să foşnească uşor perdelele era greu şi fierbinte, în salon, printre doamne, apăruse desigur aceeaşi îngrijorare, căci mătuşa Albergaria se ivi la uşă, chemându-l pe fratele Jorge.

Era mai prudent să se gândească la plecare, noaptea. se apropia ameninţătoare… Scoţându-şi ceasul, doctorul Alipio propuse ca după acest joc, să se pregătească cu toţii de drum. Apăru şi Albergaria de pe veranda, liniştit, uşurat, cu un pahar de ghimber în mână. Îşi luă cărţile de pe masă, anunţând şi el că venea o straşnică furtună.

Întorcându-mă în salon, l-am găsit pe Jacinto plin de veselie între doamnele care se familiarizaseră cu el,

ascultând, cu râsete de plăcere, istoria sosirii lui la Tormes, fără valize, fără servitori, aşa de sărac încât trebuise să doarmă într-o cămaşă de ţărancă! Din păcate, aniversarea mea se apropia de sfârşit, într-o confuzie totală. Mătuşa Albergaria se învârtea de la o fereastră la alta, îngrozită de întoarcerea la Roqueirinha, privind fără încetare în bezna apăsătoare. Frumoasa soţie a doctorului Alipio îşi trăgea încet mănuşile întrebând dacă nu se terminase jocul. Mătuşa Vicencia poruncise să vină degrabă ceaiul pe care Manuel, urmat de Gertrudes cu platoul de prăjituri, începuse să-l servească doamnelor. În picioare, Jacinto oferea ceşti, glumind:

— De ce atâta grabă, atâta spaimă, din pricina unei biete furtuni?

Ele îi răspundeau, deja familiarizate cu el, cu o simpatie crescândă faţă de Prinţul meu:

— Vă dă mâna să vorbiţi aşa, domnule, doar rămâneţi la adăpost…

— Acum am vrea să vă vedem, pe noaptea asta neagră! Acum să plecaţi la Tormes.

Jocul de cărţi se terminase la cele două mese, iar domnii strigau acum de la ferestre porunci înspre curtea cufundată în beznă, unde cupeurile aşteptau cu caii înhămaţi:

— Coboară capota de la trăsură, Diogo!

— Aprinde felinarul, Pedro! Tot mai vedem ceva, la lumina felinarelor.

Servitoarea Vicencia apăru în uşă cu braţele încărcate de şaluri, de mantile de dantelă. Cum una dintre Albergaria trebuia să meargă pe capra trăsurii, am alergat să-mi caut pelerina de cauciuc să i-o dau să se adăpostească dacă vine ploaia. Numai don Teotonio care avea de mers doar o jumătate de leghe până acasă pe un drum foarte bun, nu se grăbea de fel; îl înhăţase din nou pe Jacinto şi îl înghesuia prin colţişoarele cele mai singuratice, ţinându-i cuvântări profunde, pe care le sublinia grav, cu degetul întins solemn. Mătuşa Albergaria strigă că se pornise ploaia, toate doamnele dădură fuga, o

sărutară vesele pe mătuşa Vicencia, în timp ce bărbaţii, în antreu, îşi îmbrăcau în grabă vestoanele.

Jacinto şi cu* mine am coborât în curte ca să ţinem hangul acestei debandade, şi, rând pe rând, cupeul doctorului Alipio, trăsura familiei Albergaria, enorma caleaşcă veche a lui Veloso se porniseră în noapte, însoţite de urările noastre de drum bun. Într-un târziu, şi don Teotonio îşi puse mănuşile negre şi se urcă în caleaşcă, spunându-i lui Jacinto:

— Bine, prietene, să dea Domnul ca din întâlnirea noastră de acum şi din ce va mai fi după aceea, să iasă ceva bun şi pentru ţărişoara asta!

Pe scară, Prinţul meu izbucni:

— Acest Teotonio este nemaipomenit! Ştii ce-am descoperit până la urmă?… Mă ia drept un miguelist şi îşi închipuie că am venit la Tormes ca să pun la cale reîntoarcerea lui Dom Miguel I

— Şi tu?

— Eu am fost atât de uluit, încât nici nu am reuşit să-l scot din ale lui!

— Asta încă nu e nimic, sărmanul meu prieten. Toţi cred acelaşi lucru, sunt bănuitori şi se tem că vor vedea din nou spânzurătoarea ridicată în Guiães! Se zice că prinţul Dom Miguel e ascuns la Tormes, travestit în servitor. Şi ştii cine e? Anatole!

— E sublim! murmură Jacinto, cu ochii larg deschişi.

În salon, mătuşa Vicencia ne aştepta amărâtă, între luminările care ardeau în tăcerea şi pacea lăsată de adunarea pusă pe fugă:

— Uite ce necaz! N-au vrut să stea să guste o cupă cu peltea, un păhărel de vin de Porto!

— A fost totul foarte lânced, mătuşa Vicencia! am exclamat eu, vărsându-mi oful. Toate femeile astea care tăceau mâlc, bărbaţii cu aerul lor bănuitor…

Jacinto protestă sincer, înveselit:

— Nu! Dimpotrivă, mi-a plăcut la nebunie. Minunaţi oameni! Dintr-o bucată… Toate fetele mi s-au părut foarte cumsecade. Şi atât de proaspete, de vesele! Voi avea aici

prieteni buni când îşi vor da seama că nu sunt miguelist.

I-am povestit atunci mătuşii Vicencia uluitoarea poveste cu Dom Miguel ascuns la Tormes… Ea râdea! Ce întâmplare! Şi ar fi foarte neplăcut…

— Dar nu sunteţi, domnule Jacinto?

— Eu, doamnă, sunt socialist…

Am intervenit explicându-i mătuşii Vicencia că socialist înseamnă să ţii cu săracii. Blinda doamnă considera această atitudine ca fiind cea mai bună, singura adevărată:

— Alfonso al meu, fie-i ţărâna uşoară, era liberal… Tatăl meu la fel şi a fost chiar prieten cu ducele da Terceira!…

Se auzi un tunet puternic, bubuind în noaptea neagră* o rafală violentă se izbi de ferestre, măturând veranda.

J *Ducele da Terceira* (1792 – 1860), ilustru general şi om de stat portughez care a combătut forţele miguel iste.

— Sfântă Barbara! strigă mătuşa Vicencia. Vai, să tacii de ei!… Sunt îngrijorată… Fetele Rojão care merg în trăsură!

Alergă în grabă în dormitor ca să aprindă, ca de obicei, cele două luminări din oratoriu, înainte chiar să se ducă să pună la loc argintăria şi să-şi facă rugăciunea de seară, împreună cu Gertrudes.

A

două zi, după prânz, Jacinto şi cu mine am plecat călare într-o lungă plimbare până la Fior da Malva ca să vedem cum o duce unchiul Adnão cu furunculul său. Simţeam o curiozitate aprigă şi chiar o uşoară nelinişte să văd impresia pe care i-o va face Prinţului meu, verişoara mea Joaninha, mândria casei noastre. Chiar în dimineaţa aceea, plimbându-ne toţi trei prin grădină, ca să alegem un trandafir frumos pentru butoniera Prinţului meu, mătuşa Vicencia lăudase cu atâta fervoare frumuseţea, graţia, generozitatea şi blândeţea nepoatei sale mult iubite, încât am protestat:

— Oh, mătuşă Vicencia, bagă de seamă că laudele

astea se cuvin numai Fecioarei Maria! Vezi că ai să cazi în păcat de idolatrie, mătuşă! Jacinto va întâlni doar o făptură omenească şi va fi groaznic de dezamăgit!

Mergând acum la trap pe drumul spre Sandofim. mă gândeam la dimineaţa aceea de la 202, când Jacinto găsise portretul Joaninhei în odaia mea şi o numise o „moşieriţă zdravănă”. Verişoara mea era într-adevăr înaltă şi voinică. Însă fotografia aceea data din vremurile ei de vigoare rustică, pe când era numai o plantă de munte, frumoasă, robustă şi plină de sănătate. Acum avea aproape douăzeci şi cinci de ani, gândea, simţea, iar sufletul ei, ajuns la maturitate, rafina, îndulcea şi spiritualiza splendoarea-i rubicondă.

*

Dimineaţa, cu cerul ei limpezit de furtuna din ajun şi verdele proaspăt al pământurilor primenite de roua uşoară, avea o dulceaţă luminoasă şi delicată, în care ţi-era drag, cum spune bătrânul Euripide sau bătrânul Sofocle, să porneşti în hoinăreală, lăsându-ţi sufletul să lenevească fără grijă sau grabă. Nu era umbră pe drum dar razele soarelui coborau uşor, atingându-ne cu mângâierea lor înaripată. Valea i se părea lui Jacinto (care nu mai trecuse pe aici niciodată) o pictură a Şcolii Franceze din secolul al XVIII-lea. Colinele verzi se unduiau cu graţie la picioarele noastre, râuşorul Serpăo curgea liniştit, împrăştiind în jur răcoare, iar pe verdele deschis albeau cătunele vesele, promiţând parcă belşug şi mulţumire. Caii noştri mergeau la pas, gânditori, bucurându-se şi ei de pacea acestei adorabile dimineţi. Şi nu ştiu ce plante silvestre ascunse prin hăţişuri împrăştiau o mireasmă suavă pe care o simţisem de atâtea orr pe drumul acesta, la începutul toamnei.

— Ce zi fermecătoare! murmură Jadnto. Drumul acesta spre Fior da Malva pare drumul care duce spre cer… Oh, Zé Fernandes, de unde vine mirosul acesta, atât de dulce, atât de plăcut…

Am zâmbit cu un anume gând.

— Nu ştiu… Poate că e chiar mireasma Cerului!

Mi-am oprit calul şi am arătat cu biciul spre vale:

— Uite, acolo unde se văd ulmii aceia şi părul încep pământurile unchiului Adnão. Are o livadă care dă cele mai delicioase piersici din Portugalia… Trebuie să-i cer verişoarei Joaninha să-ţi trimită un coş de piersici. Dulceaţa pe care o face din piersicile astea e ceva divin. Trebuie să-i cer să-ţi trimită şi nişte dulceaţă.

El râdea:

— Ar însemna s-o exploatăm prea mult pe verişoara Joaninha.

În clipa aceea mi-am adus aminte (de ce oare?) de nişte versuri dintr-o baladă cavalerească, compusă la Coimbra de nefericitul meu prieten Procopio. I le-am spus şi Prinţului meu:

Trimite-un servitor să spună:
„Ferice fii, doamnă frumoasă!”
Să-i ducă un inel în mână.
Alături de o roză-aleasă.

Jacinto râse vesel:

— Vai, Zé Fernandes, ar fi prea de tot pentru o jumătate de duzină de piersici şi un borcan de dulceaţă.

Astfel glumeam noi când apăru, după un colţ al drumului, lungul zid al proprietăţii lui Veloso, iar apoi micuţa capelă a Sfântului Ieşit din Sandofim. Am cotit-o către piaţetă şi ne-am îndreptat paşii spre cârciuma lui Torto, cu gândul la vinişorul alb pe care sufletul mi-l cere de câte ori trec pe aici. Prinţul meu mă mustră, indignat:

— Vai, Zé Fernandes, cum poţi tu să bei vin alb la ora asta, după masa de prânz?

— E un vechi obicei al meu… Aici, la cârciumioara lui Torto… Un decilitru… Aşa mi-o cere sufletul.

Ne-am oprit, l – am strigat pe Manuel care îşi făcu apariţia pe picioarele strâmbe, săltându-şi pântecul rotund, cu un clondir verde şi un pahar în mână.

— Două pahare, prietene Torto, că şi acestui cavaler îi place vinul dumitale.

După ce încercă să protesteze cu jumate de gură, Prinţul meu luă şi el paharul, privi în soare vinul limpede şi

auriu, gustă şi sorbi cu desfătare, plescăind din limbă în semn de mare apreciere.

— Delicios!… O să vreau şi eu din vinul acesta la Tormes… E desăvârşit.

— Vezi? Rece, uşor, parfumat, înviorător, numai suflet! Umple-ne din nou paharele, prietene Torto. Cavalerul acesta este don Jacinto, seniorul de la Tormes.

Se auzi atunci dinăuntrul cârciumii un glas puternic strigând, cavernos şi solemn:

— Binecuvântat fie Părintele sărmanilor!

Un bătrân ciudat, cu plete lungi de zăpadă şi o barbă albă care îi acoperea faţa cărămizie, se ivi în prag, sprijinindu-se într-un toiag, cu o cutie de tablă atârnându-i pe unul» din umeri, şi îl aţinti pe Jacinto cu ochii lui negri şi scânteietori. Era unchiaşul João Torrado, profetul muntelui… I-am întins mâna pe care el o strânse fără să-şi desprindă privirea de pe chipul lui Jacinto. Am mai cerut un pahar şi i l-am prezentat pe Jacinto care se înroşise stânjenit.

— Acesta este seniorul din Tormes care a făcut atâta bine săracilor de aici.

Bătrânul îşi întinse brusc spre el braţul care ieşea păros şi tuciuriu, din mâneca scurtă.

— Mâna!

Jacinto îşi scoase iute mănuşa şi îi întinse mâna pe care João Torrado i-o reţinu îndelung, scuturându-i-o încet şi murmurând gânditor:

— Mână regală, mână darnică, mână care vine de sus, mână rară!

Luă paharul pe care i-l oferise Torto, bău pe îndelete, cu o enormă încetineală, îşi şterse barba şi îşi potrivi cu un gest cureaua de care era prinsă cutia de tablă. Apoi lovind cu vârful toiagului în pământ, spuse:

— Lăudat fie Domnul Nostru Iisus Cristos care mi-a călăuzit paşii aici, fiindcă nu mi-am pierdut ziua şi am văzut un om!

M-am aplecat spre el, confidenţial:

— Spune-mi, moş João, e adevărat că dumneata ai zis

că – a întors regele Dom Sebastião?

— Pitorescul moşneag îşi propti palmele pe măciulia toiagului, cu barba revărsându-i-se peste mâini, şi murmură, fără să ne privească, de parcă şi-ar fi contemplat numai perindarea gândurilor prin minte:

— Poate că s-a întors, poate că nu s-a întors… Nu se ştie cine pleacă ori cine vine. Vezi trupul, dar nu poţi vedea sufletul dinăuntru. Pot fi trupuri de acum cu suflete de altă dată. Trupul e veşmântul, sufletul e omul… Cine ştie peste câţi regi de odinioară poţi da la târgul din Roqueirinha, în înghesuiala şi zgomotul de acolo… În trupul cel mai nearătos se poate ascunde un suflet mare!

Cum vorbele lui se stinseră într-un murmur, am stăruit aruncându-i o privire lui Jacinto, dorind să ne mai bucurăm încă de strania lui purtare de vizionar:

— Dar, moşule João, crezi într-adevăr în conştiinţa dumitale că regele Dom Sebastião nu a murit în bătălie?

Bătrânul îşi îndreptă, spre mine chipul care se încreţise, căpătând o expresie de neîncredere:

— Întâmplarea aceasta s-a petrecut demult. Nu se cuvine să vorbim de ea, aici, la uşa lui Torto. Vinul a fost bun, iar înălţimea Voastră se grăbeşte! Tatăl florii de la Fior da Malva e bolnav, fiul meu L. Dar răul a luat-o deja la vale. E o mare bucurie să-l vezi pe cel care aduce mângâiere celor copleşiţi de tristeţe. Deasupra Tormesului scânteiază o stea luminoasă şi trebuie să vă aşterneţi drumului că e zi frumoasă!

Ne făcu semn cu mâna lui descărnată să pornim mai departe. Trecuserăm deja de troiţa de la răscruce, când l-am auzit din nou strigând pătimaş, cu o solemnitate cavernoasă:

— Binecuvântat fie Părintele celor sărmani!

Înălţa toiagul, pironit în mijlocul drumului, ca şi cum ar fi dirijat aclamaţiile unei mulţimi. Jacinto se minuna – că mai există încă un sebastianist în regat.

— Toţi suntem încă sşbastianişti în Portugalia, prietene Jacinto! La Munte sau la Oraş, fiecare îl aşteaptă pe Dom Sebastião al său. *Loteria Mizericordia* este şi ea o

formă de sebastianism. Până şi eu pândesc în fie care dimineaţă, chiar dacă nu e ceţoasă, să văd dacă nu soseşte Dom Sebastião al meu. Sau mai bine zis a mea, fiindcă eu aşt) t o Doña Sebastiana… Dar tu, norocosule?

— Eu? O Doña Sebastiana? Sunt foarte bătrân, Zé Fernandes… Sunt ultimul Jacinto, Jacinto – punct. Ce casă e aceea, cu două turnuleţe?

— Fior da Malva.

Jacinto îşi scoase ceasul:

— E trei. Am făcut o oră şi jumătate… A fost însă o plimbare frumoasă. Şi instructivă. Frumoase locuri pe aici.

Pe o colină izolată de drum printr-un crâng împrejmuit de ziduri, Fior da Malva domina valea, întorcându-şi spre răsărit şi spre soare, lunga faţadă cu cele două turnuleţe pătrate, cu geamlâcurile de la verandă încadrate de şiruri de plăci de faianţă pictată. Se vedea deja la capătul tăpşanului – portalul mare de fier, străjuit de două bănci de piattă, deasupra cărora un castan uriaş îşi revărsa verdeaţa şi umbra răcoroasă. Aşezat pe rădăcinile lui puternice, aştepta un copil ţinând un măgăruş de dirlogi.

— Manuel da Porta e pe aici?

— L-am văzut chiar adineauri pe aleea cu plopi.

— Bine, deschide poarta.

Am urcat pe o alee mărginită de copaci bătrâni, până la un alt tăpşan, cu o magazie, o casă pentru afgaţi, năpădită de iederă, şi o cuşcă de unde ţâşni, cu zornăit de lanţuri, un molos, „Triton –, care se linişti pe dată, recunoscându-l pe vechiul său prieten Zé Fernandes. Manuel da Porta părăsi fântâna unde umplea o căldare mare de apă, şi se apropie alergând ca să ne ţină caii de căpăstru *şi* să putem descăleca.

— Cum se simte unchiul Adnăo?

Vrednicul Manuel, care era cam surd, zâmbi fericit:

— Dar Excelenţele Voastre? Am văzut-o acum câteva clipe pe domnişoara Joaninha, se plimba prin livada de portocali cu copilul Josefei.

Am pornit în căutare pe aleile presărate cu nisip şi

mărginite de tufe înalte de levănţică şi de merişor, iar eu i-am povestit Prinţului meu că băieţelul Josefei era unul dintre finii verişoarei Joana, principala ei bucurie şi preocupare din ultima vreme.

— Deşi nemăritată, sfânta mea verişoară are prin parohia asta o mulţime de fini. Nu numai că le dă haine şi daruri, ajutându-le mamele, dar chiar îi spală şi îi piaptănă şi îi îngrijeşte când sunt bolnavi. Nu o găsesc niciodată fără un prunc în braţe… Acum are o adevărată pasiune pentru acest Josezinho.

Când am ajuns în livada cu portocali, pe drumul care traversa moşia ducând spre eleşteu, am căutat peste tot, am intrat în tufişuri, am strigat: „Hei, verişoară Joaninha!” În zadar însă…

— Poate că e acolo jos, la eleşteu…

Am coborât pe aleea umbrită de coroanele îmbrăţişate ale copacilor bătrâni. Într-un jgheab de piatră strălucea un fir de apă curgătoare, rece şi limpede, zăgăzuită pentru irigaţii. Agăţaţi de trunchiurile arborilor, trandafirii sălbatici mai păreau încă proaspeţi, ca la începutul verii, iar câmpul care se zărea dincolo de crâng era plin de strălucirea blândă, aurie şi albă a margaretelor şi a gălbenelelor.

Eleşteul rotund fusese golit ca să fie curăţat, iar acum se umplea din nou cu o apă străvezie, deocamdată într-un strat încă subţire, în care se zbenguiau câţiva peştişori roşii, bucuroşi că îşi redobândeau micul lor ocean. Pe una din băncile de piatră din jurul bazinului se afla un coş plin cu dălii. Un argat care, cocoţat pe o scară, curăţa arbuştii de camelie de frunzele de prisos, o văzuse pe domnişoara Joana îndreptându-se spre umbrarul de viţă de vie.

Ne-am apropiat de umbrarul pe care mai atârnau încă câţiva ciorchini de struguri negri. Puţin mai departe, două femei săpuneau nişte rufe într-o albie mare, la umbra fagilor înalţi. Am strigat.

— Hei! Aţi văzut-o cumva pe aici pe domnişoara Joaninha?

Una dintre slujnice strigă ceva cu glas ascuţit, vorbele ei se pierdură însă în aerul luminos şi cald.

— Bine, să mergem în casă! Nu putem să căutăm aşa toată după-amiaza.

— E o proprietate frumoasă, murmură Prinţul meu, încântat.

— Magnifică! Şi bine îngrijită… Unchiul Adnăo are un administrator foarte vrednic… Nu ca Melchior al tău. Uită-te bine şi învaţă, om al pământului!

Am trecut prin grădina de zarzavat care semăna cu un parc, aşa cum visase Prinţul meu, cu răzoarele ei mărginite de levănţică şi caprifoiul răsucit pe stâlpii de piatră între care se împleteau cârceii de viţă, alcătuind umbrare răcoroase deasupra aleilor înguste. Am dat ocol capelei lângă uşa căreia creştea o tufă de trandafiri cu o singură floare şi un arbust de vanilie din care Jacinto rupse o rămurică şi o mirosi. Am urcat apoi pe terasa din faţa casei, cu o balustradă de piatră, acoperită toată cu iasomie galbenă. Uşa de sticlă era deschisă. Am urcat pe scara de piatră cu paşi uşori ca să nu tulburăm tăcerea adâncă în care întreaga Fior da Malva părea că se odihneşte, şi am ajuns în anticamera cu tavan înalt din panouri, cu lungi banchete de lemn pe care se mai putea zări, aproape ştei-s de vreme, vechiul blazon pictat al casei Cerqueira. Am împins uşa unei alte încăperi cu verandă; în dreptul fiecărei ferestre deschise atârna colivia unui canar.

— Ce curios! exclamă Jacinto. Pare ieslea mea de Crăciun… Şi scaunele mele.

Într-adevăr, pe o comodă cu bronzuri vechi era aşezată o iesle, semănând foarte mult cu cea din biblioteca lui Jacinto. Iar jilţurile de piele aveau, la fel ca cele pe care le descoperise în podul de la Tormes, un blazon sub o pălărie de cardinal.

— Hei, oameni buni! am strigat. Nu e nimeni pe aici?

Am bătut tare din palme. Liniştea blândă persista însă, atotcuprinzătoare şi luminoasă, purtată parcă peste toată moşia de o boare uşoară şi caldă. Se auzeau numai canarii zbenguindu-se pe beţişoarele din colivii.

— Parcă ar fi palatul frumoasei din pădurea adormită! murmură Jacinto, aproape înfuriat. Dă un strigăt!

— Nu, la naiba! Mă duc înăuntru”.

Atunci însă, în uşa care se deschise pe neaşteptate, îşi făcu apariţia verişoara mea Joaninha, îmbujorată de plimbarea prin aer liber, cu o rochie puţin întredeschisă la gât, ale cărei culori pastelate se armonizau delicat, ca într-o aură strălucitoare, cu splendoarea albă a pielii sale şi auriul frumosului ei păr inelat. Ea surâdea fermecător, cu o surpriză care făcea să pară şi mai mari ochii ei negri şi luminoşi, ţinând în braţe un prunc grăsuţ şi trandafiriu, îmbrăcat numai cu o cămăşuţă cu râuri albastre.

Şi astfel, în acea după-amiază de septembrie, la Fior da Malva, a întâlnit-o Jacinto pe cea cu care s-a căsătorit în mai, în capela cu faianţă pictată, când trandafirii erau în floare”.

u trecut cinci ani, printre trandafiri înfloriţi şi vii
A

Încărcate de struguri, peste Tormes şi Munte. Prin ţul meu nu mai este ultimul Jacinto, Jacinto-punct. Prin conacul, altă dată aproape ruinat, aleargă acum, plini de o viaţă superbă, fina mea Teresinha, o fetiţă rumenă şi dolofană, şi micuţul Jacinto, bunul meu prieten. Bărbatul atât de pitoresc prin nepăsarea filosofică şi frământările fanteziei nepotolite a devenit aproape monoton prin perfecţiunea frumuseţii morale. Când, împreună cu Jacinto, bur cunoscător al muncilor câmpului, cutreier acum moşia, tăifăsuind cu seriozitate despre o agricultură prudentă şi fără himere – mi se face aproape dor de celălalt Jacinto care culegea câte o teorie pe fiecare ram, desenând în aer cu bastonul căşării de cristal şi porţelan, menite să fabrice rotiţe de brânză care ar costa fiecare cam două sute de mii de reali!

De asemenea, paternitatea îi deşteptase simţul responsabilităţii. Jacinto avea acum un carnet de socoteli, deocamdată subţire, scris în grabă cu creionul, cu hârtiuţe cu însemnări vârâte între file, unde însă veniturile şi

cheltuielile se aliniau ca două oştiri disciplinate.

Vizitase deja proprietăţile din Montemor, din Beira, de la Avelă; acum repara şi mobila conacelor vechi ca, mai târziu, copiii să-şi găsească, când vor fi mari, cuiburile aranjate”. Mi-am dat însă seama că în sufletul Prinţului meu se statornicise definitiv un frumos şi fericit echilibru abia atunci când, după ce s-a potolit fanatismul Simplităţii, atât de înflăcărat la început, Jacinto a întredeschis Civilizaţiei poarta Tormesului. Într-o seară, cu două luni înainte de naşterea Teresinhei, un şir lung de căruţe împrumutate de prin vecini, au intrat scârţâind pe aleea de fagi, gemând sub greutatea mormanelor de lăzi. Erau faimoasele lăzi, împotmolite cu atâta vreme în urmă la Alba de Tormes, care soseau gata să reverse peste Munte binefacerile Oraşului. M-am gândit: „Rău, Jacinto al meu are o recidivă!” Cu toate acestea, obiectele mai complicate din această înspăimântătoare mulţime de lăzi au fost surghiunite, spre surprinderea mea, în podurile uriaşe, în praful inutilităţii, iar bătrânul conac s-a ales numai cu câteva covoare pentru podelele care rămăseseră goale, draperii pentru ferestrele expuse la vânt, fotolii şi sofale adânci pentru lungi şi tihnite clipe de răgaz... Am atribuit această moderaţie verişoarei Joaninha care iubea Tormesul aşa cum era, în goliciunea lui aspră. Ea se jura că astfel poruncise Jacinto. După câteva săptămâni însă am tremurat din nou. Sosise de la Lisabona un meşter, împreună cu câţiva muncitori, aducând alte lăzi ca să instaleze un Telefon!

— Un telefon la Tormes, Jacinto?

Prinţul meu explică umil:

— Pentru casa socrului meu!... înţelegi.

Era rezonabil şi duios. Telefonul însă, şiret, întinse tăcut alt fir lung, până la Valverde. Iar Jacinto, deschizând braţele, aproape rugător:

— Pentru casa medicului. Pricepi...

Era prudent. Dar, într-o dimineaţă, la Guiães, m-au trezit ţipetele mătuşii Vicencia! Sosise un om misterios, împreună cu încă vreo doi, aducând sârmă, ca să instaleze

telefonul la noi acasă. Am liniştit-o pe mătuşa Vicencia, jurând că maşinăria aceea nu făcea zgomot, nu aducea boli, nici nu atrăgea furtuna. Am alergat la Tormes. Jacinto surâse, strângând din umeri:

— Ce vrei? La Guiães este spiţerul, este măcelarul. Şi-apoi, eşti tu!

Era frăţesc. Totuşi m-am gândit: „Suntem pierduţi! În două luni, biata Joana îşi va încheia rochia cu ajutorul unei maşini!” Dar nu! Progresul care, la porunca lui Jacinto, urcase la Tormes ca să-şi instaleze şi aici minunata lui născocire, crezând poate că şi-a cucerit un nou regat, coborî, pe tădute, concediat, şi nu i-am mai zărit niciodată umbra semeaţă de culoarea fierului şi a funinginii; Am înţeles atunci că în sufletul lui Jacinto se stabilise cu adevărat echilibrului vieţii şi, odată cu acesta, Marele Noroc, al cărui Principe fără Principat fusese atâta amar de vreme. Şi, într-o după-amiază, întâlnindu-l în livadă pe bătrânul nostru Grilo, împăcat cu muntele de când muntele îi dăduse copiii ca să-i ducă în cârcă, i-am spus demnului negru care-şi citea ziarul *Figarof* cu nişte uriaşi ochelari rotunzi pe vârful nasului:

— Ei, Grilo, pe bună dreptate putem spune acum că don Jacinto stă bine înfipt pe picioare.

Grilo îşi ridică ochelarii pe frunte şi înălţând în aer palma cu degetele îndoite în cerc precum petalele unei lalele:

— Excelenţa. Se a înflorit!

Profund ca întotdeauna, demnul nostru negru! Da! Acel lăstar uscat al Oraşului, răsădit la Munte, se prinsese, absorbise humusul ţinutului primit în moştenire, se umpluse de sevă, îşi înfipsese rădăcinile adânc în pământ, îşi rotunjise trunchiul, îşi avântase ramurile în văzduh, înflorise puternic, senin, fericit, nobil, dăruindu-şi generos roadele şi umbră. Şi, adăpostite de bogatul copac şi hrănit de el, o sută de familii îl binecuvântau în împrejurimi.

De multe ori, în aceşti ani, Jacinto vorbise cu plăcere de o întoarcere de două, trei luni la 202, ca să arate Parisul verişoarei Joaninha. Eu urma să fiu însoţitorul fidel

ca să arhivez uimirile muntencei mele în faţa Oraşului! Dar apoi a trebuit să aşteptăm ca Jacintinho să ajungă la doi ani ca să goată călători confortabil şi să fie în stare să arate cu degetul minunile Civilizaţiei. Când însă el, în octombrie, a împlinit această vârstă mult aşteptată, verişoara Joaninha a simţit o lene cumplită, aproape înfricoşată, de tren, de vacarmul Oraşului, de 202 şi splendorile sale. „E aşa de bine aici! E o vreme atât de frumoasă!” murmura, cuprinzând cu braţele, fermecată, umerii puternici ai lui Jacinto. El se scutura de Paris, încântat. „Ne vom duce în aprilie, când vor fi în floare castanii de pe Champs-Élysées!” Ofer în aprilie a apărut oboseala aceea care a imobilizat-o pe verişoara Joaninha pe divan, fericită şi zâmbitoare, cu câţiva pistrui pe obraji şi rochia mai largă. Vesela aventură devenise cu neputinţă pentru tot anul care urma. Eu sufeream pe atunci de lipsă de ocupaţie. Ploile de martie garantau o recoltă îmbelşugată. O anume Ana Vaqueira, rumenă şi bine făcută, o văduvă care înţelesese nevoile inimii mele, plecase cu fratele său în Brazilia, unde el avea o prăvălie. Încă din iarnă simţeam şi eu în trup un soi de rugină care începuse să-mi înţepenească încheieturile, şi, cu siguranţă, mucegaiul începuse să răsară pe undeva, prin inima mea. Apoi mi-a murit iapa… Am plecat la Paris.

De cum am păşit pe pământul dulcii Franţe, în Hendaye, gândul meu zbură spre 202, ca un porumbel întorcându-se la vechiul lui porumbar, – desigur pentru că văzusem un enorm afiş pe care o femeie goală, cu flori de bacantă în părul împletit, îşi răsucea trupul, ţinând într-una din mâini o sticlă din care se revărsa spuma, şi fluturând în cealaltă un nou model de tirbuşon pe care îl arăta Lumii. Şi, ce surpriză! iată că puţin mai încolo, în gara liniştită şi luminoasă din Saint-Jean-de-Luz, un tânăr zvelt, de o eleganţă perfectă, intră vioi la mine în compartiment şi stingă, după ce mă priveşte drept în faţă:

— Ei, Fernandes!

Marizac! Ducele de Marizac! Simţeam deja două sute doiul! Cu câtă recunoştinţă i-am scuturat mâna fină – mă

recunoscuse! Zvârlind într-un colţ al compartimentului pardesiul şi pachetul de ziare aduse de lacheu, simpaticul Marizac, exclama cu aceeaşi surpriză bucuroasă:

— Dar Jacinto?

I-am povestit despre toate – Tormesul, muntele, prima dragoste pentru Natură, cealaltă mare iubire a sa pentru verişoara mea şi cei doi copii pe care îi purta în cârcă.

— Ah, ce canalie! exclamă Marizac cu ochii pironiţi asupra mea. Te pomeneşti că e fericit!

— Nebuneşte, uluitor de mult... Ce să spun! Nu există adverbe...

— Necuviincios de mult, murmură Marizac, foarte serios. Ce canalie!

Am dorit să aflu veşti despre cunoscuţii noştri comuni de la 202. El strânse din umeri, aprinzându-şi ţigara:

— Toată lumea asta circulă.

— Madame d'Oriol?

— La fel.

— Trèves? Efraim?

— La fel, toţi trei.

Făcu un gest molatec.

— După cinci ani, la Paris totul continuă la fel ca înainte... Femeile cu ceva mai multă pudră, cu pielea mai moale şi mai flască. Bărbaţii cu niţel mai multă dispepsie. Toate îşi urmează cursul. I-am avut pe Anarhişti. Prinţesa de Carman a fugit cu un acrobat de la Circul de iarnă. *Et voilà*!

— Dornan?

— La fel... Nu l-am mai întâlnit de la 202 încoace. Dar îi văd uneori numele în *Boulevard*, cu versuri preţioase, obscenităţi foarte rafinate, foarte subtile.

— Şi psihologul?... Dar stai, cum se numea?

— Continuă şi el. Tot cu istorioare cu femei, de trei franci şi jumătate... Ducese în cămaşă, suflete dezgolite... Lucruri care se vând bine!

Când mă pregăteam încântat să întreb despre Todelle despre marele duce, trenul intră în gara de la Biarritz – şi

iute, înhăţându-şi pardesiul şi ziarele, după ce îmi strânse mâna, deliciosul Marizac se repezi pe uşa pe care i-o deschisese servitorul, strigând:

— Ne vedem la Paris!… Tot strada Cambon!

Atunci, în compartimentul solitar, am căscat, cu o stranie senzaţie de monotonie, de saţietate, ca şi cum aş fi fost deja înconjurat de oameni văzuţi prea adesea, plini de poveşti mult prea cunoscute, care murmurau lucruri auzite de nenumărate ori, cu zâmbete plictisite. Trenul străbătea o câmpie nesfârşită şi monotonă, lipsită, de va – netate, mărunţită în ogoare meschine, toate la fel, de un verde de rezedă, un verde cenuşiu şi şters, unde nicio culoare veselă de floare, niciun accident al solului nu veneau să risipească mediocritatea discretă şi banală. Plopi subţiratici şi decoloraţi, se înşirau într-o ordine cadenţată de-a lungul canalelor înguste, trase parcă cu rigla. Cătunele, toate cu aceeaşi tonalitate plumburie, abia dacă se înălţau deasupra pământului, abia dacă se distingeau pe vegetaţia fără culoare, pitindu-se parcă grijulii în mediocritatea lor. Iar sus, cerul neted, fără un nor, cu un soare palid, părea o uriaşă mantie spălată cu sârg până când i s-a şters vopseaua şi i-a pierit strălucirea. Am adormit cu o senzaţie de dulce sârbezeală.

Ce dimineaţă frumoasă era când am ajuns la Paris *t* Atât de proaspătă, uşoară, şi deja călduţă că, în ciuda oboselii, m-am cufundatcu silă în patul adânc şi întunecos de la Grand-Hotel, înconjurat de ciucuri grei, de catifele şi şnururi groase, ca un chioşc de gală. În această adâncă vizuină de pene am visat că la Tormes se construise un nou Turn Eiffel, şi că în jurul lui doamnele de pe munte, chiar cele mai respectabile ca mătuşa Albergaria dansau goale, agitând în aer nişte tirbuşoane enorme. Cum am pierdut destul timp încercând să-mi revin după emoţiile acestui coşmar, apoi cu baia şi cu despachetatul, am reuşit abia pe la ora două să ies în sfârşit pe marele portal al hotelului şi să calc din nou, după cinci ani de absenţă, pe Bulevardele Parisului. De îndată ce am ajuns în stradă, mi s-a părut că în toţi aceşti cinci ani eu nu mă mişcasem din faţa uşii de

la Grand-Hotel, într-atât de cunoscut şi de obositor mi se părea zumzetul strident al Oraşului, ca să nu mai pomenesc de copacii firavi, de firmele înalte, de uriaşele pălării cu pene deasupra coafurilor vopsite în galben, sau de vestoanele ţepene cu mari rozete ale Legiunii de Onoare, sau de copiii care, cu glas surd şi răguşit, ofereau jocuri de cărţi obscene, cutii de chibrituri obscene… Sfinte Dumnezeule!”, mi-am zis, „de câţi ani stau la Paris!: Am cumpărat de la un chioşc un ziar, *Glasul Parisului*, ca să aflu, în timpul mesei, noutăţile Oraşului. Tejgheaua dispărea sub un maldăr de ziare ilustrate – şi pe fiecare se repeta aceeaşi femeii goală sau pe jumătate despuiată, când arătându-şi pieptul scobit, de pisică hămesită, când întorcându-şi către cititor fesele impresionante… Am îngăimat: „Sfinte Dumnezeule!” La Café de la Paix, chelnerul, livid şi cu un rest de pudră pe chipul palid, îmi recomandă, având în vedere ora târzie, limbă-de-mare prăjită şi un cotlet.

— Şi ce vin, domnule conte?

— Chablis, domnule duce!

El a zâmbit amuzat de delicioasa mea glumă, iar eu am deschis, cu sufletul plin de mulţumire, *Glasul Parisului*. Pe prima coloană, am întrezărit într-o proză foarte căutată, plină de sclipiciuri de bijuterii false, o prinţesă în pielea goală şi un căpitan de dragoni care suspina. Am sărit la alte coloane unde se povesteau aventurile unor cocote cu nume sonore. Pe altă pagină, scriitori elocvenţi ridicau în slăvi vinuri digestive şi tonice. Urmau apoi crimele. Nimic nou! Am dat la o parte *Glasul Parisului*, *şi* am început o luptă cumplită – cu limba-de-mare. Mize rabila care-mi pusese gând rău nu voia să mă lase cu niciun chip s-o desfac în fâşii. Se uscase devenind un soi de talpă brună şi impenetrabilă pe care cuţitul se îndoia, tremurând neputincios. L-am strigat pe chelnerul cel livid care, cu un cuţit mai solid, proptindu-şi cu nădejde în podea pantofii cu cataramă, reuşi să smulgă ticăloasei două fisiuţe subţiri şi scurte ca nişte scobitori, pe care le-am înghiţit dintr-o singură îmbucătură, aţâţându-mi şi mai mult foamea.

Cotletul l-am înghiţit cât ai clipi. Şi am dat pentru cincisprezece franci un ludovic bun de aur. În restul pe care mi l-a dat chelnerul, cu politeţea delicioasă a unei civilizaţii atotcuprinzătoare, erau doi franci falşi. Am profitat de seara blândă de mai ca să ies pe terasă şi să beau o cafea neagră ca fetrul unui melon, care* mirosea a linte.

Cu trabucul aprins, am contemplat Bulevardul plin de o lume zorită şi gălăgioasă. Şirul aglomerat de omnibuze, birje, rădvane, trăsuri de lux se scurgea cu repeziciune pe stradă, purtând o întreagă omenire colcăitoare şi obscură, animată de o grabă neliniştită. Toată această agitaţie obositoare şi confuză îmi năuci curând spiritul până atunci atât de senin, obişnuit cum fusese, vreme de cinci ani, numai cu liniştea imuabilă a muntelui. Încercam copilăreşte să-mi odihnesc privirea pe vreo formă imobilă, un omnibuz staţionat sau un fiacru care se oprise brusc din pricina calului gata să alunece pe caldarâm, dar pe dată o spinare grăbită se strecura pe uşiţa trăsurii sau un ciorchine de siluete neclare se căţărau nerăbdătoare în omnibuz – şi agitaţia zgomotoasă reîncepea. Desigur, erau imobile clădirile înalte şi drepte, ca şi trotuarele de piatră şi var care stăpâţieau, disciplinau torentul gâfâitor. Dar de la parter până la acoperiş, pe fiecare balcon, pe întreaga faţadă, atârnau firme amestecate şi înghesuiteclaie peste grămadă. Ce mă obosea însă cel mai mult era sentimentul că dincolo de faţadele arătoase şi mute munca nu înceta nicio clipă, şi că nenumărate fiinţe gâfâiau fără încetare în străduania lor de a obţine profitul. Şi ce ciudat, în timp ce-mi fumam trabucul, au pus stăpânire pe mine sentimentele pe care odinioară le încercase Jacinto în mijlocul Naturii, şi care mă amuzaseră atât de mult.

Aici, la uşa cafenelei, în mijlocul grabei şi nepăsării Oraşului, am simţit şi eu, aidoma Prinţului meu strămutat la ţară, o nedesluşită tristeţe, datorată fragilităţii şi solitudinii mele. Aveam senzaţia foarte limpede de a mă fi rătăcit într-o lume duşmănoasă. Cine mă cunoştea? Cine ar fi arătat vreun interes pentru Zé Fernandes? Dacă mi-ar fi

fost foame şi aş fi mărturisit-o cuiva, nimeni nu mi-ar fi dat o bucată de pâine. Oricâtă nefericire ar fi fost zugrăvită pe chipul meu, nimeni nu s-ar fi oprit din goana sa ca să mă consoleze. La ce mi-ar folosi aici calităţile superioare ale sufletului care înfloresc numai în suflet? Dacă aş fi un sfânt, gloata aceasta n-ar da doi bani pe sfinţenia mea, şi dacă aş desface braţele, strigând în mijlocul bulevardului: „O, oameni, fraţii mei!”, oafrienii, mai feroci ca lupii din Agubio în faţa lui Francisc din Assisi, ar râde şi ar trece mai departe indiferenţi. Două impulsuri unice, corespunzând unor funcţii unice, erau singurele care păreau să existe în această mulţime – goana după profit şi goana după plăcere. Izolat între ele şi asediat de influenţa lor molipsitoare, sufletul meu s-ar chirci în curând, ar deveni o piatră dură, un sâmbure de Egoism. Din fiinţa care eram pe Muntele meu, alcătuită cu tolerabilă nobleţe, n-ar mai rămâne decât această piatră egoistă, şi, ascunse în miezul ei, vii, cele două pofte, care bântuie în Oraş: să-ţi umpli punga, să-ţi saturi carnea! Şi aceleaşi resentimente exagerate ale lui Jacinto în faţă Naturii m-au cotropit şi pe mine faţă de Oraş. Mi se părea că bulevardul emană o suflare otrăvită, exalată de milioanele sale de microbi. Din dosul fiecărei porţi mi se părea că mă pândeşte cineva ca să-mi întindă o capcană şi să mă jefuiască. În fiecare chip pe care-l zăream la geamul unui fiacru bănuiam un bandit gata să se repeadă, toate femeile ni se păreau nişte morminte văruite, având înăuntru numai putregai. Iar formele şi feţele Mulţimii, graba ei şireată şi zadarnică, atitudinea ei afeotată, penele imense ale pălărioarelor, expresiile false şi preţioase, pompa piepturilor bombate, spinarea încovoiată a bătrânilor uitându-se la imaginile obscene din, vitrine, toate mi se păreau pline de o melancolie funambulescă. Ah! toate acestea erau puerile, dar simţeam o aprigă nevoie de a mă întoarce pe meleagurile mele muntoase, să mă primenesc în aerul lor neîntinat şi să desprind de pe minte crusta de ijiurdărie a Oraşului pentru a redeveni o fiinţă omenească, acelaşi Zé Fernandes de mai înainte!

Atunci, ca să risipesc senzaţia apăsătoare de singurătate, am plătit cafeaua şi am pornit agale spre 202. Trecând pe lângă Madeleine, prin faţa staţiei de omnibuze, m-am întrebat: „Ce s-o fi ales de Madame Colombe?” Şi, o, mizerie! fiinţa mea fu străbătută atunci de o răbufnire fierbinte de dorinţă brutală pentru javra aceea murdară şi jigărită! Era mocirla care mă otrăvise şi care mă învăluia din nou cu emanaţiile subtile ale veninului ei. Ieşind apoi din Piaţa Concorde pe Rue Royale, m-am ciocnit nas în nas cu un bărbat robust şi lat în spate, care se opri brusc, îşi ridică braţul poruncitor, strigându-mă cu vocea lui tunătoare:

— Hei! Zé Fernandes!

Era marele duce în persoană! Măreţul nostru prieten, cu un veston alb ca neaua şi o pălărie tiroleză de culoarea mierii! Am strâns cu gratitudine reverenţioasă mâna principelui care binevoise să mă recunoască.

— Dar Jacinto? E la Paris?

I-am zugrăvit Tormesul, muntele, reîntinerirea lui Jacinto în mijlocul naturii, i-am vorbit despre verişoara mea şi despre bravii lor copii pe care Prinţul meu îi ducea în cârcă. Marele duce strânse din umeri, dezolat:

— O, la, la!… Pijui! însurat, la ţară, cu un cârd de copii… E un om pierdut! Vai, vai… Şi era un pm util, care ştia să ne facă să ne simţim straşnic! Petrecerea aceea roz, ce deliciu!… Nu s-a făcut, nu s-a mai făcut nimic atât de sclipitor în Paris… Şi Madame d’Oriol?… Anvăzut-o acum câteva zile la Palatul de Gheaţă… Potabilă femeie, încă foarte potabilă… Nu e însă genul meu… Dulceagă, lăptoasă, pomădată, o bezea cu vanilie L. Eh, Jacinto ăsta! …

— Şi Alteţa voastră stă mai mult timp la Paris?

Formidabilul personaj îşi înclină chipul încruntat şi-mi şopti confidenţial:

— Nici gând! Parisul nu se mai poate suporta… A decăzut, pur şi simplu a decăzut… Nu mai poţi să mănânci nicăieri ca lumea! Acum e la modă Ernest, din piaţa Gaillon, Ernest care era *maître d’hôtel* la Maire. Ai fost

acolo? Nu? O oroare. Toată lumea se dă în vânt după Ernest! Unde se mănâncă acum? La Ernest. Poftim! Chiar azi am luat acolo prânzul… O oroare! O salată Chambord, mai bine să nu mai vorbim… Ratată, ratată cu neruşinare! Nu are pur şi simplu habar de salate! Parisul e pe ducă! Teatrele pline de ţopârlani. Femeile, pfui, toate nişte sperietori. Nu mai e nimic care să merite văzut. Ah, ba da, într-unul din teatrele acelea mici din Montmartre, la Roulotte, se joacă o revistă mai de doamne ajută: „Să vină încoace femeile", nostimă, destul de deocheată… Celestine are un cântec, pe jumătate sentimental, pe jumătate porcos, *Amorul în closet*, destul de amuzant, cu ceva tupeu… Unde stai, Fernandes?

— La Grand-Hotel, Excelenţă.

— O hardughie suportabilă… Şi regele dumitale, ce mai face?

Mi-am înclinat capul:

— Maiestatea sa e bine.

— Mă bucur, Fernandes, mi-a făcut plăcere… Mă îngrijorează însă Jacinto! Du-te să vezi revista… Celestine are nişte picioare L. Şi e plin de haz *Amorul în closet*.

O straşnică strângereu de mână – şi Alteţa sa urcă greoi în cupeu, făcându-mi încă un ultim semn de rămas bun care mă emoţionă. Excelent bărbat, marele duce! Aproape împăcat cu Parisul, m-am îndreptat spre Champs-Élysées. De-a lungul întregului bulevard, pe gazonul verde, frumos şi nobil, circulau printre castanii în floare, în sus şi în jos, o sumedenie de velocipede. M-am oprit să contemplu această nouă urâţenie, nenumăratele spinări arcuite, picioarele slăbănoage pedalând răşchirate de-o parte şi de alta a celor două roţi. Bătrâni obezi, cu cefe stacojii, pedalau greoi. Funcţionari pirpirii, cu gambe plăpânde, mişcau vioi din picioare, în şir indian. Iar femeile, machiate strident, cu bolerou şi pantalonaşi bufanţi, galopau frenetic, cu plăcerea echivocă de a merge călare pe şaua de fier. Alte maşini oribile se perindau fără încetare, cupeuri şi faetoane cu aburi, cu învălmăşeala lor de tuburi şi cazane, de robinete şi coşuri, hurducându-se

zgomotos şi răspândind o duhoare grea de petrol. Mi-am continuat drumul spre 202, spunându-mi: „Vai, dacă un grec din timpul lui Fidias ar vedea această nouă frumuseţe şi graţie a umbletului omenesc L”.

La 202, portarul, bătrânul Vian arătă o bucurie înduioşătoare când mă recunoscu. Nu se sătura să-mi pună întrebări despre căsnicia lui Jacinto, despre pruncii lui drăgălaşi. Era o mare fericire că sosisem după ce se făcuse curăţenia de primăvară. Când am pătruns însă în casa mult iubită am simţit cu şi mai mare intensitate cât eram de singur. Înfăţişarea ei nu mai păstra niciunul dintre aspectele familiare care ar fi putut să-mi amintească de vechea mea camaraderie cu Prinţul meu. Tapiţeriile eroice din anticameră erau acoperite de cearşafuri mari, huse cenuşii ascundeau ca nişte cortine tapetul pereţilor, mobilele şi rafturile încăpătoare de abanos din Bibliotecă, unde cele treizeci de mii de volume orânduite în şiruri nobile, precum feţele bisericeşti la sinod, păreau izolate de Lume, după ce comedia forţei şi autorităţii lor luase sfârşit. În cabinetul lui Jacinto dispăruseră toate acele instrumente mărunte de care nu-mi mai aminteam prea bine, doar Mecanica somptuoasă, proaspăt ştearsă de praf, sclipea pe socluri şi piedestale, cu angrenajele, tuburile, roţile, rigiditatea ei de metale, îngheţată şi moartă, pradă inerţiei definitive a lucrurilor nefolosite, de parcă ar fi fost deja aranjată într-un muzeu pentru a exemplifica instrumentarul caduc al unei lumi apuse. Am ridicat receptorul telefonului care amuţise definitiv, am încercat să acţionez electricitatea, dar nu se aprinse nicio lumină: toate fcyrţele universale îşi abandonaseră serviciul de la 202, ca nişte slugi concediate: Atunci, plimbându-mă prin săli, mi se păru că parcurgeam cu adevărat un muzeu de antichităţi şi mi-am zis că mai târziu alţi oameni, cu o înţelegere mai pură şi mai exactă a Vieţii şi a Fericirii vor parcurge ca şi mine nesfârşitele săli, înţesate cu instrumentele Supercivilizaijp, şi ca şi mine vor strânge dispreţuitor din umeri în faţa marii Iluzii care luase sfârşit, inutilă acum pentru totdeauna, aruncată într-un colţ ca un

gunoi al istoriei, ascunsă sub huse.

Când am ieşit de la 202 am luat un fiacru şi m-am dus h Bois de Boulogne. De cum am ajuns pe Aleea Salcâmilor, în tăcerea solemnă, întreruptă doaâr de zornăitul harraşamentelor şi de roţile lente huruind pe nisip, am început să recunosc figurile de altă dată, cu acelaşi surâs, aceeaşi pudră, aceleaşi pleoape amorţite, aceiaşi ochi iscoditori, aceleaşi expresii încremenite într-o imobilitate de ceară. Insul de la *Boulevard* trecu într-o birjă, îşi întoarse spre mine binoclul fumuriu, dar rămase nepăsător. Părul negru al doamnei Verghane, lipit de tâmple, părea de un negru şi mai violent, subliniat de albul în care era îmbrăcată; toate se armonizau – pălăria, penele, florile, dantelele, corsajul sub care pieptul ei imens se umfla ca o undă. Pe trotuar, sub salcâmi, lăbărţat pe două scaune, directorul de la *Boulevard* sugea dintr-un rest de havană. Madame def1 Trèves avea acelaşi zâmbet ca acum cinci ani, cu două riduri mai accentuate la colţurile buzelor uscate.

M-am întors la Grand-Hotel căscând – ca odinioară Jacinto. Mi-am încheiat prima mea zi la Paris la Teatrul ce Varietăţi, năucit de o comedie foarte subtilă, foarte aplaudată, scăpărând toată de cel mai viu Parizianism. Toată intriga se învârtea în jurul unui Pat, în care rând pe rând se tăvăleau femei în cămaşă, grăsani în izmene, în colonel cu fesele mânjite cu ulei de in bucătărese cu dorapi de mătase brodată, şi alţi indivizi gălăgioşi şi zburdalnici, scăpărând de pofte şi de neruşinare. Am băut melancolic un ceai la Julien, printre prostituate aspre şi lugubre, adulmecând după pradă. În două dintre ele, cu pielea uleioasă şi arămie, cu ochii oblici şi părul aspru şi r. egru ca nişte coame de cal, am simţit Orientul, cu provocarea lui felină. I-am cerut lămuriri chelnerului, o făptură respingătoare, de o obezitate moleşită şi lividă de eunuc. Monstrul mi-a explicat cu o voce nazală şi surdă:

— Femei din Madagascar… Au fost importate de îndată ce Franţa a ocupat insula!

Mi-am mai târât încă câteva zile paşii prin Paris, plin

de un imens dezgust? De-a lungul bulevardului am revăzut în vitrine tot luxul de care mă săturasem deja în urmă cu cinci ani, lipsit de orice farmec, de orice licăr proaspăt de inventivitate. În librării, fără să am revelaţia vreunei cărţi, răsfoim sute de volume galbene. De pe fiecare pagină deschisă la întâmplare, se desprindea un miros înăbuşit de alcov şi de pudră, exalat de rândurile ornamentate cu efeminată migală, ca nişte dantele de cămaşă. La cină, în oricare dintre restaurantele unde intram, găseam împodobind şi ascunzând cărnurile, acelaşi sos, cu acelaşi gust şi culoare de pomadă care mă îngreţoşase deja la prânz în alt restaurant aurit şi plin de oglinzi unde mâncasem peşte şi legume.

Am plătit preţuri pipărate pentru vinul nostru de Torres, rustic şi aspru, înnobilat cu titlul de Chiteau nu ştiu care, Chiteau nu ştiu cum, cu gâtul sticlelor plin de praf pus special pentru a sugera vechimea. Seara, la teatru, dădeam mereu peste Pat, veşnicul pat, centru şi scop unic al vieţii, atrăgând mai puternic decât bălegarul tăunii un roi de inşi ameţiţi, fremătând de erotism, zumzăind glume deşucheate şi senile. Această josnicie a Câmpiei m-a făcut să caut să-mi aerisesc spiritul pe culmile colinei Montmartre – şi aici, în mijlocul unei mulţimi elegante de Doamne, de Ducese, de Generali, a lumii bune a Oraşului, s-au revărsat peste mine din înaltul scenei şuvoaie groase de obscenităţi, care făceau să fremete de plăcere urechile păroase ale obezilor bancheri şi să zvâcnească iute, cu delicii, corsajele de la Worms sau Doucet, peste sânii falşi ai Nobilelor Doamne. Mă întorceam la hotel scârbit de atâta duhoare de alcov, niţel dispeptic din pricina sosurilor pomădate de la cină şi, mai ales, nemulţumit de mine însumi, fiindcă nu mă distram şi nu înţelegeam Oraşul, hoinărind prin Civilizaţia lui superioară, cu rezerva ridicolă a unui cenzor, al unui Cato auster. „Of, domnilor”, mă gândeam eu, „n-o să mă mai simt niciodată bine în oraşul acesta delicios?”

Pătrunsese în mine mucegaiul bătrâneţii? Am traversat podurile care separă în Paris Temporalul de

Spiritual, am intrat în scumpul meu Cartier Latin, am evocat, în faţa anumitor cafenele, memoria dragei mele Nini şi ca odinioară am urcat cu paşi leneşi scările Sorbonei. Într-un amfiteatru plin de vuiet, un bărbat slab, cu o frunte foarte alba şi înaltă, croită parcă dinadins pentru a adăposti gânduri înalte şi pure, ţinea un curs despre instituţiile Oraşului Antic. La câteva clipe după ce am intrat, cuvântarea lui elegantă şi clară la sufocară de ţipete, huiduieli, tropăituri, un tumult ranchiunos de batjocură bestială iscat de tineretul înghesuit pe banei, tinerimea Şcolilor, Primăvara Sacră, între care eu fusesem doar o floare veştedă. Profesorul se opri uitându-se în jur cu o privire rece şi senină, apoi îşi consultă însemnările. Când urletele brutale s-au mai domolit, el o luă de la capăt cu o nobilă seninătate. Toate ideile lui erau reci şi pline de miez, exprimate într-un limbaj ales şi puternic. Însă curând izbucni iar un vuiet furios de fluierături, zbierev: „scheunături, cotcodăcit, şi mi se păru atunci că nişte mâini descărnate se întindeau ca să stranguleze ideile. Alături de mine, un bătrân, cu gulerul înalt al *maeferionului* cadrilat, ridicat în jurul gâtului, contempla toată această harababură cu un aer melancolic, în timp ce-şi sufla cu putere nasul în bastistă. L-am întrebat:

— Ce i-a apucat? Vor să-l scoată din sărite pe profesor? Politică?

Bătrânul clătină din cap strănutând:

— Nu… Aşa se întâmplă acum la toate cursurile. Nu vor idei… Cred că ar vrea şansonete, porcării. Le place să-şi bată joc.

Am zbierat atunci indignat:

— Gura. vitelor!

Şi iată că o stârpitură, un ins gălbejit şi soios, cu plete şi nişte uriaşi ochelari se înteietori, îşi iese din pepeni, mă fixează cu o privire crâncenă şi zbiară:

— *Sale maure*!

Mi-am ridicat cumplitul meu pumn de muntean şi nenorocitul, cu părul răvăşit şi faţa plină de sânge, se prăbuşi ca o grămadă de cartofi, ţipând disperat, în vreme

ce uraganul de zbierete şi cotcodăceli, de scheunături şi fluierat, îl lua din nou cu asalt pe profesorul care-şi încrucişase braţele aşteptând cu o seninătate simplă.

Din clipa aceea m-am hotărât să abandonez fastidiosul Oraş. Singura zi veselă şi plăcută pe care am petrecut-o la Paris a fost cea din urmă când am cumpărat pentru scumpii mei micuţi de la Tormes o sumedenie de jucării considerabile, teribil de complicate de către Civilizaţie – vapoare de oţel şi cupru, înzestrate cu cazane ca să navigheze în bazine, lei cu piele veridică răgând înfiorător, păpuşi îmbrăcate de Laferrière, cu fonografe în burtă.

Am plecat într-o seară după ce am lansat de la fereastra mea peste bulevard un ultim adio Oraşului.

— Adio deci, nu ne vom mai vedea niciodată! Nu mă mai prinzi tu altă dată în glodul viciului tău şi în colbul zădărniciei tale. Ce mai este totuşi bun în tine, geniul tău elegant şi clar, îl voi primi la Munte, prin poştă!

În sfârşit, într-o după-amiază de duminică, de la fereastra trenului care aluneca alene pe malul râului molcom, copleşit de liniştea plină de albastru şi soar. e, am zărit pe platforma gării liniştite pe Seniorii de la Tormes, cu fina mea Teresa, îmbujorată şi dolofană, deschizându-şi larg superbii ei ochi, şi cu bravul Jacintinho, care ţinea în mânuţă un steguleţ alb. Emoţia plină de bucurie cu care m-a îmbrăţişat şi m-a sărutat acest trib mult iubit ar fi fost foarte potrivită pentru cineva care a reuşit să se întoarcă viu şi nevătămat dintr-un război din îndepărtata ţară a tătarilor. Atât de fericit eram că mă aflam din nou pe Muntele meu, încât l-am sărutat şi pe Pimentinha care, plesnind de obez ce era, îl zorea pe hamal strigându-i să aibă grijă de geamantanele mele.

Jacinto, magnific, cu o pălărie cu boruri largi după obiceiul muntelui, cu jachetă şi ghetre înalte, mă strânse în braţe:

— Şi Parisul acela?

— Groaznic.

L-am îmbrăţişat din nou pe bravul Jacintinho.

— Ia zi, de unde e steagul ăsta, cavalere?

— De la castel, declară el privindu-mă foarte serios cu ochii lui mari şi frumoşi.

Maică-sa râdea. Dimineaţa, de cum aflase că sosea unchiul Zé, apăruse cu steguleţul făcut de Grilo şi nu-l lăsase nicio clipă din mână, cu el mâncase cu el coborâse de la Tormes!

— Bravo! Arăţi minunat, verişoară Joaninha! Ce-i drept, la Paris n-am văzut decât piei gălbejite... Dar mi se pare că eşti înfloritoare! Şi unchiul Adnăo? Mătuşa Vicencia?

— Foarte bine! strigă Jacinto. A4 untele prosperă, lăudat fie numele Domnului! Şi acum, la drum! Azi rămâi la Tormes. Să ne povesteşti despre Civilizaţie.

În curtea umbrită de smochin pe care ani revăzut-o cu plăcere, aşteptau trei cai şi doi măgăruşi albi şi frumoşi, unul cu o litieră pentru Teresa, altul cu un coş de nuiele pentru eroicul Jacintinho, pe care doi servitori îi ţineau de căpăstru. Când o ajutam pe verişoara Joaninha să încalece îşi făcu apariţia hamalul gării, cu un pachet de ziare şi hârtii pe care le uitasem în vagon. Erau tot felul de fiţuici cu care mă aprovizionasem în gara din Orléans, pline cu femei despuiate, cu povestioare deocheate, cu parizianism, cu erotism. Jacinto care le recunoscuse, strigă râzând:

— Aruncă-le!

Am azvârlit peste Un morman de gunoi, într-un colţ al curţii, tot acel putregai al uşuraticei Civilizaţii şi am încălecat. La răscrucea spre drumul povârnit care ducea. pe munte, m-am mai întors o dată ca să-mi iau rămas bun de la Pimenta de care uitasem. Onorabilul şef de gară, aplecat peste gunoi, culegea, scutura, aduna cu dragoste frumoasele stampe care sosiseră tocmai de la Paris, zugrăvind plăcerile Parisului, împrăştiind prin lumea largă seducţiile Parisului.

Am început să urcăm în şir indian. Seara de vară era splendidă, plină de dulceaţă. O boare dulce ne dăruia miresmele florilor silvestre. Crengile îşi mişcau uşor, în semn de salut, frunzele de un verde intens şi strălucitor.

Toate păsărelele cântau spre slava noastră, zbenguindu-se vesele. Apele curgătoare, sprinţare şi limpezi, scânteiau cu o strălucire parcă mai vie, alergând spre vale într-un suflet. În depărtare ferestrele drăgălaşelor căsuţe sclipeau, acoperite de flăcări de aur. Muntele se dezvăluia cu generozitate în faţa ochilor noştri, în frumuseţea lui eternă şi adevărată. Înaintea noastră flutura tot timpul prin frunziş steguleţul alb pe care Jacintinho nu voia să-l lase din mână, instalat în coşul său, cu degetele încleştate pe băţ. Era *Ksteagul castelului*, afirmase el foarte serios. Şi, într-adevăr, mi se părea că pe drumurile acestea, în blândă Natură campestră, Prinţul meu, ars de soarele şi de vântul muntelui, vara mea Joaninha, mamă blândă şi surâzătoare, primii doi reprezentanţi ai binecuvântatului lor trib şi cu mine, atât de departe de iluziile amare şi de falsele plăceri, păşind pe un pământ etetai, de o eternă soliditate, cu sufletele mulţumite, şi mulţumindu-l pe Dumnezeu, urcam senini şi siguri spre Castelul Norocului!

Toată arta europeană a lui Eça de Queiroz, o artă atât. de rafinat europeană, nu izbuteşte să-i mascheze forţa iberică... *

Miguel de Uramuro

Lei 12, 50

Clâl Editura Univers

1 João Medina, op. cit., p. 121.

— 2 *Idem*, p. 115.

1 *Dom Dinis*, rege al Portugaliei (1279 – 1325), unul dintre cei mai mari poeţi medievali. Sub domnia lui este fondată Universitatea la Lisabona (1290), transferată ulterior la Coimbra (1308).

4, 2, 3 Joc de cuvinte intraductibil: *pimenta*, piper; *pintentão* şi pimentinha, augmentativul şi, respectiv, diminutivul de la pimenta. Cei doi termeni desemnează, în acelaşi timp, două specii